Abdülkerîm Cîlî (k.s)

El-İnsân'ül Kâmil

1.Cilt

www.islamvetasavvuf.org

ABDÜLKERİM CEYLİ

İNSAN-I KAMİL

CİLT -1

Çeviren

ABDÜLKADİR AKÇİÇEK

Bilgisayar ortamına aktaran

MURAT CAĞALOĞLU

Bu eserden beklenen odur ki:

Salik için, en yüce refikine ileten ola.. Ama, ince, düşünceli, nazik, kibar arkadaş gibi..

Abdülkerim CEYLİ

İÇİNDEKİLER

(BİRİNCİ CİLT)

GİRİŞ

«Allâh» adı ile kaim olan o yüce Zat'a. Hak ettiği şekilde hamd olsun..

İşbu yüce Allah; Zatının hakkına ve hükmüne göre: Her kemalde tecelli eyledi..
Celâl beni noktasını, cemal harfleri noktasına yerleştirdi..
Hem de noksansız olarak..

Mabuda yapılan sena yolu ile, zatını övgüsünü duydu.. Nasıl duymasın ki; Hamd eden, hamd ve hamd edilen kendisidir…

İşbu yüce Allah: Kayıtsız şartsız, mutlak varlığın hakikatıdır..
Hak ve halk ismi ile yad edilen müsemmanın kimliği ondadır..

İşbu yüce Allah: Bu zahir alemi, Âdem sureti üzerine sınırladı..

Kâinat, kelimesinin; sözünün ve lafzının manasıdır..
Bu benzeri olmayan eşsiz sanat eserlerinin suretlerine bir ruhtur..

Her aydınlıkta, onun cemal yüzünün nuru parlar..
Zat'ı için nasıl gerekirse.. O şekilde bir cemal sahibidir.. Her iyiyi ve güzeli kapsamına alan bir kemale sahiptir..

İlk yaratılışa bir öz çekirdek olan cevherlerin de, bu cevherlere sonradan ilişen arazların da hakiki yüzüne bir varlık olan zattır..

Varlığın da, yokluğun da kimliğini taşır..
Babanın da oğulun da benliği ondadır..

Sıfatları ile, cümle güzellikleri şümulüne aldı. Zatı ile, cümle kemalleri özünde topladı..

Güzellikleri: Safha safha, sıfatları yanaklarında kendini gösterir..

Zatından gelen sesle: Kayyumiyet sıfatına istikamet çizdi..

Durum ki, yukarıda anlatıldığı gibi oldu, sessizler konuştu:
— O, kendilerinin ayn'ıdır..
İyilikler de kötülükler de şehadet getirdi:
— O, kendilerinin süsüdür..

İşbu yüce Allah: Sayılırda bir oldu..
Azâmeti ile: Ezellerin ve ebedlerin ferdiyetini aldı.. O kadar ki:
Tenzih edilmekten yana münezzehtir..
Temsilden, teşbihten yana mukaddestir !
Birliğinde sayıya gelmez; büyüktür..

Büyüklüğüne hudut çizilmez; Aziz'dir..

Onun üzerine, bir kemmiyet ölçüsü vurulup:
— Ne kadar?.
Gibi bir soru vakası olamaz..
Onun için, bir şekil ve bir keyfiyet de düşünülemez.
- Nasıl?.
Denemez.. Bir yer tahayyül edip:
— Nerede?.
Sözü edilemez..

İlim onu ihatasına alamaz.. Göz onu idrâk edemez..

Hayatı, hayat varlığının özüdür.. Nefesidir.. Nefsidir..

Zatı, sıfatların ötesinde kaim olan varlığın aynıdır..

En yükseklerde, onun öncülüğü görülür.. En altlarda, yine onun önderliği vardır..

Evvellerin de, ahirlerin de ayn'ıdır..

Yüceliğine, yüce kemal durumunu kabul eden bir varlıktır..

Sonsuz azametin menşei O'dur..

Onun eşyaya hayat verisi: Varlığa ilim kaynağı oluşudur.. Bilgi merkezidir.
Onları bilmesi: Her gizliyi ve aşikâreyi görüp idrak mahallinde olmasıdır..
Onları görmesi: Onların kelâmını baştan duymasıdır..
Onun duyması ise.. zatının bir iktizasıdır..
Durum ki anlatıldığı gibidir; Onları nizama sokması hakkıdır..

Onun iradesi; Açık, parlak kelâmının merkezidir.
Kelamı ise; Kadir sıfatının menşeidir..
Onun bekası; Ademin -yokluğun- batın durumları ile .. varlığın zuhur hüviyetidir..
Onun uluhiyeti; Mabudun izzeti ile, abidin zilleti arasını birleştirmektir..

İhata edici sıfatı ile: Ferdiyet vasfını aldı..
— Ve bir oldu.. tek oldu..

Babası yoktur; oğlu yoktur; ortağı yoktur..

Zatını, azamet ve kibriya sıfatı ile örtüledi..
Mecid ve baha gömleğini giydi..

İşbu yüce Allah; Anlatılan vasıfları icabıdır ki; her harekette, hareket edenle hareket etti.. Her sakin duranın sükûnu ile sakin oldu.. Ama hululsüz..

Zatına ait her makamda, halkın her çeşidinde; İstediği gibi zuhur eder..
Hak ve halk olarak her manada sıfat aldı..
Zıtların bütün çeşidini zatı ile cem etti..
Bütün sıfatları vahidiyet sıfatı ile şümulüne aldı..

Yücedir Allah.. hem de mukaddes.. Özellikle kendilerine ihtiyaç duyulan zevclerden ve ferdlerden..
Zira onun tekliği, bunlara manidir..

Onun ahadiyeti, aynen kesretidir de..
Onun gizliliği, birleyiş izdivaçlar meyanında sayılır.. Hatta ayn'ıdır..
Tenzih sergisi, teşbih terkibinin kendisidir..
Zatında yüceliği:
— İzzet nişanına sahib..
Namının kimliğidir..

Azametini, ilimler kavrayamaz..
Celâlinin özünü, fehimler idrak edemez..

İlim sahibi; O'nu idrâkten yana aczini itiraf etti..
Akıl; Ulaşması babından onun bağına döndü. Hem de; Ondan ayrılıp bölünmekten yana eli boş olarak..

Gerekli olan vücub, gerekli olmayan cevaz dairesi: Açık söylenen sözlerde ve yapılan beyanların noktasındadır..

İmkan hüviyetinin bir yanı; Gayeyi anlamak ve tam şehadetgâhtadır.. Bir de; Cevherin ve arazın zarfındadır..

O'na Dâir Hayat; Bazı müşahadelerin doğuşu ile başlar..
Bitkiler olsun, canlılar olsun.. O hayat eserinin inişi ile, alametleri belirir..

Bir denizdir ki; Ulvi ruhaniyetler gelir.. Hem de, sultanın yüce köşküne.. Şeytanın ve hevanın düştüğü bahçeye..

İman ve idrak nurunun beyazlığı, şirk ve küfür karanlığını yok eder.

Hüda alnının sabahı, şaşkınlık ve âmâ gecesi; ezelin ve sonradan olmuşların aynasıdır. Azabın ve nimetin parlak nişanıdır..

Yüce Allah'ın eşyayı kuşatması; Onların zatı oluşudur..
Öyle bir zat ki; Sıfatları onu kavramaktan yana güçsüzdür..

Evvelliği için bir evvellik düşünülemez..
Ahiri için de bir son düşünülemez..
Ezeli bir kayyumdur..
Ebedi bakidir..

Bu varlıkta; Bir zerre dahi kıpırdayamaz.. Ancak onun arzusu, onun kuvveti ve onun kudreti ile kıpırdar.. hareket eder.. canlanır..

Olanı ve olacağı bilir.. İşin önünden ta, sonuna kadar..

Şehadet ederim; Allah'tan başka ilah yoktur..
Öyle bir Allah'tır ki; Bütün bu ibarelerden ötededir.. üstündür.. Kısaca; O, bu ibarelerle anlatılamaz..
Münezzehtir.. Mukaddestir.. Onun varlığı; Ne sarih ifade, ne de muammalı işaretlerle anlatılabilir..
Burada; Ona delil olsun, diye yapılan her işareti; Onun hakikatından bir perdeyi açsın diye yazdım.. Bu da, ancak temsil yollu oldu..
Hangi ibare ki; Ona vardırır, ümidiyle getirildi; nice nice onu anlatmaktan uzaktır. Ona vardıran asıl yoldan alır.. Hem de sürratle..
Ve o; Zatını bildiği gibidir.. Amma nasıl gerekli ise.. Nasıl iktiza ediyorsa..
Bizzat o; Her yönüyle, kemal vasfını haizdir.. Hem de yeteri kadar.. Varlığına ne kadar kemal vasfı gerekse o kadar..

Resulüllah S.A. efendimiz için de, aynı şehadetimi tekrar ederim..
Yüce Allah'tan ona selat ve selam olsun..
Şöyle ki;
O, ademoğlu ferdleri arasında, yüce Hakkın zatına davet edilen ve vasıl olan tek ferddir..
Allah'ın kuludur.. Kendinden önce gelen resullerin şeriatını silip, yeni bir şeriatla gelen, Allah'ın muazzam Resulüdür..
Yeni bir şeriatla gelmeyen, kendinden önce gelen resullerin yolunu izleyen nebiler arasında da; Allah'ın en çok keremine nail olan, Allah'ın bir nebisidir.. Zatı için bir ridadır; perdedir.. Zatına delalet eden, üstün bir nişanıdır.. alametidir.. Varlığına kavuşmakta en kıdemli olandır.. Ona vardıran yolun en sağlamıdır..
Sonra o;
Hakkın zatına parlak bir aynadır..
İsimlerin ve sıfatların son derecede tecellisine bir zuhur yeri olandır..

CEBERUT, nurların bir geliş yeridir.. (CEBERUT: Ebu Talib-i Mekkiye göre; Azamet alemidir.. Yani; İsim ve sıfatlar alemi.. Fakat çoğunluk şu fikirdedir; Orta alemdir.. Yani; Berzah.. Toplu olarak bütün işlerin içinde durduğu alem..)

MELEKUT, sırlarına bir konak yeridir.. (MELEKUT; Ruhlara ve nefislere has olan gayb alemi..)

LAHUT, hakikatlerinin toplandığı bir merkezdir.. (LAHUT; Melekiyet.. Yani; Melekler alemi..)

NASUT, inceliklerinin bir kaynağıdır.. (NASUT; İnsaniyet.. Yani; Bu insanlık alemi..)

Sonra O'dur;
Cibril'in ruhu ile üfleyen..
Mikail'in sırrı ile ihsanlar yağdıran..
Azrail'in kahrı ile yüzüp gezen..
İsrafil'in toplamasına yönelen.. ilk koşan..
.. Ve O'dur;
Sidrelere münteha.. son yolcu.. son yolcu ve.. son yolculuk..
.. Ve isralar köşküne refref olan O'dur..
Hebanın da, tabiatın da, heyulası O'dur..
Uluhiyet atlasının felekidir..
Rububiyet övcü burcunun bir mıntıkasıdır..
Yükseklik ve terakki övülmesinin semalarıdır..
İlmin, dirayetin güneşidir..
Kemal halinin nihayetinde, mehtap safasının ayıdır.. kameridir..
Seçilme ve hidayet yolunda, yön gösteren bir yıldızdır..
Dilek hararetinin ateşidir..
Gayb ve şehadetin ki; Görünen ve görünmeyen hayatın suyudur..
Rahmet ve rububiyet nefesinde esen bir saba rüzgarıdır..
Zillet ve ubudiyet yerinin billur saksısıdır..

Seb-i Mesânî'nin sahibi, birinci ve ikinci derecedeki füyuzat kapılarının anahtarına sahiptir.. (Bu cümlelerin tafsilatı: Eserin YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜMÜNÜN son kısmındadır.)

Cemal ve celâl sıfatlarının bir iktizası olarak Kemal sıfatının mazharıdır..

Hoş manaya bir ayna, Yüce nama tecelligâh;
Tatlı bir kaynaktır, kemal makamında cilvegâh.

Güzellik semasının kutbu, oranın güneşi;
Hiç de sönmez o oldukça doğuşa bir karargâh;

Tümden kemal, bir hardaldan ibaret ona göre;
Ki dağılışta onun güzelliği bir nazargâh..

Ona salat ve selâm..

Hallerinde yerine kaim olan ashabına da, âli'ne de salat ve selâm.. Kaldı ki; Bunlar, Resulullah S.A. efendimizin, sözlerinde ve işlerinde nöbet makamına nail olan vekil oldular..

Şehadetimi tekrarlarım;
Kur'an Allah kelamıdır.. Onun kapsamına giren manalar da haktır..

Onu; Ruh-u emin olan Cebrail, Nebilerin ve Resullerin sonuncusu olan en büyük Peygamberin kalbine indirmiştir..

Tekrar şehadet ederim ki;
Peygamberler haktır.. Onlara gelen kitaplar doğrudur..
Bütün bunlara iman etmek kesin olarak vaciptir..
Kabir, Berzah, azab olacaktır..

Kıyamet de gelecektir; ki ona, şüphe yoktur.. Ve Allah; Kabirdekileri diriltecektir..

Tekrar şehadet ederim ki;
Cennet haktır.. Cehennem haktır..
Sırat haktır..
Neşir gününün hesabı haktır..

Tekrar şehadet ederim ki;
Allah hayrı da şerri de diler..
Kırmak ve zorlamak, onun eli ile olur..
Hayır; Onun dileği, kudreti, rızası ve hükmü ile olur..
Şer; Onun dileği, kudreti, hükmü ile olur; ama buna rızası yoktur..
İyilik; Allah'ın kuvveti ile hidayeti ile olur..
Kötülük onun hükmü iledir.. Kulun şumluğu ve azgınlığı sebebi ile gelir..
Edeb icabı şu manaya dikkat;

— «**Sana bir iyilik gelirse.. Allah'tandır.. Bir kötülük isabet ederse.. nefsindendir..**
De ki; Hepsi Allah'tan..» (4/79)

Vücud ondan başladı ve.. emri olduğundan yine ona dönecektir..

Besmeleyi çektik.. Allah'a hamd ettik.. Resulullaha salat ve selam getirdik.. Şehadet de getirdik..
Şimdi GİRİŞ kısmında anlatacağımız mevzua girebiliriz..

Şimdi iyi dinle;

İnsanın kemal derecesine erip ergin bir kimse olması; Allah'ı bilmesine bağlı olduğuna göre..
Keza insanın fazileti; Cinsi izinde, onun kapsadığı manadan kazancı kaderince olacağına göre..
Evet.. Böyle olacağına göre; Marifet duygularının elde edilmesi gerekir..
Tahkik sonunda elde edileceği kesin olan marifet duygularına gelince; İlahi bir ilhama ve onun vereceği başarıya bağlıdır..
Fakat.. fakat.. orası bir başka bölgedir ki, manasını şu âyet-i kerimenin derinliğinde bulur;
— «Emniyet telkin eden, saygıdeğer bir yerdir.. İnsanlar onun çevresinden uzaklaştırılır..» (29/68)
Amma neyle?.
Evet, neyle uzaklaştırılır?. Şununla; Bir sürü engeller ve oyalayıcı şeylerle..
Sonra oranın hali yerleri, sahilleri; Bir sürü kaya ve kaydırmacılarla doludur..
Denizlerine gelince; Helak ve boğulmacalarla doludur..
Bu arada onun yolu; İnce bir kıldan daha incedir.. Keskinliğine gelince; Keskin bir kılıçtan da keskindir..
Durum anlatıldığı gibi olunca; Yolcunun böyle bir yolda yürüyebilmesi.. ama tam olarak.. dürüst bir şekilde imkânsız gibidir..

Durum yukarıda arz edildiği gibi olunca, ister istemez sorulacak:
- Pekâlâ.. O halde bu yola nasıl girilecek?. Nasıl yürünecek?..
Ve düşüneceksiniz değil mi?.. Nitekim ben de düşündüm..
Düşündüm ve bir kitap yazdım..

Öyle bir kitap ki; Hakikat güneşi gibi parlak..
Açık, belli bir işleme tabi tutulan ve tam bir tetkik mahsulü..

Bu eserden beklenen odur ki;
Salik için, en yüce refikine ileten ola.. Amma, ince, düşünceli, nazik, kibar arkadaş gibi..

Emelim o ki; Bu kitap, bu yolları taleb edenler için, şefkatli bir kardeş gibi olacaktır..
Evet.. Böyle olması icab eder ki; Issız vahalarda, kimsesiz kaldığı zaman, onunla ünsiyet edebile..
Onun gizli talimgâhına gire, başını onun sinesine yaslayıp kala..
Onun irfan duygusu aşılayan aydınlığı ile, sönük köşesini, bilinmeyen karanlıklarını aydınlatmaya baka..
Bu işin başka çaresi yoktur..

Sebebine gelince; Artık müridlerin kalb semalarındaki cezbe güneşleri kalmadı..
Yolcuların felek semalarında, mehtap safaları getiren dolunay kalmadı..
Bu yolu kasd edenlerin himmet bağlarındaki azimet yıldızları battı..
İşte.. Anlatılan manaların bir icabıdır ki; O âlemin denizinde yüzenlerin kurtulma ümidi azaldı.. Onun sahillerinde gezenler için de, necat ümidi pek kalmadı..
Neden böyledir? Hepsi nasıl anlatılsın?. Anlatılamaz; zira:

Anlatılanlar dışında menziller var yücesine;
Önemlileri: Sarmıştır dehşetler büyücesine..
Kılıçlar var ki, beyaz beyaz yeşil yeşil;
Mızraklar sanki zulüm yüklenmiştir güçlücesine..

İşbu halet içinde kitabı tamamladım: Açık bir keşif üzerine..
Ve.. ondaki meseleleri güçlendirdim; Sağlam kaynaktan gelen haberlerle..
Ve ona bir isim verdim: EL-İNSAN'ÜL-KÂMİL Fİ MARİFETİL-EVAHİRİ VEL-EVAİL. -EVVELLERİ VE AHİRLERİ BİLMEKTE İNSAN-I KÂMİL-..
Bu eseri yazarken ve yazdıktan sonra, bazı haller geçirdim ki:
Onları da burada anlatmak isterim..
Bu eserin telifine başladım.. Bazı beyanlar ve tarifler yapıyordum..
Bunları yaparken, hatırıma gelen şu oldu: Bu işi bırakayım.. Bunlar birer birer tahkik gerektiren meseleler olması hasebiyle, saygı göstermek istedim.. Tetkik sonunda, bana ihsan edilenin yayımını azaltmak diledim..
İşbu düşünce iledir ki: Eseri parçalamak istedim.. Bütün gayretimi bu yola verdim..

Başladım onu darmadağın etmeye.. Bütün bölümlerini dağıttım.. Bu bahsi kapadım..

Birbirinden ayırdım; Pare pare ettim.. Hiç bir işe yaramaz hale getirdim..

Bundan sonradır ki; Onun güneşi battı; gitti.. Onun güzel yüzüne perde çekildi..

Unutulup giden bir şey oldu.. Yaramaz.. hiç bir işe yaramaz saydım..

Bir zaman sonra, işin rengi değişti.. Bir hayır olarak ortaya çıktı..

Böyle yazılıp dururken bir hayır oluşu ortaya çıktı..

Şu ayet-i kerimeyi okudum;

— «**İnsan üzerinden öyle bir zaman geçti ki; O zamanda o, anılan bir şey değildi..» (76/1)**

Sanki yoktur hacuan ile safa arası;
Ne Mekkede yoldaşı ne seyir safası..

İşte; bütün bu istihalelerden, değişen hallerden sonra.. Cenab-ı Hak bana, bu eserin açıklanması emrini verdi..

Açıktan anlatılması gereken bölümleri ile, kapalı ifade edilmesi gereken kısımları aydınlattı..

Ayrıca umûmi bir fayda sağlayacağı yönünden vaadde de bulundu..

Aldığım emirlerle vaadler, uyulması icap eden çeşittendi.. Bu sebepledir ki;

- Baş üstüne..

Deyip, eserin, yeni şekli ile telifine hemen başladım..

Anlatıldığı şekilde de, Cenab-ı Hakka tevekkül eyledim..

Evet.. işte ben; Onun ezeli olan kocaman kadehi ile içirmekteyim.. Ama ALİM ismi kâsesine dalıp çıkararaktan..

Ama kimlere?. Haliyle herkese değil.. İman ve teslim ehli olup, bu şarabı içmeye ve sindirmeye güçlü olanlara..

Bu, öyle bir şaraptır ki; İkram sahibi olan candan gelir; emilircesine de içilir..

Bu öyle bir şaraptır ki; Yoku da varı da sarhoş eder..

Bir geçmiş ki, bıraktı güneşi, karanlık geceyi;
SÜHA belirdi, sabah aydınlandı çöz bilmeceyi..

Soyun bu vasıflardan latif bir şemaile bürün;
Ama şümullü bil, zamandaki ince kesmeceyi..

Kadehten geçersen taa, yüce menbaına kadar;
Dönersin, döndükçe zaman, öğrenirsin zemzemceyi..

Ve, niceleri bağlandı kaldı süslü atkısında;
Bağlar Allah'ın mülküdür emr gösterir en yüceyi..

Nice fakir vardır ki, sözü kendini kul eyledi;
Başladı varda yokken, öğrendi ilerlemeceyi..

Nice cahil vardır ki, kokuları onlara vardı;
Ve.. haber verdiler hem İblisceyi, hem Âdemceyi..

Nice susanlar vardır ki, dinledim haberlerini;
Arşta izzet ikram gördüler ondan yücelmeceyi..

Onun kadehinin gözüne bir kez nazar eylesen;
Yapmazsın artık bilmediğine sürme çekmeceyi..

Bu bir nur güneş sayılır, belki de gece zulmeti;
Bir yüce hayrettir ki, öğrenirsin çekişmeceyi..

Bir nurdur ama ona göz yok, ona bir ışık da yok;
Bir güzel var, yüz yok, yüz vardır neyler öpülmeceyi..

Bir burun var, koku yok ve bir kokudur ki yayılmaz;
Bir şarap.. Yok bardağı ve bulmuş mühürlenmeceyi..

Ey yakınlar, tutunuz onun yüce kadehlerinden;
Emniyet emelleridir, yücel gör büyümeceyi..

Allah için, yüce şanı hakkına ihmal etmeyin;
Ne tad.. Onu bırakan görür nedamet etmeceyi..

Nolurdu ondan tad alanlar kardeşim olsalardı;
Selâmım onlara.. Selâm bilir teslim etmeceyi.

GİRİŞ kısmı burada tamamlandı.. Bundan sonrasaı MUKADDİME olacaktır.

MUKADDİME

Rahman ve Rahim olan Allah adı ile başlarım..
Hamd.. Tek olan Allah'a mahsustur..
Salât ve selâm: Kendisinden sonra bir peygamber gelmeyecek olan büyük Resûle..
Bu eserin meydana gelmesinden beklenen: Cenab-ı Hakkın marifeti olduğuna göre: Bize düşen, mukaddes ve yüce olan Cenab-ı Hak üzerine konuşmak olacaktır..
Ama önce onun isimleri yönünden gideceğiz.. Çünkü; Ona delil olan isimleridir..
Daha sonra vasıfları cihetine yöneleceğiz.. Çünkü; Zat-ı İlâhi'nin kemal derecesi çeşitleri oradadır..
Kaldı ki: Cenab-ı Hakka has mahallerde, ilk zahir olan sıfatlarıdır. Zuhurlarda, sıfattan sonra, ancak zat gelir..
Bu itibarla: Mertebe cihetinden; sıfatlar, isimlerden daha yüksektir..

Zat üzerine sarf edeceğimiz kelâmı: Esma ve sıfatlardan sonraya bırakacağız.

Haliyle bu bölümdeki konuşmamız, bu âleme has olan ibarelerin tahammülü kadar olacaktır..

Durum böyle olunca: Konuşmalarda sofiyenin kullanmakta olduğu kelâm derecesine inmemiz gerekli olacaktır..

Bu arada bazı açıklamalar da yapacağız.. Haliyle; Lüzumlu olduğu ve ihtiyaç duyulduğu yerlerde.. Ta ki; Bakıp okuyana kolay anlama durumu hâsıl ola..

Bazı sırlara karşı da açıklayacağız.. Ki onlar, İlmi; Kitaba yerleştiren zatın yazmadığı meseleler olacaktır..

Ki onlar; Yüce Hakkı bilip anlama ile ilgili işlerdir.. Mülk ve melekût alemini anlamaya yarayan mevzulardır..

Bütün bunları anlatmaya çalışacağız.. Ama: Mevcud olan işaretli ifadelerle.. Bağlı remizleri nükteleri ancak bu yoldan bileceğiz..

Bu arada isleyeceğimiz yol; Saklamakla, açmak arası bir ifade tarzı olacaktır..

Bu haller içinde bir tercüman olacağız ki; Bazan yıkıp dağıtmak, bazan da yapıp onarmak durumu meydana çıkacaktır..

Ta ki; Düşünce gücünü kendinde bulan, tam manası ile düşünebilsin..

Anlatılan manalar arasında öyleleri vardır ki; Ancak kapalı bir ifade, ya da geniş manalı bir işaretle anlatılabilir..

Böyle anlatılması gereken bir şey; Eğer açık bir şekilde anlatılacak olursa.. zihin kayar.. Esas mahallinden ayrılır; başka bir yöne gider..

Bu ise.. beklenen hasılatı getirmez.. Öyle ki; Arananın bulunması imkânsız hale gelir..

Bu durum: İnce bir iştir.. Çoğu kez vukubulur..

Bu manayı, -Nuh'un gemisi anlatılırken geçen- şu âyet-i kerime ile, daha iyi anlatabiliriz:

— «Onu levhalar ve çivilerle yapılmışa yükledik..» (54/13)

Görülüyor ki; Burada gemiden söz edilmiyor.. Ve o, Nuh'u yüklenen, aslında; Levhalarla, çivilerle yapılan değildir.. O halde neyle?. Düşün..

Böyle olsaydı;

- Levhalarla, çivilerle yapılan gemiye yükledik..

Şeklinde bir ifade tarzı tercih edilirdi..

Şunu da bildirmem gerekir ki; Bu kitaba, Kur'an ve Resulüllah S.A. efendimizin sünneti ile teyid edilmeyen hiç bir şeyi almadım..

İş, anlatıldığı gibi olunca; Bu esere bakıp okuyandan bir dileğim var;
Şayet, Kur'an'ı Kerim, veya Hadis-i Şerif dışında bir sözümü görürse.. onunla amel etmeyi bıraksın.. Ve, o sözün, benim kasdım olmadığına, âyet-i kerime ve hadis-i şerifin mana mefhumu içinde olduğuna inanıp teslim olsun; inkâr etmesin..

Ta, Allah-ü Teâlâ, o mana yolunda kendisine bir kapı açıncaya kadar..

Burada inkâr yoluna sapmamanın ve teslim olmanın faydası şudur, O anlamadığı bir şeyi anlama bereketinden mahrum kalmaz.. Şimdi anlayamadığını, belki de az zaman sonra anlar..

Sebebine gelince; Bizim bu bilgilerimizden bir şeyi inkâr eden kimse, onun aslını bilmekten yana mahrum kalır..

İşbu mahrumiyeti ise; İnkârı devam ettiği süre sürer.. Daha öteye geçemez..

Başka yolu yoktur..

Sonra, Onun vuslat tadı; Bu inkârı sebebi ile, ondan kesin olarak tamamen gider.. Hem de; İlk inkârı anında..

O kadar ki; Onu için artık iman ve teslim babında başka bir yol da kalmaz..

Burada önemli bir husus açıklamak isterim..

Bilesin ki; Hangi ilim olursa olsun; onu, âyet ve hadis teyid etmiyorsa.. o bir delâlettir..

Belki de hiç bir şey değildir..

Belki de öyle bir şey yoktur..

Ancak bu durum; Senin o manayı değerlendiren, âyet ve hadisi bulamadığın için meydana gelmez..

Hemen her ilmin ; kendi özünde, âyet ve hadisle teyid edilmiş olması bir gerçektir.. Ancak seni o ilmi anlamaktan alıkoyan, istidadının azlığıdır.. Bu halin, o ilmi anlamana engel olur..

O ilmi, kendi gücünle almaya, onunla nimetlenmeye kalkarsın.. Ne var ki, böyle bir şeye; asla gücün yetmeyecektir..

Bu halini anlamadığın için, sanırsın ki; O ilmî konu, âyet ve hadise aykırıdır..

Şimdi sana bir tavsiye:

Böyle bir halle karşılaşırsan, teslim bayrağını çekmelisin.. asla, inkâr yoluna sapmamalısın..

Taa, yüce Allah elinden tutup seni, o ilmi anlayış makamına çıkarıncaya kadar.. Zira bu ilim; Bir varidattır.. Geliştir.. Ama; Sence yapılan bir şey olmadan..

Sana faydalı olacağı cihetiyle, aşağıda anlatılanları iyi dinle..

Zira bu anlatılanlar, ilmin geliş yollarını gösterecektir..

Sana gelecek ilmi varidat, şu üç yönün dışında değildir..

BİRİNCİ YÖN:

Bu, bir mükâlemedir.. Karşılıklı konuşma manasına..

Bu, senin kalbine gelir.. Fakat, Rabbanî ve melekî bir ihtarla.. İlâhi bir anı ile.. Ondan gelen bir tahrikle..

Böyle bir halin reddine, yollar kapalıdır.. Keza inkârı da imkânsızdır..

Çünkü Cenab-ı Hakk'ın, kulları ile konuşması, onlara yaptığı ihbarlar zatına has bir şekilde kabul edilmek zorundadır.. Böyle bir hali defetmeye, kabul etmemeye, hiç bir yaratılmışın gücü yetmez.. ama hiç bir zaman..

Ancak, zihne gelen her kelâmı bu manaya almamak veya;

— Bu Allah kelâmıdır..

Dememek için, alâmetlerini, işaretlerini bilmek icab eder..

O alâmetleri bildikten sonra: Duyan, mecburi bir şekilde anlar ve:

— Bu yüce Allah'ın kelâmıdır..

Der..

Meselâ: O kelâmı duyan, her yanı ile duyar.. Tepeden tırnağa kadar.. Hiç bir şekilde o duyduğunu belli bir yöne bağlayamaz..

Bir yönden duyup, diğer yönden duymamak olmaz..

Tek yönden duyulursa.. onun; Allah kelâmı olması imkânsız olur.. Çünkü o; Bir yöne mahsus oluyor; başka yöne geçemiyor..

Görmüyor musun; Musa a.s. kendisine gelen hitabı ağaçtan dinledi ağacı dinlemedi.. O sesi hiç bir yöne bağlamadı.. Ağaca da bağlamadı.. Çünkü ağaç bir cihettir.. Yöndür..

Evet.. Rabbani ihtarın durumu budur..

Melekî ihtara gelince.. Kabul yönünden Rabbanî olana yakındır..

Birincisi kadar kuvveti haiz değildir.. Ancak, kabul edilmesi itibari yönünden zarurîdir..

Bu sırf Cenab-ı Hak'la mûkâleme değildir.. Demek oluyor ki; Varidat yolundan, Cenab-ı Hak'la vasıtasız bir konuşma değildir..

Buna, yüce Hakk'ın tecellileri de karışır..

Özetleyelim; Her ne zaman ki, Cenab-ı Hakk'ın nurlarından bir kırıntı kula tecelli oldu.. Kul; İlk anda bir ilim sahibi olur.. Anlar ki; O bildiği, Cenab-ı Hakk'ın bir nurudur..

Bu tecelliler değişmez.. Zata ait oluşu, sıfata ait oluşu, bilgiye ait oluşu hiç bir şey değiştirmez.. Hatta, aynı oluşu bile ayrı bir mana taşımaz..

Hepsi odur..

Durum böyle olunca; Her ne zaman sana bir tecelli gelirse.. Ve sen de; Onu ilk anda Cenab-ı Hakk'ın nuru bilirsen.. amma sıfatının nuru, amma zatının nuru.. İşte tecelli odur..

Anla..

Zira bu öyle bir ummandır ki, sahili yoktur..

Anlatılan makamın altında bir de ilham vardır.. Bunun durumunu da biraz açıklamak icab eder..

İlham, daha ziyade işin başında olanlar içindir..

Bir müptedinin, henüz işin başında olanın, ilhamla amel etmesi, ancak âyet veya hadise dayandıktan sonra olur..

Âyet ve hadiste şahitleri bulunursa.. İlâhi bir ilham vasfını alır..

Âyet ve hadiste onu teyid eden bir mana olmadığı takdirde; İnkâr etmeden durmak, beklemek lâzımdır..

Daha önce de izah edildiği gibi..

Burada, durmanın faydası; Şeytanî bir şey olup olmadığını tam olarak tesbit edebilmektir..

Öyle ya; Şeytan müptedi olanın, henüz işin başında duranın kalbine bir şey atar ve onun ilham olduğunu anlatmaya çalışır..

Durup düşünmek gerekir ki; Böyle bir şey olup olmadığı sezile..

Bu arada tam ve katıksız bir yönelişle, Allah-ü Teâlâya yönelmek icab eder..

Usulüne edebine, erkânına göre, ona tutunmak gerekir..

Taki; O âyet ve hadisle teyid edilemeyenin ne olduğunu Cenab-ı Hakk kendisine bildire..

İKİNCİ YÖN :

İlim alışın, bu yöndeki durumuna gelince..
Bu da, ehl-i sünnet ve onlara mensup olanların dilinden dökülen ilimdir..
Bu çeşitten bir ilmin de, âyet ve hadiste şahidini ve delilini bulursan; ondan murad ne ise, odur.. Daha ötesini aramamak icab eder.. Ters bir durum meydana çıktığı takdirde kendini ondan çekmen gerek..
O beyan edilen şeye mutlaka iman etmesi imkânsız olanlar arasına gir.. Zaten başka türlü de olmaz.. Sebebi de; Akıl nurunun, iman nuruna galebe çalmış olmasıdır..
Burada da izleyeceğin yol; İlham meselesinde izleyeceğin yoldur..
Durup beklemekle, teslim olmak arası bir yola gir..

ÜÇÜNCÜ YÖN:

Bu derecedeki ilim, mutlak bir ilimdir.. Belli bir ciheti ve belli, sabit bir durumu yoktur..
Hem kabul edilebilir; hem de kabul edilmez.. İlle de kabul edilmeyecek diye bir zorlama yoktur.. Kabul etmemek de böyle..
İşbu şekilde gelen ilim çeşidi; Mezhep dışı kalan, bidat ehli arasına katılan kimselerden sadir olan ilimdir..
Aslında, bu çeşitten ilimler; atılmıştır.. Makbul sayılmazlar..
Ancak; Zirek, keskin akıllı bir kimse, keskin olarak, bütün çeşidi ile onları inkâr etmez.. Ama, her çeşidi ile..
O, eşit ilimlerin; Kitap ve sünnete uyan kısımlarını kabul eder, kitap ve sünnete uymayan kısımlarını da reddeder..
Ama her çeşidi ile..
Onların da, hemen hepsi kıble ehli sayılır.. Aralarında, ittifak halinde belirtilen meseleler azdır.. İster Kur'an'dan olsun; isterse hadisten.. Onlar, bir yönü ile kabul edilir, bir yönü ile de kabul edilmez.. Hemen hepsi, aynı yönde gider..

Onların ihtilaflarına konu olan meseleler, karşılıklıdır.. Bir manayı bazen ikinci bir mana gibi göstermeye benzer..
Bu çeşitten meseleler, âyetlerde de gelir; hadislerde de..
Bunlardan bir tanesi, HİDAYET işidir ki, şu âyet-i kerimelerle tesbit edilir;

— «**Sen sevdiğini HİDAYET'e erdiremezsin.. Lâkin Allah dilediğini HİDAYET'e erdirir..» (28/56)**
— "Gerçekten sen; Doğru yola HİDAYET edersin..» (43/52)

Görülüyor ki, bu âyet-i kerimelerde, hidayet iki şekilde anlatılıyor..
Onlardaki fikir çeşidi de bundan doğuyor..
Bir tanesi de;
— ÖNCE YARATTI.
Meselesidir.. Bullar da şu âyet-i şeriflerin manalarında görülür;

— **«Allah aklı önce yarattı..»**
— «Allah kalemi önce yarattı..»
— «Ya Cabir, Allah önce Peygamberinin nurunu yarattı..»

İşbu hadis-s şerifler de, ayrı ayrı düşüncelere, HİDAYET meselesi gibi yol açıyor..

Bütün düşünceler bir yana; biz kendi düşüncemize bir yön vermeliyiz.. Hiç birini inkâr etmeden, en güzel şekle büründürmeliyiz.. Eksiksiz, tam ve umuma yarar bir şekilde..

İşi bu açıdan ele aldığımız zaman, anlattığımız gibi umuma yarar bir mana olursa.. kabul ederiz.. Ama, öbürünü de reddetmeyiz..

HİDAYET için, işimize yarayan şu fikir vardır:

— Resulullah s.a. efendimizin elinde olmadığı anlatılan HİDAYET, ancak Allah'ın zatına olan HİDAYET'tir..

Resulullah S.A. efendimizin elinde olan HİDAYET'e gelince, bu da Cenab-ı Hakk'a ulaştıran yola HİDAYET'tir..

Yukarıda anlatılan üç hadis-s şerif için ise, şu mana verilmiştir;

— Bunlardan tek şey murad edilmiştir.. Ancak, nisbet edildikleri makama göre, ayrı ayrı sayılmıştır..

Tıpkı mirac işindeki; ESVED, LAMİ, BÜRAK gibi.. Bunların üçü de birdir ve adı HİBR'dir..

Bütün bu anlatılanlar, bir mesele idi.. Ve bunları bir MUKADDİME ile sana sunuyorum..

Hemen hepsini; Seni, mahcupların düştüğü vartadan çıkarmak için yazdım..

Demek istiyorum ki;

— Çok yüzler arasından sıyrılıp tek yüzü görebilesin..

…Ve bu kitapta benim dilimden dökülen, yüce Allah'ın yürüttüklerine marifet hali ile eresin..

… Ve böylece.. Hak erleri derecesine çıkasın..

Çıkasın.. Çıkasın ki; Bundan sonra anlatılacakları rahatlıkla dinleyesin.. Hele, İŞARET olarak aşağıda anlatılanları..

Ve.. anlayasın..

İşte, o işaretlerden biri.. Dinle.. ama, itirazsız.. Anladığını kabullen.. Kalanını da, sonraya bırak..

Tam anlayabilmek için, özünde bir zemin hazırla..

İşte anlatmaya başlıyorum;

Geçmişle, gelecekle bağlantısı olmayan bir vakt içinde, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda olduk.. Şarkın;

— GARİB..

Vasfını alan velî zatlarından biri ile..

Samediyet örtüsü ile örtünmüştü..

Âhadiyet izarına sarınmıştı..

Celâl perdesine bürünmüştü..

Güzellik ve Cemâl tacını da giymişti..

Kemâl dili ile selâmlaştık.. O hal, o kadar güzeldi ki..

Selâmına, merhabasına karşılık verdiğim zaman; Onun mehtap safalı bedrinin üstünden örtüsü kayıp gitti..

Onu bir örnek ve bir numune gibi gördüm.. Evet, öyle müşahade ettim..

Bir varlıktı; ama hükmî idi.. Hükmî idi; ama her şeyi özünde okunan bir kitap fihristi gibi idi..

Her şey özünde bulunan dersler manzumesindeydi..

Güçlü olarak bir farz yoldan girdik işin içine.. Haliyle onunla.. Zira başkası yoktu arada..

Bu arada zimmet gitti; borç köleliği kalmadı.. kalktı..

Bu sefer onun itibar ibresini, kendi ölçümde buldum.. Onun için inciler dizer gibi bir nazım dizdim..

Ve.. İlk anda benden; Herhangi bir şeye muhtaç olma bağları çözülüp gitti..

O halimi; şu an mefhumunun inkisar sopası ile yararlı hale getirdim..

Böylece ayar saltanatım tam oldu.. Tam ölçüsünü buldu.. İşte o zaman; Arşın Rabbı bu evde oldu..

İktidar kürsüsünü kurdum.. Onu da, itibar terazisine oturttum..

İşte o zaman; Olduğumu, olacağımı halimi ve gelecek zamanımı ibretle gördüm..

Ama, anlattığım yüceliklerin usulünce.. O kanunlara göre..

İşte benim yolum.. halim.. durumum.. edebim..

Ben bu halimi hayli gizledim.. Ama ne kadar gizleyebilirdim ki?..

Sonunda; Okkalar, kilolar, batmanlar bitti.. Tartacak bir ağırlık ölçüsü kalmadı.. İşte.. Bu zamana kadar gizleyebildim..

Artık onun ağırlığını tartabilecek bir dirhem kalmadı.. Onun tartacak bir karşı ağırlık bulunmadı..

Düşündüm, taşındım; Ağırlık zaferimi, tetkikte, incelemede buldum..

Ama onu; Tahkik ayarı ile de perkittim.. güçlendirdim.. Sağlama erdirdim..

Sonra ellerimi kına ile boyadım.. Gözümü uyur uyanık bir halle de sürmeledim..

İşte o zaman; Gözümü, esastan tam olarak açtım.. Kilitleri kırdım..

Ve.. O zaman bana;

— Nerede?..

Diye hitab etti.. Ben de;

— Arada..

Şeklinde bir lisanla cevap verdim..

İş bu halden sonradır ki; Aşağıdaki beytleri dile getirdim.. Nefy ile isbat, yokla var arası bir dizi şekline soktum:

Bence gerçek olan o: Yok oldu birdenbire;
Mademki varlık, teşhir edeniyim habire..

Hayal onu, taa uzaktan gördü gerçekten:
Kudret olarak varlık iktidarına göre..

Sen olamazsın kurulan bir duvardan başka;
Haznelerin var o haznedar olduğu süre..

Ben işte şu duvarım o dahi onun için;
Gizli haznedir bilirim gördüğüme göre..

Ve sen onu elinde bir kalıp olarak tut;
O, onun için bir ruhtur, ibretine göre..

Allah güzelliğini artırsın, zira oldu;
Yüce ilâhın cemalı meşhur olduğu süre..

Parlaklıkta senden başka kaim olan yoktur;
İşi anla ki, suretlerini seyrin süre..

Yukarıdaki inci dizisi halindeki nazımları duyduktan sonra, halimle hallendi.. Heyecan dalgamdaki mehtabı devre başladı..

Sonra.. evet sonra; şu nazım beyitleri sıraladı.. Ama hiç bir şeyi ifşa etmeden.. Ama ne güzel ifşa etti.. Haliyle ehline..

Saklı güzellikler dizisi, örtüler de kendinden;
Yılanı ısıranı, sihri dahi görücülerden..

Sarhoşlarda tadıp şarap bir hoş surete büründü;
Sarhoşlarla ayan oldu göründü perdelerinden..

Mehtap onun hayaline girdi tamam olup aldı;
Ondaki huylardan her ne ki bulunmaz gibilerden..

Atlılar merkezinde kınacı nakışların gördü;
Onu yazmayı istedi başladı saç tellerinden..

Kayserin tacını giydi tebaasına uyaraktan;
Oranın mülkünde saltanat aldı çevrelerinden..

Sonra, tümden halkın mülkiyetine de sahip çıktı;
Ne varsa yeşil beyazlardan, kırmızı bitkilerden..

Onu sayılan tüm güzellikler sahibi bildikçe;
Âmir'in bildiği Leylâ'dakine benzeyenlerden..

Onun özünde saklı duran azizlik hepten çıktı;
İç güzelliğidir ne ki var belli güzelliklerden..

Onun yukarıdaki tatlı hitabını dinledim; içindeki kurtuluş ifade eden manayı da anladım..

İşte o andadır ki, olan ve olacak oldu; bunun üzerine de yemin ettim..

Bu yemin üzerine ahdine vefa gösterdi, dönmedi; bozmadı..

Yeni libasına büründü; eskilerden soyundu..

Ve.. ufuklarda cemalini göstermeye başladı..

Artık onlardan hiç bir şey, onun için olmadı.. Ne ne için olabilirdi.. İkilik mi var ki; Bir şey, bir şey için olsun..

Sonra.. Akılların ve düşüncelerin uzak gördüğü her ne ki var; hepsi onun bir beyanı, açıklaması babında zuhura geldi..

Sırları ve ruhları onu can evine yaklaştırdı..

Bir bereket geldi ki; Onun kuşatması için dehşetler saçtı..

Artık olduğu yerde soyundu.. Bir nokta üzerinde mekân tuttu..

Sonra, kuşatma, sarma çemberini uzattıkça uzattı..

Evet, bunları yaptı.. Ta ki, hicap örtüsünü kaldıra..

.. Ve açıktan açığa bana hitab ede..

Beklenen hitabını yaptı.. Nüzul eyledi.. Bana hitabını sonra yaptı..

Ama kim?.. kendisi ile bulunduğum zat..

— Şark gariblerinden biri..

Demiştim ya.. İşte o.. Amma zahirde o.. Batında anlattığım vasıfların sahibi..

Allah rahmet eyleye..

Şöyle söyledi;

Var veya yok, nefyedilen veya baki kalan benim;
Hissedilen, vehmedilen, yılan ve efsuncu benim;

Benim bağlanan ve çözülen, içilen, hem de saki;
Hazine, fakir de benim; hallakım, halkım da benim..

Kadehlerimle içme, zira onda tiryak zehirim var;
Başka arama onu bağlamıştır bağlarım benim..

Beni zimmetlerle koruma, dahi ahdimi bozma;
Varlığımı sabit kılma, yok da görme baki benim..

Ne bana bir yabancı, ne de bana uzanan bir göz yap;
Her neyi ki aynım yaptın; şevklerim kaybettin benim..

Beni gördüklerinde ol, dolu kadehlerimden iç:
Çözme kuşağı belimden, giyme zıd elbisem benim..

De: Şuyum, şu değilim vasıflarımla huylarımla,
Ben, soğuğum, ama şu kalb yanar ateşimle benim..

Susuzluk benimledir, ama ceyhunda boğmam da var;
Yük aynımdır, ama hiç bir yük yoktur boynumda benim..

Ağırdan ağır çekimi hafiflettim hava sakim;
Hayvanat halim anlatır, şevkim şenliğimdir benim..

O, kanatlarda bir kuştur, boyunlarla bir devedir;
Ama ne devedir ne kuş.. geçen işaretim benim..

Ne göz var, ne de görmek gerçek uzanan bir sırrımdır;
Ne ecel var ne ömür, ne de fanim var, bakîm benim..

Yukarıda geçen şiirde bir;
— O…
Var ki, bu;
— HU…
Manasına gelir..
Bu nedir, şimdi onun üzerinde duracağız..
O; Bir cevherdir.. Mahiyettir.. Çeşitli yönleri olan, zâhirde hiç bir belli yön çizilmeyen öz varlıktır..
İşbu varlığın kendisine ekli iki arazı vardır..
Maddi bir tabirle; Kendisine gelen.. Ya da; Kendisinde bulunan.. iki hâl..
… Ve ikinci bir manâ..
O, Bir zattır.. Özün de özüdür.. Bunun da iki vasfı vardır ki.. aşağıda bu manalar iç içe anlatılacaktır..
Bulup çıkarmaya bakılmalı..
Biraz tafsile geçelim..
Yukarıda bahsi geçen cevherin kimliği;
a) İlimdir.. Bilgidir..
b) Güçtür.. Kuvvettir.. Veya, güçler ve kuvvetler.. - Bizdeki çeşitli kuvvetler, manasına da gelebilir..-
Belki de; Alîm ve hakimdir.. Bizzat bilen, bizzat hâkim bir şekilde hükmünü verip sahip olandır..
Anlatılan iki vasıf, Allah'ın yüce varlığından ki sıfattır ki; Kuvveler süzgecinden süzülür gelir..
Yani; Duyguların inbiğinden.. Fakat o gelenleri kuvvelerden, kuvveleri de onlardan ayırmak mümkün değildir..
Ayrıca burada KUVAYI: Nebatî, hayvanî nefis, insanî nefis şeklinde almak da mümkündür..
Bunların maddî tabiri: Üçlü bir saç ayağı gibidir..
İşte.. meydana çıkan ilim ve hikmet bu üçlü kuvvet şeklinde çıkar..

Önce ilim olarak akıp gelen duygulara parmak basalım..
Bunun hakimiyeti; Basit madde olarak görünenin, üçte bir kadar nisbetini hükmü altına almasıdır..
Bu manayı kendi özünü anlatabilmek için şu iki cümleyi sarf edebilirsin:
a) Madde asıldır; kuvveler de parçaları…
b) Kuvveler bir yerdir; ilim de ekilen bir ekindir..

Tekrar ilim ve kuvvelere dönelim..
Burada ilmi iki yönlü ele almak kabildir.. Şöyle ki;
a) Kavlî ilim.. Sözde bilgi..
b) Amelî ilim.. İş'te bilgi..
Sözdeki, yani; Sözle gelen ilim, bir nümuneden ve bir örnekten ibarettir ki; Bu örneği senin, zıdlı şeylerden bir araya gelen şeklinde bulabiliriz..

İşbu hâl, senin esas benliğinde saklı bir şenlikten, saklı görünen varlığından soyunup arınmıştır..

İş'teki bilgiye gelelim.. Bu, sınırsız bir hikmet kaynağıdır ki; Hakim bir kimse, ilmi ile faydalanmayı, o yoldan sağlar..

Ve bir sultan; Verdiği hükümlerde şaşırtıcı işleri başarma derecesine o yoldan ulaşır..

Şimdi KUVVA olarak adlandırılan, duygulara gelelim.. Onun bölümlerini anlatalım..

İşbu KUVVA da ilim gibi, iki kısma ayrılır;

a) Cümelî kuvva.. Toplu, bölünmez olan duygular.. Ya da güçler.. Tek kelime ile; Kuva, güçtür..

b) Tafsîlî kuva.. Yaygın dağınık duygular.. Kuvvetler, ya da güçler.. Görünürde böyle..

Birinci derecede geçen kuvva için; Mizacın bozuk olmaması, takip edilen usulün tam olması şarttır.. Özellikle burada istidat önemlidir..

Zira, tabiatında değişiklik olan, acıyı tatlı, ya da tatlıyı acı sanabilir.. Yanlış yola sapar.. Bozuk usul takip eden de aynı şekilde yanılabilir..

Kaldı ki, bir işin sıhhatli ve sağlam olabilmesi için, gelen naklin sağlam olması şarttır.. Kemâlli, olgun ve yeterli durum ancak bu yoldan elde edilir..

İkinci derecede geçen KUVA için; Yine bazı şartlar vardır.. Zira bunun hayal âlemi ile de, ilgisi bağlantısı vardır.. Şartlara gelince;

— Kâbiliyettir..

Demek ve bu şartı başta saymak gerekir.. Özellikle onun bir cevher olması yönünden..

Ve.. o cevhere bir yer olabilme cihetinden..

Hâsılı; Anlatılan KUVA için iki şey vardır.. Ama her iki halde.. Ve, görünürde.. O iki şey ise: Kabiliyet ve istidat..

Burada kabiliyet, sadece bir seçmedir.. Yani; Ayırt edebilme..

Anlatılan istidat ve kabiliyet tam olunca, ötesi kolaydır.. Artık zât'a geçilebilir..

Biraz da zat üzerinde duralım..

Zat bahsi de, yukarıdaki gibi iki şekildedir.. Bu da iki vasıfta kendini gösterir..

Bir tanesi : S E N..

Diğeri de : B E N..

Bu ikisi temeldir.. Kalanı da bunlara eklenen teferruat sayılır.. Meselâ; Benim için; sana.. Ya da: senin için; bana..

Ve müşterek bir kelime; İlahımız..

— S e n..

Dediğimiz zattır.. Ama bu sen, esas kimliğin yönüyle olan SEN'dir..

Akılla kabul edilen bu zahirdeki SEN'liğin değil..

Anlatılmak istenen özet mana şudur;

— Zat olarak tavsif edilen SEN, bu kulluk vasıflarınla tayin edilen sen değilsin..

Bir de;

— B E N..

Demiştim.. Bu da, hakikatım olan BEN'dir.. Bu aklın kabulleneceği cinsten bir BEN değil..

Zira, esas bahsimiz olan BEN, Rabbın vasıfları arasında sayılır..

— B E N..

Kelimesi ile işaret edilen, zattır..

Bir başka BEN daha var ki, bu itibarî yöndendir.. Bu, aklın kabul edeceği BEN'liğin yönündendir..

Sonra;

— B E N..

Kelimesi, hükümler meyânında sayılırsa..

Şüphesiz o;

— A l l â h..

Demektir..

Yine aynı hükümler meyanında;

— S E N..

Kelimesi.. onun kulluk yönüdür..

Yukarıda anlatılanları dinledin.. Şimdi düşünmeye başla.. Anlatılanlardan ne anladınsa, anladın..

Özüne bir bak.. nazar eyle.. İstersen özünü;

— B E N..

Faslına bağla.. Dilersen;

— S E N..

Bab'ına yasla.. Değişen hiç bir şey yoktur..

Gerçekten, bu makamda; Küllî hakikatten başka bir şey yoktur..

O, subhandır.. Şanı yücedir.. Münezzehtir.. Tektir.. Ortağı da yoktur..

Öyle bir zattır ki, iki yüzlüdür öz varlığında:
Bir yüzü var süflîde öbürü yüce varlığında..

Hangi yüz olursa olsun ibarenin ve edanın;
İşte o zattır, sıfatlardır beyan açıklığında..

— O birdir..
Diyeceksen doğrusun; şayet diyeceksen:
— İkidir..
O dahi Hak'tır, ikiliği de şanında..

Şayet diyeceksen;
— Öyle değil; belki de üçlüdür;
Yine doğrusun, bu da gerçek insanlık meyanında..

Onun ahadiyetine bak işte onun zatıdır;
— Bir'dir, ahad'dır..
Diyesin onun teklik makamında..

Zatında bir ikilik görürsen bu oluşundadır;
Hem kul, hem de Rabb olur o gerçek ikilik kabında..

Dilersen, safhalara ayırırsın o varlığı ki;
Önce toplanmıştır, iki zıd dahi hükmü altında..

Nazarını keskin kılsan diyemezsin süflî için;
— Yüksektir, alttır..
Tekrar onun çok çok yüce namında..

Evet ona üçüncü ismini ver bir gerçek için;
İki vasıflı hakikatlerine katıldığında..

Bu halde iken verilen ismi: Ahmed olmaktadır;
Sonra da: Muhammed'dir halkın özüne dalışında..

O, Aziz olarak bilinir sonra Hüda da olur;
Canım feda olsun bir Rabb oluşu şanında.

****

Ey pergelin noktası, ey hidayetin sırrı olan;
Ey icab ve imkân âleminin tam mihveri olan..

Ey varlık dairesinin tümden en âlâ kaynağı;
Ey Kur'an'ın da noktası, fürkanın da noktası olan..

Ey hem kâmil, hem de mükemmel olan kâmil de ne ki;
Gerçeğe bakınca süsler onları celâl-i Rahman..

Hep acaipler kutbusun sen onun gizli işinde;
Kemâl küresi yapar senin üzerinde deveran..

Münezzehsin belki benzerin var senin ne zaman ki;
Çıkar ortaya baki, fani anlayan anlamayan..

Varlık senin için, yokluk dahi öyledir gerçekte;
Sensin güzel bağlarda iki yüce libasa dalan..

Sensin aydınlık, ve zıddı olan karanlık da ancak;
Sensin karanlık o ârife.. ama hayrete dalan..

Onun takasısın, sonra.. lambasısın zeyt yağısın;
Bu manadan mutad sen, kim beni bu alana salan?.

Sen bir zeyt yağısın ki, bu ilk oluşundan sonra da;
Oluşundur bir halk, takada ikinci aydınlatan..

Rabba ait bir kaynaksın vasfın dahi onun aynı;
İşte sen kandilsin, nursun, görünürsün ayan beyan..

Bana önder olunuz karanlık gecelerinizde;
Aydınlığınızda dahi noksanımı tamamlayan..

Ey Kerim ve Resullerin Efendisi ki özüne;
Mekân üstü yüce bir mekânda imkânlar bulunan..

Kerim olan sensin tut elimi sana nisbetim var;
Zira ben: Fani Abdülkerimim sevgiyle bağlanan..

Sıkıca bağla kulun bağını taki ola sende;
Boynum tam olarak salınıp gezen rahatı bulan..

Ey ümit kapısı, ruhum da canım da sana bağlı;
Evet böyle.. sevgi de dilimdir sana yalvaran..

Allah'ın salâtı sana, ama alabildiğine;
Surete gelip manaların da manaları olan..

Keza cümle yakınlara ve o sahabelere ki;
Oldular din evini sütun sütun durutan..

Onun varislerine ve her kim varsa alanında;
Haberli bilgili ve dahi inanıp ta bağlanan..

Tekrar sana Allah'ın salâtı ey hayatın (ha)sı;
Sonra.. ey insandaki Allah sırrının da (sin) harfi..

Onun bana söylediklerini duyup fazilet şarabından kalanı, kana kana içtikten sonra.. içimden bir kaynama geldi.. coşarak dedim ki;

— N'olur?. Bana halinden anlat.. ama hayret veren, daldıran.. Bu anlatacakların senin terkibinden olmalı.. Yaratılışından olmalı.. Dışarıdan öteden beriden değil; senden anlat..

Başladı anlatmaya;

— Şöyle ki..

Dedi sonra devam etti;

— Ne zaman ki, ben: Tur dağına çıktım.. Dolu dolu denizden içtim..

Ve.. satır satır yazılıp meydana gelen kitabı okudum.. İşte o zaman her şeyi bir remizden ibaret gördüm.. Öyle bir remiz ki; Kanunlar onun üzerine terkib edilmiş..

Ve, o şey ki, kendisi içindir; elbette senin içindir..

Ve.. o şey senden haber almadan dışarı çıkamaz..

Sonra.. bu yönde senin için yararlı olan nişan da bulunmaz ki;

— Şu , onundur; şu da benimdir.. Çünkü onun hali ile benim halim arasında bir benzerlik yoktur.. Olamaz da..

Diyebilesin..

Bu hali, ancak Allah-ü Taâlâ sana bir yapışla yaptı ki o, sende yerli bir haldir.. Tıpkı bir benlik gibi.. Ne atılır ne de itilir..

Aksi bir hal taşıyorsan; o bir ayna misalidir.. Bunun aksi de dile gelir.. Yani; Bu konuşan dille ayrı gibi görünür.. ama asla hakikatı yoktur..

Belki de;

— Niçin bunlar böyle?.

Diyeceksin.. Dinle ki onu da diyeyim;

— Bütün bunları senin için yaptı.. Ta ki, onda senin için olanı göresin.. Onun çevresini, senin çevren bilesin.. Gerçekte durumun böyle olduğunu anlayasın..

İşte.. anlatılan mananın bir icabıdır ki: Onu göremezsin.. Onu idrâk edemezsin.. Onu bir yere konmuş gibi bulup ta tutamazsın..

Şayet, her hangi bir şeyi bir yerde, bulacak olursan; onu ele alırken yüce Hakkı bulduğunu bilesin.. O: Subhandır; yüce vasıfların sahibidir..

Bütün bunlar, irfana bağlı şeylerdir.. Bir irfan sahibi ârif ki;

— «Ben, onun kulağı olurum; gözü olurum.."

Meâline gelen hadis-i kudsîdeki manayı, gerçek manada anlar da, özüne sindirirse.. onun özüne: Bu varlıklar âleminde hiç bir gizli kalmaz.. Her şey ona açılır, saçılır.. Hem de, ayan beyan..

Zira ondaki bu göz; Bu varlığı yaratan yüce yaratıcının gözüdür..

Anlatılan manayı, hiç bir şekilde, kabullenmeyip atmak, doğru olmaz.. Onun orada yokluğunu iddia etmek yaramaz.. Zira onun yokluğu, seninde yok olmanı gerektirir.. Zira sen onun bir örneğisin; sanatının maketisin.. Durum böyle olunca, senin yokluğun nasıl olur?. Bak kendine varsın.. Taşıdığın sıfatlardan yok olan da yok..

Onun isbatı da aynı şekildedir.. Yani; Yokluğunu iddianın yersizliği gibi..

Onun isbatı cihetine yöneldiği an; Put yapmış olursun.. O, elle tutulan belli ve ayrıntılı bir şey değil ki, isbat edesin.. Yok gibi görünüyor.. Böyle görünen nasıl isbat edilir?. Böyle bir yola girersen, büyük nasiblerden mahrum kalırsın..

Bir yana bakarsın; yok.. göremiyorsun.. Böyle olunca nasıl isbat edilir?.

Bir başka yana bakarsın: Sen mevcutsun.. o sen olarak mevcut.. Nasıl yokluğun düşünülür?..

Nefyi de, isbatı da bırak.. Ve bak; Allah-ü Taâlâ, seni kendi suretinde yarattı..

Yine bak: Hay, alim, kadir, mürid, semi, basir, mütekellim, (diri, bilen, güçlü, dileyen, işiten, gören, konuşan) sıfatları onundur.. Ama, bunlar sende de var.. Bunların sende oluşu, bir gerçektir.. hakikattır.. Böyle olunca, onların hangisini senden ayırıp atabilirsin?.. Yapamazsın.. Çünkü elinde değildir; zira onlar yüce Allah'ın sıfatlarıdır.. Bir suretidir ki; Seni o sureti üzerine yaratmıştır..

Seni güzel sıfatları ile süslemiştir.. Yüce isimleri ile seni yüceltmiştir..

Hele bir seyreyle;

O, Hay'dir.. Diridir; sen de dirisin..

O, Âlim'dir.. Bilendir; sen de bilirsin..

O, Mürid'dir..Diler, ister; sen de dilersin, istersin..

O, Kadir'dir.. Güçlüdür; senin de gücün var..
O, Semi'dir.. İşitir; sen de işitirsin..
O, Basir'dir.. Görür; sen de görürsün..
O, Zat'tır.. Kendi başınadır.. Benzeri yoktur.. Sen de kendi başınasın.. Esasta bir benzerin yoktur..
O, Camî'dir.. Toplayıcı bir vasıf taşır.. Sende öylesin.. Her şey sende saklı; derli toplu..
O, Mevcud'tur.. Vardır; sende varsın..
O, Rububiyet sahibidir.. Besler; büyütür.. Sen de öyle değil misin?.

— «Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz..»

Meâline gelen hadis-i şerif bu manayı teyid etmiyor mu?..
O, kıdem sahibidir.. Evveli yoktur.. Sen de öylesin.. Ezelden beri, onun ilminde mevcutsun.. İlmi ise.. ondan hiç ayrılmadı.. O vardı; ilmi de vardı.. İlim, onun ayrılmaz bir vasfıdır..
Bu makamda, müşahede gözünü kullan; düşün gör: Ona ne izafe ediliyorsa.. sana da aynısı oluyor.. Sana ne izafe ediliyorsa.. ona da aynısı oluyor..
Ne var ki, sonradan durum değişti.. O, zatını izzet ve kibriya perdesine sardı.. tekleşti..
Sana da, zillet ve acizlikle kalmak düştü..
Önce aranızdaki nisbet, tamdı; sahihti.. Ama, burada o nisbet kesildi.. görünmez oldu..

Bu anlattıklarını dinledikten sonra, o zata şöyle dedim;
— Önce beni yaklaştırdın; sonra uzağa attın.. Önce özünü meydana çıkardın.. Sonra onu, kabukla kapadın..
Bunun üzerine şu cevabı verdi:
- Onu, bir hükme bağladım ki; İlâhi hikmet kanunu öyle icab ediyordu.. Onu, beşer idraki terazisinin tartabileceği yoldan aldım.. Ta ki, onu alıp yemek; uzağa da, yakına da kolay gele.. Bu yola alınana da, uzak tutulana da onu tahsil etmek nasibi kolay yoldan ola..

Tekrar o zattan istedim;
— N'olur?. O safi şarabından bana biraz daha içir.. Önce içirdiğin güzel şarabın tadından, daha tatlısını tattır..
Bu isteğim üzerine şöyle anlattı:
— Ben, mavi kubbe altındaydım.. Orada bir bilgini dinledim.. Onun lakabına;
— A n k a..
Deniyordu.. Ondan hoşlandım.. Geçtim önüne oturdum..
O zat, bir ara sustu.. O kadarını anlatıp durunca, beni bir merak sardı; hemen:
— Bu haberini bana daha açık anlatmanı dilerim.. Hele ona ait izlerden bana sağlıkla anlat..
Dedim; başladı anlatmaya:
— O, her bakımdan hakikata uygun, mütenasipti.. Bu hali ile, dehşet ve hayret verici, şaşırtıcı idi..
Bir kuştu ki; Çok keskin bakışları vardı..

Bu hali ile onun; ALTI YÜZ kanadı vardı.. BİN tane de sağlam kuyruğu vardı..
Onun yanında; Haram olan mubah sayılırdı.. İsmi de şu idi:
— Süffah oğlu süffah..
Kanatlarına güzel isimler yazılmıştı..
BA, harfinin sureti başına işlenmişti..
ELİF, göğsüne yazılmıştı..
CİM, alnına yazılmıştı..
HA, gerdan kısmına yazılmış duruyordu..
Baki kalan harfler ise.. saf saf, iki gözü arasına işlenmişti..
Bu kuşun belirli nişanları şöyle idi; Elinde bir mühür.. Peçesindeyse.. kesin emirleri fermanı vardı..
Onda bir nokta vardır, çözümü güç bir şeydir..
Onun bir uçuş üstünlüğü vardır ki; Refref'ten daha ileridir..

Bundan sonra tekrar sordum;
— O kuşun mahalli neresidir?..
Şu cevabı aldım;
— Vüs'at konağında.. Hayrın bulunduğu mekânda..

Söylenen lafızlardaki ibareyi anladım.. İşaretleri de çözüp fehmime yerleştirdim.. Artık orası benim durağım olamazdı..
Atmosferde dolaşmaya başladım.. Orada hayli mesafeler aştım.. Mülkü de bıraktım; meleki de.. (meliki de olabilir) Hepsini aşıp geçtim..
Devrim, bu;
— Anka-i Mağrib..
Namı ile yad edilen hayretengiz iş üzerinde idi..
Ondan hiç bir haber alamadım.. Onun izine, hiç bir yerde rastlamadım..
Sonunda İsim bana bir delil oldu.. Bir de VASIF..
İşbu isim, vasıf ikilisi ise.. beni bağlardan çözdü.. Resmiyeti attırdı..
Sıfatım falan kalmadı artık..
Ne zaman ki, sıfattan soyundum; kendimi zat semasında buldum.. Artık oradaydım..
— Hayret..
Namı ile yad edilen denize daldım; gittim..
Bu denizde;
— Nun..
Adı ile söylenen balık benim kanatlarımı yuttu.. Kanatsız kaldım.. Ama yalnız bırakmadı.. Aldı beni; İnci hazinesinden de üstün bir yerde yüzdürmeye başladı..
İş böyle devam ederken, o balık bana şöyle bir dokundu; Uçsuz bucaksız bie yere attı..
Uçsuz bucaksız bir yayla gibi bir yerdi..
Bir süre o yerde kaldım.. Bu süre içinde, ne görmem kaldı; ne de işitmem.. Artık bir şey göremiyor ve bir şey duyamıyordum..

Bu dalgınlığın kalkma zamanı gelmişti.. Gözümü açtım..
Gözümü açınca da, zaman ve mekân kaydından salındım..
İşbu demde anladım ki; Bütün o işaretler bana.. O kuş için sayılıp dökülen ibareler önümde..

Anlatılan kanatlar hep bende.. Tesbihlerle çekilen o isimler, o kanatların üzerine işlenmiş..

Yine gördüm ki;

ELİF, göğsümde..

CİM'de, anlatıldığı gibi..

HA, gerdanımda..

Anlattığımız şeylerin hiç biri dışarıda değil.. Hepsi bende hazır.. tamam..

Her ne var ki: Bana gelmekte; yine benden çıkmakta..

İşte olanlar.. Yukarıda okudunuz.. gördünüz.. Ben de gördüm..

Hem de nasıl gördüm; O hazretin kasdı benmişim..

…Ve noktanın manası zâhir oldu.. Zor mana çözüldü..

Alâmetleri işte.. ben; Ölmüş bir kimse diriltildi..

Bu defa o zata başka şeylerden sordum.. Önce;

— Efendim, emr-i mahtum; kes'i mahtum nedir?.

Cümlesini sordum.. Bunları bana açık bir ifade ile, hemen anlatmadı.. Yabancı bir dille konuştu.. Sonra, onu çevirdi.. Daha garib bir ifade kullandı; onu da tercüme etti.. Sonra korkutucu bir ifade tarzı aldı.. Bir daha kapalı bir ifade kullandı onu çevirdi..

Ancak bunlardan sonra, mevzua girdi ve şöyle devam etti;

— Makul yoldan bir yüce modeldir.. –enmuzec'in karşılığı- Ve bu, bir binektir.. –mahmel karşılığı..- Bunun bir binek oluşu, kendisine göre değildir; bindirilene göredir.. –mahmul karşılığı..-

Anlatılan yüce modelde bir nakış varsa.. bu da kendisi için değildir.. Bu nakışlar menkul halde olan ve oradan oraya taşınan esfel derecede olanlar içindir.. Esfel derecede olanlar ise;

— Şu şu..

Şeklinde bir işaret yapılabilen şeydir.. Zaten konuşmalarda bunun üzerinedir.. Zira o yüce için söz olmaz.. Ona yetişemeyiz..

Şimdi.. durum yukarıda anlatıldığı gibi olduğuna göre düşün; Nakışlar, kendisine işaret edilene işlendikçe ve yüce modeldekiler de şu himara verilse.. işte o zaman: Esfel ile alâ arasında bir fark kalmaz; aynı olurlar.. Ve o yücede ne varsa, hemen hemen esfelde de olur..

Yukarıda anlatına mesele önemlidir ve bunun üzerine bazı zatların fikirleri vardır.. Aşağıda onları da anlatacağız.. Bu fikirler, yukarıda nisbeten kapalı geçen bahsi açacaktır..

O fikirleri anlatırken, hatalı taraflarına da işaret edeceğiz.. Ayrıca faydalı yönlerini de noktalayacağız.. İstenen yolun böylece, bulunmasına gayret edeceğiz..

Meselâ, zatın biri şöyle demiştir;

— Üzerine nakış işlenen bir şeyle, nakşı işlenen model arasında bir bağlantı yoktur..

Bu fikri savunan her ne kaadar hatalı ise de, doğru yönü de yok değildir..

Kasdedilen manayı kökünden kavrayamamıştır.. Zira esas maksad;

— Model, bir şey üzerine işlenen nakşın aynıdır..

Demek değildir.. Zira, bu manada söylenen;

— Üzerine nakış yapılan şey, modelin aynıdır..

Şeklinde serdedilen fikri de kabul edemeyiz.. Bu modelin ve maksadın aslı üzerinde hata etmiş olabilir..

Zira, model, şeksiz bir üstünlüğe sahiptir.. Kendisine modelin nakşı işlenen ise.. kullanılan ifade ile; Sadece bir düşüklük vasfı taşır..

Yine aynı manada;

— Model, her şeyi özünde toplayıcı bir vasfa sahiptir..

Şeklinde bir cümle sarf eden etmiştir.. Hatalı olabilir.. Ama, doğru yanı vardır..

Şu yönden hatalıdır ki; Model, sadece kemal sıfatına sahiptir; noksan sıfatlar hani?. Yanlış karar nerede?.

Model güzeldir; eksiksizdir.. İşlendiği yerin noksanı nasıl olur da kendisine yüklenir?.

Bir başkası ise.. şöyle demiştir;

— Üzerine modelin nakşı işlenen varlık, ancak modelin nakşını kendinde bulur..

Bu hatalı sayılabilir.. Şu yoldan ki; Kendisine nakış işlenen varlık, ancak noksan sıfatlara ait bir yerin adıdır.. Nitekim bu manayı; Nakşı işlenen bir şeyi göstermek için işaret kullanıldığını, mevkilerin sınırlı olduğunu, ibarelerdeki darlığı görürsen anlarsın..

Yine bu manada;

— Cem halini bulmak için, idrakten aciz kalmanın yeterli olduğunu..

Söyleyen vardır.. Bu da yanılmış olabilir..

Bu mana düşünülürse.. üzerine modelin nakşı işlenen varlık için, koşulan bir şart vardır ki, gözden kaçmış olabilir..

İşbu şart ise; Modelin bütün nakışlarını, kendi özüne işlemeye gayret etmesinin gerekli olmasıdır..

Evet böyle yapmalı ki; Kendisine idrâk gele..

İşbu idrâk ise.. o yüce modelle tam bir şekilde, hem cins olduktan sonra, karar kıldığı yerde olabilir.. Kendisinin nasibi olur..

Durum böyle olduktan sonra da, onun için, bir acizlik durumu olamaz..

Kaldı ki; İdrâkten acizlik gibi bir şeyi, irfan sahibi bir zatın vasıfları arasında saymak, sağlam ve doğru olmaz..

Bu manada bir yol gösterelim;

— Bir irfan sahibi düşünelim.. Bu zat, bir şeyi idrâke çalışıyor; ama idrâk edemiyor.. Bu babda da aczini itiraf ediyor.. İşbu itiraf ise.. o şeyin sıfatına karşı tam bir irfana sahib olduğu içindir..

Bu idrak edilemeyiş, iki yoldan olur;

a) İdrâkine çalışılan şeyin sonsuzluğundan..

b) İdrâke çalışan şahsın idrâk kabiliyetinin olamayışından..

Hâsılı; Anlatıldığı şekilde olan acizlik ne kadarsa.. o kadar o şeyi anlamak sayılır.. Haliyle, o şeye uyduğu şekilde..

Bir şeyi, kendisine uyar bir şekilde anlarsan.. aynı şekilde onu idrâk etmiş olursun..

Nitekim bu manada, Hazreti-i Sıddîk r.a. şöyle anlatmıştır;

— Bir şeyi idrâkten yana acizliği idrâk; idrâkin taa, kendisi sayılır..

Bir başka rivayette ise, bu cümle şöyledir;

— İdrâki kavramaktan yana acizlik idrâktir..

Anlatıldığı gibi bir idrâkin husulü ise.. şüphesiz, esas manası ile, idrâkten acizlik sayılmaz.. Kul bu yolda olursa.. izzet sıfatına bürünür.. Ondan sınır da kalkar; acizlik de..

Bu manada gelen bir âyet-i kerime şöyledir;

— «Bu gözler onu göremez..» (6/103)

Burada gözlerden murad, bu mahluk olan gözlerdir.. Ama, hafi ve kadim olan göz öyledir ki; Kul Rabbını onunla görebilir.. Çünkü o mahluk değildir.. Kulun görmesini sağlayan gözünün asıl hakikatıdır..

Bu manaları anlamaya çalış..

Aşkta var benim için garib haller;
Benim ve Rabbınındır acip haller..

Kutbum da devreder bir çark üzere;
O felekte ki onda ender şeyler..

İşaretim havada bir hal aldı;
Acizdir okumaktan hep kâtipler..

Onu bir ibarede açıkladım;
Anlayışlılar dahi sezemezler..

Sonra onu süsleyip de gösterdim;
Verdim ki ondan kanarak içeler..

Ağacını diktim yemişler derdim;
Kazdım yeri gömdüm ki gizleneneler..

Zaman zaman hem açtım hem kapadım;
Vallah dostlar dahi bilmeyeler..

Yabancı dillere düşerse zira;
Sır açılır faş olur sezer eller..

Yabancılar da benden uzak dursun;
Sevgiyi bulanlar elimden yerler..

Öğütçünün sözünü dinle, sana;
Külçe eritme usulü hibeler..

Bu işareti anla şu yoldan ki;
Derledim bunda nice mertebeler..

Anladınsa şükür yolunu tut ki;
Şükre karşı geridir hep mezhepler..

Burada önemli bir noktaya işaret edeceğiz.. Dinle, anla ve öğren..

— Tılsım-ı Kutbî..

Şeklinde bir tabir var.. Ki bu; Model yuvarlağının mihveridir.. Ve bu:

— M o d e l ..

Diye anlattığımız, modeller âlemini döndüren çarktır..

İşbu anlatılan manadaki tılsım, tılsımların evvelidir ki; Nefis suretleri, kıvamını bununla bulur.. Aksi halde.. yani; Bu tılsım olmadan ona ait ahkâmın çıkması için bir yol bulunmazdı..

Ve.. onun gerçek durumu kazanmış bir yönü olmasaydı; hiç bir hükmü olmazdı ve.. nakşı kendinde gösteren, bu nakışlanmış şekli ile zâhir olmazdı..

Bu manayı bir başka yoldan ele alalım.. Meselâ;

Şurada bir ayna var.. Öbür yanda da, cisim halinde yapılı bir heykel..

İşbu heykel, o aynanın karşısına düşmeseydi.. elbette o aynada görünmesi imkânsız olurdu..

Bir başka yoldan girelim.. Şöyle ki;

Verilen bir hüküm var..

İşbu hüküm ise: Herhangi bir suretin aynaya karşı durmasını yok bilir.. Böyle bir durumda, suret nasıl olur da, aynaya çıkar?. Durum böyle olunca: Aynada, karşılığı olmadığı için, bir varlık yüzü görmek imkânsız olur..

Anlatılanlar birer misaldir ki, devam ediyoruz.. Bunlardan mana çıkarmaya ve bir şeyler anlamaya çalış.. Meselâ;

Bir suret düşün, bir ayna olmadan kendini gösteremez.. Onun için bir cevaz yolu yoktur..

Şunu da bil ki; Bu da, yukarıda geçen manalar açısından söyleniyor..

Dışarıdan, yabancı bir şey aynada kendini gösterdiği zaman, o aynada görünen şey, aynanın taa, kendisidir.. Başka değil.. Karşısındaki sureti gösterdiği zaman da aynanın durumu aynıdır.. Zira ayna yabancı bir şeyle birleşmemiştir.. Onun o andaki mizacı bir karışıklığa müsait değildir.. Bakıldığı zaman, ancak ayna bulunur; başkası bulunmaz..

Onda gördüğün şeye, hiç bir şekilde, onun dışındaki bir şeyin adını vermezsin..

Yukarıda anlatılan çözümü güç tılsımlı mana, daha önce de ifade edildiği gibi, ilk tılsım idi.. Devamı otuz tılsıma kadar gider..

Kalanları; KUTBÜL-ACAİB VE FELEK'ÜL-GARAİB namlı eserimize aldık..

O tılsımların hepsi, bu varlıkta, işaret yollu vardır; yerleşmiştir..

Bütün bunları, sözü geçen eserimizde açık bir dille anlattık..

Bu: İNSAN-I KÂMİL adlı eserimizde, o manalar üzerine bazı tenbihlerde bulunduk..

Şu mana da gerçektir ki; Bu eseri tam anlamak isteyen;

KUTB'ÜL-ACAİB ve FELEK'ÜL-GARAİB adlı eserimizi iyi bir şekilde okumalıdır..

Onu okuduktan sonra, dönüp bu esere bakarsa.. öbürünün cümlesini bu eserde bulur..

Bu eser, öbürüne göre, bir ana gibidir.. Ama dalları da olabilir.. Bunun aksine; Öbür eser de bu kitab içinde bir kök, bu da onun dalları olabilir..

İki kitab için anlatılan bu manaları anla.. Her iki eserdeki hitapların muhatabını da seç..

… Ve böylece, remizleri çöz, hazineyi bul..

KUTB-ÜL ACAİB'den murad.. İşaret kabul eden bir varlıktır..
FELEK'ÜL-GARAİB'den murad ise.. bunda hazır sırlardır..

Şu manayı da, burada açıklamak yerinde olur; Öbür kitabı bir asıl kabul edince, ona varmak için dallarını tutmak icab eder.. Başka yolu yoktur.. Açıklığa ancak bu yoldan kavuşulur..

Anlatılan misallerden şu yola çıkıyoruz; Allah-ü Taâlâ ancak esma ve sıfatları yolundan bilinir.. Onun marifetine yol, ancak anlatıldığı gibi çıkar..

Özet olarak bir mana çıkaralım:

Kul, önce; Yüce Allah'ın esma ve sıfatını müşahade yolu ile anlar.. Bu, mutlak olması gereken bir iştir..

Ve.. bu yoldan, yüce Allah'ın zatına marifet derecesine yükselir. Amma bir hakikat olarak..

İşaret ettiğimiz bu manayı iyi anla.. Çünkü her şey; Sana, delillerle isbatına çalıştığımız mananın sırrına sığdırılmıştır..

Sende hürüm de, hevaî işlerde yollarım dar;
Ey arzum, karşında aklın, tedbirin ne hükmü var?.

Allah.. kalbim senden daha ne kadar yük alacak?.
Beni hevaiyata attın kalbimi sarman var..

Kalb tasada, göz yaşları dahi daim akmakta;
Ateş ciğerimi dağlar da su bakmamdan akar..

Eğer desem ki, yokum o dem biterim ama;
İşte ruhum benliğim sözümde işimde çıkar..

Şayet ben mevcudum dersem bu sözüm dahi;
Halk arasında hiç görmedim ki illetsiz bir var..

Şimdi bir başka yoldan girelim.. Baskısı yapılacak bir klişeyi düşünceyi düşünelim..

Baskı yapılınca, karşıda çıkacak suret, mutlaka esas şekli biçiminde olacaktır.. Mesela : Daire.. dörtgen ve üçgen..

Suretin çıkış şeklindeki tamlık derecesi ise, basılan veya esas klişenin karşılık durumlarının sağlığına göre olur..

Burada klişenin veya basıldığı şeyin yapısı, sertliği bir mana ifade etmez.. Esas mesele karşılık durumun tam olmasıdır..

Zira bazen sureti çıkacak şeyin, karşıda çıkan suretinden yapı itibari ile daha büyük olduğu olur.. Bunun tam tersine çıkan suretin, aslına nazaran yapı itibari ile daha büyük olduğu da görülür..

Burası öyle bir makamdır ki, hakikati bulan büyük kâmiller dahi karışıklığa düşmüşlerdir..

Hem de, kemâl derecesini bulup cemal ve celâlin birbirine yaklaştığı noktaya vardıktan sonra..

Şu hususta da bir ittifak vardır; Baskının yapıldığı yer baskıda esas olan şeyin aksi istikametinde seyreder.. Meselâ: Sağdan sola doğru baskıda esas olanda bir zuhur başlar.. Soldan sağa doğru da baskının çıktığı yerde aynı zuhur peydah olur.. Böylece bir durumun, meydana geldiği yer, zıdlar mıntıkasıdır.. Bir de, kulluk sırrının Rabb olmaktaki zuhur yeridir..

İşbu durum, şu hadis-i şerifin gizli manasıdır..

Şöyle rivayet edilmiştir:

— «Resulullah S.A. efendimiz, miraca çıktığında, kendisinde bütün perdeler açıldı; ancak bir perde kaldı..O bir perdenin açılmasını dilediği zaman kendisine :

— Dur, Rabbın namaz kılıyor..

Dendi..”

Bunu bizzat Rasulüllah S.A. efendimiz anlatmıştır..

Bu yüce bir sırdır ki: Ancak kemâl sahibi zatlar onu idrak edebilir.. Haliyle bu idrak : Cenab-ı Hakkın kâmil ismine bir zuhur yeri olması sonucudur..

Bu halin idrâki, bazı irfan sahiplerinde görülür.. Ama tahkiki bir yönü yoktur.. Sadece bir ittıladan ibarettir.. Böyle bir şeyin oluşu: Cemâl sıfatı cihetinden gelir.. Ama, kemâl sıfatının cemâl derecesindendir.. Mutlak cemâlden değil.. Cemâl sıfatının kemâl derecesinden de değil..

Bazı irfan sahipleri bu hali, celâl tecellisinde de bulabilir.. Bu da yukarıda anlatıldığı gibi: Kemâl sıfatının celâl yönünden olur; mutlak celâlden değil.. Celâl sıfatının kemâlinden de değil..

Burada ayrı bir fasıl açıyoruz.. Konuyu az açacak, sonra toplayıp maksadı anlatmaya çalışacağız.. Meselâ:

Bir şey vasfını alan herhangi bir şeyi düşünün.. Bu şey, toplanmayı gerektiriyor.. Zira tek başına manasız kalır..

Bir örnek şeyi düşünün.. Bu da: İzzeti gerektirir olsun.. Yani : Bir azizlik ister..

El ayak önünde yuvarlanıp giden rakim cinsi şeyler ise.. zilletin mahkûmudur..

Bütün bu anlatılanların, kendilerine has bir seması vardır; orada yüzerler..

Şimdi bir başka kapıyı açalım.. Şöyleki:

Model üzerine rakim sıfatlardan birini giydirdiğin zaman, sende modelin kanunları yürür.. Çünkü rakim sensin.. Modelle aranızda bir benzerlik olur.. Ama zâhiri bir beraberlik düşünme..

Model kisvelerinden birini rakime giydirirsen.. O’onu onda göremezsin.. Çünkü özüne ait olmayan bir yere görünmüş oluyor..

Bu arada esas zat kaybolur.. Ne modelle görebilirsin; ne de rakimde. İkisinden birine zatı bağlarsan; diğeri için ikinci bir zata muhtaç duruma düşersin.. Böyle yapınca da şirke saplanmış olursun..

Durum anlatıldığı gibi olunca, sana iki yol gözükür:

a) Zatı rakimde, yani kulda tasarruf ettirmen..
b) Zatı modelde, -enmûzecde- tasarruf ettirmen..

Bu iki durumu biraz açalım ve sonucunu getirelim:

Zatı modelden bir parça ile, rakimin elinde tasarruf ettirirsen, bunun adına:
— Zatî bir yükselme.. Denir..
Zatı, modelin eli ile, rakimden bir şeyde tasarruf ettirirsen, bunun adına da:
— Zatî bir tenezzül..
Verilir ki, düşüş kaydeder..
Şimdi de başka bir yoldan girelim; meselâ:
Zatı, rakimin eli ile rakimde tasarruf ettirirsen, onun adı artık:
— Rakim..
Olur.. Yani. Zatın..
Zatı, modelin eli ile tasarruf sahibi görünce de, artık onun adı da:
— Model..
Olur.. Ne var ki, burada önemli bir nokta vardır.. Onu unutmamak yerinde olur: Bütün nisbetlerin kalkması, sırf zatın sözü edilmesi, ismin ve resmin ortadan silinmesi gerekir..

Bu fasılda üç kelime geçti.. Yanlış bir yoruma gidilmemesi için onları ne manaya kullandığımızı anlatmamız icab edecek.. Meselâ:

Rakim : Bundan kastımız kulun kendisidir..
Enmuzec : KUTB'UL ACAİB VE FELEK'UL-GARAİB namlı kitabımızın ihtiva ettiği manadır..
Zat : Bu eserimizdir.. Yani: İNSAN-I KÂMİL Fİ MARIFET'IL-EVAIL-I VEL-EVAHİR..

Bu güzelliğin rengi onun yanaklarında;
Sonsuzdur renklenme, yoktur özden doğuşunda..

Tozlarda beyaz, bir kırmızı da çıkabilir;
Onun beyazı yeşillendiren siyahlığında..

O ki şanı renklenmedir ve renk özündedir;
Bu durumda renk bulunmaz onun öz zatında..

Ne zaman ki bir güzellik tam olarak doğar;
Her güzellikte de üstün odur tek zatında..

Ey ceylân yavrusu büyü salınıp da geliş de;
Güzellikten bir temizlik kap teşbihatında..

Sen hicazlı ceylan mısın ki yoksa Zeynep mi?
Aşık hayretinde berdavam her sarışında..

Allah için bir haber hepten alabildin mi?
Bilinmez nüktesini benli yanaklarında..

Salınmış saçların onun bağları mıdır ki?
Örgüleri sayılır düştüğü omuzlarda..

Kâküllerin kıvrımı beninin derinliği;
Yabancı kuşu dehşete verdi pençesinde..

Yemin olsun, o kaim olan Âhad zata ki;
Cümle sıfatları sıyırıp geçti ıssız dağda..
Bu diyarda miğfer giyenden gayrı bulunmaz;
Benim diri ve bekçi turaları yanımda..

Mukaddimenin sonuna geldik; bir fasıl daha açalım.. İyi dinle ve anlamaya çalış.. Bazı isimlerin özellikleri anlaşılacaktır..

AHADİYET : Esma ve sıfatların yokluğunu ister.. Hem de izleri ve bu izlerin sebep ve tesirleri ile..

VAHİDİYET : Bu alemin fena bulmasını ister.. Hak isimleri ve ona ait vasıfların zuhuru ile..

RUBUBİYET : Bu âlemin bekasını ister..

ULÛHİYET : Bu âlemin fena bulmasını gerektirir.. Ama kendi beka gözünde.. Bu âlemin bekası ise.. fena gözündedir..

İZZET : Hak'la halk arasındaki nisbet benzerliğini defe çağırır..

KAYYUMİYET : Allah'la kulu arasındaki nisbet vukuunun sağlanmasını ister.. Zira, KAYYUM: Kendi nefsi ile kaim olandır.. Bir de onunla kaim olandır..

Hülâsa olarak: Bütün bu ibarelerden her biri, kendisi için ne gerekli ise.. onu ister..

Şimdi bazı şeyler daha anlatacağız ki, yukarıda geçen cümleleri açıcı olacak.. Dinle..

Deriz ki:

— AHADİYET tecellisi cihetinden bakılınca, ne bir isim; ne de bir vasıf kalır..

— VAHİDİYET tecellisi cihetinden ise.. halk yoktur. Çünkü bu sıfatın zuhur yönünde bir sultanlığı vardır.. Öyle bir suretle ki: Her varlığa suret getiren bu sıfattır..

— RUBUBİYET tecellisi yönünden de Hak ve Halk vardır.. Hakkın ve halkın vücudu için bu sıfat gereklidir..

— ULUHİYET tecellisi cihetinde ise.. ancak Hak vardır.. Ama onun sureti halktır.. Ve.. ancak halk vardır.. Onun mana ciheti ise.. Hak'tır..

— İZZET tecellisinde ise.. kulla Allah arasındaki nisbet kalkar..

— KAYYUMİYET sıfatı cihetinden bakılınca da, Rabb sıfatının varlığı için, Rabb olarak kabul edilecek bir zata ihtiyaç vardır.. Ki bunun adı: MERBUB'dur.. MERBUB sıfatının varlığına da, Rabb sıfatından bir katkı mutlaka gereklidir..

Bu son cümle biraz kapalı geçti.. Onu, şu cümlelerle bağlamak isteyerek deriz ki:

— O, zâhir ismi cihetinden bakılınca, eşyanın aynı olur. Batın ismi cihetinden de bakılınca da eşya onun aynı olur..

Allah'ı tenzih et ki, şanına bu yarar;
Bunu ne gafiller ne de ayıklar anlar..

Onlarda ne varsa, zattan sıfattan yana;
Hakikat olamaz, rayihadır ki kokar..

Onlar ki ihsandalar öyle sanırlar ki;
Olmuş.. haşa nasıl olur bu kalıplar?.

İlâh kul olamaz, olamaz o sonsuzdur;
Nasıl sonsuz varlık sonu olana sığar..

Zat birdir üstün vasıflar dahi Allah'ın;
Süfli düşük sıfatlar zayıf kula yarar..

Mukaddimeyi burada tamamlamış bulunuyoruz. Şimdi esas kitaba başlama sırası geldi. Yerlerinde görüleceği gibi bu kitabı 63 bölüm yapmış bulunuyoruz.

Doğru yola hidayet Allah'tır.

1. BÖLÜM - Z A T

Başlıktan da anlaşılacağı gibi, bu bölümde **ZAT** dan bahsedilecektir..

ZAT bir emirden ibarettir..

— İ ş..

Manasına alınabilir.

Bu, öyle bir iştir ki; isimler ve sıfatlar ona dayanmaktadır..

Ama, isimlerin ve sıfatların özlerindedir.. Vücud halini alışlarında değil..

Bir isim veya sıfat düşünün.. Bunların hangisi olursa olsun; dayandıkları şey; **ZAT**'tır.. Bu:

— Z A T ..

Tabirini kabul eden: İster mevcud bir şey olsun; isterse **ANKA** gibi yok olsun..

Bu manadaki inceliği anlamaya bak..

Mevcud, iki yönden mütalaa edilir:

a) Katıksız varlık.. Yani: Mevcud..

İşbu; varlık yüce yaratıcı Allah'ın zatıdır..

b) Yokluk karışımı varlık.. Yani mevcud..

İş bu türden varlık ise.. Bu yaratılmışların zatıdır..

Burada önemli bir nokta daha var ki, onu da bilmen gerekir..

Sübhan olan yüce Allah'ın zatı, kendi nefsinden ibarettir.. Öyleki: Yüce Allah onunla vardır.. Zira o: Nefsi ile kaimdir..

O yüce zat odur ki: Kendi kimliğinde, isimleri ve sıfatları hak etmiştir..

Durum böyle olunca o zat: Her suretin kabiliyetine göre suret olur..

Bütün mana ondadır..

Daha açık anlatayım: Her tür sıfatın istediği her türlü vasfa girer.

Kemâl hükmü mevhumu üzerine delâlet eden her isimden, o yüce zat, hak taleb eder..

Onun kemâl dereceleri çoktur.. Bu cümleden :

— Onun sonsuz oluşunun idrak edilemeyişini..

Söyleyebiliriz..

Bu manada bir hüküm şudur: Kemâl dereceleri tüm olarak idrak edilemez..

Ama ona göre bunlar idrak edilebilen şeylerdir.. Böyle olması gereklidir..
Çünkü: Onun için bir cehalet imkansızdır..
Bu manayı da iyi belle..
Anlatılan manaları, aşağıdaki kasidede söyledim :

İhata ettin mi mücmel, mufassal haberini ;
Zatını ey toplayan sıfatların her birini ..

Yoksa yüceldi mi yüzün tüm kavramaktan yana ;
Sardın ki kuşatılmaya zatının derini..

Haşa sana son buluna.. haşaki olasın sen;
Sana cahil.. ah.. Neyle silerim hayretlerini?

Aşağıda anlatılacak hususlara dikkatle bak ; bil..

Allah-ü Taâlânın zatı: Gizli tekliğinden ibarettir..

Öyle bir teklik ki : Bütün ibareler onun üzerine düşer.. Ama onun manasını pek çok yönden anlatmaya yetmeyecek bir şekilde..

Zira o : Getirilip çözülen ibarelerin anlatışı ile idrak edilemez.. İşaretten doğan bilgi ile onun tekliğini fehmetmeye yeterli değildir..

Şu bir gerçektir ki : Hangi şey olursa olsun; onun bilinmesi, anlaşılması: O şeye denk ve münasip bir şeyle olur.. Yahut, o şeye aykırı olan zıddı ile bilinir..

Halbuki Allah-ü Taâlâ'nın zatına karşı bu varlıkta:
Denk bir şey yoktur..
Münasip bir şey yoktur..
Aykırı bir şey yoktur..
Hele ona zıd bir şey hiç olamaz..

İş öyle bir raddeye geldi ki:
Onun sözde manası için kullanılan istılah yönü uçup gitti..
Bitti.. Bitti artık, insanlar için onu idrak silindi..
Yüce Allah'ın zatı üzerine kelâm eden susar oldu..
Oynayıp zıplayan donup kaldı..
Bakanın da gözleri kamaştı..
Öyle bir izzete büründü ki: Akıllar ve fehimler onu idrâkten yana yaya kaldı..
Yüceldi.. Yüceldi fehim ve efkâr kuşları.. onun sahnında cevelân edemez oldu..
İlmin sonradan olmuşu da, ezeldeki de ona ilişemez..
Sınırlamanın ne büyüğü, ne küçüğü, artık onu derleyip toplayamaz..

Mukaddes kuş bu boş fezanın derinliğine uçtu..
Bu yüce semanın havasında bütünüyle yüzüp gezdi..
Ve kâinatın tümünde kaybolup kaybolup geçti..

Hakikatını bulmakla, ayan beyan açık hale varmakla isimlerinde, sıfatlarında perdesini araladı..

İşbu hal nice mesafeler kat etti.. Hüdustan ve kıdemden ..
Sonra.. Turlar atarak, yokluk şahikasına uçtu..Onu öyle buldu:
Vücudu mutlak gerekli.. vacip..

Olsa da olur; olmasa da olur.. Diye bir şey olamaz.. Bir yitirilmişi varsa.. ona göre o : Kayıp sayılmaz..

O mukaddes kuş, artık aradığını bulmuştu.. Bu yapma âleme dönmek istedi.. Ne var ki, bir başka şey daha istiyordu: Bir alâmet.. Bir nişan.. Uçup gittiği âlemden buraya getireceği bir nişan..

Ve dilek kabul edildi.. O güzel güvercinin kanadına şunlar yazıldı..

— Şimdi gerçek olan sen.. Ey çözümü güç bilmece.. Tılsım.. Osun ki:

Ne zatsın; ne isim..

Ne gölgesin; ne resim..

Ne ruhsun; ne cisim..

Ne vasıfsın; ne sıfatsın.. Ne de künye..

Varlık senin.. Yokluk senin.. Sonradan olma senin için, öncelik de senin..

Zatına göre yoksun.. Ama nefsinde mevcutsun..

Nimetinle bilinirsin.. Bir cins, çeşit olmadan yana yoksun..

Sanki sen : Emaneten yaratıldın.. Sanki sen: Ancak eserleri göstermekten ibaretsin..

Açık dilinle, zatına deliller getirirsin..

Seni yaşar buldum.. Bilgin gördüm.. Güçlü tanıdım.. Konuşan, gören, duyan kabul ettim..

Cemâl sıfatı varlığında dürülü.. Celâl sıfatına nail oldun..

Kemâlatının bütün çeşitlerini, kendinde topladın..

Senden başka bir mevcut tasavvur ettiğim şey hiç olmuyor..

Bunun isbatı imkânsız..

Güzelliğine gelince: Her yönüyle tamdır..

Sonra.. Bak.. Bu kelâmın muhatabı sensin.. Ama, sen de olursun; ben de olurum..

Ey.. Burada yok olan.. Ne var ki, seni yine burada bulduk..

İdrâk noktaları yüce;
Âlemleri de gizlice..

Çokçadır tehlikeleri
Vuruşları da sessizce..

Gözler onu görmeyince;
Sınır da alamaz içe..

Vasıf getiremez öne;
Ona nedim olan nice..

Önünde ibare dilsiz;
İşaretleri gidince..

Mamuresi yıkılır;
Çarpışanı devrilince..

Yüce ama, sema değil;
Ruhtur da, değil melekçe..
Hem sultan hem de mülkü var;
Mahremleri de azizce..

Bir göz ama bu göz değil;
İlimdir değil haberce..

Bir fiildir de izi yok;
İşaretleri bilmece..

Kutuptur felek üzere;
Güneştir yola esence..

Bir tavustur yükseklerde;
Görünüşte de pek yüce..

İstılahla da saridir;
Hem satırdır enmuzece..

Hep ruhumdur âlemleri;
Varlıktan yana temizce..

İşte yapılmış bir evdir;
Bir savaştır ki renklice..

Kanı diken diken ölü;
Nefesi derli topluca..

Zatı da tecrit edilmiş;
Hem sıfattır dahi tekçe..

Nişanları da sıra sıra;
Okunurlar yazarınca…

Nefyi kendi kapsamında;
Varlık temizdir özünce..

Bilinir de bilinmez de;
Kim uykucu kalkınca..

Nefiy olsa da sabittir;
Atılsa yine gerekçe..

Bir işarettir bilinir;
Bir yayındır ki eserce..

Tamaha dahi kapılma;
Görmezsin onu mahremce..
Şayet ganimetçi isen;
Ganimetleri hazırca..

Onun mağrib kuşu Anka;
Sensin onunla dilekçe..

Ve nasıl uygun olursa;
Karışık ya da temizce..

Denizdir aldatması var;
Dalgaları koca koca..

Ateştir külleri de var;
Süslenir onu sevince..

Bilinmez, vasfı edilir;
Marife olur nekrece..

Vahşîdir ülfet edilir;
Kalb de bağlanır zalimce..

Bir bildiğini söylesem;
Sen durmazsın insaflıca..

Bilmediğini söylesem;
Ama sendedir bilmece..

Sırrım onun kimliğidir;
Benliği de tam ruhumca..

Kalbimde onun kürsüsü;
Hizmeti olur cismimce..

Onu akıl ediyorum;
Ama durumum cahilce..

Kim onları, aparır ki;
Ki koyunları seslice..

Saklarımda yükseldikte;
Hem de bilirim döndükçe..

İmlâ olunca yazarım;
Seni korkutur durunca..

Tenzih ettim uryan oldu;
Benzettim kaydı gizlice..
Cisme benzettim de çıkıştı;
Bana dayanma o güce..

İndirdim de kayıp gitti;
Dağıttı hep güzellikçe..

Ona bağlanan kavuşur;
Kirpiklerdedir kesmece..

Sicili yanaklarında;
Şuleleri de parlakça..

Gözlerinde sürmesi bir;
Mızrak gibi durur ince..

Tükürüğünde de bal var;
Ve bir fidandır o boyca..

Lüle lüledir saçları;
Dişleri güler zalimce..

Bilekleri nakış işli;
Saçları dahi siyahça..

Dişleri beyaz beyazdır;
Tebessümü dahi alca..

Parmağındaki şaraptır;
İhsanları büyülüce..

Latifeleri vehimdir;
Buna şaşmak gerek bence..

Bilinmez vasfı edilir;
Anlaşılır saltanatça..

Yabancıyla ülfet oldu;
Konuşmaları kalbimce..

Sanatı dahi yırtmaktır;
Öldürmek de âdetince..

Ayırmak oyuncağıdır;
Yemekleri oğulunca..

Yaygın olan terkibi var;
Bağlanır o çözülünce..

Ne cevherdir ne de araz;
Ne hasta sayılır sağca..

Oktur, hedef dahi odur;
Yayları dahi şaşkınca..

Bir ferdir ama çoğaldı;
Topluca hem de ayrıca..

Önümüz ve kalanların;
Hepsi de onun, âlemce..

Cahildir ama ilimdir;
Harptir ama selâmetçe..

Zulüm gibi ama âdil;
Tehlikeleri yaygınca..

Ağlatır güldürür beni;
Ayıltır eder sarhoşça..

Hem kurtarır hem de boğar;
Dileğimdir duruşmaca..

Bazan olur oynaşırım;
Bazan dahi arkadaşça..

Bazan hepten tanışmayız;
Bazan dahi konuşmaca..

Bazan bana vuslat verir;
Bazan da kucaklar dostça..

Bazan benimle cenk eder;
Bazan da bakar hasımca..

Böyle.. Bu ferahtır desem;
Ki metin durur görünce..

Yabancılık eder durur;
Hiç tanımaz; bir bilmece..

Bir zattır ki vasfa gelmez;
Düsturları da çok yüce..

Bir güneştir aydınlatır;
Şimşekler çaktı parlakça..

Bir sözdür yayıldı böyle;
Kuşları beni aşınca..

İki zıd dahi birleşti;
Onda yoktur ayrılmaca..

Bir kaynaktır ki kaynadı;
Dalgaları da coşunca..

Tadana zehir kesilir;
Misk olur hep koklayınca..

Alâmetleri kaybolur;
Dalana denizdir onca..

Bundan sonra; o yeşil kuşun kanadına, kibrit-i ahmer mürekkebinin kalemi ile şu satırlar yazıldı:

— Bundan sonrasına gelince..

Azamet ateştir.. İlim sudur. Kuvvetler de havadır..

Hikmet topraktır ki: Ferd vasfını alan cevherimiz onun gerçekliğini bulur..

İşbu cevherin iki arazı vardır:

a) Ezel..
b) Ebed..

Aynı biçimde o cevherin iki vasfı vardır:

a) Hak..
b) Halk..

Aynı şekilde o cevherin iki natı – sıfatı – vardır:

a) Kıdem..
b) Hüdus..

Aynı değerde o cevherin iki adı vardır:

a) Rabb..
b) Abd..

Aynı yönde iki yüzüvardır:

a) Zahir.. Ki, bu, dünyadır..
b) Batın.. Ki bu ahirettir..

Aynı yoldan o cevherin iki hükmü vardır:

a) Vücub.. Varlığı gerekli olmak..
b) İmkân.. Oluşu da, olmayışı da eşit olmak..

Yine o cevhere iki yönden itibar edilir:

a) Kendi özüne göre yok oluşu.. Başkası için mevcut oluşu..
b) Kendisi için var oluşu.. Başkası için de yok oluşu..

Yine o cevherin iki marifet yönü vardır:
a) Önce vücudiyetini kabul etmek; sonra da selbiyeti cihetine gitmek..
b) Önce selbiyeti cihetine gitmek; sonra vücubiyetini kabul etmek.

Sonra..
O cevherin anlaşılması babında bir noktası vardır ki, çok dikkat gerek ..
Zira onda:
Bir sertlik vardır..
Onun ibareleri çözülürken, manalarından inhiraflar olabilir..
İşaretleri çözülmeye çalışılırken, dikkat başka cihete dağılabilir..
Sakın ha.. Sakın ey kuş, bu yazılanları çok iyi korumaya bak.. O kadar ki:
Yabancı onu okumasın.

O kuş, bu semalarda uçuşunu sürdürdü.. Hali: Ölüm içinde dirilik.. Helâk içinde beka..

Taa, topladığı kanatlarını açıp yayıncaya kadar.. Kapamış olduğu gözünü açıncaya kadar..

Bir de baktı ki, o : Kendi dışında değil.. Kendi cinsinden başkasına salınmış değil..

Bir denize girmiş ki: Ondan hariç gibi..

Her ne kadar ondan içmekte ise de, yine susuz; yine içi yanık..

Ondan yana hiçbir şey demedi.. Ama onda bir şey de kaybetmedi..

Mutlak kemal derecesini hakikat olarak: Kendi nefsinden ve zatından ibaret buldu.. Hal böyle iken; onun sıfatlarından bir sıfata dahi, sahip olamadı ki:Zat ve sıfat isimlerine hakkıyla bürüne..

Sonra o aradığı yüce varlığın bir tutulacak yeri de yok ki: İttifak, ihtilaf hükmü ile de olsa, ona yapışıp kala.. Tam manası ile, onun sıfatlarından birinde mekân tuta..

Bu işler böyle olunca, o kuşun bu tayin âleminde, kendine has bir kemâl durumu olmadı..

Uçuşunda bir kemâl durumu varsa o da, ancak kendi âleminde ve kendine tayin edilen mahalde oluyor.. Bu durumda ise, kanatlarında işaretli yerlerde, kendisine ancak inhisarlı bir hal kalıyor..

Bundan sonra o kuş baktı: Aradığı yüce zatın mehtabını kendi özünde hakikat olarak gördü..

Artık o güneş içinde doğmuştu.. Onun nurunu söndürmeye de, güç yetiremiyordu..

Bir şey bilmez gözüktüğü halde, biliyordu..

Bir yerden göçüp gidiyordu; ama bakınca yine ilk olduğu yerde durduğunu görüyordu..

Onun dilsiz konuşması vardır; dilli de konuşabilir..

İrfan duygusu tamdır.. Onda bir kayganlık yoktur..

İrfan bakımından; âlem halkının irfanına sahip olduğu varlıkta, en girginidir.. Bir açıklama olduğunda, en uzağı yine o görünür..

O irfan sahasına, halk arasında en uzak olan olduğu gibi, onların en yakın olanı yine odur..

Onun kelâm harfleri okunmaz.. Manasını anlamak ve derinliğini kavramak güçtür..

Onun harfi üzerinde vehmi bir nokta vardır.. Daire, onun üzerinde devrini tamamlamaya çalışır..

Ve noktanın özünde bir âlem yaşar.. O âlemde yuvarlak bir daire gibidir..

Yine onun için, iki noktayı kasdediyorum; sözü geçen daireden bir nokta vardır..

O nokta ise.. O dairenin umumî heyeti cüzlerinden bir cüzdür..

Daire bütünüyle, o noktanın genişlik yanlarından birindedir..

Adı geçen nokta, özünde basit; ama duruşuna göre mürekkeptir..

Zatı yönünden tekdir..

Aydınlığı yönünden bir nurdur.. Bilinmeyişi ciheti ile de, zulmettir.

Nice şeyler söylendi; değil mi?. Hemen hepsi, işaret ve imalı sözlerdi.. Böyle olunca: Hiç biri o yüce zatın hakikat noktasına isabet etmez..

Başka türü olması da imkân dışıdır..

Zira bu dil, onu anlatmakta lâl oldu.. Kısıldı; kaldı..

Zaman da ondan yana faydasız.. Dardır.. Sıkıştırılamaz ona; zira o da, belli bir haldedir..

Ölçülüdür.. Ölçülü olan, bir ölçüsüze nice zarf olur? Kab olur?

Yüce Allah.. Şanı büyük.. Bütün rifat dereceleri olan sultandır.

Azizdir, Deyyandır..

Hindin bölgesinin ev eşikleri çok engellidir;
Binaları yüce, kapıları dahi şereflidir..

Onun ötesinde nice boyunlar vuruldu gitti;
O işte halk güçsüzdür, çeviremez engebelidir..

Hey.. orada bir rüzgâr esecek olsa dehşetinden:
Akıllar gider, kalbler çarpar zira dehşetlidir..

2. BÖLÜM - İSİM

Burada, umumî bir ifade ile **İSİM** üzerinde durulacak; ona göre bir mana verilecektir..

İSİM: Kendisi ile ad konulan şeydir..
Şöyle ki:
Fehim gözünde isim verileni gösterir..
Hayalde, o isim verilene suret verir…
Vehimde, o isim verilen hazır eder..
Fikirde, o isim verileni düşündürür..

Sonra isim verilen şey adı geçtiği zaman, almış olduğu isimle ezberlenir..
İsim verilen, akılda yoklanınca, yine o isimle akla gelir..
Bu isim verilen şeyin: Var olması, yok olması, **İSİM** durumunda bir değişiklik yapmaz..

İsmin kemâl yönünden ilk büyüklüğü: Kendisi ile ad alan şeyin; kendisini bilmeyene **İSİM** yolundan bildirmesi ile başlar..

İsmin, isim verilen bağlanışı, için dışa bağlanışı gibidir..
Esas mana anlatıldığı gibi olunca: İsim, kendisi ile ad alan şeyin aynı olur..

İsimlendirilen şeyler arasında, öyleleri vardır ki, yok görünür.. Ama, kendi varlığı içinde..
Fakat, konuşulurken aldığı isimle vardır.. Buna misal: Anka-i Mağrib'dir..
Aslında o, belli bir varlık değildir.. Ancak ismi ile vardır.. İşte bu isimdir ki: Onu bir varlık haline getirmiştir..
Yine bu isim yolundadır ki: İsim sahibi zata gerekli olan sıfatlar bilinir..
Durum anlatılan yola girince, isim verilen şey, bir başka olur; isim çerçevesini aşar..
İsim, isimlendirilenden başka olur..
Misal olarak: Bu yolun ehli dilinden geçen: Anka-i Mağrib, mefhumu muteberdir..
Mana bu olunca: Anka-i Mağrib üzerinde az duralım.. O nedir?.
O, öyle bir şeydir ki: Akıllardan fikirlerden uzak duran, özel durumu, yapısı, nakşı ile, azameti icabı bu misal âleminde benzeri mevcut değildir..
— Anka-i Mağrib..
Adını alması da bu mana icabıdır..
Şimdi düşün.. Anka-i Mağrib için getirilen isim, onun için verilen mana hükmünü kapsar mı?.. Şüphesiz kapsamaz..
Sanki o isim, anlatılan mana için ona konmamıştır; küllî bir hal ile akla uygun bir mana için konmuştur.. Özellikle varlık mertebesindeki rütbesi ezberlensin diye..
Taki, böylece yok olmaya ve onun: Zatında, anlatılan hükümde olduğunu bilesin.
İşte.. İsmin, ad olduğu yeri bu yoldan bilmek mümkündür.. Fikir dahi o adlananın akla uygun manasına bu yoldan girer..

Yukarıda nisbeten çözümü güç cümleler geçti.. Mana ağırlaştı..
Fakat sen: Bu sözlerdeki ağırlığı kaldır.. Tomurcuklar arasındaki gülü dermeye çalış.. Çıkarmaya bak.. Zira, aşağıda anlatılacaklar için lüzumludur..

Şimdi halk mefhumundaki Anka-i Mağrib ismi, Hak manasındaki Allah adı, açıları ters orantılı bir zıdlık teşkil eder..

Misal: Anka-i Mağrib adı ile adlandırılan, aldığı ada karşı kendi özünde halk olarak yoktan ibarettir..

Allah adı ile anılan yüce zata gelince: Hak olarak sırf varlıktır..

Ancak yüce Allah adı ile, Anka-i Mağrib mefhumu arasındaki zıdlık bir yönde kalkar.. O da: Esas varlıklarına, ancak isim yolundan gitmek.. Şöyle ki :

Anka-i Mağribe, ancak isimle varılır.. Ve o: Yalnız bu itibara göre mevcuttur..

Yüce hak ise.. Aynı minvalde ancak isimleri ve sıfatları yolundan vâsıl olunan bir varlıktır.. Bu yol, geniş bir alandır; Hakkın marifetine geçmeyi mümkün kılar.. Başka türlü imkânsızdır..

Hasıl-ı kelâm: Allah-ü Taâlâ'ya vuslat için Allah ismi yolundan başka bir yol yoktur..

Bu yüce ismi unutma, manasını bil..

Çünkü bu ismin kazandığı bir varlığı vardır.. Bu varlığı : Hakikati ile birleştiği için bulmuştur..

Durum anlatıldığı gibi olunca, yüce Allah'a varan yolu onunla aydınlanmış olur.. İnsandaki mana büyüklüğü de, onunla mühürlenmiş olur.. Rahmete eren kimse dahi onunla Rahman'a varır..

Bu mana açısından şöyle bir hükme varmamız mümkündür: Bir kimse, mühürün nakşına bakar kalırsa .. Onun Allah ile oluşu isimde kalır.. Ama ondaki nakşa, yazıya bakmaz da, başka yanları ile kalırsa, onun da Allah ile oluşu sıfatlara dayanır..

İşbu halin dışında, bir başka durum vardır ki: Tam bir üstünlük sahibidir. Meselâ:

Bir kimse mührü parçalarsa.. İsimi de, vasfı da geçmiş olur.. Böyle olunca da, o kimse: Yüce Allah'ın zatını bulur.. Sıfatlarını da görür.. Sıfatlar da, kendisine kapalı kalmaz..

Bu durumda, o yüce zata varan kimseye bir vazife düşer: Hak ile halk beynini bulmak..

Bu beyni bulup birleştirmek kolaydır..

Şayet o kimse: Yıkılıp çökmek üzere olan duvarı tekrar yaparsa.. Parçaları dağılma tehlikesi geçiren mührü yapıştırır kuvvetlendirirse.. Olur.. İşte o zaman, olduğu âlemde kalır.. Zevkle yaşar..

.. Ve böylece onun:

— Hak ve halk..

Namları ile yad edilen iki yetimin hissesini yeterince ödemiş olur.. Hem de onların erginlik çağlarında .. Hem de, her iki halin hazinelerini bularaktan..

Kademe kademe geçiyoruz.. Yukarıda anlatılanları bildinse.. Daha ötesine geçeceğiz..

Bunu da, iyi kavrayıp anlamaya gayret eyle.

Bütün noksan sıfatlardan temiz olan yüce Hak: Allah adını insana bir ayna yapmıştır..

Bu manayı yüzüne baktığı zaman anlar.. Bilir.. Hem de gerçeğe dayanan bir ilimle.. Özellikle:

— «Var olan Allah imiş.. Onunla birlikte bir şey yok imiş..»

Cümlesi ile ifade edilen mananın gerçek yüzüne geçer..
O yüze geçer geçmez, kendisine bir keşif kapısı açılır.. O keşif sayesinde görür ki;
İşitmesi, Allah'ın işitmesi..
Görmesi, Allah'ın görmesi..
Konuşması, Allah'ın konuşması..
Hayatı, Allah'ın hayatı..
İlmi, Allah'ın ilmi..
İradesi, Allah'ın iradesi..
Kudreti, Allah'ın kudreti..

Evet.. Görür ve anlar ki: Kendinde bulunan bütün bu duygular, asaleten yüce

Yine bilir ki: Kendindeki o duyguların cümlesi; bir mecaz, bir ariyet, emanet olarak kendisinde..

Hem hakikat yönünde; Hem de mülk olarak.. Ne varsa hepsi Allah'ın..

Bu manayı bir âyet-i kerime ile açalım:

— «Allah, sizi de, yaptığınız işleri de yarattı..» (37/96)

Bir başka yerde ise.. Şöyle buyuruldu:

— «Siz ancak putlara kulsunuz.. Böylece iftira yaratır durumdasınız..» (29/17)

Görülüyor ki, manalar birleşti: Kul yaratıyor; Allah yaratıyor..

Şimdi düğümü çözelim: Sanki, bir şeyi kullar yaratıyor; ne var ki, aslında o şeyi yaratan Allah'tır..

Yaratma işi: Kullarda mecaz yolu ile ve emaneten bağlanmıştır.. Ne var ki, hem mülkün sahibi oluşu, hem de tam bir bağlantı ile Allah'ındır..

Derin bir mana kapısı açtık.. Daha da ineceğiz.. Dinleme ve anlama gücüne sahip olarak dinle..

Bütün bu anlatılanlar, bir zevk işidir.. Böyle olunca, bu yüce ismin aynasında yüzüne bakan bir kimse: Zevk olarak bu ilmi elde eder..

Anlatılan zevke erdikten sonrada, o kimsede, Tevhid ilmi çeşidinden vahidiyet ilmi vardır..

Her kim anlatılan makama yerleşirse:

— Allah..

Diye çağırana icabet edip cevap veren olur.. Çünkü o: Allah isminin mazharıdır..

Bundan sonra o kimse, bir yükselme kaydeder; yok olma durumu kederini siler; İlme doğru safa seyrini varlığı bir gerekli varlık halini alırsa.. Sonunda, yüce Allah onu kıdem zuhuru ile, sonradan olma kirinden de temizlerse.. İşte o zaman, Allah isminin aynası olur.. Buna misal: İki aynanın karşılıklı duruşu gibidir.. Böyle olunca da, o aynada ne varsa.. Bu aynada da o olur.

Bu makama varan kimse için duânın kabul olunma ihsanı yapılır..

Kim için duâ ediyorsa.. Allah o duâyı kabul eder.. Kime darılıyorsa.. Allah ona darılır..

Kimden razı ise.. Allah ondan razı olur..

Bu makamı bulan kimsede Tevhid ilmi çeşidinden Âhadiyete kadar ne varsa.. mevcuttur.. Âhadiyetten yukarısı değil..

Bu anlatılan makamın sahibi ile zatî tecelliye eren kimse arasında bir incelik vardır.. Şöyle ki :

Bu makamın sahibi yalnız furkanı okur..– Sıfatlar âlemini okur, manasına alınabilir..

Zatî tecelliye eren kimse ise.. Nazil olan cümle kitapları okur..

Bu manadaki inceliği anla..

Bil..

Bu Allah ismi, bütün kemâl derecelerinin temel maddesidir..

Ne kadar kemâl derecesi varsa.. Hepsi bu yüce ismin kubbesi altındadır..

Onun dışında hiç bir kemâl derecesi bulunmaz..

Bu durum ki böyle oldu: Yüce Allah'ın kemâl derecelerine bir son olmayacağı açıktır..

Çünkü: Kendi zatından, meydana getirdiği hangi kemâl derecesi olursa olsun; kendi gizliliğinde, ondan daha üstünü, daha temellisi vardır.. Böyle olunca, elbette onun kemâl durumunun sonunu bulmaya yol olamaz…

Yani: Onun katında, gizli bir kemâl derecesi bırakmama yönünden..

Bir başka kapı açalım.. Şu yoldan ki: İnsanda bu akıl yolu ile bilinen bir temel madde vardır..

Aynı zamanda, bu kâinatta da vardır.. Bunun bir kabiliyeti de, çeşitli görüntü suretleri açığa çıkarmaktadır..

Şimdi düşün: Buradaki bir temel maddenin kabiliyetli olduğu suretlerin hepsini artakalan olmamak üzere bilip bulmaya bir yol var mıdır?.. Elbette olamaz.. Zira, hiç bir şekilde onun suretlerinin sonuna varıp:

— Bu iş burada biter..

Deyip bir idrâk noktası bulmaya imkân yoktur..

Yine düşün: Anlatılan durum, bu yaratılmışlar âleminde ki böyledir; o yüce, her yönüyle büyük Hak'ta nasıl olur?.. Onun kemâl derecelerine nasıl bir hudud çizilir?..

Bu büyük bir iştir..

Her kime ki, yüce Hakkın tecellilerinden bu yönde bir tecelli gelirse.. Özünü idrâkten aciz kalır ve şöyle der:

— Bir şeyi kavramaktan yana acizliği idrâk, idrâkın taa, kendisidir..

Ne var ki, bu tecellinin de ötesinde bir tecelli vardır.. Onu da unutmamalı..

Meselâ: Yüce Hak bir kimseye, mana tecellisi içinde tecelli eder ve ilmi cihetinden kendisinin aynı olduğunu, aynı oluşu cihetinden hakikatı bulmuş olduğunu anlatırsa.. Gayrı böyle bir tecelliye eren, acizlik dili ile konuşmaz.. İdrâkten aciz olduğunu söyleyemez.. Bu manaya aykırı bir yöne de kayamaz..

— Peki ne yapar?

Diyeceksiniz; anlatalım:

— Her iki tarafı da özüne çağırır..

Sebebine gelince: Onun makamı öyle bir makam olmuştur ki, onu anlatabilmek imkânsızdır.. Zira, o: Allah'ın zatında, en yüce makama yükselmiştir..

Sen de onu ara.. O makamı iste.. Ondan yaya kalma; yanılma..

Yukarıda anlatılan manada söylenen şu şiir ne kadar güzeldir..

Allah, söyleyene rahmet eyleye..

Allah-ü ekber.. Bu deniz ne kadar kabardı;
Esen fırtına ile dalgalandı inci çıkardı..

Elbiseni çıkar, ona dal, sonra bırak gayrı;
Sendeki yüzmeyi, övünülür yanı kalmadı..

Ve.. Öl.. Zira Allah denizinde ölü rahattır;
Hayatı Allah hayatı oldu, öz ömür aldı..

Şimdi, o yüce Allah ismini bir başka yönü ile işleyeceğiz.. Bunu da bilmen gereklidir..

Sübhan olan yüce Hak: Allah ismini, ilâhi manaların suretine de, ilk temel maddesi yaptı..

Cenab-ı Hakkın kendisinde, kendisi için ne kadar tecellisi varsa.. Hepsi, bu Allah isminin kapsamına dahildir.. Geri kalanı sırf zulmettir.. Ki;

— Zatta, zâtın batın yanları..

Adı verilir..

Bu yüce Allah ismi, anlatılan zulmete bir nurdur.. O nurla, Cenab-ı Hak kendisini görür..

.. Ve halk o nurla, Cenab-ı Hakkı bilmeye ulaşır.

Bunu da böyle bilesin..

Biraz da, bu kelime üzerine söylenen itikad âlimlerinin fikirleri üzerinde duracağız.. Bu yüce kelimeyi, çeşitli yönleri ile eleştirenleri dinleyelim..

Faydalı olacağı düşüncesi ile onları iyi dinleyelim..

Mütekellim âlimlere göre, bu yüce Allah kelimesi: Ulûhiyet istihkakı olan bir zatı anlatan sancaktır..

Evet.. Onların istilâhında, bu yüce ismin delâlet ettiği mana budur..

Ayrıca, ulemanın bu yüce Allah isminin kelime türeyişi üzerinde çeşitli görüşleri var..

Bazılar der ki:

— Bu kelime dondurulmuştur.. Kendi başınadır.. Ve ona cins olacak bir kök yoktur.. Dolayısı ile, başka bir kelime kökünden de türememiştir..

Bu görüş bizim mezhebimizin görüşüdür ki: Henüz kelimeler türememiş, türeyen kelimelerden bir şey de türememiş iken Cenab-ı Hak bu:

— ALLAH..

Adı ile söylenir, anılırdı..

Bu yüce ismin, bazı kelime kökünden türediğine kail olanlar ise şöyle diyor:

— Bu kelime: ELEHE YELEHÜ, kökünden gelmiştir.. Bu kelimeler ise.. Aşka gelenin halini dile getirir..

Şimdi bu aşkın manası üzerinde duruşlarına bakalım. Demek istiyorlar ki:

— Anlatılan mana, yüce Hakkın geçerli iradesi üzerine; kâinatın kendi özelliği ile, onun kulluğuna düşkünlüğü ve onun azameti önünde zilleti istemeleridir..

Zira kâinat, kendi oluşları icabı, kendilerine gelen Hakka kulluk istek, arzu ve aşkına karşı bir savunma gücüne sahip olamaz.. Demir cinsi şeylerin mıknatısa can atıp içten bir yöneliş gösterdikleri gibi.. Onlar da mıknatısın çekiciliği karşısında güçsüzdürler..

Kâinatın bu içten duyduğu Hak kulluğu aşkı, bir tesbihtir ki: Onun bütünüyle anlaşılması zordur.. Anlaşılamaz..

Kâinatın ikinci bir tesbihi daha vardır ki: Hakkın zuhurunu kendisinde kabullenişidir..

Kâinatın üçüncü bir tesbihi ise.. Kendisinin Hakta halk olarak zuhurudur..

Kâinatın, yüce Allah'ı Tesbih ediş şekli daha çoktur.. Bitmez..

Zira, kâinatın; yüce Allah'a ait her isimde bir bağlantısı vardır.. O ilâhi isme uyan biçimde tesbihini yapar.

Sayı itibarı ile, çokluğundan ötürü, hesaba kitaba sığmayan bu tesbihlerin tümü bir dille ve bir anda Allah için yapılan tesbihlerdir..

Ve.. Bu varlık âlemi ferdlerinden her birinin, yüce Allah ile olan halleri bu minval üzere devam edip gider..

Anlatılan mana icabıdır ki: Yüce Allah, kelimesinin yukarıda sözü geçen kelime kökünden geldiğini istidlâl eder ve derler ki:

— Eğer o, bir kelime kökünden gelmeyip de dondurulmuş, kendi başına olup kalsaydı; anlatıldığı gibi bir tasarrufa sahib olamazdı..

Sonra, ELEHE kelimesini İLÂH, haline getirmek isteyerek şöyle dediler:

— Bu yüce ismin kökü, ELEHE olduğu kabul edildiğine göre, mabud için kullanılınca, başa bir EL, lâm-ı tarifi getirildi.. O zaman EL-ELEHE oldu.. Çok kullanılması dolayısıyla, ortadaki ELİF görünmez hale getirildi ve: ALLAH, oldu..

Arab dili âlimlerinin bu yüce isim üzerine sözleri çoktur.. Ama teberrüken bu kadarını aldık.. Bu kadarını yeterli gördük..

Burada, ALLAH lafzı üzerine bazı kelâm edilecektir.. Ayrıca, onun harfleri üzerinde de durulup ifade ettiği manalara bakılacak..

Bu hususlar da, bilmen gereken bilgiler arasındadır..

Şöyle ki:

ALLAH, olarak anılan bu yüce isim, harf itibariyle eşlidir.. Ama lafızda..

Her ne kadar, yazı şeklinde (LÂM) ile (HA) arasındaki (ELİF) görünmemekte ise de; lafzan sabittir.. Lafız da, yazıya hâkim olduğuna göre: (ELİF) i de, o harfler meyanında sayıp:

— ALLAH ismi beşlidir..

Deyip kabullenmek icab eder..

Bilmen gerekli olduğundan o harflerin ifade ettiği manalar üzerinde duralım..

BİRİNCİ HARF.

ELİF: Haliyle baştaki elif.. İşbu harf, AHADİYETTEN ibarettir..

Ahadiyet, teklik manasına alınabilir..

Öyle bir âhadiyet ki, onda çokluk manasına gelen kesret tamamen düşüp helâk olur..

Hangi yüzden bakılırsa, bakılsın; ondan başka varlık kalmaz..

İşbu mana:

— «Yüzünden başka her şey helâke varır..» (28/88)

Meâline gelen, Yüce Hak kelâmının hakikatdır..
Burada, zamir, ŞEY'e verilmektedir ki :
— Kalan, şeyin yüzü olur..
Manası çıkar.. O şeyin yüzü ise.. Özünde bulunan, özünden tecelli eden yüce Hakk'ın âhadiyetidir..
Böyle olunca, her bakımdan duruma hâkim olmak, o yüze düşer..
… Ve o yüz: Kesretle bir kayda bağlanamaz. Çünkü bu manada, kesretin hiç bir hükmü yoktur..
Şimdi manayı toplayalım:
Ahadiyet, zat tecellilerinin ilkidir.. Ama bu tecelli, zatın, kendinde, kendisine, kendisi ile olmaktadır..
Esas mana bu olunca: ELİF, tek başına, bu ALLAH, isminin başına kondu.. Öyle bir teklik ki: Diğer harflerin hiç biri ile bir bağlantı kurmadan..
İşbu durum, doğrudan doğruya, ahadiyet makamına bir tenbihtir; uyarmadır..
O, öyle bir âhadiyet makamıdır ki: Ne Hakka ait vasıfların, ne de halka dair vasıfların orada zuhuru vardır.. Çünkü o : Sırf ahadiyettir.. O kadar ki: Orada, isimlerin ve sıfatların, fiilerin, mahlukatın hiç bir hükmü yoktur..
Tek başına değil de, yazılış itibariyle, diğer harfleri ile de, zata işaret edilir.. Zira hepsi, onun içinde gizlidir..
ELİF; zat olunca, diğerleri onda gizli sıfat ve onunla alâkalı olanlar olur.. Ki bu mana, aşağıda daha açık anlatılacaktır.
Meselâ: ELİF harfi, yazılı gösterildiği zaman, ELİF, LÂM, FA, dan ibarettir..
ELİF harfi, tek başına yazıldığı zaman, yazılış şeklini ve tek başına yazılışını da özünde toplayan zata delâlet eder..
LÂM, harfi, dik kısmı ile; yüce zatın kadim sıfatlarına delâlet eder. Kendisinin, LÂM olduğunu anlatan kıvrık kısmı ile de, sıfatlarla alakalı kısımlarına delil sayılır.. Sıfatlarla ilgili kısımlar ise.. Zata bağlanan kadim fiillerdir..
FA, harfinin ifade ettiği manalar ise.. Şu şekilde sıralamak mümkündür:
a) Duruşu ile, yapılmış işlere delâlet eder..
b) Başındaki noktası ile, halkın zatında var olan, Hakkın varlığına delâlet eder..
c) Başının yuvarlak oluşu, sonucu, içinin boş oluşu feyz-i ilâhîyi kabul edişleri yönüyle halkın onda bir yer edinip sonsuzluğunu kavramasına bir durak olmayacağına delâlet eder..
d) Ayrıca yuvarlağının daire biçiminde oluşu da; mümkin vasfını alan varlıkların sonsuzluğuna işarettir.. Zira dairenin nerede başlayıp nerede biteceği bilinmez..
e) Ayrıca içinin boşluğu, feyiz kabulüne bir işaret mahallidir. Zira, içi boş olan; kendisini dolduracak bir şeyi kabul etmek zorundadır..
Sonra.. Burada bir başka husus vardır; bunu da belirtmemiz yerinde olur..
İşbu husus: FA, harfinin başında duran noktadır.. Bu durumu ile o noktanın yeri. FA harfinin yuvarlak boşluğu gibidir..
Anlatılan manaya göre, ince bir işareti burada göstermek gerekecek..
İşbu işaret: İnsanın ezelde aldığı emanettir..
Burada, emanetten kasdım:

— Kemâl-i ulûhiyettir.. Ki bu: Yerin, göğün ve onlarda bulunan mahlukat çeşitlerinden hiç birinin taşımaya gücü olmadıkları emanettir.

Burada bir başka husus var ki, onu da belirtmemiz yerinde olur..

Şöyle ki: FA harfi, bütünüyle ele alındığı zaman, içi boş başından başka noktaya yer yer olacak bir kısım yoktur..

İşbu baş kısım ise.. İnsandan ibarettir.. Çünkü insan, bu âlemin reisidir..

Üstte anlatılan mana icabıdır ki, Resulüllah S.A.efendimizin şu hadis-i şerifi rivayet edilmiştir:

— «Ya Cabir, Allah'ın önce yarattığı peygamberinin ruhudur..»

Bu manadan anlaşılıyor ki: İnsan, yaratılışta bir önceliğe sahiptir.

Aynı şekilde yazarın elindeki kalem, Fa harfini yazmaya başladığı zaman: Boş yuvarlağını yapmaya öncelik verir.

Gerek bu son sözlerden, gerekse önceliklerden hâsıl olan mana şudur:
Yüce Hakk'ın âhadiyeti: İsimler, sıfatlar, etkisine aldığı diğer şeyler, mahlukatından hemen her şeyin hükmünü kendi özünde gizler..

Durum anlatıldığı gibi olunca. Zatî sıfatından başka baki kalan olmaz. Bu sıfattan da bir başka yönüyle:

— AHADİYET..

Diye bahsedilir.

Bu yüce ALLAH ismi, üzerine, açık ibare ile; buradakinden daha fazla :

— El–Kehf'ü Ver–Rakim–Fi Şerh-i Bismillahirrahmanirrahim.

Adlı eserimizde hayli kelâm ettik.. Orada bulunup okunmalıdır; faydalı olur..

İKİNCİ HARF

LÂM: Bu harf, Allah isminden, birinci Lâm'dır.. Elif'ten sonra, ikinci sırayı alır..

Bu, celâl sıfatından ibarettir..

Anlatılan mana icabıdır ki: Eliften sonra geldi.. Kısmen onunla bitişti..
Böyle olması gerekir; çünkü Celâl sıfatı, tecelliler derecesinin en yükseğidir.. Cemal sıfatından daha öndedir.. Bu fikrimizi teyid eden bir hadis-i şerif vardır..

Hemen arz edelim:

— **«Azamet gömleğimdir, Kibriya cübbemdir..»**

Bu kudsî hadis anlatıyor ki: Bir şahsa en yakın olan şey, gömlek ve cübbedir..

Şimdi sabit oldu: Celâl sıfatı, yakınlık itibariyle, cemal sıfatından daha yakındır..

Celâl sıfatının bu yakınlığı:

— **«Rahmetim gazabımı geçti..»**

Meâline alınan kudsî hadisindeki manayı bozmaz.. Çünkü geçen rahmet umum ve şümul şartıdır.. Böyle bir umumiyet ise… Celâl sıfatına aittir..

Nisbeten kapalı geçen üstteki ifadeyi daha iyi anlamak için, aşağıdaki cümlelere dikkat et; bil ve anla..

Vahidiyet, şeklinde de anlatılan cemal sıfatı: Zuhur yönünde tam kemâlini bulduğu; ya da anlatılan kemâl haline yaklaştığı zaman, onun adı:

— Celâl..

Olur.. Onun böyle oluşu, kuvvetli ve saltanatlı zuhurundan ötürüdür.. Cemal sıfatındaki rahmet mefhumu, şümulü ile sonucu işte bu celâldir..

ÜÇÜNCÜ HARF

LÂM: Bu harf de, Allah isminin ikinci lâmıdır..

İşte bu harf, yüce ve sübhan olan Hakk'ın bütün zuhur yerlerinde, mutlak geçerli olan cemal sıfatından ibarettir..

Cemal sıfatı bütünüyle iki vasfa dönüktür:

a) İlim..
b) Lütuf..

Aynı şekilde celâl sıfatı da, iki vasfa dönüktür:

a) Azamet..
b) İktidar..

Cemal sıfatında sayılan iki vasfın sonucu, celâl sıfatının iki vasfında birleşir.. Böyle olunca da: Cemal ve celâl bir sıfat haline gelir.

Bu manada şöyle söylendi:

— Halka zâhir olan cemal sıfatı celâl sıfatının cemal cihetinden başka değildir.. Aynı şekilde onlara zahir olan celâl ise, ancak celâl sıfatından cemal sayılır. Sebebine gelince: Peş peşe gidişleri, birinin diğeri için gerekli olduğudur..

Cemal ve celâl sıfatlarının tecellisi için bir misal olmak üzere; güneşle tan yerinin ağarması ile başlayan fecir vaktini getirebiliriz. Fecir, güneşin doğmasına bir başlangıçtır.. Güneş tam doğuncaya kadar kalır..

Bu misalden cemal ile celâl sıfatı arasında bir bağlantı kurmak isteyince:

— Fecrin cemal olduğunu; güneşin de tam aydınlatıcı vasfı ile, celâl olduğunu..

Bir benzetme yolundan söyleyebiliriz.. Düşün ki, o tam aydınlık fecrinden başlayıp geldi.. Fecir ise, aydınlığı güneşten aldı..

İşte:

— Celâlin cemali, cemalin celâli..

Demekteki mana budur..

Bu bahsi biraz daha açalım..

Bahsi edilmekte olan bu ikinci LÂM, yazılışı itibari ile üç harften ibarettir: LÂM, ELİF, MİM.. Ebced hesabı ile bu üç harfin sayı toplamı YETMİŞ BİR eder..

İşbu sayı: Yüce Hakkın sarındığı ve halkı ile arasına gerdiği perdelerdir..

Nitekim bu mana, şu hadis-i şerifle kuvvet bulur:

— «Gerçekten, Allah'ın nurdan ve zulmetten yetmiş küsur perdesi

vardır.. Onları açacak olsa.. Yüzünün güzelliğinden, gözünün gördüğü yere kadar ne varsa yanar..»

Bu hadisi şerifte geçen:

— «Nur..»

Cemal sıfatıdır..

— **«Zulmet..»**

İse, celâldir..
Bu hadîs-i şerifin anlatmak istediği bir mana şudur:
— O makama varan kimsenin, ne kendisi kalır; ne de izi..
İşbu halin adına, tasavvuf ehli zatlar:
— MAHK (Kul vucüdunun yüce Hakk'ın zâtında fena bulmasıdır) ve SAHK (Kul Kendi varlığından geçip ondan tamamen uzaklaşmasıdır)
Derler..
Sözü geçen harfin sayılardan her sayısı: Yüce Hakkın zatını halkından gizlediği mertebelerden bir mertebeye işaret eder..
Ve.. O hicap mertebelerinden her mertebe için, yine bin perde vardır..
O mertebe çeşitlerinden, biri izzet mertebesidir.. Bunun da ilk perdesi: İnsanın bu kevn âleminde ki bağıdır.. Bu bağın dahi, bin yüzü vardır.. Bu yüzlerden her birinin de bir perdesi vardır.. Kalan perdeler de buna göredir.

Burada kasdımız: Kısa kesmektir.. Eğer böyle olmasaydı; onların şerhini yapardık.. Hem de en tam şekli ile..
Onları anlatırdık: Eksiksiz, bütün özelliği ve fazilet toplamlarının tümü ile..

DÖRDÜNCÜ HARF

ELİF: Bu harf, Allah isminin dördüncü harfi ve ikinci ELİF'idir..
Burada bu harfle, ifade etmek istediği mana verilecektir. Üzerinde durulacaktır..
Bu harf, yazı şeklinde görülmez.. Ama okunurken, söylenirken, ikinci lama med olması yönünden bellidir.. Vardır.. Bunun adına:
— Kemâl ELİF'i..
Denir.. Ama bir kaplayıcı nitelik taşıyan kemâl.. O kadar ki: Onun ne bir sonu. Ne de bitimi için sınır vardır..
Onun sınırsız oluşunun işareti: Yazıda görünmeyip düşmüş olmasıdır..
Böyle bir şeyin de,kendisini tam idrâk mümkün olmayacağı gibi, izini bulabilmek dahi zordur..
Okunurken, var oluşu da şu manaya işarettir: Kemâl durumunun öz hakikatı, yüce ve münezzeh Hakk'ın zatında gizlidir..
Yukarıda kısaca yapılan izahtan şu manayı çıkarabiliriz:
— Allah ehli, kâmil ismini alan kimse, daha mükemmel olma yönünden daima:

Yüce münezzeh Hakta ve onun cemal sıfatı tecellisinde terakki eder.. Yükselir.. Hiç bir şekilde, bu tecelli kesilmez.. Peş peşe gelir.. İlerleyiş yönünde, son gelen ön gelenden yüksektir..

Bir kaidedir: İkinci, birinciyi de toplar.. Böyle olunca da, her yeni tecelli bir yükselmedir.

Üstteki açıklamamızı, tahkik ehli âlimlerin aşağıdaki sözleriyle teyid edebiliriz..

Derler ki :

— Âlem, her an, her nefes bir yükselme kaydeder.. Zira, o anlar ve nefesler Hakkın tecelli eseridir.. Böyle bir şey ise.. Terakki sayılır..

Bu fikirden de anlaşılıyor ki: Bu âlemin, daima terakkide olması lâzım gelir..

Ancak, burada bir incelik vardır.. Onun üzerinde biraz durmak isterim..

Anlatılan terki durumuna bakarak:

— Her noksandan münezzeh ve her bakımdan yüce olan Hakkın da terakki etmekte olduğunu..

Söylediğin zaman, meramın Hakkın halktaki zuhuru olursa.. Bu oldu.. Aksi halde, Cenab-ı ilâhî bahsinde buyurulan:

— «Yüce Allah, artıp eksiltmekten yana münezzehtir..»

Manasına gelen hadis-i şerifi vardır ki: Onun zatı için bir yükselme mevzuu asla olamaz…

Zira O: Zatında olduğu gibidir.. Yaratılmışların vasfına bürünmekten yana tam olarak münezzehtir..

BEŞİNCİ HARF

HA: Bu harf, başta da anlatıldığı gibi, yüce Allah isminin BEŞİNCİ ve son harfidir..

Burada onun ifade ettiği manalar üzerinde duracağız..

Burada, HA harfi Hakk'ın kimliğine işarettir..

İşbu Hakkın kimliği ise… Bu insanın öz varlığıdır..

İhlâs suresinin baş âyetini burada zikretmek yerinde olur..

Allah-ü Teâlâ şöyle buyurdu:

— «De ki : O, âhad olan Allah'tır..» (112/1)

Burada:

— «De ki:»

Kelimesinin muhatabı, Resulüllah (S.A. efendimizdir..)

— «O..»

Zamiri ise.. İnsanı gösterir..

Bu mananın böyle olduğu, aşağıda beyan edilecek delillerle de anlaşılacaktır..

— «O..»

Manasına gelen (HÜVE)kelimesindeki HA:

— «De ki:»

Emrinin failine işarettir ki:
— O, sensin..
Demektir..
Bu, böyledir; başka türlü olamaz.. Çünkü, adı geçmeyen bir şeye zamirin bağlanması usulde yoktur..

— «Hüve..»

Zamiri gaibe işarettir.. Muhatabdan evvel, bir gaib de geçmediğine göre, muhatab gaib yerine oturtulur..
Bu mana, beyan ilminde: İltifat, olarak kabul edilir ki, yapılan hitabın tek başına hazır olana değil; hem hazıra, hem de gaibe işarettir..
Hitab da, hazır ve gaib aynı durumdadır..

— «**Ateşe karşı durduruldukları zaman bir görsen..» (6/27)**

Meâline gelen âyet-i kerimedeki :

— «Görsen..»

Kelimesine de muhatab, sadece Resulüllah S.A. efendimiz değil, bütün görenlerdir..

Ayrıca, HA harfinin yuvarlak oluşu: Hakka ve halka nisbet edilen varlık çarkının insan üzerinde döndüğüne işarettir..
Bu misal âleminde insan: HA, ile kendisine işaret edilen daire gibidir.. Anlatılan manayı iyi anladıktan sonra, dilediğin gibi konuşabilirsin..
İstersen şöyle söyle:
— Daire Hak'tır.. İçindeki boşluk ise.. Halk..
Dilersen, şöyle söyle:
— Daire halk'tır.. İçindeki boşluk ise.. Hak'tır..
Çünkü O: Hem Hak'tır; hem halk..
İnsanın yapmakta olduğu iş emrine gelince, onun içinde:
— Onun emri ilham ile olmaktadır..
Diyebilirsin.. Çünkü, bu iş emrinde insan; şu iki devre arasındadır:

a) O, mahluktur; kulluk ve acizliği vardır..
b) O, rahman sureti üzerinedir; kemâl ve izzet sahibidir..

Aşağıda arz edeceğimiz âyet-i kerimeler, anlatmak istediğimiz manaları teyit babında önemlidir..

— «Ve Allah, O Velidir..» (42/9)

Bu âyet-i kerimede geçen :

— «Veli..»

Kelimesi:
— İnsanı Kâmil..
Demektir.. Bu insan-ı kâmil hakkında ise, şu âyet-i kerimede işaret vardır:

— «Anlayınız ki: Allah'ın Veli kullarına korku yoktur.. Ve onlar, mahzun olmazlar..» (10/12)

Bu mana, bir gerçektir.. Çünkü, onun için korku ve hüzün muhaldir.. Hatta buna benzer şeyler de Allah için muhaldir..
Sebebine gelince:

— «O, Veli ve Hamid'dir..» (42/28)

Âyet-i kerimesi, yüce Allah'ı ve insan-ı kâmili anlatma babında açıktır..
Aynı manada şu âyeti-i kerimeyi alabiliriz:

— **«Allah, O Velidir.. Ölüleri O diriltir ve O: Her şeye kadirdir..» (42/9)**

Bu âyeti-i kerimedeki:

— «O.. »

Zamiri veliye aittir.. O, Haktır.. Halka bağlanan suretlerle suret bulur..
Yahut böyle değildir de: İlâhi manalarla tahakkuk eden halktır..
Hâsılı: Durum ne olursa olsun; her hal ve takdirde.. Her söz ve ikrarda O: Hem noksan, hem de kemâl sıfatları özünde toplar.. Yani: O yüce güneş nuruyla, yer varlığını aydınlatmaktadır.. Yer, odur; gök odur. Tul ve arz odur.

Anlatılan manalar üzerine şu beytleri söyledim:

İki cihanda da mülk benimdir görmem onlarda;
Gayrım yok ki, fazlını dileyen ve korkan darda..

Evvelimden evvel yoktur ki, katılayım ona;
Sonumdan son yok ki koşam ona has manalarda..

Kemal çeşitlerine nail oldum gerçekten ben;
Tümden celâller cemaliyim ancak ben o varda..

Sonra.. Ne kadar görürsen maden, bitki çeşidi
Ve.. Hayvanatın ünsiyet ettiği huyda, arda..

Ne kadar görürsen, unsur ve tabiat cinsinden;
Asıldan bir toz, koku, olarak ilk oluşlarda..

Ne kadar görürsen, denizlerden ve sahralardan;
Ağaç cinsi, ya da tepe başı yüce yukarda..

Ne kadar görürsen, manevî suret çeşidinden;
Hem de göze hoş gelenin bütünü canlı varda..

Ne kadar görürsen, fikir ve hayaldekilerden;
Akıldan, nefisten, kalbden ve ne ki var bunlarda..

Ne kadar görürsen, meleklere has yapılardan ;
Ve.. Neyi ki var İblis ve hempasının nazarda..

Ne kadar görürsen, beşerde olan isteklerden;
Tabiat icabı, ya da Hak için ihsanlarda..

Ne kadar görürsen, önceki ve sonrakilerden;
Sonra bir kavme gitmiş sarılıp da kalmış orda..

Ne kadar görürsen, seyid ve seyidlik taslayan;
Ve aşık ki, kalmış Leylâsından esen rüzgârda..

Ne kadar görürsen, tüm arşından ve çevresinden..
Kürsüsü veya refrefden ki azizdir yukarda..

Ne kadar görürsen, parlak görünen yıldızlardan;
Aden cennetinden, ne hoştur kalmak buralarda..

Ne kadar görürsen, sonu gösteren pâk ağaçtan;
Ve bir zil ki çalar çilenin dolduğu anlarda..

İşte.. Benimdir hep, tümden makamımdır oralar;
O değil, tecelli edeniyim hakikatlarda..

Düşün, halkın rabbı, hem de onların efendisi;
Zatım müsemması tüm isimdir o kalanlarda..

Mülk benim, melekût benim, dokurum iş işlerim..
Gayb benim, ceberut gücümledir kuruluşlarda..

Şimdi dikkat et, anlattıklarımın hepsinde ben;
Zattan anlattım, mevlâya kulum her hal ü kârda..

Hem fakirim, hem hakirim, düşkünüm ve zelilim;
Günahlara esirim, bağlı kaldım hatalarda..

Ey saygı değer o Ârab-ı kiram ve onlar ki;
Sardı onları şaşkınlık, hoş melce olsalar da..

Ziyaretinize geldim. Suçlarım azığımdır;
Şefaatçim de sizsiniz bence umulanlarda..

Ey efendim, baştan sona kemal olan yüce zat;
Yoluna koşmaya kurbanım işte.. Yücel orda..

Âlemlerin şeyhi aşkına, hep şeyhleri için;
Bir nur aşkına ki parlar kâmilleri sarar da..

Selâmım size, gecenin ve gündüzün tümünde;
Eklensin buna geçtikçe zaman, tahiyatlar da..

3. BÖLÜM - SIFAT

Burada, umumî bir ifade ile SIFAT üzerinde durulacak; ona göre mana verilecektir..

Sıfatı, özet olarak şöyle anlatabiliriz :

— SIFAT, herhangi bir şekli ile tavsif edilen bir şeyin durumunu sana ulaştıran bir şeydir..

Özet olarak :

SIFAT, bir şeyi özel hali ile bilmeyi, fehmine ulaştıran bir şekildir..
SIFAT, bir şeyin sana göre şekillenmesini sağlayan bir vasıftır..
SIFAT, bir şeyin vehminde toplanmasını temin eden anlatılış tarzıdır..
SIFAT, bir şeyi fikrinde aydınlatan izah şeklidir..
SIFAT, bir şeyi aklına yakın bir şekle getiren bir ifade yönüdür..

İşte.. Bütün bu anlatılanlar, sıfatın tarifidir.. Bunları anladıktan sonradır ki: Anlatılan bir şeyi kendine has şekli ile bilirsin.. Ne olduğunu zevk yolu ile anlarsın..

İşbu anlayış sonunda ise.. Bir kıyas yoluna gidersin..

Sana anlatılan şeyi, özünde bir ölçüye vurur bakarsın :

a) İnsan tabiatı, yaratılışı, karakteri ona karşı meyle müsait midir?. Anlatılan şeyde, insanın meylinin kabul edecek bir durum var mıdır?..

Böyle bir durum varsa.. Şüphesiz tab'an, o şeye yönelmekte mümkündür.. Ona meyledilir; yanaşılır..

b) O şeyde, insan tabiatına zıd bir şey var mıdır?. Bir nefret uyandırıyor mu?. Böyle bir durumdaysa.. Şüphesiz o şeye tabiat icabı yönelmek mümkün değildir.. Ondan kaçılır..

Bu manayı iyi anla..

Sonra.. İyi düşün ve zevk haline getir ki: Her halini, cümle durumunu, rahmanın mühürcüsü, kulağına doldura; üstüne de mührü basa..

Anlatılanı bir kabuk say.. Olmaya ki, bu kabuk sana engel ola.. Sonra, öze varamayasın.. Kabuğu, daima özü saklayan bir perde bilmeli; yeri gelince de içine girmeli..

Kaldı ki, sözde kalmak, dahi idrâk yüzünü kapatır..

Sonra..

SIFAT, kendisi ile sıfat alana (mevsufa) bağlıdır..

Üstteki cümlenin izahlı açıklamasını şöyle yapabiliriz:

— Sen, senden başkasının sıfatları ile sıfat alamazsın..

Kendi öz adın, lakabın vasfı ile de bir sıfat sahibi olamazsın..

Hülâsa: Onlardan hiç bir şey alamazsın; ta ki: Vasfı edilen şeyin aynısı sen olduğunu bilinceye kadar..

Böyle ki oldu: Vasf edilen şeyin aynısı olursun..

Ama yukarıda da anlatıldığı gibi, sözde değil, hakikatte.. Çünkü söz kabuktur; perdedir..

Kabuğu parçalar, perdeyi aralar, öze varırsan.. Bizzat bilen sen olduğunu gerçek manası ile bilirsen.. İşte o zaman, bilgi sana bağlanır..

Bunun böyle olması zarurîdir.. Daha fazla tekide, manayı güçlendirmek için delile ihtiyaç yoktur..

Çünkü sıfat: O sıfatı alanın bağlısıdır.. Ona tabidir..

Sıfat alanın bulunduğu yerde sıfat vardır.. Onun olmayışı ile de yok olur..

Arab dili üzerine ihtisası olan bilginlere göre, sıfat iki türlüdür:

a) Sıfat-ı fazailiye..
b) Sıfat-ı fazıliye..

Sıfat-ı fazailiye: İnsanın zatı ile, esas varlığı ilgili sıfatlardır.. Meselâ Hayat..

Sıfat-ı fazıliye İnsanla bağlantılıdır; ama onlardan ayrı da olabilir. Meselâ: Kerem sahibi olmak, iyilik etmek vb. vasıflar..

Bu bahsi burada keselim; Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarına dönelim..

Muhakkik vasfını alan âlimler demiştir ki:

— Yüce Hakkın isimleri iki kısımdır..

Burada:

— İsimler..

Şeklinde ifade edilen mana vasıftır.. Nahiv âlimlerine göre, isimlere:

- Esam-i Nuutiye..

Tabir edilir..

BİRİNCİ KISIM: Bunlar Cenab-ı Hakk'ın zatına bağlanan isimlerdir..

Meselâ: Ahad, Vahid, Ferd, Samed, Azim, Heyy, Aziz, Kebir, Müteâl vb. isimler..

İKİNCİ KISIM: Bunlar, Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarına bağlanan isimlerdir.

Meselâ: İlim ve kudret..

— Nefsiye..

Tabir edilen, muti ve hallak isimleri ile:

— Ef'aliye..

Tabir edilen diğer isimler de bu kısma bağlanır ki, hemen hepsi, Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarına bağlı isimlerdir..

Bütün ilâhi sıfatlarda yapılan vasfın kökü: Yüce Allah'ın RAHMAN ismine dayanır..

Çünkü rahman ismi, şümulü ve kapsamı dolayısıyle, ALLAH isminin mukabilidir.. Aralarında fark şudur :

a) RAHMAN: Toplu ve umumî bir mana ifade ettiği için, vasıfların zuhur yeridir..

b) ALLAH: Sadece isme mazhardır..

Burada, RAHMAN sıfatı üzerinde biraz duralım.. Bilmen gereken husus vardır; öğrenmeye çalış..

Rahman sıfat : Tam kemâli ve şumulü icabı; var olma yönünden yüce zat mertebesini gösterir.. Bu mertebede halka nazar olmadığından: Rahman sıfatında bir noksanlık görülmez..

ALLAH ismi: Vacib'ül-vücud olan zata işarettir..

Şöyle ki: Hakka nisbet edilen kemâl şümulü ile, halka nisbet edilen noksanları da kapsamına alır..

Çünkü :

a) Allah, umumî bir mana ifade eder..
b) Rahman sıfatı ise.. Hususî bir mana ifade eder..

Bu manayı daha açık anlatmak isterim.. Esas kasdım şudur: Rahman ismi, cümle ilâhi kemâlleri özünde toplar.. Onun özelliği buradadır..

Allah ismi ise.. Hem Hakk'ı, hem de halkı şümulüne alır..

İş anlatıldığı gibi olunca: Rahman ismi, kemâl vasfını alan kemâlli durumlarından birine tahsis edilince, Rahman isminin manası, o kemâle uyan bir isme geçer..

Meselâ: Rabb, Melik vb. isimler gibi.. Bu türden isimler sınırlıdır.. Ancak vasfından aldığı mertebenin manasını anlatır.. Rahman ismi böyle değildir..

Çünkü: Rahman isminden anlaşılan mana; Bütün kemâlleri toplayıcı bir vasfa sahib olmaktır. Kaldıki, bu isim, yukarıda kısmen izah edildiği gibi: Cümle sıfatları özünde toplar.. Onların hepsine bir asıldır..

Sıfat üzerinde devam edelim.. Bu arada bazı zatların fikirlerini alalım..

Öğrenmeye çalış..

Tahkik ehli bir zata göre: Sıfat tam manası ile kavranamaz.. Çünkü sonu yoktur.. Ama zat, böyle değildir; kavranabilir..

— Şu Allah'ın zatıdır..

Denir ve idrâk edilip kavranır; ama kemâl iktizaları icabı, sıfat idrâk edilemez.. Kavranamaz..

Meselâ: Bir kimseyi, umumî bir durumu ile tanımak; ama onun gibi vasıflara sahib olduğunu ve neler yapacağını tam kestirememek gibi..

Zira kemâl: Allah'ın zatı itibârı ile açıktır:

— Şöyledir..

Diye kestirilir.. Ama sıfatları cihetine gidilince, kestirilemez..

Burada bir misal vermek yerinde olacak.. Şöyle ki :

Bir kul, bu kevnî mertebeden yükselir; kudsî mertebeye geçip, ondan kendisine gelen bir keşif olursa, bilir ki: İşte, Allah'ın zatı kendi zatının aynıdır.. Böylece, zatı idrâk etmiş olur..

Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifi bu manayadır:

— «Bir kimse ki, nefsini bildi; gerçekten Rabını bilen o oldu..»

Bundan sonra, o kula kalan: Zat için gerekli sıfatları bilmektir..

Bu, bilinmesi gereken sıfatlar, o zat-ı İlâhiye tam manasıyle Hak olan ve özünü büründürdüğü vasıflardan ibarettir..

Böyle bir bilgiye ise.. O kul için idrâk yolu yoktur..

Bir misal olmak üzere ilim sıfatını ele alalım.. Diyelim ki:

— O kul, ilim sıfatını aldı..

Peki bütün dallar ile bu ilim sıfatını nasıl kavrasın.. Elbette kavrayamaz.. Ancak, kalbine o ilim sıfatından inen miktarı bilir.. Mese lâ:

Bu varlıkta ne kadar insan vardır? Bunu bildikten sonra, o insanların isimlerini tek tek bilmek kalır..

O isimleri bildiğini kabul edelim.. Bu sefer onların şekillerini bilmek kalır..

Hadi, şekillerini de bildi diyelim.. Bu sefer kendilerini tek tek tanıması, bir bir görmesi ve hallerini anlaması, bilmesi gerekir..

Hatta daha başka şeyleri de bilmesi icab eder..

İşte, kalan sıfatlar da böyledir.. Onların da durumu tek tek aynı şekildedir..

İşbu durum gösteriyor ki, sıfatların hiçbirini detayları ile idrâk etmek mümkün değildir..

Ancak, toplu yoldan bilinir ki; o da zat cihetinden gelir; zatını idrâk edişi icabı bilinir.. Ve bundan da eksik bir şey kalmaz..

Şimdi bir neticeye varalım.. Şöyle ki: İdrâk edilen ancak zat olduğuna göre.. Sonsuzluğu dolayısıyle bu zatın sıfatlarının da idrâk edilmeyen sınıfa girdiklerine göre:

a) Zat idrâk edilir, muhakkakdır; malumdur..
b) Sıfatlar ise., meçhuldür; sonsuzdur..

Hak ehli zatların çoğuna, bu mana örtülüdür.. Kendilerine, Allah-ü Taâlâ, zatını keşfi nasib ettiği zaman, sıfatlarını idrâki de istemişlerdir.. Bu sıfatları idrâki kendilerinde bulamayınca, Allah'ı da inkâk cihetine gitmişlerdir.. Özellikle Musalarına:

— «Gerçekten ben Allahım.. Benden başka ilâh yoktur.. Bana ibadet et..» (20/14)

Âyet-i kerimesi ile yapılan emre icabet etmediler.. Ona icabet etmediler ve o hitaba:

— Sen ancak mahluksun.. Başka değilsin..

Dediler.. Bu durum da, açık gösteriyor ki: Yüce Hak için itikadlarında: Zatın idrâk edileceğini, sıfatların bilenemeyeceğini bilemediler..

Ne var ki, tecelli; itikat edilenin aksine oldu.. Dolayısı ile inkâr hâsıl oldu.. Sandılar ki: Müşahede yolu ile, zat nasıl idrâk ediliyorsa.. Ki o zattaki sıfatlar da öyle idrâk edilir.. Bunun olmasının imkânsızlığını kavrayamadılar..

Bu durum, değil yüce Allah'ta, mahlukta daı böyledir..

Bizzat kendinde dene.. Sende gördüğün nedir?. Ancak zatındır; kendindir..

Sende neler yok ki: Kahramanlık var, cömertlik var, ilim var.. Tam bir müşahede ile, bunların durumunu tesbit edebiliyor musun?.. Onlardan ancak parça parça, bilinen kadar gelenini, ortaya çıkanını bilip görüyorsun..

Sende anlatılan vasıflardan biri çıkınca, ancak onun bir belirtisi olur.. Ve hüküm yoiu ile:

— Bu budur..

Diyebiliyorsun.. Ya onun diğer teferruatı.. Yok olan sıfatların.. Onlar, sende idrâk edilemez.. Bir yoldan gizli saklı kalıyor.. Müşahede edilmiyor..

Sende bir sıfatın belirtisi görülüyor; akıl onu sana bağlıyor.. Bu, âdettir.. Mefhum kanunu böyle yürüyor..

Ama, ne temeline iniliyor; ne de, detayları ile kavranıyor..

Zat-ı ilâhiyi idrâk üzerinde duralım.. Bu da, bilmen gerekli bir konudur.. Özünde tam bir yüceliğe sahip bulunan zat-ı İlâhiyi idrâk su yoldan olur:

Bileceksin ki: Sen O sun; O da sen..

Ne var ki bu: Kuru bir bilgi ile değil; Hak katından ihsan olunan ilâhı bir keşfe sahip olmakla olur..

Anlatılan keşfe, İlâhî bir ihsanla nail olup, senin o olduğunu; onun da sen olduğunu bildikten sonra anlarsın ki: Bu böyledir.. Bunun böyle oluşundaysa.. Ne bir ittihad ne bir hülul vardır..

Demek isteniyor ki:

— Anladığımız veya anlamadığımız manada ne bir bitişme var; ne bir giriş çıkış..

Bunun böyle olduğuna, bitişme veya giriş çıkış olmadığına göre: Her şey yerli yerinde kalıyor..

Bu olan iş: Her şey yerinde olduğu halde oluyor.. Rabb, makamında; kul da, kulluk halinde berdevam..

Çünkü: Ne Rabb kul olabilir.. Ne de kul Rabb..

İlmin ve bütün açık hallerin, çok çok üstünde olan, bir zevk yolundan ve İlâhî keşif ihsanı ile bu kadarını anlarsan.. Sana şu kalır:

a) Yüce zatta, bu geçici varlığın eriyip bitmesi..
b) Kulluk vasıflarının tamamen eriyip gitmesi..

Anlatılan yüce makamı bulmuş olmanın üç alâmeti vardır:

a) Kul, önce nefsinden geçecek.. Nefsi bilinmez bir şey olacak; fena bulacak ve Rabbı zuhur edecek..

b) Sonra Rabbı da geçecek.. O da fena bulacak.. Ve: Rububiyet sırrı zuhur edecek,.

c) Bundan sonra, sıfatlarla olan bağlantılar da kalmayacak.. Çünkü: Her şey bilmiş; yüce zatla hakikat bulunmuştur..

Sayılan bu üç hal, peş peşe olduktan sonradır ki: Zatı anlamak sana nasib olur..

Ve.. Bu iş de burada böylece bitmiş olur.. Daha fazlası yoktur.. Zat zattır ve alâmetleri tam olduğuna göre idrâkin kadardır..

Bir şeyi bilince, ondan daha fazla malumat edinmek sıfatlar kapısındadır..

Sıfatlar senin kimliğindekilerdir.. İlim, idrâk, işitmek, görmek, azamet, kahır, kibir ve emsali şeylerdir.. Kiı bunlar, sıfatlar kapısından idrâk edilip, görülür ve bilinir..

.. Ve zata mensup kimselerden, her biri, bu sıfatları kendi azmi, kuvveti ve üstün gayreti ve ilim sıfatına büründüğü mikdar idrâk eder..

Yukarıda anlatılan manayı iyi kavradıktan sonra:

— Zat idrâk edilemez..

Diyebilirsin.. Haliyle bu idrâk edilemeyiş, sıfatlan yönündendir.. Çünkü sıfatlar da, aynen zattır.. Şu âyet-i kerime bu manaya işaret eder:

— «Gözler onu göremez..» (6/103)

Çünkü: Gözler, sıfatlar meyanında sayılır..

Sıfatları idrâk edemeyen de zatı idrâk edemez..

Fakat, daha önce anlatılan zatı bulma bahsindeki mana itibarı ile:

— Zat, idrâk edilebilir..

Diyebilirsin..

Bu mesele önemlidir: Ehlûllahtan pek çoğu; benden önce bu mevzuda konuşmamıştır..

Bunun üzerinde durmalı; düşünmelidir..

Özellikle bu zamanda benzerine raslamak mümkün değildir.. Nadirattan bir şeydir..

Bu mevzuu anlamak, bir tecelli işidir ki: Kendisine bu tecelli yolu açılan kimse, yüce Allah'ın sıfatları ile sıfatlanma tadını tadar; bu hal içinde yükselirse.. Allah'ın sıfatları ile sıfatlanma keyfiyetini de anlar..

Gerek bu yola giriş, gerekse bu yolda yapılan yolculuğun sonu buradadır..

Bu manayı anla..

Zîra, bunu ancak celâl ve ikram sahibi zata yakınlığı bulmak için; kendilerinde tam bir kemâl hazırlığı olanlar anlayabilir..

Anlatılan makam, tam bir kurtuluş makamıdır.. Bu makama çıkamayanlar için, nice nice, öldürücü oklar ve kesici kılıçlar vardır..

Onun hayat suyundan içmeyi kalbim çok arzular;
Vah bana, nice kimseler öldü arzularla dolu..

İçenler arasında, sözüne ben tamah ederdim;
Evvelden beri, nicelerini boğdu tamah yolu..

Bu mevzu üzerine bir başka sözümüz daha var..

Dış konuşmaya bakılınca, öncekine zıd gibi görünür.. Ne var ki, arada bir zıdlık yoktur.. Çünkü birbirine zıd gibi görünün hakîkatların tümü gerçek manada birdir..

Öncekine zıd gibi görünen fikrimiz şudur:

a) Mutlak olmaları yönünden, sıfatlar malum manaları taşırlar..
b) Zat ise., bilinmeyen bir iştir..

Durum yukarıda anlatıldığı gibi olunca, malum manaları anlamak, meçhul işi anlamaktan daha kolaydır..

Şimdi.. Daha önceki manaları da nazara alarak, sıfatları idrâk mümkün olmayınca, hiç bir şekilde zatı idrâke yol yoktur..

Daha açık bir mana ile konuşalım: Hakikî manası ile, yüce Allah'ın ne zatı İdrâk edilen bir şeydir; ne de sıfatları..

Burada: Rahman, ismi üzerinde duracağız..

Bu kelime: Falan, vezninde gelir..

Rahman, kelime olarak lügâttaki manası şudur:

— Bu isimle sıfat alan kelimenin kuvvetine ve zuhurdaki gücüne delâlet eder..

Bu mana icabıdır ki, yüce Allah'ın rahmeti, her şeyi kapsadı; hatta cehennem ehlini bile kapsamına aldı..

Şunu bilesin ki, bu Rahman, ismi altında:

— Esma-i ilâhiye-i nefsiye..

Adı ile anılan bütün isimler vardır..

Sözü geçen isimler şunlardır: Hayat, ilim, kudret, irade, semi' basar, kelâm.. (Yaşamak, bilmek, güç, arzu, işitmek, görmek, konuşmak..)

Bu isimler, yedi tanedir..

Rahman, isminin harfleri de yedi tanedir..

Önce bu ismin baş harfi olan ELİF'i alalım.. Bu harf, hayattır..

Baktığın zaman, göreceksin ki: Yüce Allah'ın hayatı bütün eşyaya sirayet etmiştir.. Ve her şey, onunla kaimdir..

Tıpkı ELİF, harfinin bizzat bütün harflerde bulunduğu gibi.. O kadar ki: Harfler tek tek incelendiği zaman.. Gerek konuşma, gerekse yazı itibarı ile, ELİF'ten başkası mevcut değildir..

BA, elifin yaygın bir şekilde yazılışıdır..

CİM, elif harfinin iki tarafı kıvrık şeklidir..

Kalan harfler de buna göredir..

ELİF, harfi yazıda anlatıldığı biçimdedir..

Konuşma tarzına gelince, yine orada da ELİF'i bulursun.. Ya yazılış şeklinde, ya da yazılış şekillerinden çıkan diğer şekillerde..

Durum, anlatıldığı gibi olunca, ELİF harfini bulmamana imkân yoktur.

Bir misal olarak: BA ile CİM harfini ele alalım..

BA, harfi yazılış itibarı ile göründüğü zaman, ortasında ELİF görürsün.. CİM, harfi yazıldığı zaman: CİM, YA, MİM'den ibaret görülür.. YA, harfinde ELİF, bulunur.. MİM, harfi de böyledir..

Kalan harfleri de bu misaldeki gibi kıyas edebilirsin..

Yukarıda anlatıldığı manada ELİF harfi, varlıklara sirayet eden rahmanı hayatın zuhur yeri olduğu böylece anlaşılmış oldu..

Bu ELİF, harfinden sonraki LAM, harfine bir göz atalım..

Bu harf, ilim mazharıdır..

Dik kısmı ile,-Cenab-ı Hakkın kendi zatını bildiğine delâlet eder.. LAM, harfi olduğunu isbat eden kıvrık kısmı ise.. Cenab-ı Hakkın mahlukatını bildiğine delildir..

RA, harfine gelelim: Bu harf kudret mazharıdır..

İşbu kudret, yokluk âleminden bu varlık âlemine gelenleri gösterir.. Böylece ilim denizinden gelenleri görürsün.. Yokluk âleminden gelenleri de bulursun..

HA, harfi, iradenin zuhur yeridir.. Mahalli ise, gizili tarafıdır..

HA, harfinin söyleniş tarzı da bunu gösterir..

Boğaz kısmının sonundan başlar; göğse kadar iner..

Böylece olunca.. Dıştan görünmeyen bir şey olur.. Yüce Allah'ın iradesi de aynı şekilde bilinip görülen bir şey değildir.. İradesini, arzusunu, yüce Allah kendi! zatında saklar..

Neyi dileyecek ve ne hüküm verecekse, kendisi verir.. Başkaca ne bilinir; ne de anlaşılır..

Hâsılı; İrade sırf gizlilikten ibarettir..

MİM, harfi, semi isminin mazharıdır..

Bu harf, dudağın dış kısmı ile söylenir.. Ancak, sesle söylendiği zaman duyulur.. Bu durum, lafzan söylendiği zaman da, duruş halinde de öyledir..

Baş kısmının yuvarlak oluşu, kendisi için bir hüviyettir.. Ve kendi kelâmını işitmesine bir yerdir..

Çünkü, daire çizilirken: Bir yerinden başlanır; yine aynı yere gelinir..

Yüce Hakkın kelâmı da aynı şekilde.. Ondan başlar; yine ona döner.. Bu harfin çekimli kısmına gelince; Yüce Hakkın, sözle olsun; halle olsun: Konuşmalarını duymasına delildir..

ELİF: Bu harf, mim ile nun harfi arasındadır.. Basar (görmek) mazharıdır..

Bu harf, sayı yönü ile de, BİR sayısını gösterir.. Ki, bu sayı da Cenab-ı Hakk'a İşarettir.. Bir de onun zatı ile görüleceğine..

Bu harf, yazılırken görülmez; düşmüştür.. Ama, söylenirken vardır; sabittir.. Yazıda düşüş şekline verilecek mana şudur:

— Yüce Hak yaratılmışları kendinden görür.. Onlarda, kendisine yabancı bir şey yoktur..

Konuşmada sabit olduğu da şu manaya gelir;

— Yüce Hakkın, zatı ile, zatında mahlukatından ayırd ediliş şekline delâlet eder.. Özellikle yüce Allah, mahlukatın vasfı olan: Zillet, noksan gibi vasıflardan tamamen uzaktır.. Yücedir; mukaddestir..

NUN, harfine gelince..

Bu harf kelâm mazharıdır..

— «NUN, kaleme ve yazılanlara yemin olsun..» (68/1)

Meâline gelen âyet-i kerime, bu manaya işaret eder..

Sonra, bu kinayeten levh-ü mahfuza da işaret sayılır..
Çünkü, levh-ü mahfuz, kelâm denizidir..
Ve o; Allah'ın öyle bir kitabıdır ki, ondan bahsederken:

— «Kitaba almadığımız bir şey kalmadı..» (6/38)

Buyurur.. Onun kitabı, doğrudan kelâmıdır..
Burada bilmen gereken bazı noktaları da işaretleyelim.. Bunları da bilesin..
NUN harfi, mahlukatın suret noktalarından ibarettir.. Tüm halleri, vasıfları ile.. Toplu halde, oldukları gibi..
Bunlara işlenen nakış he; yüce Allah'ın:

— «Kün.. OL» (16/40)

Emrinden ibarettir.. Bu emir alındıktan sonra, yüce Hazretin bu kelimesine zuhur yeri olan levhdeki kelem nasıl çizerse öyle olurlar..

— «Ol..» (16/40)

Emrinden ne geliyorsa.. Hepsi levh-ü mahfuzun kapsamı altındadır*.
İşte bu mana icabıdır ki:
— NUN, Allah kelâmına bir zuhur yeridir..
Dedik..

Biraz da, NUN harfinin üzerindeki noktada duralım ki, onu da bilesin.
O nokta, mahlukat suretlerinde zâhir olan yüce Allah'ın zatına işarettir.. Çünkü mahlukatta, ilk zâhir olan, onun zatıdır.. Mahlukat sonra zâhir olur.. Zira, onun zat NUN'u, mahlukatın NUN'undan daha aşikâr ve daha yücedir..
Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifi, buraya işaret eder:

— «Sadaka, önce Rahman'ın eline düşer, sonra da dilencinin eline..»

Bu durumu düşün, halin icabı nasıldır? anla..
Keza, Hazret-i Sıddık'ın şu cümlesi de, aynı manaya gelir:
— Her neye baktımsa, o baktığım şeyden önce Allah'ı gördüm..
Evet.. Noktanın yüce Allah'ın zatına işaret olduğunu bildiysen.. NUN harfinin yarım dairesini de mahlukata işaret bil..

RAHMAN, ismi üzerinde:
— ELKEHF'Ü VER-RAKİM Fİ ŞERH-İ BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM.
Adlı eserimizde, buradakinden daha fazla kelâm ettik..
Bunu bilmek isteyen, o kitabı mütalaa etmeli.. Bu güzel ismin ihtiva ettiği sırları görmelidir..
Onlar, öyle sırlardır ki: Fikir kuşları orada ötmez; susar..

Bu ismin harfleri üzerinde dursak, onun sırlarım, yazılış tarzları ile, sayılarını anlatsak; harflerden her bîrinin altında, bulunan kâinatın infialini ve harika işlerini

söylesek.. Çok şaşırtıcı işler meydana getirmiş, fehimleri hayrete daldıran şeyleri anlatmış olurduk..

— Bu nereden geliyor?..

Denir ve şaşılırdı..

Ama onları söylemedik, yazmadık; tuttuk..

Böyle yapmamızın adi:

— Cimrilik..

Değildir.. Maksadımız kısa kesmektir..

Bu eserde hülâsa olarak yazdık ki: Okuyup yazanı bıkıp usanmaya.. Şayet, bir usanma olursa., faydasını arzu ettiğimiz manayı kaybederler..

Ne var ki, bu esere yazdığımız sırlar, ondan daha fazladır.. Haliyle, dikkat edilince görülür..

Yardım talebine bir karargâh yüce Allah'tır..

Güvenilecek makam, yine odur..

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - ULUHIYET

Bu bölümde ULUHİYET manası islenecek.. İşlenecek ki, o nedir? Bilesin..

Tüm olarak, bu varlığın gerçek yüzleri ile, onları kendi mertebelerinde korumaya;

— ULUHİYET..

Adı verilir..

— Bu varlığın gerçek yüzleri..

Dedim.. Bunda hükmün: Zâhir olup gelenle, bu gelene teşne olan zuhur yerleridir..

Özet olarak diyelim?

— Hak ve halk..

Hak zâhir, halk mazhardır.. Yani; Zuhur yeridir..

Bu kevnî âlemin tüm mertebeleri, varlık mertebesinde, her birine hak ettiği şeyin verilmesi.. İşte.. ULUHİYET manası budur..

Bu mertebe, Rabbın mertebesidir.. Bu Rabbın ismi ise.. Bu mertebede: Allah'tır..

Allah ismi ise.. Vacib'ül-vücud, her bakımdan yüce ve mukaddes zattan başka olamaz..

Yüce zatın, zuhur yerlerinin en yükseği, ULUHİYET zuhurunun meydana geldiği yerdir..

Çünkü o: Zuhur yerlerinin herbirini, kapsamına alır; kuşatır.. Bu vasıf onda vardır..

Zira, her vasfın, her ismin üzerine uçar konar.. Bu vasıf da onda vardır..

ULÛHİYET: Ümm'ül-kitabdır..

Kur'ân : Ahadiyettir..

Furkan : Vahidiyet-i furkaniyedir..

Üstte, özellikle ULÛHİYET için : Ümm'ül–kitab şeklinde yapılan açıklama, itibarî bir açıklamadır..

Halbuki, muteber olan ilk sofiye tabirlerine göre: Zatın esas mahiyetinden ibarettir..

Durum böyle olunca, aşağıdaki tabirleri de dinle..
Kur'ân : Zattır..
Furkan : Sıfattır..
Kitab: Mutlak varlıktır..
Allah dilerse, bu açıklama isteyen cümleler için; yeri geldiğince izahlar yapılacaktır…

Yukarıda iki çeşit tabir geçti.. Dıştan bakınca, birbirinin aksi gibi.. Ama değil.. Sen işin özünü bulmaya bak.. Dış aksamı ile kalma..
İşin özüne varıp, istılahlardaki manayı kavrar; işaret ettiğimiz öz mananın gerçek yüzüne geçer; onda bir irfana sahib olursan.. İşte o zaman, bilirsin ki: Bu da öbürü gibi.. İki: söz arasındaki ayrılık, yalnız ibarede.. Mana aynı..

Yukarıda anlatılanları iyi arıladıktan sonra, sana bir başka mana kapısı açılır.. İşte o zaman, görürsün ki; ULUHİYET saltanatı altındaki isimlerin en yükseği âhadiyettir..
Vahidiyet ismine gelince, bu da: Yüce Hakkın âhadiyet makamındaki tezahürlerinin ilkidir..
Vahidiyet mertebesinin kapsamında bulunan mertebelerin en yükseği rahmaniyettir..
Rahmaniyet mazharlarının en yüksek derecesi rububiyettedir..
Rububiyet mazharlarının en yükseği ise, yüce Allah'ın melik isminde olmaktadır..
Durum anlatıldığı gibi olunca, sonuç şu şekilde bağlanır?

a) Melikiyet, rububiyetin altındadır..
b) Rububiyet, rahmaniyetin altındadır..
c) Rahmaniye!, vahidiyetin altındadır..
d) Vahîdiyet, âhadiyetin altındadır..
e) Âhadiyet, ULUHİYET'in altındadır..

Görülüyor ki, ULUHİYET hepsini kapsamına aldı.. Bunun böyle olması gerekir; çünkü ULUHİYET:
— Bu varlığın dışında kalanların hakkının bütün kapsam ve şümulu ile verilmesi..
Demektir..
Ahadiyet, varlık hakikatlerinin tümünden bir hakikattir.. Bu manaya göre, ULUHİYET daha yüksektir..
İşbu mana icabıdır ki: Onun Allah ismi, isimlerin en yücesidir..
Hatta: Ahad isminden de yücedir..
Ahadiyet, zat mazharlarında zatın kendine has zuhurudur..
ULUHİYET ise.. Zuhur yeri olma yönünden: Gerek zatın kendine, gerekse başkalarına göre, en faziletli makamı alır..
Bu makamın bir gereği olarak, ehlûllah: Ahadiyet tecellisi bahsine engel olmuşlar; ULUHİYET tecellisi bahsine engel olmamışlardır..
Çünkü: Ahadiyet, sırf zattan ibarettir.. Orada sıfatlar için bir zuhur yoktur.. Hele mahluk için hiç bir şey olmaz.. Dolayısı İle âhadiyet makamının, hiç bir şekilde mahluka bağlanmasına yol yoktur..
Zira orası: Zatiyle kaim olan ezelî ve ebedî zata mahsustur..
O: Varlığı mutlak gerekli bir zattır. Böyle bir zat hakkında kelâm yolu kapalıdır..

Sebebine gelince.. Ona kendisinden hiç bir şey gizli olamaz..

Anla.. Sen o olursan, sen sen olamazsın.. Elbette olan odur o..

O, sen olursa.. O, olamaz.. Elbette sensin sen..

Her kime ki, üstte anlatıları tecelli hâsıl olursa.. Bilsin ki: O vahidiyet tecellilerindendir, âhadiyet tecellisinden değil.. Çünkü: Âhadiyet tecellisinde; sen, o zikri geçmez..

Bu manayı anlamaya çalış..

Bu kitaptaki yeri geldiği zaman: Yüce Allah dilerse.. Âhadiyet üzerine kelâm edilecektir..

Şimdi bir başka mana kapısı açacağız; dikkatle dinle ve anlamaya bak..

Bilesin ki..

Varlık ve yokluk karşılıklı durur..

ULUHİYET seması ise, her ikisini kapsamına alır..

Çünkü ULUHİYET: Karşılıklı zıddı özünde toplar.. Meselâ: Evveli olmayanı, sonradan olmuşu; Hakkı, halkı; varlığı, yokluğu.. Bütün bunların hepsini özünde toplar..

ULUHİYET durumu anlatıldığı gibi olunca: O da vacib, muhal olarak zuhura gelir, zuhurundan sonra vacib olur.. Yine onda, muhal vacîb olarak zuhura gelir; zuhurundan sonra, yine muhal olur..

..Ve onda; Hak halk suretinde zâhir olur.. Şu hadîs-i şerif, bu manayı anlatır:

— «Rabbımı, taze bir delikanlı suretinde gördüm..»

.. Ve onda: Halk, Hak suretinde zâhir olur.. Şu hadis-i şerif de bu manayı anlatır:

— «Yüce Allah, Âdemi kendi sureti üzerine yarattı..»

Anlatılan bu zıd haller, daha da sürdürülebilir.. Çünkü, ULUHİYET, kendi şumulünde bulunan hakikatlerden, her şeye hakkını verir..

Sebebine gelince: ULUHİYET, için, kendi mertebesinde ekmel ve ala mertebe zuhur vardır..

En değerli ve en üstün mazharları vardır..

Hakk'ın ULUHİYET sıfatındaki zuhuru: Mümkünün kendi çeşitleri, değişik halleri, varlığı ve yokluğu durumunca, hak ettiği kadar olur..

Varlığın ULUHİYET'teki zuhuru: Mertebelerinde hakkı olduğu gibi kemal üzeredir.. Hak'tan ve halktan hepsi bu mertebeye girer.. Bu mertebe Hakk'ın ve halkın fertlerini de içine alır..

Yokluğun ULUHİYET'teki zuhuruna gelince, bu da: Onun gizlenişi ve kendi başına kalması sayılır.. Bir de sırf fena halinde, mevcutsuz olarak en güzel bir şekilde kendi başına kalmasıdır..

Yukarıda anlatılan mana: Akıl yolu ile bilinemez; düşünmekle kavranamaz.. Ancak, kendisine bu ilâhı keşiften bir şey hâsıl olursa.. O kimse, bu manayı sırf zevk olarak tadar..

Böylece o tecelliden hoş bir nefes alınır..

İşbu tecellinin bilinen manası: Tecelli-i İlâhîdir..

Burası, şaşırtıcı bir mevzidir.. O kadar ki: Ehlûllahtan kâmil olanlar bile hayrete düşmüştür.. O kadar ki:

— «Allah'ı, en çok bileniniz olduğum halde; ondan en çok korkanınızım..»

Hadis-i şerifi ile, Resulüllah S.A. efendimiz bir sırra işaret etmiştir..
Görülüyor ki: Resulüllah S.A. efendimiz, Rabb'dan ve Rahmandan korkmamış; ancak:
«Allah'tan..»

Korktuğunu anlatmıştır.. Şu âyet-i kerime dahi bu manaya işarettir:

— « Bilemem; bana ne yapılır, size ne yapılır?..» (46/9)

Burada biraz duralım..
Resulüllah S.A. efendimiz, irfan yönüyle; yüce Allah'a karşı marifetin en üstününe sahiptir.. Onun bu durumunu, Cenab-ı İlâhî katından alıp, açıkladığı hakikatler de gösterir.. Böyle olduğu halde:

— «Bilemem..»

Buyuruyor.. Bunun manası şudur:
— Bilemem ki, ilâhî tecellide; suretlerin hangisi ile izhar edecek..
Bu durum böyledir.. Bir suret meydana getirir; bir sonraki zuhuru, o suretin hükmünü bozar.. Meydana gelen o suretin hükmünde:
— Bunu, bîr başka zuhur bozamaz..
Diye bir karar yoktur..
Böyle olunca; Tecelli durumunu kendisi bilir; başkaca bilinmez.. Başkalarına meçhuldür.. Ama, kendisine değil..
Bu böyledir.. Çünkü ULUHİYET tecellisi için bir sınır yoktur ki, tafsil edilsin.. Ve kalınsın.. Kaldı ki, tafsil yönünden de, hiç bir şekilde; tam olarak, oraya varmak mümkün değildir.. Böyle bir idrâk Allah için, muhaldir.. Çünkü, böyle bir şey nihayet sayılır.. Yüce Allah'ın ise.. Nihayeti yoktur.. Nihayetsiz bir şeye de, idrâk yolu kapalıdır.. Ancak yüce Hak, bu tecellide, küllî, icmal ve bütün olarak görülür.. Bu tecelliden alınan hazlar da değişiktir..
Durum anlatıldığı gibi olunca, herkes o yayılan tecelli cümlesinden nasibi kadarını ve yüce, büyük olanın kendisine nasib ettiğini alır..
Durum ki böyledir.. Her kemal sahibinde görülen kemal hali; esas kemal halinden bir eserdir.. Ve o kimsenin haddi nisbetindedir..

Ey saba rüzgârı al ehl-i diyara tebliğini;
Su ile ateş arasındaki sevgi haberini..

İnersen, geceyi bekle de öyle in o diyara;
Güçsüz kalırsan, gündüz bulamazsın menzilini.

Orası öyle bir diyardır ceylân avlar arslanı;

Çünkü oralarda arsalının hiç yoktur zarar vereni..

Dayanamadık onlarla olmaya da ayrıldılar;
Katlandık ayrılığa uzattık ziyaretlerini..

Yüce Hakkın güzellikleri kalbe Kur'ân yazdı;
İndirdiler oraya da gösterdiler güçlerini..

Kalb, aşk âyetini o kadar okudu ki hatta;
Okuyup bitirdi iştihar süresinin sırrını..

Cemal yüzündeki, perdesi kalkıp da görününce;
Bakanları da öldürdü açınca perdelerini..

Diller konuştu güzelliğine hayran olaraktan;
Tükrüğü sarhoş etti, kaldır şarabın yeterini..

Kalbleri esaretle gördüğü zaman şöyle dedi:
— Siz zengin oldunuz, seçince fakrin iyicesini..

Bu varlıkta ne varsa, gayrın, hemen hepsi bendendir;
O benim zatimdir istedim seçtim çeşitlerini..

Ben bir elbise gibiyim, renge bürünürsem bir gün;
Alırım kırmızıyı, bazan seçerim sarısını..

Eğer kırmızı beyazı yok gösterirse ortada;
Ortaya o kesret çıkar ki hepten arar rengini..

Bana, ne bölünmek ne ayrılmak vardır hiç bir zaman;
Almak olmaz bana göre elbiselerin rengini..

Elbiseler daim renklenmededir, Hakka gelince;
O perde içindedir ancak olmaz benden geleni..

Her ne var ise, âlemlerinde cemadat cinsinden;
Bitkilerden ve say bu arada ruh sahiplerini..

Hepsi benim, arz ettiğim suretler sayılır şayet;
Onları giderirsem, perdemdir; gider sanma beni..

Onlarla bir ittifakım varsa, o çeşit çeşittir;
Rütbe olarak benimki yüksekte geçer hepsini..

Bende bir mana var ki, açılınca mana olurum;
Onun manaları, gösterir fakrimde zenginliğini..

O gitse de, ben yine kalırım libası içinden;
Elbise almadım, say günlerimden çıplak geçeni..

Her mana terkibi onun üzerine kuruldu;
Ama benim için gör aziz zatın parlak halini..

ULUHİYETİM dahi zatım için bir kök sayılır;
Belki de bir daldır sunar şiarımın belgesini..

Hayret edilir o köke ki, hükmen dahi öyledir;
Dallara sirayet eder anlatır sirayetini..

Bu söz seni, hiç dehşete düşürmesin, zira ben;
Hiç onun dalı değilim, ancak say perdedekini..

Bütün dallar, onun üstünde kök olma yolundadır;
O bir asildir bana, görünür zahiri, batını..

Belli şey görünürse, görünen tecellimdir orda;
Perdemdir, sayılır ki, attım ondan salınıp gideni..

Sen onu anlarsın ama göremezsin, fakat beni;
Görürsün, bilemezsin durağımın belli yerini..

Bu âdettir ki, böylece sürüp gider ama ben hiç;
Muhtaç değilim istemem örtülmeyi ve göreni..

ULUHİYET, eserleri ile müşahede edilir, ama görünürde kayıptır.. Hükmen vardır; bilinir, ama resmen görülmez..

Zata gelince, aynen görülür; ama ona bir mekân yoktur.. Ayanen görünür; ama bir beyan yolu ile idrâk edilmez.. Ne var ki, açık bir beyan yolu ile idrâk edilemez..

Bu manada, bir insanı misal yolu ile ele alabiliriz.. Şöyle ki:

Bir insanı görürsün: Çeşitli, müteaddid sıfatlarla sıfatlanmıştır..

Ondaki, sabit vasıfları ancak ilim ve itikad yolundan bilirsin.. Ve inamısın ki, o belli vasıflar onda vardır.. Fakat o vasıfları ayan beyan göremezsin..

O şahsın zatına gelince, onu toplu olarak, açıktan görürsün.. Ama onda baki kalan vasıfları bilemezsin.. Özellikle bilgi yönünden ulaşamadığın vasıfları..

Belki o şahsen gördüğün zatın, bin vasfı vardır; böyle olması da mümkündür.. Ve sen: Ancak, onların az mikdannı biliyorsun..

Cümleyi toplayalım: Zat görülür; sıfatlar meçhul kalır..

Sıfatların birini görürsen, ancak eserini görebilirsin; ama o vasfın özünü göremezsin.. Bu, hiç bir zaman, görülemez.. Ama, hiç mi hiç..

Buna bir misal olmak üzere, muharebe esnasında bir kahramanı gösterebiliriz..

Düşman karşısında ancak, onun düşmana hücumunu görebilirsin.. Bu ise.. Kahramanlığın kendisi değil; eseridir, belirtisidir..

Kerim olan bir zatın da, ancak ihsanını görebilirsin. Bu ihsan ise, onun keremine bir belirtidir. Kerem sıfatının kendisi değildir..

Çünkü, sıfatın kendisi zatta gizlidir.. Onun ortaya çıkmasına imkân yoktur..

O sıfatın ortaya çıkması, caiz olursa, zattan ayrılma durumu meydana çıkar ki; işte bu, mümkün değildir..

Bu manayı anla..

ULUHİYET sıfatının bir sırrı vardır.. Şöyle ki:

Bir şey olma yönünden her ferd, kendinden başka şey olma vasfını alanlara benzer bir isme de sahiptir.. Eşya cinsinden bir ferdin, ezelden beri var olması, sonradan yaratılmış olması, yok görünmesi veya var olması hiç bir şey değiştirmez..

Durum, anlatıldığı gibi olunca, o eşyanın bir ferdi, kendi özü ile ULUHİYET saltanatı kapsamında bulunan cümle eşyayı toplar..

Bütün mevcudatın, hali anlatıldığı gibidir..

Böyle olunca, varlıkların misalleri, birbirine karşı konan aynalar gibi olur.. Birinde ne varsa diğerinde de aynısı olur..

Anlatılan misâl üzerine şöyle söyleyebilirsin:

— Karşılıklı duran aynalardan her biri, ancak karşısına gelen diğer aynadakini alır.. Böyle olunca, yalnız bir aynayı alıyor; onun altında kalan müteaddid aynaları alamamıştır.. Bu durumla, yukarıdaki mana nasıl bağdaşır?..

Bunu şu şekilde cevaplandırmamız mümkün olur:

— Şu açıktır, ki, varlık ferdlerinden her biri, ancak, zatının hakkı kadarını alabilir.. Daha fazlasını alamaz..

Bu, bir başka manadır.. Esas anlatılmak istenen manayı itibara alarak:

— Tümünün varlığı, aynalardan her birinde vardır..

Dersen, ki bu:

— Varlık ferdlerinden her birinde, bütün mevcudat gizlidir..

Şeklinde bir mana çıkar ki, senin için, esasa bir geçit noktasıdır..

Şu bir hakikattir ki: Misaller tam manası ile, anlatılan mananın tıpkısı değildir.. Bir yaklaştırmadır.. Ayna misalini de aynı görmek icab eder..

Hakikatta, anlatılan misal asıl murad edilen manaya bir kabuktur..

Bu misal, ancak bir bağlantı olsun, diye getirildi.. Ümid edilen odur ki: Fikir kuşun belki bu sayede âhadiyet tuzağına düşer..

İşte., o zaman: Zatta, sıfatlardan hakkın kadarını görürsün..

Kabuğu at.. Özü al.. Perdeleri görmek sureti ile, esas yüzden âmâ olma..

Kalbim, hep sizden güç alır;
Hem döner, hem sakin kalır..

Hayali hep sevginizdir;
Bazan gider, bazan gelir..

Siz hiç gayrım değilsiniz;
Özümden nasıl kaçılır?..

Nefsi attım sabahladım;
Oldum, ülkenizde kalır..

Kendimi attım da buldum;

Ana baba sözde kalır..

İnkâr ettim evvelimi;
Sonum da şüphesiz kalır..

Attım ihtisası yüzden;
Ona nasıl yaklaşılır?..

Benim o kuddûs, şöyleki;
Amada perdeli kalır..

Ve ben, öyle her ferdim ki;
Kemaldir bakan şaşırır..

Ümid çemberine kutbum;
Yüceyim ki, toptan alır..

Ben, şaşırtırım ne varsa;
Gören şaşırır bırakır..

Güzellikler semasıyım;
Güneşim hiç batmaz kalır..

Mekânda yüceliğim var;
Ona nasıl yaklaşılır?..

Ve her kılın bittiği yer;
Benden tam bir kemal alır..

O kuş ki, daima öter;
Sonra, o dal ki sallanır..

Her aynada da suretim;
Gâh kapanır gâh açılır..

Hep kemalim baştan sona;
Halim de bundan hal alır..

Derim ki, onun halkıyım;
Şaşınız, zatım Hak kalır..

Nefsim temiz o sözden ki;
Yalanlanmaz öyle kalır..

Yücelik Allah'ın hakkı;
Şimşeğim yağmursuz kalır..

Ben, hiç o ezel olmadım;
Söz uzatmaya ne kalır?.

Söz de bitti artık ses yok;
Ne söz ne de sükût kalır..

Güzellikleri derledim;
Bağışım var, suçum kalır..

5. BÖLÜM – AHADİYET

Bu bölümde, AHADİYET sıfatından anlatılacaktır..

AHADİYET, yüce zatın tecellisinden ibarettir.. Orada; Ne isimlerin, ne de sıfatların sözü geçer.. İsim ve sıfatların tesir sahası da buraya varamaz..

Burası, mücerred, zata ait bir isimdir.. O kadar ki: Hakka dair itibarların da, burada sözü edilmez.. Keza, halka nisbet edilen itibarların da..

AHADİYET tecellisi, sensin.. Bütün bu kâinat içinde, senden daha tam olarak, o tecellî için bir zuhur yeri yoktur.

Şu şartla ki: Sana nisbet edilen bütün itibarları bir yana atıp özüne dalasın..

Bir de, seni sende bulur, dış bağlarından da geçersen..

İşte o zaman, sen sende olursun.. Hem de, sana nisbet edilen Hakka ait vasıfların tümünü bir yana ataraktan.. Keza, halka dair vasıfların da tümünü bırakaraktan.. Meselâ: Güç, kuvvet vb. sıfatlar gibisinden..

İşte.. Anlatıldığı gibi olunca; insan bu hali kendinde bulursa.. Bu kâinatta ondan tam bir zuhur yeri olamaz..

Yukarıda anlatılan manayı iyi anlamaya çalış..

Çünkü bu hal; Görülmez zulmet âleminden, tecelli nurlarına ulaşan zatın ilk tenezzülüdür..

Bu tecellinin en yükseği ise.. Anlatılan şeklidir..

Çünkü orada, sırf kendisi vardır. Bütün sıfat, isim, işaret, nisbet ve itibarlardan yana temizdir..

O kadar ki. Varlık tümden oraya dahildir..

Fakat içte olan bir şekilde.. Dışa çıkan bir zuhur hükmü ile değil..

Bu AHADİYET sıfatı için umumî ve şümullü bir tabir kullanıldığı zaman, kendisinden:

— Kesret.. Ama tabi olanları ile birlikte..

Olarak bahsedilir..

Bunun için, yapılı bir binayı misal getirebiliriz.. Şöyle ki:

Bir kimse, uzaktan bir duvara bakar; görür..

Bu bina; çamurdan, tuğladan, kireçten ve ağaçtan yapılmıştır..

Fakat.. Yapıya karışan o şeylerin hiç bir eseri görülmez.. Söylenmez.. Yalnız bir duvar görülür..

Şimdi bu duvarı bir AHADİYET misali olarak ele alalım.. Bu AHADİYET çamurun, tuğlanın, kirecin ve ağacın toplamı içinde bir AHADİYET'tir..

Hiç bir şekilde ona: Sayılan eşyanın adı isim olamaz., özel durumu ile sadece bir duvar ismi verilir..

Bu misali, kendinde de deneyebilirsin.. Müşahede ve istiğrak haline geçtiğin zaman; ama aslındaki hal üzere.. Yalnız kendi kimliğini görürsün.. Bu müşahede halinde sana, hakikî durumlardan hiç biri zâhir olmaz. Ki o hakikatler, tüm olarak sana bağlıdır..

İşte.. Senin için AHADİYET budur.. Ama, senin kimliğine itibar edilerek, zata bir tecelligâh olmana isim olaraktan.. Hakikatlerin tümünün sana bağlı oluşu manasına gelemez..

— O hakikatlerin tümü sen oldun..

Diyelim.. Ama, bir muhal olarak.. Esas zatî tecelli n'olacak?.. Ki o, esas AHADİYET'in sende bir zuhur yeridir.. Ama senin zatına, isim olaraktan.. Ve kimliğin itibarı ile..

Senin kimliğinde bir zuhur yeri alan bu isim, yüce Hakkın ilâhî katında; isimlerin de, sıfatların da tümünden yana mücerreddir.. Hatta orada, eserlerin, müessirlerin de sözü edilmez.. Çünkü, tecelli yönlerinin en yükseği orasıdır.. Ondan sonraki tecelli yeri için, ondan bir tahsis beklenir.. Hatta, uluhiyet için bile.. Bir tahsis beklenir.. Sebebi açıktır; çünkü uluhiyet, umuma tahsis edilmiş durumdadır.. AHADİYET'te umum diye bir şey yoktur.. Yukarıda da anlatıldığı gibi, AHADİYET zatın ilk zuhurudur.. Ondan sonrası, mahluktur.. Böyle olunca da, AHADİYET'in mahluk sıfatına girmesi mümkün değildir.. Daha önce de, anlatıldığı gibi, AHADİYET sırf zattan ibarettir.. Hakka ait itibarlar da, halka ait itibarlar da orada yoktur..

Özet olarak, diyelim: Kul da, mahluk olduğuna göre; o hakikatlerin tümünü almak kul için mümkün değildir.. Keza, AHADİYET'le sıfatlanamaz da.. .

Aynı şekilde, onunla sıfat almak; çalışmak ve zorlama ile de olmaz..

Zira, böyle bir şey AHADİYET hükmüne uymaz.. Hiç bir şekilde mahluk İçin oraya yol yoktur..

Çünkü: AHADİYET, yüce Allah'ındır; ona mahsustur..

Yukarıda anlatılanları, dikkate alarak dinle..

Şimdi sen; kendinde, anlatılan tecelliden bir şey görürsen.. Onu Allah'ından, Rabbından bil.. Ona bağla.. Yaratılmış şekline, olduğunu iddia etme..

Çünkü, bu tecellilerde mahluk için, hiç bir nasib yoktur.. Bu, kesin olarak böyledir..

Çünkü o, tek olan Allah'ındır.. Zatî tecellilerin ilki oradan başlar..

Sen, nefsinden İbaretsin..

Zattan, Haktan ve halktan murad, sen olduğunu bilirsen.. Halk cihetinden kesilmek suretiyle hükmünü yürüt..

Yüce Hakkı ise, isimlerinin ve sıfatlarının hakkı ne ise.. Onunla gör..

Böyle yaptığın takdirde, kendi özünü müşahede ile, Allah'ı müşahede edenlerden olursun..

Aynım senin içindir, münezzehtir zatında;
Mukaddestir isimlerinde, sıfatlarında..

Onun hakkı olduğuna şehadet et, deme,
Nefsim hak etti hüsnünü onun sebatında..

Kadehlerle içmeye devam, ama konuşma;
Bir gün biter yol, onun canibine varanda..

Ne zararı sana, kinaye yollu kullansan;
Sana ismi kalsa, kusur etmesen saygıda..

Zat tecellisini ismine mazhar yapsan da;
Bulsan izzet ismi, yüceliği mazharında..

Hazine üstüne bir ev yapsan da otursan;
Taki, görüp yaya kalmaya cahil saygıda..

Bu sana emanet, onu çok çok iyi sakla;
Bırakma onun sırrını yaygaracılarda..

6. BÖLÜM - VAHİDİYET

VAHİDİYET, mazharıdır zatın
Tüm belirtir, farkın sıfatın..

Her şey onda birdir parça parça;
Şaş parçalara biridir zatın..

Bu, şu ile onun misalidir;
Ati hükme nişan hakikatın..

Kesrettir, hakikatten ibaret;
Parçalanma içinde vahdetin..

Her şey, orda her şey birde gibi;
Bu yüz, nefyi sayılır isbatın..

Furkân, Allah'a zat, cem suresi;
Evsaf, sayısı gibi ayatın..

Oku, sendedir sırrı kitabın;
Açan sen, sırrısın kâinatın..

Burada, VAHİDİYET ismi anlatılacaktır.. Öğren, anlamaya gayret et..

VAHİDİYET, yüce zatın zuhuruna bir tecelli yeri olmaktan ibarettir.. Onda, zat sıfattır; sıfat da, zattır..

Durum anlatıldığı gibi olunca: Meydana gelen her sıfatın zuhuru, diğer sıfatın aynı sayılır.. İsterse birbirinin zıddı olarak gözüksün..

Meselâ: Bu makamda, müntakim aynen Allah'tır.. Allah ise, müntakimin aynıdır. Aynı şekilde müntakim sıfatı ile, mün'im sıfatı birdir..

Durum anlatıldığı gibi olunca: VAHİDİYET, nimet içinde kendisi olur.
Nikmet de onun aynı olur..
Nikmet, azabın kendisidir; aynı olarak rahmetten ibarettir..
Her şey, buna göre kıyas edilir; zatın sıfatlardaki zuhurunda ve bu zuhur eserlerinde, hatta VAHİDİYET hükmü ile, zatın zuhura geldiği her şeyde.. Daima: Biri, diğerinin aynıdır..

Yukarıda anlatılanları, özellikle, aynı oluş şekillerini yanlış anlamamak icab eder..
Aynı oluş şekli, birlik tecellisine göredir; her hak sahibinin hakkını teslim etmek gereğine göre değildir..
Bu mana, zatî ecelli yönüdür..
Yani: Bir sıfatın, diğerinin aynı oluşu manası..
Burada; âhadiyet, VAHİDİYET, uluhiyet sıfatları arasındaki fark üzerinde duralım..
Şöyle ki:

a) Ahadiyet..
Bu sıfatta isimlerin ve sıfatların zuhuru yoktur.. Kendi özündedir.. Ve, sırf zattan ibarettir.. Bu sıfatın şanı bunu gerektirir..

b) VAHİDİYET..
Bu sıfatta, isimlerin ve sıfatların tesir sahasına göre zuhurları vardır.. Ancak bu zuhur: Zatın hükmü ile olur.. Zattan ayrı bir hükmü düşünülemez.. Böyle olunca: Her şey, birbirinin aynı olur..

c) Uluhiyet..
Bu sıfatta, isimlerin ve sıfatların zuhuru vardır..
Ve, toplumdan her şeyin hakkını tek tek vermek gibi bir zuhuru olur…
Durum anlatıldığı gibi olunca: Bu sıfatta, zıdlar belirir..
Meselâ: Mün'im, müntakimin zıddı olur.. Müntakim ise, mün'im zıddı olur..
Bu makamda kalan isimler ve sıfatlar da, birbirinin zıddı olarak gözükür..
Meselâ: Ahadiyet, uluhiyet sıfatında zuhura geldiği zaman, ahadiyet hükmüne göre zuhur eder.. VAHİDİYET de, aynı şekilde zuhur eder..
Çünkü, uluhiyet hepsinin tecelli şeklini şümulüne alır.. Her tecellinin hükmü ne ise, onu meydana getirir..
Zira, uluhiyet her şeyin hakkını yerine getirmeye yeterli bir tecelli makamıdır.. Ahadiyet, uluhiyet gibi değildir; onda ancak, Allah vardır.. Onunla ikili bir şey yoktur..
VAHİDİYET, ise:
— Şu anda, ilk halinde gibidir..
Cümlesinin ifade ettiği manaya bir tecelli makamıdır..
Daha öncede anlatıldığı gibi, âhadiyet bir başka makamdır.. Orada:

— «Onun yüzünden başka her şey, helâke varır.. » (28/88)

Meâline gelen âyet-i kerimenin hükmü geçer..
İş bu hüküm icabıdır ki; âhadiyet, VAHİDİYET'ten üstündür.. Çünkü, ahadiyet sırf zattan ibarettir..

Uluhiyet ise, âhadiyetten üstündür.. Ahadiyete, hakkını uluhiyet verir..
Zira, uluhiyet: Her haklının hakkını verme makamıdır..
Bundandır ki: İsimlerin en yücesi, en genişi, en azizi ve en yükseğidir..
Ahadiyetten üstün oluşunun misali: Bütünün parçaya olan üstünlüğü gibidir..
Ahadiyet sıfatının, kalan tecellilere nazaran üstünlüğü, kökün dallara nazaran üstünlüğü gibidir..
VAHİDİYET sıfatının, kalan tecellilere göre üstünlüğü de, toplu olanın ayrı kalana üstünlüğü gibidir..
İş bu manalara dikkat et.. Hepsini senden bil ve kendinde düşün..

Der bu meyveleri ancak;
O süslendi toplanacak..

Şahitleri işe katma;
Şahitlere zor ulaşmak..

Ağızdan şarab iç daim;
Onun içindedir kanmak..

Kadehleri bir önder gör;
Zor içindekine kanmak..

Açtım hoş güzelliğini;
Düşmez sana saklı tutmak..

Gayra aldanmayı bırak;
Değildir ulaştıracak..

Hep özden ye, at kabuğu;
Olmaz onu elde tutmak..

Sakın, sırrı yayanlardan;
Gelmez sana öyle olmak..

7. BÖLÜM – RAHMANİYET

RAHMANİYET; İsimlerin ve sıfatların gerçek yüzleri ile meydana gelişinden ibarettir..
Bu durumda onun yeri, yüce Allah'ın zat isimlerinde kendisine tahsis edilen yerle; bu isimlerin mahlukata dönük yüzleri arasıdır..
Zat isimlerinin halka dönük yüzleri: Alim, kadir, semi, vb. isimlerdir.. Bu isimler, varlığın hakiki yüzleri ile ilgilidir.. O hakikî yüzler, Hakka bağlanan bütün mertebelerde, RAHMANİYET sıfatına bir isimdir.. O hakikî yüzlerde halka nisbet edilen mertebelerin iştiraki yoktur..

RAHMANİYET, uluhiyetten daha özge bir duruma sahiptir.. Sebebi: Yüce Hakkın

tekliğini sağlayan isimle, bir isim almıştır.. Bu makamda, halkla bir ilişkisi yoktur.. Uluhiyet, öyle değildir.. Hakka ve halka nisbet edilen hükümlerin özünü alır..
Durum anlatıldığı gibi olunca:

a) Uluhiyet, umumî ve şümullü bir mana taşır..
b) RAHMANİYET, hususî bir durum alır..

Bu itibarladır ki, uluhiyetten daha aziz bir duruma geçer.. Çünkü, yüksek mertebelerde zatın zuhurundan ibarettir.. Alt mertebelerden yana mukaddestir..
RAHMANİYET, sıfatı dışında; zat için tahsis edilen yüksek mertebelerde zuhura yol yoktur..
RAHMANİYET ile uluhiyet arasında bir bağlantı yapacağımız zaman; misal olarak, kamış ile içindeki şekeri söyleyebiliriz..
Şüphesiz kamış içindeki şeker, derece itibarı ile daha yüksektir; çünkü sırf şekerdir.. Kamışta ise, şeker dışında başka şeyler de vardır..
Bizim düşüncemiz bu yoldadır.. Ama başka türlü de düşünebilirsin.. Şayet bizim fikrimize katılır:
— Şekerin kamıştan daha değerli..
Olduğunu, söylersen; ki bu, bizim anlattığımız gibidir..
O zaman: RAHMANİYET uluhiyetten daha üstün olur..
Ancak, bu yoldan değil de:
— Kamış tüm olarak, şekeri ve diğer şeyleri kapsamına almıştır..
Dersen; durum değişir.
O zaman, uluhiyet, RAHMANİYET'ten daha üstündür..

RAHMANİYET, mertebesinde verilen zâhirî isim: RAHMAN'dır..
Bu, öyle bir isimdir ki: Yüce Allah'ın zatına ait isimlerle, nefsine ait sıfatlara dönük yönü vardır..
Nefsî sıfatlar yedi olup, sırası ile şöyledir; Hayat, ilim, kudret, İrade, kelâm, semi', basar..
Zatî isimler de: Âhadiyet, vahidiyet, samediyet, azamet, kuddusiyet vb. sıfatlardır..
İşbu isimler ancak: Vacib'ül-vücud olan yüce ve mukaddes sultan mabudundur..

RAHMANİYET, bu mertebede: Rahman, ismi ile, bir özellik almasının sebebi: Hakka ve halka bağlanan bütün mertebeleri rahmet şümulüne almasıdır..
Hakk'a bağlanan mertebelerdeki zuhuru ile, halka nisbet edilen mertebelerde zuhur etmiş olur..
Durum anlatıldığı gibi olunca: RAHMANİYET katından gelen ve bütün mevcudata şamil olan bir rahmet olur..

Yüce Allah'ın ilk rahmeti odur ki: Onunla bütün âleme rahmet tecellisi ile, onları kendi özünden yarattı..
Bu manayı, şu âyet-i kerime doğrular.

— «Yerde ve göktekileri size teshir eyledi.. Hepsi ondandır..» (45/13)

İşbu mana icabıdır ki: Onun zuhuru bütün mevcudata sirayet etti.. Böyle olunca da, bu âlemin parçalarından her birinde, her ferdinde kemâl zuhuru gösterdi..

Bu zuhurlarda, hiç bir zaman da, sayılı parçalara bürünmedi.. Kendi özünde, zatı nasıl iktiza ediyorsa, öyle tektir.. Bütün zuhur yerlerinde birdir..

Böyle olunca: Bütün mevcudata sirayeti, kemâl sıfatlarının icabıdır..

Varlık zerrelerinden her zerreye zuhuru ile de, mevcudatın tümü içinde, belli bir zümreye sirayet eden varlıkla imtiyaz verdi..

Bu sirayetin başlıca sırrı, bu âlemi kendi özünden yaratmış olmasıdır.. Ama kendisi, hiç bir şekilde; bölünüp parçalanmadı..

Bu âlemin parçalarından her şey, onun kemali iledir.. Bu şey, aslında tam bir kemaldir.. Ona:

— Halkiyet..

İsmi bir emanet olarak verilmiştir.. Ama sadece; İlâhî vasıfların kulda emanet olduğunu sananın sandığı gibi değil.. Sadece:

— Halkiyet..

İsmi emanettir..

Şu şiir anlatılan manaya işarettir:

Emaneti bîr yanıdır, görür kendini;
Bir yanı gören de, alır kendininkini..

Eşyada bulunan emanet vasfı, ancak ondaki halkiyet bağlantısıdır..

Yüce Hakka bağlı varlık ise, eşyada asildir..

Yüce Hak hakikatlerini:

— Halkiyet..

İsmini onlara emaneten verdi.. Taki, uluhiyet sırları ve onun gerekleri olan zıdlar zuhur etsin..

Yüce Hak, bu âlemin bir temel maddesi ve aslıdır.. Bu manayı şu âyet-i kerime bize anlatır:

— «Yeri, semaları ve bu ikisi arasında bulunanları Hak olarak yarattık..» (46/3)

Yukarıda anlatılan manaları, daha iyi açmak için, işe bir misal katalım.. Şöyle ki:

Bu âlem kara benzer.. Yüce ve sübhan olan Hak ise.. Bu karın aslı olan sudur,

İlk nazarda görülecektir ki; karda ki:

— Kar..

İsmi, bir emanettin.

— Su..

İsmi ise, onun için bir hakikat olur..

Üstte geçen mana üzerine:

— Bevadir'ül-Gaybİye Fin-Nevadir'ül-Ayniye..

Adlı kasidemde hayli tenbihatım olmuştur..

O, büyük bir kasidedir; derin manalıdır.. Hakikatler gömleğinin üstüne, onun benzeri bir süs işlenmemiştir.. Onun güzelliği zamanın kulağına girmemiştin. Çünkü, onu anlamak pek zordur..

O manada şöyle demiştim:

Halkın misali kar gibidir yağan;
Sen ondaki suya benzersin akan..

Tahkikimizde kar ne? Sudan başka;
Bir de hükmünü icraya çağıran..

Lakın kar eriyince hükmü kalkar;
İş biter, hüküm suyun olur kalan..

Zıdları topladın bir güzellikte;
Kar yok oldu, odur ancak parlayan..

RAHMANİYET, üzerinde durmamız bitmedi.. Bu yüce isim üzerinde, biraz daha duracağız.

Anlatacağız ki, onu iyice bilesin..

RAHMANİYET, en büyük, zuhur yeridir..

RAHMANİYET ; Tecelli yönünden en tamına sahiptir..

Anlatılan mana icabıdır ki:

a) Rububiyet, onun arşıdır..
b) Melikiyet, onun kürsüsü mevkiini aldı..
c) Azamet, onun refref bineğidir..
d) Kudret, onun uğultulu avazıdır..
e) Kahır, onun tantanalı sesidir..

Hâsılı: Rahman ismi, cümle kemal iktiza eden yerlerde, zâhir olur.. Haliyle, onun bu zuhuru: Yerinde yerleşmiş olmasına, bütün mevcudata sirayetine, hepsini hükmü altına almasına bağlıdır..

İşbu mana;

— «Rahman arşı istiva etti..» (20/5)

Âyet-i kerimesi ile, anlatılmak istenen manadır..

Bu, böyledir; çünkü: Varlıkların her birinde, yüce ve sübhan Allah'ın zatı vardır.. Onun zatının bulunduğu varlıklar ise.. Doğrudan doğruya arşıdır..

Bu mana, açıktır; çünkü onlar varlıklarını yüce Hakkın zatından almaktadır..

O sübhandır; yücedir..

Allah dilerse.. Arş üzerine, bu kitapta konuşacağız.. Yeri geldiğinde çok çok anlatırız..

Burada, rahmanın istilâsı üzerinde biraz duralım..

Yüce ve sübhan Allah'ın rahman isimi ile istilâsı: Kudret, ilim ve ihata ile varlıklarını sarmasıdır..

Bu sarma, varlıkların içine girme; onlara yapışma gibi bir durum almadan olmaktadır..

Ve.. Kendi varlığı, ile bir istiva hükmü icabıdır..

Varlıklara girme ve onlara yapışma durumu, onun için nasıl caiz olur?.. Olamaz; çünkü mevcudatın özü aynen kendisidir..

İşbu hüküm icabı: Rahman ismi yönünden; yüce Allah'ın varlığı bu varlıklardadır..

Yaratılmışlarda, kendi zuhurunu yapmakla onlara rahmetini ihsan etmiştir.. Aynı şekilde mahlukatı kendi zatında meydana çıkarmakla, onları rahmetine nail eylemiştir..

Anlatılan her iki mana da doğrudur ve yüce Hakkın zatında olmuştur..

Üstteki manayı daha iyi anlatabilmek için; bir başka yola girelim..

Böyle yapalım ki bilesin..

Bir hayal vardır.. Bu hayal zihinde bir suret benzeri olarak teşekkül eder..

Anlatılan teşekkül ve hayal, yaratılmış, bir şeydir.. Yaratan ise., her yaratılmışta vardır..

Şimdi.. Bu manada kendini de al: Gerek hayal; gerekse ondan meydana gelen şekil sende vardır.. Çünkü, onun varlığı şendedir; bu itibarla sen Haksin..

Böyle olunca, Hakta suretlenmek senin için gerekli oldu.. Hak ise, o hayalin ve şekillenen suretin içinde bulundu..

Bu manayı iyi anla ve yoluna devam et..

Bu bölümde, çok değerli sırları anlattık.. Dikkat edilirse, yüce Allah'ın sırlarından çoğu bilinir.. Kader sırrı, Allah'ın ilim sırrı gibi..

Hepsi bir bilgiden ibarettir.. O bilgi ile, dikkat edilirse.. Hem Hak bilinir; hem de halk..

Kudretin menşei aslında âhadiyettir.. Lâkin rahman tecellisi yolundan gelir..

İlmin kökü, vahidiyet sıfatına dayanır.. Ne var ki, bu da rahman tecellisi

Sözle, ancak bu kadar anlatılabilir; bunun ardında, bir çok nük tecikler vardır ki; onların hemen hepsi, yüce Hakkın bu varlıkta kemâl durumlarına işaret eder..

Bu bölümün başından düşünmeye başla.. Anla.. Kabuğu at; özünü al..

Doğru yolda başarı nasib eden Allah'tır..

Burada, ayrı bir fasıl açmamız gerekecek.. Bu fasıl Rahim ve rahman isimleri üzerine açılacaktır..

Bu da, bilmen gereken bir mevzudur..

Rahim ve rahman, iki isimdir; rahmet kökünden gelmektedir..

Aynı kökten gelmesine rağmen, mana itibarı ile, bazı özellikleri vardır.. Şöyle ki;

a) Rahman, umumî bir mana taşır..
b) Rahim, özel bir mana taşır.. Tamamlayıcı bir durumu vardır..

Yukarıda özet olarak anlatılan manayı, biraz açalım;

— Rahman, isiminin umumî bir mana taşıması..

Demek, bütün mevcudatı rahmet yönü ile zuhuruna alması sayılır..

— Rahim, isminin özel bir mana taşıması; tamamlayıcı bir durum alması..

Demek, ancak saadet ehline tahsis edilmiş olması icabıdır..

Rahman ismi yönünden gelen, rahmet azab ile karışıktır.. Meselâ; Tatsız ve kötü kokulu ilâcın içilmesi gibi..

Aslında o ilâç, hasta için deva ise de; insanın hoşuna gitmeyen bir durumu vardır..

Rahim isimi yönünden gelen rahmet ise, sırf nimettir.. Ona başka bir şey karışmamıştır.. Ve o, tam saadeti bulan kâmillerde bulunur..

Ayrıca rahim, ismi altında bulunan, yüce Allah'ın bütün isim ve sıfatlarına rahmeti ve bütün eserleri ve tesirleri ile zuhurudur..

Rahman, ismindeki rahim ismi, insan heykelindeki göz gibidir..

Gözü, rahim olarak ele alırsak, özel ve aziz bir durum meydana çıkar.. Kalan kısmı odur ki: Her şeyi kapsamına alır..

Anlatılan mana icabıdır ki:

— Rahim ismi, tam kemâli ile ancak ahiret âleminde zuhura gelir..

Denmiştir.. Çünkü âhiret, dünyadan daha geniştir..

Dünyada gelen her nimete, mutlaka keder karışmıştır.. Bunun böyle olması gerekir; çünkü, RAHMANİYET tecellilerinden gelmektedir..

Rahim ve rahman isimleri üzerinde;

— EL-KEHF'Ü VER-RAKİM Fİ ŞERH-İ BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Adlı eserimizde çokça durduk..

Bu iki İsmin, buradakinden daha fazlasını bilmek isteyenler, sözü geçen esere baksın..

Allah.. Hak söyler.. Doğru yola hidayet eden odur..

8. BÖLÜM - RUBUBİYET

RUBUBİYET: Bu varlıkların istedikleri isimlerin iktiza ettiği mertebe için bir isimdir..

Yüce Allah'ın: Alim, semi', basir, kayyum, mürid, melik, vb. isimleri RUBUBİYET isminin içindedir..

Çünkü anlatılan isimlerden de her biri, kendisi için olması gereken bir şey ister.. Mürid ismini ele alalım: Bu da, murad olunan bir şey taleb eder..

Diğerlerini buna göre ölçebilirsin..

Şunu da bil..

Yüce Allah'ın Rabb ismi altında toplanan bütün isimler, halkı ile kendi arasında ortaklaşa kullanılan isimlerdir..

Halka tahsis edilen isimler, sadece onların tesir özelliğidir..

Yüce Allah'ın zatına tahsis edilen isimlerle ; bir yüzü halka dönük olan isimlerden biri:

— Alim..

Diye anlattığımız isimdir.. Bu isim, nefsi isimdir.. Bu ismin bir gereği olarak:

— Kendisi bilir; halkı da bilir.. Diyebilirsin..

Aynı şekilde; Semi' ismi için de:
— Kendisi işitir; başkası da işitir.. Diyebilirsin..
Aynı şekilde, Basir ismini ele alalım:
— Kendisi görür; başkası da görür.. Diyebilirsin..
Hâsılı: Daha önce de anlatıldığı gibi bu isimleri, benzerleri ile birlikte; Hak ile halkı arasında ortaklaşadır..
Bu ortaklığa maddi bir mana verilmemesi gerekir.. Esas kasdım şudur: Bir ismin iki yüzü vardır.. Bir yüzü yüce Allah'a mahsustur.. Bir yüzü de halka bakar..

Anlatılan durum dışında, sadece halka tahsis edilen isimler vardır.. Bu isimlere:
Esma-i fiiliye..
Adı verilir.. Bu isimlerden bir tanesi:
— Kadir..
Adı verilen isimdir.. Fiiliyat sahasında, bu ismi ve benzerlerini, yüce Allah'ın sırf zatı için kullanamayız..
— Allah mevcudatı yarattı..
Diyebilirsin; ama;
— Allah kendisini de yarattı..
Diyemezsin.. Aynı şekilde:
— Allah mevcudatın rızkını verdi..
Diyebilirsin; ama;
— Allah kendi rızkını da verdi..
Diyemezsin.. Aynı yoldan:
— Kendine gücü yeter..
Şeklinde bir cümle kullanılmaz..
Bu cümlelerde her ne kadar tevil yolu varsa da; üzerinde durmadan, onların halka tahsis edildiğini kabul etmek gerekir..
Çünkü :
— Esma-i fiiliye..
Diye anlattığımız isimler, yüce Hakkın Melik ismi kapsamındadır.. Melik olan zat için ise.. Elbette bir memleket gereklidir..

Burada, yüce Allah'ın Melik ismi ile, Rabb ismi arasındaki farka işaret edeceğiz..
Şöyle ki :

a) Melik, esma-i fiiliyeyi içine alan bir mertebenin ismidir..
Bunların halka tahsis edilen isimler olduğunu anlatmıştık..
b) Rabb, müşterek isimlerdir; halka tahsis edilen yüzleri de vardır..

Rabb ve Rahman ismi arasında da bir fark vardır.. Şöyle ki:

a) Rahman, ilâhi ve yüce olan isimlere tahsis edilen bir mertebeye isimdir..

Bunda, yüce zatın tekliğini belirten: Azim, Ferd gibi isimler ile; müşterek olan Azim, Basir gibi isimleri, ayrıca halka tahsis edilen Halik, Razik gibi isimler aynıdır..
Rahman ismi ile, Allah ismi arasındaki fark şöyledir:

a) Allah ismi, ulvîsi, süflîsi ile beraber, bütün mevcudatın hakikatını toplayan zata bağlı mertebeye isimdir..

Yukarıdaki manaları şöylece özetleyelim :

a) Rahman ismi Allah isminin kapsamı altındadır..
b) Rabb ismi Rahman isminin kapsamına girer..
c) Melik ismi Rabb isminin kapsamındadır..

Durum anlatıldığı gibi olunca ; RUBUBİYET, bir arş olur..
Yani : Kendisi için bir zuhur yeri olur.. Ve orada zuhura gelir..
Yine bir zuhur yerinde: Rahman, varlıklara nazar eder..
İşbu mertebe icabıdır ki: Kulları ile Allah arasındaki bağlantı sağlanmış oldu..
Resulüllah S.A. efendimizin şu hadisi şerifi bu manaya işarettir :

— "O, Rahm'i, Rahman'ın HİKV'inden bulup aldı.."

Burada HİKV, orta mahal manasınadır..
Bu arada RUBUBİYET'i rahmaniyet isminin ortasında saymak gerekir..
Çünkü rahmaniyet: Hakkın tekliği ile, halkla müşterek olarak isimleri; bir de sadece halka tahsis edilen isimleri toplar.. Bu manadan da anlaşılıyor ki, müşterek isimler ortada kalıyor.. Burası ise, doğruca RUBUBİYET mahallidir..
Rahmetin, Rahman ortasında bulunması, Rab ile merbub arasında bir bağlantıdır.. Bu böyledir.. Çünkü; bir Rabbin mutlaka merbubu olması gerekir..
Bu durumda sana düşen: Bu ortadaki bağlantıya bakmak ve anlamaktır..
Bu bağlantının sırrını çözmeye çalış.. Maddî bir mana düşünme..
Çünkü Allah-ü Taala, kendisi ile bitişmekten ayrılmaktan münezehtir. Aynı şekilde ; onunla birleşen bir şeyin ayrılması da düşünülemez..
Şimdi.. Düşün.. Onun tecelli çeşitlerinden başka bir şey kalmadı.. Bunlara da Hak ismi veriliyor; yahut bu Hak ismini, kinaye yollu mahlukata kullanırız..

Bizler, ancak sizlersiniz ;
Değişmez gelip gitmemiz..

Varlık sizden başka değil ;
Aynı, çıkmanız kalmanız..

O, cemalinize suret ;
Onun manası sizsiniz..

Bu varlık oluşunuzla ;
Onun oluşu sizsiniz..

Attınız yabancı sevbi ;
Hüsnünüzü de açtınız..

Hoş güzelliği mal edip ;
Size ihanet ettiniz..

Deyip : kasvet masiva hep ;
Biz, demeye gelmediniz..

Hakikat isminiz oldu ;
Gelen halk dahi isminiz..

Renkler verdiniz cemale ;
Vefa var zay etmediniz..

Kemaliniz var ki; sonsuz ;
Halk onun, murad sizsiniz..

Burada, biraz RUBUBİYET tecelileri üzerinde durmamız icab edecek.
Bu da bilmen gereken bir mevzudur..
RUBUBİYET isminin iki tecellisi vardır:

a) Manevî..
b) Surî..

— Suretlerdeki tecellisi ile, mana yönünden gizli tecelliler..
Demeğe gelir..
Önce manevî tecelliyi ele alalım..
Bu tecelli: Tenzih kanunları usulünce, isimlerde ve sıfatlarda meydana gelir..
Bunların, hemen hepsi, tam bir kemâl çeşidinden sayılır..
Sûri tecelliye gelince: Bunun zuhuru da, yaratılmışlar üzerinde görülür.. Bu durumdaki tecelli ise, halka bağlanan teşbih yönlü icaplarında görülür.. Bir de, mahluk vasfının ihtiva ettiği durumlarda.. Bu tecellide, noksan çeşitleri görülebilir..

Sübhan olan yüce Allah, hak ettiği şekilde mahlukatından birinde zuhur edince bunun adı:
— Teşbih yönlü zuhur olur.. Fakat bu zuhur yüce Hakkın kendi zatındaki tenzihe bir halel getirmez..
Şeklinde bir cümle ile ifadesini bulur. Böyle bir tecelli durumu; teşbihe bağlı bir suret tecellisiyle; tenzihe bağlı manevî bir tenzih durumu alır..
Şöyle ki :

a) Surî bir zuhur olursa, manevî yön onun zuhur yeri olur..
b) Manevî bir zuhur olunca, surî yön, onun için zuhur yeri olur..

Anlatılan mana, bir galip, bir mağlup meselesidir..
Hangisi galip gelirse; kalanını içine alır.. İş bir tanesine kalır; diğerine perde olur..
Allah.. Hak söyler.. Doğru yola hidayet eden O'dur..

9. BÖLÜM - ÂMA

ÂMÂ odur ki, ilk mahalli sayılır evvelin;
Bir semadır, söner onda güzelliği güneşin..

Bu öyle bir özdür ki, Allah'ın özü onunla;
Olmuştur ayrılmaz ve imkânı yok değişmenin..

Buna en güzel misal o gizlilik gibidir ki;
Bir taş misalidir özünü saklamış ateşin..

Ne zaman ki, o taşlardan ateş parlar görünür;
Ateş onun hükmüdür, imkânı yok ondan göçmenin..

Ateş bu taşlarda gizli durur şayet sırrını;
Çözmeye yeltenirsen, bir bak zorudur tahlilin..

Bu halde ona batanların nicesini gördük;
Yolu kapalı, yüce Allah'a misal vermenin..

Hep birden kalbler hayrettedir onun dehşetinden;
Bir ÂMÂ'dır salınıp, kendisinde kendisinin.

O kendi özüdür ki, karanlığa itibar yok;
Belli nurudur, işine yarar akıl edenin..

Burada âhadiyetten gayrısı hiç bilinmez;
Yahut bilinen kesret halidir vahidiyetin..

İnce mana, zatının inceliğinde eridi;
O gizliliği ilk görünmezliğidir evvelin.

Bilesin ki..

ÂMÂ: Hakikatların öz hakikatinden ibarettir..

İşbu hakikat: Hakka bağlı sıfatlarla halka nisbet edilen sıfatların hiç biri ile sıfatlanmaz..

Çünkü o: Sırf zattan ibarettir..

Sonra.. Hiç bir mertebeye da izafe edilemez; Hakka ait mertebelere de.. Halka ait mertebelere de..

Onda, bir izafet durumu olmayınca, kendisine bir vasıf veya isim verilemez..

Bu manada, Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifi yeterlidir:

— «Gerçekten ÂMÂ, altında da, üstünde de hava olmayan bir âlemdir..»

Bu hadis-i şerif şunu anlatmak ister:
— Orada, ne Hak ismi vardır, ne de halk..
ÂMÂ, Âhadiyet isminin karşılığıdır.. Âhadiyette, isimlerin ve sıfatların eriyip gittiği gibi; ÂMÂ'da da aynı şekilde olur.. Orada hiçbir şeyin zuhuru yoktur..
Aynı şekilde, ÂMÂ'da: Hiçbir şey için bir tecelli ve bir zuhur düşünülemez..

Ancak, ÂMÂ ile âhadiyet arasında bir fark vardır; şöyle ki;

a) Âhadiyet, zatta zatın hükmü geçerlidir.. Bu geçerli hüküm yüce zatın, yüceliği iktizasına göre olur..

NETİCE: Âhadiyet, tek zatın zuhurundan ibarettir..

b) ÂMÂ, itlak suretiyle zat hükmünü geçerli kılar.. Böyle olunca, ona: Yükseklik ve alçaklık şeklinde bir mana çıkarılamaz..

NETİCE: ÂMÂ, görünmezliğe bürünen zatın gizliliklerinden ibarettir..
İşte, onun âhadiyete mukabil olması anlatılan manadadır..
Bunun daha açık manası şöyledir:

a) Âhadiyet, sırf zatın tecelli hükmüdür..
b) ÂMÂ; ise sırf zattan ibarettir.. Ama kapalı bir şekilde..

Anlatılan kapalı olma durumu, maddi manada bir örtünme manasına alınmamalıdır..

Bu durum, yüce Allah'ın kendi zatında gizliliğidir; hiçbir şekilde kendine gizli değildir.. Hele tecelliden yana; yahut kendi özüne, perde arkasından tecelli etmeden yana..
Yüce Allah, bu gibi şeylerden tenzih edilir..
Anlatılan bu mana, zatının iktizasına göre olur.. Tecelli, perdeleme, gizlilik, açıklık, şekil alma, bağlantılar, itibar ve izafetleri hep aynı yön ile görmek gerekir..
İsimlerinde ve sıfatlarında hiçbir değişiklik ve başkalık düşünülemez..
Bir vasfa bürününce, diğerini terk etti manası çıkmaz.. Üstündeki bir şeyi atıp diğer bir şeyi almas da tasavvur edilemez..
Hâsılı: Bütün bunlar, zatının hükmüne göre olur.. Onun zatı ise, olduğu gibidir..
Önceki hali ile, şu andaki hali arasında hiçbir fazlalık yoktur..
Yukarıda anlatılan manaları, şu âyet-i kerime pek güzel ifade eder:

— «Allah'ın halk'ında hiçbir değişiklik yoktur..» (10/64)

Bu ayette geçen:
— «H a l k..» (10/64)
Sıfatlar manasına gelir ve şu demektir:
— Kendisinde bulunan sıfatlar için, hiçbir değişiklik yoktur..
Bu zâhir âlemde görülen başkalaşmalar, değişiklikler, ancak bu suretlerde görülür..

Ayrıca, bağlantılar, izafetler ve itibarlar da yine bu suret âleminin görüntüleridir..

Bütün bu olanlar, bizde yapılan tecelli hükmüne göredir.. Bize olan tecelli böyledir..

Daima değişir..

Ancak, yüce Allah zatında nasıl ise, öyledir.. Bize tecellisinden ve zuhurundan önce hangi halde ise, yüce zatı yine o hal üzeredir..

Bunun dışında, onun zatı için verilecek hüküm ancak olduğu halden gösterdiği tecellidir.. Başka türlü bir şey onun için makbul değildir..

Onun tecellisini de, parça parça değil, bir bütün olarak ele almak lâzımdır.. Tecelli bir olunca, ona verilecek isim de:

— Bir..

Olur.. Bu bir, isim içinde bir vardır..

Durum anlatıldığı gibi olunca, toptan her şey için: Yalnız bir kalır.. Sayı yoktur..

NETİCE: Yüce Allah ezelde kendi zatına tecelli etmektedir; ebedde dahi kendi zatına tecelli edendir..

Zeynep verdiği sözlerin hepsinde sadık kaldı;
Hadiseler bozmadı, onun için kapanmadı..

Hiç değişmeden vermiş olduğu sözleri tuttu;
Zeynep tek sözünü dahi karıştırıp bozmadı..

Ara bozanlar onu ayırmak isteseler de;
Bu bir sebeb değil; onu yabancılaştırmadı..

Ayırmak ve kovmak için korkutmaları dahi;
Vefa şimşeği, lütuf yağmuru onu kurtardı..

Ey nedimleri, kadehlerinden akanı alın;
Onun nedimlerinin elleri hep kınalandı..

Onun selâmeti için ümitsiz olmayınız;
Ama yarasa kuşları güneşe yaklaşmadı..

Onun bakışları sizi çok güzel aydınlattı;
Rahmeti yağdı artık,ona hiç hicab kalmadı..

Gerçekten onun güzelliğine bir denk olamaz;
Ancak, size Ankâ-i mağribden sakınmak kaldı..

Bu manadaki tecelliye:

— Tecelli-i Vahid..

Denir.. Bütün izlerini kendinde toplar.. Bu tecelli ile kendinden başkasına tecelli eylemez.. Çünkü onda: Halkın hiç bir nasibi yoktur..

Sebebine gelince: Bu tecelli; itibarı, bölünmeyi, izafeti, vasıfları vb. şeylerin hiç birini kabul etmez..

O tecellide, halkın bir bağlantısı olacak olsa, o zaman: Bir itibar, bir nisbet, bir vasıf meydana gelmiş olur ki; bunların hiç biri o tecelli hükmünde değildir..

Zira bu tecelli, yüce Allah'ın zatındadır ve ezeleden ebede kadar durumu aynıdır; değişmez..

Ayrıca, bu tecelli; zata bağlı İlâhî tecellilere, sıfatlara bağlı fiilî tecellilere ve isme bağlı olan cümle tecellilere de yeterlidir; onları da özünde toplar..

Böyle olunca, ne kadar yüce zatın o tecellilerde de, bir hakikati varsa da, bu onun bir zuhur iktizasıdır ve kullarına olan tecelli yönüdür; başka değil..

Hülâsa: Bu tecelli tam olarak zata mahsus bir tecellidir.. Durumu, kendi özünde saklıdır.. Anlatıldığı gibi olmasına rağmen, bütün tecelli şekillerini de özünde toplar..

Onun böyle oluşu:

— Başka tecelli ile görünmez..

Demek değildir.. Kendi durumunu korur; bu durumu, başka türlü tecelli etmesine engel değildir.. Ne var ki:

— Başka türlü tecelli..

Dediğimizde de, bu tecellinin hükmünü yürütür.. Buna bir misal olarak:

— Yıldızlarda, güneş hükmünün yürüdüğünü..

Söyleyip gösterebiliriz..

Yıldızlarda nur vardır; ama aslında kendilerinin olmadığı için de yoktur..

Zira: Asıl olarak; yıldızların aydınlığı güneşindir..

İşte kalan tecelliler, bu misaldeki gibi, zata has olan ve bu makamda anlatılan tecellinin hükmüne böylece girmiş olur..

Kalan tecellilerin hemen hepsi, bu:

— Tecelli-i Vahid..

Adını verdiğimiz tecelli şemasında bir nur olmaktadır. Ya da,onun denizinden bir damla..

Aslında, bunun dışında kalan tecellilere bu tecellinin etkisi ve sultanlığı altında yok gibidirler..

İşbu durum, yüce zatın hakkıdır.. Kendi ilminin kendisine olması icabıdır.. Kalan tecelliler için böyle bir şey düşünülemez.. Onların hali başkasına aittir.. Bir bilgileri varsa.. Bu başkasının bildiği bilgidir.. Kendi hak ettikleri bilgi değildir.. Bu manaları anlamaya çalış..

Burada bir başka hal oldu.. Beyan cömertliği yürüdü. Özellikle bu saklanması gerekenleri açıklama yolunda..

O kadar ki: Açılmaması gereken mana yolları açıldı.. Dizgini biraz çekelim..

Artık kılavuz lâzım.. Kılavuzun bulunduğu yola girelim.. O yoldan yürüyelim..

Buraya kadar anlattıklarımızın bir özetini yapalım:

a) ÂMÂ, gizlilikler içinde ve perdeler altında kalan, itlak durumu da nazara alınarak, zatın kendisinden ibarettir..

b) Ahadiyet, kendisinde herhangi bir zuhur itibarı nazara alınmadan, sırf yüceliğine bakılarak yüce Hakkın kendi özünden ibarettir.. Burada yücelik ve zuhur itibarı vardır; ÂMÂ'da yoktur..

Yukarıda:

— Zuhurun ve perdelerin itibara alınmasını.. Söyledim.. Aslında bu, bir benzetmedir.

Ve bunu, dinleyenin zihnine yerleştirmek için söyledim.. Yoksa:

— Gizlilik..

Derken, bunu ÂMÂ'nın hükmünde saymış değilim.. Aynı şekilde:

— Zuhur..

Derken; bunu ahadiyet hükmü arasına katmak istemedim..

Burada sana öğretmek istediklerimi iyi anlamaya çalış..

Yukarıda anlattıklarımızı ve sana öğretmek istediklerimizi anladınsa, sana başka bir kapı açacağız.. Dikkat et ve bil..

Önce kendini ele al.. Yüce Allah için, en güzel misali sende bulabiliriz.. Özellikle, ÂMÂ' üzerine..

Senin kendine mutlak ve tamamen zuhurun olmadığını nazara alalım.. İşe bu yoldan girelim..

Anlatılan durumunda: Sende ne gibi haller olduğunu bildiğin halde, bir zuhurun olmuyor..

İşbu halinde sen: ÂMÂ'da sayılırsın..

Şimdi bu yoldan, yüce Hakkın ÂMÂ makamındaki durumunu kavrayabilirsin.. Zatta, ÂMÂ' sensin.

Hele bir bir bak.. Sübhan olan yüce Hak, senin aynın ve kimliğindir.. İstersen sen tam hakkın olan bu durumdan gafil bulun..

Biraz daha açalım.. Zuhurun olmadığı için ÂMÂ'dasın.. Bu da seni bir hicaba büründürmüyor..

Sen ki, anlatıldığı gibisin; yüce Hak için nasıl böyle olmasın?. Ona nasıl kendisi kendisine nasıl perde olsun.. Çünkü O'nun hükmü kendinden perdeli olmamaktır.

Sende; Kendin için bir zuhur olunca, ÂMÂ'dan sana kalan ne ise.. Onunla olur..

Burada, senin için ÂMÂ, halk olma hükmü ile perdelenmendir..

Böyle olunca, sen kendin için zâhir olursun.. Ama, esas varlığına göre batınsın.. Çünkü, özünden perdelisin.. Perde ise.. Halk olma durumundur..

Yukarıda geçen cümleler, oldukça kapalı geçti.. Ve, bir darb-ı meseldir.. Bu meselin durumuna, ancak şu âyet-i kerime ile cevap verebiliriz:

— « Bunlar, insanlara getirdiğimiz misallerdir.. Ne var ki, onlara ancak, bilenlerin aklı erer.. » (29/43)

Bu manada, bir hadis-i şerif anlatmamız yerinde olur.

Bir gün soruldu:

— HAK Teâlâ, halkı yaratmadan önce nerede idi?..

Resulüllah S.A. efendimiz, şu cevabı verdi:

— « ÂMA'da idi..»

Bu böyledir.. Çünkü tecellisi kendi özünde idi.. Önce Yüce isminin iktizası gereğince zatında örtülü idi..

Yukarıdaki cümlede geçen:

— Öncelik..

Sözümüz hükmen bir önceliktir.. Vakte bağlı bir öncelik değildir..

Çünkü Allah-ü Taâlâ, halkı ile arasında: Vakte bağlanmaktan, ayrılmaktan, parçalanmaktan, bitişmek, bir şeye bağlı olmaktan yana münezzehtir.. Çünkü, vakte bağlanmak, ayrılmak, parçalanmak, bitişmek, bir şeye bağlı olmak onun yaratmış olduğu şeylerdir. Kendisi ile, yarattıkları arasına ayrı bir yaratılmış nasıl girebilir?..

Böyle bir şeyin olması zincirleme bir yolu ve devri gerektirir.. Halbuki, bunların olması muhaldir..

Şüphesiz yüce Allah'ın bir önceliği ve bir sonralığı vardır.. Evveli ve âhiri vardır.. Ne var ki bu,hükmen böyledir.. Böyle bir şeyin dıştan nazara alınması muhaldir..

Onun bağlı olduğu şeyler de vardır.. Sınırları da vardır.. Ne var ki, bunları belli bir zaman ve mekân kaydına bağlamak mümkün değildir.. Bütün bunlar, zatına lâyık olduğu şekildedir..

Zatına layık olan şekli ise.. Halkı yaratmadan önce ÂMÂ oluşudur.. Halkı yarattıktan sonra da, bu durum değişmemiştir.. Yine önceki gibidir..

Buraya kadar anlatılanlardan beklenen mana: ÂMÂ, zata verilen geçmiş bir hükümdür..

Bu hükümde, zuhur iktiza eden halkın yaratılmasına itibar yoktur.. Bakılmaz..

Zuhur, varlıklar nazara alınarak sonradan zata bağlanan bir hükümdür.. Burada:

a) Geçmişlik, bir önceliktir..
b) Sonradan zata bağlanan durum ise.. Sonralığın kendisidir..

İşin özüne bakılınca, ne öncelik vardır; ne de sonralık.. Çünkü: Önce O'dur; sonra da O'dur.. Evvel, O'dur; Âhir O'dur..

Asıl hayrete düşüren mana şudur ki: Zâhir oluşu, gizlenişinin ayn'ıdır.. Böyle oluşunda, ne bir nisbet vardır; ne de bir yön..

O, şu varlığın aynıdır.. Bu varlık da onun aynıdır..

Sebebine gelince: Onun Evveliyeti, Âhiriyetinin aynı; önceliği sonralığının aynıdır..

Bundan öte akıllar için yol yoktur; onda akıllar hayrete düştüler..

Onun azameti önünde artık bir vüsul yolu da düşünülemez..

Onun suretini çizmek için, zihinlere yerleştirilecek bir mana yoktur; akıl da onun şeklini çizme yolunu bulamaz…

10. BÖLÜM - TENZİH

Başlıkta görüldüğü gibi,bu bölümde TENZİH, sıfatı anlatılacaktır.
TENZİH: Kadîm'in, isimleri ve sıfatları ile münferid bir vasfa bürünmesinden ibarettir.

Tıpkı: Zatının, kendisinden kendisi için, asaleten ve yücelik hakkını bulup aldığı gibi.. Sonradan yaratılmış ve benzeri şeyler gibi olmadan.. Zira, sübhan olan yüce Hak, bu gibi şeylerden tamamen ayrı bir durum taşır; kadim münferiddir..

Aslına bakılırsa, elimizde; yapma bir tenzihten başkası kalmaz.. Buna da kadim tenzihi katılır.. Bunu böyle kabullenmek gerekir..

Yapma bir tenzihin tarifini yapalım.. Bu, şu demektir:

— Karşısında, kendi cinsinden bir şeye karşı yapılan tenzihtir..

Kadim tenzihi ise, şu şekilde anlatabiliriz:

— Tek başına münferid kalan,kendisine denk olabilecek bir benzerinin, karşısında bulunmaması..

İşte, bizim tenzihimiz bu ikinci şekilde anlatılan kadim tenzihidir..

Sebebine gelince: Yüce Hak kendi zatına zıd bir şeyi kabul etmez..

Durum, anlatıldığı gibi olunca, onun tenzihi nasıl olur?.. bilinmez..

İşte… Üstte anlatılan mana icabıdır ki:

— Onu tenzih etmekten yana da aynı şekilde tenzih etmek gerekir..

Diyoruz.. Çünkü, zatında tenzihi nasıldır; kendisinden başkası bunun yolunu bulamaz..

Durum yukarıda anlatıldığı gibi olunca; elimizde: Yapma bir TENZİH kalır.

Bu tenzihin manası, bize göre şudur:

— Kendisine nisbet edilmesi mümkün olan her şeyin, hükümden çıkarılması ve tenzih edilmesi.

Yüce hak için zatına bağlanacak bir benzer yoktur ki; ondan tenzih edilmesi gereksin..

Esasen, zatı kendi özünde münezzehtir.. Onun bu münezzeh oluşu, kibriya sıfatının iktizasıdır..

Bu TENZİH ki, onun zatının iktizasıdır: İtibar edilen durumların hangisinde olursa olsun; tecelli yolu ile zuhur edip meydana geldiği yerlerin hangisinde olursa olsun; değişmez..

Şöyle ki:

a) Teşbih yolu ile gelebilir..

Bu teşbihi, Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifinde bulabiliriz:

— **«Rabbımı, taze bir delikanlı suretinde gördüm.. »**

b) Tenzih yolu ile gelebilir..

Bu tenzihi, Resulüllah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifinde bulabiliriz:

— **«Nuranî bir varlıktır; onu görüyorum.. »**

Her iki halde de, TENZİH durumu değişmez..
Bu TENZİH; bir başka yönü ile: Zatî bir TENZİH olur.. Bu oluş, onun için gerekli bir hükümdür..
Tıpkı: Bir sıfatın kendisi ile, sıfat almışa bağlanışı lüzumu gibi..
Bu, bir tecelli makamıdır ki: Onun hak ettiği şekilde olur.. Ve.. kadim TENZİH durumu ile bu, öyle bir şeydir ki: Söz hakkı ancak O'nundur.. Başkası O'nun durumunu bilemez..
Çünkü: İsimlerinde, sıfatlarında, zatında, zuhur yerlerinde ve tecelilerinde münferid bir varlıktır.. Onun münferid oluşu, sonradan yaratılmışlara nazaran, kadim bir varlığa sahip oluşudur.. Hiçbir şekilde, sonradan yaratılmışlara bağlanan şeylerle bir bağlantısı yoktur..
Yüce Hakkın TENZİH'i, halka bağlı tenzihlerden hiç birine benzemez..
Onun teşbihi de, bu manayadır..
Daha önce de, anlatıldığı gibi, o: Zatında, kadim sıfatında münferiddir..
Bazı zatlar, şöyle demişlerdir:
— TENZİH, senin kendi mahallini temizlemendir.. Hakka ait bir şey değildir..
Bunda murad edilen mana:
— Durum halka ait bir tenzihtir.. Çünkü, karşısında benzeri olan şeyler vardır.. Kendisini sarabilir..
Cümlesi ile anlatılabilir..
Bu durumda, kul için TENZİH şöyle olur: Hakkın sıfatlarından biri ile sıfatlandığı zaman, kendi mahallini, temizlemiş olur..
İlâhi bir TENZİH yolu ile, gelen noksanlardan yana temizlenir..
Ne var ki, bu TENZİH, sonunda; yine Hakkın olur.. Kulun, sonradan olduğunu vehmettiği,noksan saydığı vasıfları silinince, baki kalan Hak olur..
Eşsiz, ortaksız durumunda TENZİH'i nasıl idi ise.. Şimdi de öyle kalır..
Çünkü orada, halk için bir kıpırdama durumu, varlık gösterme durumu kapalıdır..
Bu durumda, mahluktan kasdım, bu TENZİH işinde mahluk yüzünün görünmeyişidir.. O TENZİH'teki yüz, teklik sıfatı ile Hakk'ındır..
Ama kendi zatında nasıl haklı ise.. öyledir..
İşaret etmek istediğimiz manayı anlamaya çalış.. Burada önemli bir noktaya işaret edeceğim..
Gerek bu kitabımda; gerekse diğer eserlerimde:
— Bu iş Hakka aittir.. Orada, halkın nasibi yoktur..
Yahut:
— Bu, halka mahsustur.. Hakka bağlanamaz..
Şeklinde sana anlattığım cümlelerden muradım:
— İsim ve müsemma ile ilgilidir.. İsmin kendisi ile, onunla ad alan şey..
Demektir.. Zatla ilgisi yoktur..
Bunu da böyle bilesin; diye söyledim..
Zat meselesine gelince.. O, hem Hak yüzünü, hem de halk yüzünü kendine döndürmüştür..
Hak sıfatında ise.. Hakka ait şeyler bulunur..Halkta ise.. Halka ait olan işler bulunur..
Zat bir beka üzeredir.. Onun bekası da, zatı neyi gerektiriyorsa.. O şekildedir.. Hem de, katıksız olarak..

Karışıklık, Hak ve halk durumunda olur.. Ama iki yüzden birinde, diğerinin hükmü zâhir olunca; birbirini ifna edemez.. Her ikisinin de hükmü geçerli olur..

Bu mananın daha açık beyanı, teşbih babında geçecektir.. Yüce zatın cevher ve araz almadığı anlatılacaktır..

Ey cevher, iki araza ikamet olan;
Ey bir, ikiliği kendi hükmüne alan.

Üstün güzellikleri topladın bir oldun;
Muhtelif olsa da sensin zıdları alan..

O güzellikte birlik ancak senindir;
Kemâl onun için tam oldu, yoktur noksan..

İster zâhir ol, ister batın ol yine;
Senin hakkın olmuştur yücelikten sübhan..

Münezzeh, mukaddes ve daima yücedir;
Hadis'ten geçip ceberutta aziz olan.

Mahluk ancak, bir benzerini idrâk eder;
Yüce Haktır, kâinattan münezzeh olan..

11. BÖLÜM - TEŞBİH

İlâhi TEŞBİH cemal suretinden ibarettir.. Cemal-i ilâhi için manalar vardır.. Bu manalar, ilâhi isimler ve sıfatlardır..

Aynı şekilde, cemal-i ilâhi için suretler de vardır.. Bu suretler ise.. Üstte anlatılan manaların tecelilerinden ibarettir..

Bu tecelliler ise.. dıştan görülüp tutulan şeylerle; akıl yolu ile anlaşılan şeyler üzerine gelenlerdir.. Dıştan gelenler için, Resulüllah S.A. efendimizin:

— «Rabbımı taze bir delikanlı suretinde gördüm.. »

Hadis-i şerifini misal olarak gösterebiliriz..
Akıl yolu ile anlaşılan şeyler için:

— «Ben, kulumun sandığı gibiyim; beni istediği gibi sanabilir.. »

Manasına gelen kudsî hadisi gösterebiliriz..

Suret olarak anlattığımız bu tecellilerden muradı: TEŞBİH'tir..
Allah-ü Teâlâ,
Şüphesiz; zuhurunda cemal sureti ile görülmektedir.. Ancak, tenzih babından da, hakkı ne ise onu alır.

Yüce Allah'ın daha önce tenzih hakkını tesbit ettiğin gibi aynı şekilde TEŞBİH hakkını da vermen gerekir..

Burada TEŞBİH üzerinde biraz duralım..

Yüce Allah için yapılan TEŞBİH anlaşılacağı gibi; tenzihin tersidir..

İşbu TEŞBİH, gözle görülen bir şeydir..

Ne var ki, bu manayı, ehlûllahtan ancak kemâl derecesini bulanlar müşahede eder. Bunların dışında kalan iman sahiplerine gelince, sözümüzün manası idrak edemezler.. Ancak, yüce Allah'ın güzelliğine ve cemaline ait suretlerin iktizasına göre, taklid yollu bir imana sahip olurlar..

İşe bir başka yoldan girelim..

Bu varlıkların suretlerinden her biri, onun güzelliğini gösterir.. Bunlara baktığın zaman; tenzih gözü ile bakmaz da, TEŞBİH gözünü kullanırsan şüphesiz yüce Allah'ın güzelliğini ve cemalini bir yüzden müşahede etmiş olursun..

Şayet, TEŞBİH suretine geçip, onlardaki yüce Allah'ın tenzih durumunu da akıl yolu ile görürsen, işte o zaman: Yüce Allah'ın hem cemalini hem de celâlini müşahede etmiş olursun.. Bu durum, hem TEŞBİH'tir.. Hem de, tenzihtir..

Anlatılan manaları şu âyet-i kerime ile bağlayalım:

— «Ne yana dönerseniz, Allah'ın yüzü oradadır..» (2/115)

Bu âyet-i kerimedeki manayı anladıktan sonra istersen tenzih et; istersen TEŞBİH yoluna git.. Her halinde sen, onun tecellilerine dalmış durumdasın.. Senin için ondan ayrılmanın imkânı yoktur..

Çünkü: Senin senliğin ve onda olanlar, senin kimliğindir: Hüviyetindir.. Halen de böyledir.. Amel ciheti ile de böyledir; mana ciheti ile de..

Hâsılı: Tüm varlığın, onun cemal suretidir..

Halka benzer yönünde kalırsan; onun güzellik suretini müşahede etmiş olursun.. Şayet sana tenzih babında bir yol açılırsa, TEŞBİH'in gider.. Onun güzelliğine, cemaline ve manasına suret olursun..

Şayet sana; TEŞBİH'in ve tenzihin ötesinde bir sefer nasib olursa, ikisini de geçmiş olursun: TEŞBİH'in ve tenzihin ötesinde bir makam alırsın..

İşbu makamın adı: ZAT'tır..

Artık her şeyi bırak öteye geç;
Temiz bulduğunu da kendine seç..

Şimdi TEŞBİH'in bir başka şeklini anlatacağız..

Bunu da bilmen lâzımdır..

Yüce Hak için, iki TEŞBİH yolu vardır:

a) Zatî TEŞBİH..

Bu TEŞBİH şekli; dışta görülüp dokunulan mevcutların suretidir.. Hayal âleminde bulunanları da, bu dıştan görülüp dokunulan şeyler arasına kat..

Bunları, böylece: Hakk'ın zatî varlığı olduğunu TEŞBİH yollu bil..

b) Vasfî TEŞBİH..

Bu TEŞBİH, isimlere bağlı manaların suretleridir.. Bunlar hissî şeylerden de, hayaldekilerden de temizdir..

Bunları da, böylece: Hakkın vasıf yollu TEŞBİH'i olduğunu bil..

İkinci şıkta anlatılan suretler, zihindedir; akıl yolu ile bilinir.. His yolu ile, onlara bir şekil çizilemez.. Bir şekil çizildiği zaman, zatî TEŞBİH olur.. Çünkü, şekillenme, TEŞBİH durumunun kemâl makamıdır.. Kemâl ise.. her şeyden önce zata lâyıktır..

Vasfî TEŞBİH üzerinde biraz duralım..

Kalan Vasfî TEŞBİH için, çeşitlerin hiç biri ile, şekillenmek, mümkün değildir.. Hatta misal getirmek sureti ile de, onu şekillendirip, bir cins bulmak imkânsızdır..

Âyetlerle getirilen misal yollu şekilleri, anlatılan mana icabı zata bağlamak icab eder..

Bu manada gelen, âyetteki:

— «Mişkât, misbah, zücâceh.. » (24/35)

Kelime manalarına bir bak..

Bu TEŞBİH, insanın suretidir.. Ve: Zatî TEŞBİH'tir..

— «Mişkât..» (24/35)

Kelimesinden murad: İnsanın sinesidir..

— «Zücâceh.. » (24/35)

Kelimesinden murad: İnsanın kalbidir..

— «Misbah..» (24/35)

Kelimesinden murad: İnsanın sırrıdır..

Aynı âyet-i kerimede geçen diğer cümle ve kelimeleri de ele alalım..

Meselâ:

— «Şecere-i mübareke.. » (24/35)

Kelimesinden murad: İnsanın gaybe imanıdır.. Gayb ise: Yüce Hakkın halk suretindeki zuhurudur..

Asıl iman ise, gaybe imandır..

— «Zeytune..» (24/35)

Kelimesinden murad, Mutlak hakikattır.. Bu, öyle bir hakikattır ki, onun için:

— Her yönü ile Hakka aittir..

Diyemeyiz.. Keza onun için:

— Her yönüyle halka aittir..
Şeklinde bir cümle de söyleyemeyiz.. Çünkü: Bu bir iman ağacıdır..

— «Şarkıyye değildir..» (24/35)

Cümlesinden murad: Mutlak tenzîhin gerekli oluşudur. Haliyle, TEŞBİH yönünü buradan atmak gerekir..

— «Garbiyye de değildir» (24/35)

Cümlesinden murad: Tenzîhi atmak suretiyle:
— Mutlak TEŞBİH..Sözünü söylememendir..
Hasılı: Bu, öyle ince bir iştir ki: TEŞBİH kabuğu ile, tenzih özünden süzülüp gelir..

— «Onun yağı olur ki..» (24/35)

Cümlesinden murad: Kendi yakın halidir..

— «Aydınlatır..» (24/35)

Cümlesinden murad: İnsan nuru ile, yağ zulmetini kaldırmasıdır..

— «Eğer ona dokunacak olsan, ateştir.. » (24/35)

Cümlesinden murad: Açıktan ona değmenin, görmenin imkânsızlığıdır..
— «O, nurdur..» (24/35)

Bu cümleden murad: TEŞBİH nurudur..

— «Nur üzerinedir..» (24/35)

Cümlesinden murad: İman nurudur.. Tenzih nurudur..
Hâsılı bu âyet-i kerime:

— «Allah dilediğini nuruna ulaştırır.. Allah, insanlar için misaller getirir.. Allah her şeyi bilendir..» (24/35)

Cümleleri ile TEŞBİH'ini tamamlar..
Bütün bu TEŞBİH'lerden murad: Zâti TEŞBİHTİR..
Her ne kadar misal yollu, zâhir olsa dahi.. Bu misal onun güzel suretlerinden biridir..
Bütün bu misalleri, anlatılan manada nazara almak icab eder.. Meselâ:
— Süt..
Diyelim.. Bu süt, rüya âleminde zâhir olduğu zaman, ilme misal olur..
Süt kendi durumu ile, ilim masasına ait suretlerden biridir..
Bu, böyledir.. Zira, her misali, temsil eden bir mümessil vardır..

Gerçekten, geçen misal; onu temsil eden suretlerden biridir.. Ancak onu gösterir.. Ve onun mana cephesini yüklüdür..

Bu manayı anla..

NETİCE: Mişkat, misbah, zücace, şecere, zeyt, şarkıye olmayışı, nurlandırması, ateş olması,nur üstüne nur olması.. bütün bunlar, manalarıyla alındığı zaman: Zata bağlı suretler olur..

Bu bağlılık ise.. Allah'ın zat cemalinin suretidir..

— «Allah, her şeyi bilir..» (24/35)

Cümlesinden anlaşılan özet mana şudur: Allah cemalinin manasını bilir.. Bu, böyledir.. Çünkü ilim: Âlimde bulunan bir ilmin mana cephesidir..

Bunları anla..

Allah.. Hak söyler.. En güzel bilen de Allah'tır..

12. BÖLÜM - FİİLLER TECELLİSİ

Yüce ve sübhan olan Hakkın; kendi fiilerindeki tecellisi: Bir müşahede makamından ibarettir..

Kul, bu müşahede makamında kudretin eşyada icrasını görür..

Görür ve anlar ki: Onların yürüteni ve durduranı, sübhan olan yüce Hak'tır..

Böylece: Kuldan çıkar gibi görünen fiili, kula değil; yüce Hakka bağlar..

Fiili: Kulda nefyeder; yüce Hak'ta sabit kılar.

Anlatılan müşahede makamında: Güç, kuvvet ve irade alınmıştır..

Bu müşahede makamında; insanların durumu, bazı çeşitlere ayrılır.. Onlar arasında; aşağıda sıraladığımız çeşitler vardır:

1 – Bu müşahede makamında olanlar, önce yüce Hakkın iradesine şahid olurlar.. Sonra da fiilini müşahede ederler..

FİİLER TECELLİSİ babında, en üstün müşahede makamı burasıdır..

.. Ve bu müşahede makamında, kuldan: Güç yetirmek, iş yapmak, bir şeyi arzulamak gibi şeyler tamamen kalkar..

2 – Bu müşahede makamında bulunanlar; yüce Hakkın iradesini müşahede ederler.. Ama şu yoldan: Mahlukatta tasarruflarını, bu tasarrufların da yüce Hakkın saltanat kudreti altında hüküm yürüttüklerini müşahede ederek..

3 – Bu makamda bulunanlar bir fiilin çıkışı anında emri kuldan görür; sonra Hakk'a bağlar..

4 – Bu makamda bulunan kimseler ise.. Fiilin çıkışından sonra mahlukattan görür..

Bu makamda kalan müşahede ehli üzerinde biraz duralım..

Şöyle ki:

a) Elde etmiş olduğu bu müşahede, kendi dışında kalan birinde olursa, makbuldür..

b) Bu müşahedesi, kendinde kalırsa.. o zaman makbul olmaz..

Meğer ki hali, şeriatın ahkâmına uygun ola.. Aksi halde bu müşahedesi kendisine teslim edilemez..

Bu müşahede makamında bulunan kimse:

Yüce Hakkın, kendisine iradesini müşahedeyi nasip ettikten sonra.. Fiilin kendisinden çıkışından önce, çıkışı anında; yüce Hakkın tasarrufunu kendisinde müşahede eden gibi olamaz.. Böyle olmayınca, ona müşahedesini tam teslim edemeyiz.. Kendisinden: Şeriatın dış ahkâmına uygun hal taleb ederiz..

Bu talebimizde aradığımızı, onda doğru bulursak: Yüce Allah'la arasındaki işte, ihlâs sahibidir..

Burada fiilin, mahlukattan çıkışından sonra, ilâhî kudretin geçerli olduğunu müşahede eden kimse için:

— Müşahedesini, teslim ederiz; veya müşahedesini teslim edemeyiz..

Şeklinde söylediğimiz sözün, faydası vardır.. Şöyle ki:

— Onun müşahedesini teslim edemeyiz..

Diyoruz.. Zira, kaderi kendisine bir dayanak bilir; emre ve nehye aykırı harekette bulunur.. Halbuki, her ikisine de sahip olması lâzımdır.. Şayet ona, emre ve nehye aykırı hareket ettiği halde, müşahedesini teslim edersek: Şeriatın zahirî emirlerini tatbik edemeyiz.. Halbuki şeriatın tecavüzü babında ondan bir şey çıkarsa, haddini bildirmemiz, hakkını yerine getirmemiz gerekir..

Çünkü bu durum, Allah'ın bizi bağlayan hükümleri arasında sayılır.. O şahıs ise.. Emre, nehye aykırı hareket etmekle, bağlı olduğu Allah'ın hükümlerinden birini işlemiştir..

Bu icra işini, tecelli yerinin iktizası saymak gerekir.. O tecellinin iktiza ettiği hükmü yerine getirmemiz icab eder..

Zira , o yerine getirilmesi gereken hüküm, Allah'ın hakkıdır.. Bize düşen de, onun hakkını yerine getirmektir.. Kitabında bize emrettiği için, kendisine asi olana haddini bildirmemiz gerekir..

— Müşahedesini kendisine teslim ederiz..

Sözümüzün ifade ettiği durum ise.. Karşısındakinin durumunu bilmeyişidir.. O, kendisi ile Allah arasındadır.. Müşahedesini ikrar eder; kalır.. Daha ötesini incelemek onun için zordur..

Bu müşahede makamı sahibi üzerinde kısa bir açıklama yapacağım.. Özellikle: Fiilin çıkışından sonra, ilâhî kudretin geçerli olduğunu müşahede edene, bu müşahedesini teslim edemeyiz.. Meğer ki, başkasında müşahede ede.. Kendisine; kitaba, sünnete uyanı teslim ederiz..

Böyle dememin özet manası şudur: Ta ki, kendisi için; kitaba ve sünnete uymayan bir hali kabul etmeye..

Sebebine gelince: Aynı şeyi zındıklar da yapıyor.. Bir masiyeti işliyorlar; işledikten sonra da;

— Bu iş Allah'ın iradesi, kudreti ve fiili ile oldu.. Benim bunda bir şeyim yok..

Bu bir makamdır..

Derler..

5 – Bu makamda bulunan, yüce Allah'ın fiilini müşahede eder.. Kendi yaptığı fiiline bağlı görür.. Böyle olunca, nefsine eğer itaat ediyorsa..

— İtaat eden adı verilir.. Eğer asi geliyorsa:

— Asi..

Adı verilir..

Bu kimse, itaat halinde de, isyan halinde de; güç, kuvvet ve irade sahibi değildir.. Bunlar kendisinden alınmıştır..

6 – Bu makamda bulunan kimse, kendi fiilini göremez; ancak yüce Allah'ın fiilini görür..

Hiçbir işi, kendine bağlayamaz.. Dolayısı ile;

— İtaat eden..

Olduğunu söyleyemez.. Aynı şekilde; isyan işinde ise:

— Asi..

Olduğunu söyleyemez..

Bu kimsenin müşahede makamı cümlesinden misal yollu şöyle anlatabiliriz.. Diyelim ki:

— Onlardan biri seninle oturur yemek yer.. Sonra:

— Hiçbir şey yemedim..

Diye, yemin eder.. Aynı şekilde, seninle oturur, içer; sonra:

— Hiçbir şey içmedim..

Diye yemin eder.. Yemin ettiği halde; yemin etmemiş olur..

Bu makamın sahibi: Allah katında iyilerden ve doğrulardandır..

Bu makamda bir incelik vardır ki: Onu, ancak müşahede yolu ile tadanlar bilir; bir de aynen bu makama çıkanlar..

7 – Bu müşahede makamındakiler, Allah'ın fiilini başkası ile görür.. Kendisine tahsis edilen bir müşahede hali yoktur..

8 – Bu müşahede makamındakiler, Allah'ın fiilini kendisinde görür; başkasında onu müşahede edemez..

Müşahede makamı olarak, burası üsttekinden daha yüksektir..

9 – Bu müşahede makamında bulunan kimse, Allah'ın kendisine gelen fiil tecellisini taatlerde görür..İsyan hallerinde kudretinde geçerli olduğunu müşahede edemez..

Bu makamın sahibi: FİİLLER TECELLİSİ ciheti ile taat işlerinde Allah ile beraberdir..

İsyanlar yolu ile gelen fiil tecellisini, Allah ona kapamıştır.. Bu ise, ona bir rahmettir..

Ta ki, masiyet: Kendisinde vuku bulmamış ola..

Ne var ki, bu tek yönlü müşahede o kimsenin zayıflığına işarettir..

Eğer güçlü olsaydı; masiyet işlerine de, yüce Allah'ın fiil tecellisini müşahede ederdi… Tıpkı: Taat işlerinde müşahede ettiği gibi..

Görürdü ve şeriatın dış emirlerini korurdu..

10 – Bu makamda bulunana, ancak masiyetler babında Hakkın fiil tecellisi gelir.. Bu ise, onun için bir iptilâdır.. Bu iptilâ ise, ona taatı müşahede ettiremez..

Hali anlatıldığı gibi olan kimse, iki şekilde görülür.

a) Bir kimse vardır; yüce Allah ona taat yolunu kapamıştır.. Ne var ki, itaat ehli olmayı sever.. Ama masiyeti itaatten önce işler..

Böyle olunca, ona yüce Allah taat yolunu kapar; masiyet yolunu açar; Hakkı onda müşahede etsin, diye.. Onda kemal-i ilâhî böyle hasıl olsun diye..

Hali anlatıldığı gibi olan kimsenin taata dönmesi mümkündür.. Masiyeti bırakabilir..

b) Bir kimse vardır; tamamen isyana dalmıştır.. İşbu hale:

— İstidrac..

Tabir edilir.. Hak yolu bu kimseye kapalıdır.. Böyle olunca: Masiyete devam eder durur..

Böyle bir halden Allah'a sığınırız..

11 – Bu makamın sahibi, hem isyan hem de taat makamındadır.. Bazan öyle bazan da öyle..

Şu şiir o kimsenin halini güzel anlatır:

Eğer Necd'e gidersen, ben de gelirim peşinden;
Eğer Gavr'e gidersen, ben de göçerim peşinden..

12 – Bu makamda olan kimsenin durumu, ilâhî fiilerde duraksızdır..

Kendisine hakim olamaz.. Masiyete doğru gider..

Halini bildiği için; ağlar sızlar mahzun olur ve Allâhü Taâlâ'dan bağışlanma ister..

..Ve diler ki, masiyet çıkışlarında kudretin cereyanından kendisini koruya..

Bu hal, onun doğruluğuna delildir.. Müşahedesinin temizliğine işarettir.. Kendisine hükm olunan şehvet duygularından da kurtulacağını gösterir..

13 – Bu makam sahibi, durum itibari ile; yukarıda anlatılan gibi olmasına rağmen sızlamaz, mahzun olmaz, korunmasını da istemez..

Kudret cereyanı altında sakin durur.. Hiçbir şekilde ondan yüzünü çevirmez..

Bu halinde kendisinde bir ıstırap da görülmez..

Onun bu hali, bu müşahede makamındaki keşfinin kuvvetine delildir.

Nefsinin vesveselerinden emin olduğu takdirde; üstte anlatılan kimseden makam itibarı ile daha üstündür..

14 – Yüce Allah, bu makamda bulunan kimsenin masiyetini, taata çevirir..

Bu kimse, kudret cereyanını; isyanlarda ve diğer hallerde görür.. Aynı şekilde, masiyet icrasında da, yüce Allah'ı müşahede eder.. Bu müşahede içindir ki: O işlediği masiyeti, Allah taat yazar.. Masiyet ismi onun üzerinde yürümez..

15 – Bu makamda bulunan için, masiyetin kendisi taat olur.. Sebebi: Allah'ın iradesine muvafakatıdır.. İsterse, onun muvafakatı: Kendisine verilen emrin dışında bir şeyle olsun..

Durum böyle olunca, bu müşahede makamında kul:

a) Emir ciheti ile asidir..
b) Yüce Allah'ın iradesine uyarlığı dolayısı ile, taat ehlidir..

Mutidir..

Bu makam sahibinin durumu şöyledir..

a) Fiilin vukuundan önce, yüce Hakkın iradesini müşahede etmiştir.. Böyle olunca, o hataya:

— Allah iradesine muvafıktır.. Denir.. Başka bir şey denmez..

Böyle ki oldu: O fiildeki veya kendisindeki ilâhî kudretin akışını seyretmek kalır; bir de, yüce Hakkın yaptığı değişikliğe girmek..

16 – Bu makamda bulunan, iptilâ içindedir..

İster şeriat yönünden bakılsın; ister hakikat yönünden görülsün.. Yüce Allah'ın bu makamda bulunan tecellisi, zemmedilen cinstir..

Yüce Allah, bu kimseye; hüsran tecellisini müşahede ettirir;bu müşahede ettiğini de, onda meydana getirir..

O kul dahi, kendisinin hüsranda olduğunu bilir; görür..

Bu hal ise.. o kulun, yüce Hakkın zuhurundan, kendisine kalan müşahede hükmünün bir iktizasıdır..

Evet.. o işte kendisine düşen budur..

Şu şiir bu manada güzeldir..

Dedi ki:

— Şikâyeti bırak, dağın yüceliğinden;
Onda hep sabra çalış, gel belâların üstesinden..

Dedim ki:

— Beni bırak, Zeynep neye çağırdı başka;
Hüsranıma götüren yoldan, bir de hep dertlisinden..
Ondan nasibim gerçek olan ancak çirkinliğidir;
Ama şikâyetim hi değil onun çirkinliğinden..

Yukarıda anlatılan makam üzerine bir hikâye nakledelim..

Velilerden biri makamı yukarıda anlatılan gibi olan gayb ehli bir zatla buluştu..

Halini gördü ve şöyle dedi:

— Ey Veli, Allah ile edeb usulüne riayet etsen.. Böylece, zâhiri durumunu da, korumuş olursun.. Sonra da onda selâmeti dilesen.. Kendini onun işini talebe bırakmasan senin için daha iyi olur..

Bunun üzerine o zat şu cevabı verdi:

— Bu dediklerini ona söyledim.

Acaba, edeple: Hüsran libasına bürünmem; isyan üzüntülerini takınsam mı iyidir?..Yoksa onun arzusuna muvafakat ederek, zatın isim libasını mı giysem?..

Evet.. hangisi iyidir?..

Düşün ki: Onun arzusu dışında bir şey olmuyor..

Bunun üzerine, o tavsiyeci zat:
— Yolun açık olsun..
Dedi ve ayrılıp gitti.

Üstte anlatılan makam için, söylenecekler bitmedi..

Şunu bilesin ki: Sözü geçen tecelli makamında bulunanlar; makam itibarı ile büyük,makamları yüce olmasına rağmen, işin özünden mahcup durumdadırlar.. Hak'tan yana kaybettikleri; bulduklarından fazladır..

Bu bölümü bağlarken, şunu arz edelim ki: Yüce Hakkın fiilerindeki tecellisi; isimlerindeki, sıfatlarındaki tecellisine perdedir..

FİİLLER TECELLİSİ üzerinde bu kadar durmamız yeter.. İçine dalsak çoktur.. Bu kitapta maksadım, ortalama bahistir.. Ne uzun, ne de kısa..

Allah.. Hak söyler..

Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..

13. BÖLÜM - İSİMLER TECELLİSİ

Şanı yüce olan Allah, isimleri içinden bir isimle, kulları arasından birine tecelli ederse: O ismin saçılan nurları altında, o erir.. biter..

Böyle olunca: Hakkı çağırdığın zaman, sana o nurlar altında, eriyen kul cevabını verir..

İSİMLER TECELLİSİ Babında ilk müşahede makamı: Yüce Allah'ın kuluna mevcut ismiyle tecelli etmesidir..

İş bu isim, mutlak yoldan kula verilir..

Mevcut, isminden daha üstünü; yüce Allah'ın kuluna: Vahid ismiyle yaptığı tecellidir..

Vahid, isminden daha üstünü; Yüce Allah'ın kuluna Allah ismiyle yaptığı tecellidir..

Allah ismi tecellisine nail olan bir kulun varlığı erir; biter.. Dağı un ufak olur..

Allah ismi tecellisine mazhar olan bir kul için; yüce Allah, hakikat turuna şu nidayı yapar:

— «Gerçekten ben Allah'ım.. » (20/14)

Bundan sonradır ki, kuldaki kulluk ismi kalkar.. Onun için Allah ismi sabit kalır..
Durum böyle olunca, sen:
— Ya Allah..
Dediğin zaman, o kul sana:
— Buyur, söyle; çağırına geldim..
Diye cevap verir..

Sözü geçen kul, anlatılan makamdan öteye geçer, manevî halinde tam bir kuvvet bulursa.. Yani: Kendi mevhum benliğinden geçerse.. Bu geçişten sonra;

yüce Allah, isminde ona tam beka hali verir.. İşte o zaman: O kulu çağırana cevap veren, bizzat yüce Allah olur..

Böyle bir durumda sen:

— Ya Muhammed..

Diye çağırırsan.. Bizzat sana cevap veren:

Buyur, söyle; çağrına geldim..

Cümlesi ile Allah olur..

Kul, manevî gücünde terakkiye devam ederse; yüce Hak ona: Rahman ismi ile tecelli eder..

Kul manevî takatı nisbetinde terakkiye devam ederse; yüce Hak ona: Rabb ismi ile tecelli eder..

Kul manevî gücünde terakkiye devam ederse; yüce Hak ona: Melik ismi ile tecelli eder..

Kul manevî gücünde devam ederse; yüce Hak ona: Alim ismi ile tecelli eder..

Kul manevî gücünde terakkiye devam ederse; yüce Hak ona: Kadir ismi ile tecelli eder..

Yukarıda anlatılan isimlerden herhangi bir isimle, Cenab-ı Hakkın tecellisi: Tertib sırasına göre, biri öncekinden değerlidir..

Çünkü tafsil yolundan tecelli olmaktadır..Tafsil yolundan gelen tecelli ise, icmal yolu ile olan tecelliden daha azizdir..

Meselâ:

Yüce Hakkın, Rahman ismi ile kuluna tecellisi; Allah ismindeki icmal zuhurundan tafsillidir..

Yüce Hakkın, Rabb ismi ile kuluna tecellisi; Rahman ismindeki icmal zuhurundan tafsillidir..

Yüce Hakkın, Melik ismi ile kuluna tecellisi; Rabb ismindeki icmal zuhurundan tafsillidir..

Yüce Hakkın Alim simi ile kuluna tecellisi; Melik ismindeki icmal zuhurundan tafsillidir..

Diğer isimleri de bu şekilde kıyas edebilirsin..

Ancak, zata bağlanan tecellileri; bu kıyasın dışında tutmak icab eder..

Çünkü: Yüce Allah'ın zatı, anlatılan mertebelerden bir mertebenin hükmü ile, özüne tecelli edince.. Özel durumlarının da üstünde; umumî ve şümullü bir durum hâsıl olur..

İşte, o zaman: Rahman ismi, Rabb isminin üstüne çıkar.. Her ikisinden üstün olan da Allah 'tır..

Bu manayı iyi anla..

Çünkü bu manalar, yukarıda sözü geçen isimlere bağlı tecellilerin başka yönüdür..

Kul, öz hakikatı olan isimlere bağlı bu tecellilerde zata varır..

İşte o zaman; bütün isimleri kendi özünde taleb eder.. Onun bu talebi, emr-i vaki gibi bir durum alır..

Tıpkı: İsmin, kendisi ile isim verileni taleb ettiği gibi.. Bundan sonradır ki, o kulun ünsiyet kuşu şenlenir.. Mukaddes üslubu ile şöyle dillenir:

Adı söylenirse, cevap verenim Leylâdan yana;
Ben çağrılırsam, Leylâ cevap verir benden yana..

Bu hiç olmaz, ancak bir ruh oluşumuzdan başka;
Sadece cisimler değişiyor, çok şaşılır buna..

Bir şahıs gibidir, iki ismi vardır, zatı tekdir,
Hangi yönden nida edilse zata; kavuşur ona..

Zatım onun zatıdır, ismim dahi onun ismidir;
Halim onunla müttahid olur, gariblik bir yana..

Gerçekte ikimiz dahi zata bağlı bir değiliz;
Ancak, seven sevgilinin özü, sebeb sevgi buna..

İSİMLER TECELLİSİ, bahsinde önemli bir nokta vardır.. Ki o:
Kendisine tecelli gelen kimsenin, ismi göremeyişi, onu müşahede edemeyişidir..
Bu durumda o: Ancak, zatı müşahede eder.. Lâkin, o isimde, ayırd edilen sultanlığını bilir.. Bilir ki: Allah ile oluşu; kendisinde tecelli gösteren isimlerledir..

Ve.. Zata varan yolunu, o ismin delâleti ile çıkarır..

Meselâ: O isimle bilir ki, kendisi: Allah'tır.. Yahut: Rahmandır.. Yahut: Alimdir..

Bu misaller çoğaltılabilir.. Hemen hepsi, aynı kıyasa göredir..

Hangi ismin tecellisindeyse.. kendisine hâkim olan o isimdir.. Zattan yana müşahedesi de o kadardır..

İSİMLER TECELLİSİ üzerine insanların durumu değişiktir..

Kendi istidatlarına kabiliyetlerine göre, çeşit çeşit hallere girerler..

Burada, onlardan bir kısmını anlatacağız.. İsimlerin hemen hepsini sayma yolu kapalıdır..

Kaldı ki: Her isimde, tecelli eden yüce hak olmasına rağmen, insanlar muhteliftir.. Değişiktir..

Kendileri, anlatıldığı şekilde, değişik olduğu gibi; yüce Hakka vüsul yolları da değişiktir..

O yolların da hepsini anlatmamız zordur..

Benim burada anlatacaklarım; yüce Allah'ın, sülûküm esnasında bana gösterdikleridir.. Başımdan geçenlerdir..

Aslına bakılırsa, eserimde; hikâye yollu başkalarından naklettiğim ve kendi halimden anlattığım şeylerin hemen hepsi aynıdır.. Yaşadığım şeylerdir.. Yaşamadığım halleri yazmadım..

Hâsılı: Anlattıklarımın hemen hepsi, yüce Allah'ın bana açtığı kadardır..

Özellikle bunlar, ona seyrim ve keşif, ayan yolundan ona yol aldığım zamana raslayan hallerdir..

Bu hususu da, böyle naklettikten sonra, esas mevzua dönelim:

— İSİMLER TECELLİSİ üzerine insanların durumu değişiktir..
Demiştik.. Şimdi bu değişik durumları anlatmaya geçelim..

1–KADİM..

Bazılarına, yüce Hak, bu KADİM ismi yönünden tecelli eder..
Bu tecellide yol alan kimsenin durumu şudur: Yüce Hak o kimseye kendi oluşunu, keşif yolundan açar.. Bu keşif sayesinde, o kimseye: Halkı yaratmadan önce, kendisinin ilminde mevcud olduğunu anlatır..

Bunu biraz açalım..
O kimse, Allah'ın ilminde var oluşu ile, var olmuştur..Yüce Hakkın ilmi ise.. Kendi varlığının var oluşu ile vardır..
Yüce Allah ise: KADİM'dir.. Böyleki oldu; ilim de: KADİM'dir..
Malum ise.. ilimden çıkar; yine ilme bağlanır.. Böyle olunca, yine: KADİM, vasfına bürünür..
Biraz daha açılalım..
İlmin ilim olması, ancak malumun olmasına bağlıdır.. Malum ise, âlim birine..
— Âlimlik, bilginlik..
İsmini veren bir kelimedir..
Şimdi cümleleri toplayalım..
Bu itibara göre: İlâhî ilimde, varlıkların KADİM olması lâzım gelir..
Bu KADİM vasfını alan kulun dönüş yeri ise, yüce ve sübhan olan Hakk olduğu böylece kesinleşmiş olur..
İş bu dönüş, onun KADİM ismi tecellisi suretiyle olur..
NETİCE: Yüce Allah, zatının ilâhî KADİM isminden bir kula tecelli ihsan edince, onun sonradan yaratılmış, hadis bir şey olma durumu kalkar.. Allah ile KADİM kalır; kendi geçici varlığından yana yok olur..

2 – HAK..

Bazılarına göre yüce Allah, bu HAK ismi cihetinden tecelli eder..
Bu tecelli yoluna giren kimsenin durumu şudur:
Yüce Allah, o kimseye keşif yolu ile; şu âyet-i kerimede işaret edilen hakikatının sırrını açar:

— «Yeri, semaları ve bu ikisi arasında bulunanları Hak olarak yarattık.. » (46/3)

İş bu Hak tecellisi, o kula geldikten sonradır ki: Ondaki halk vasfı yok olur..
Böyle olunca o: Mukaddes bir zat kalır; münezzeh sıfatlar halini alır..

3 – VAHİD..

Bazılarına da, yüce Allah, bu VAHİD ismi cihetinden tecelli eder..
Yolu, bu tecelliden geçen kimseye; yüce Allah, bu âlemin sınırlarını aşırtır..
Haliyle bu: O kula nasib ettiği keşif yolundan olur..
Bu tecelliye uğrayan kimseye, yüce Allah zatından görünür..
Tıpkı: Dalganın denizden görünüşü gibi..
Böyle bir müşahede makamına varan kul: Yüce Hakkın zuhurunu, sayılarla tesbit edilen mahlukattan VAHİD hükmüyle görür..
İş bu görüş anındadır ki, dağı yıkılır.. sözü sayha olur..
VAHİD olan yüce ve sübhan Allah'ın birliğinde vahdeti bulur..
Onun gözünde yaratılmışlar yok olur..
Yüce Hak ise, ezel sahibi olarak baki kalır..

4 – KUDDÛS..

Kullarından bazılarına, yüce ve sübhan olan Allah; bu KUDDÛS ismi ile tecelli eder..
Bu tecelliye erdikten sonra; onun için bir keşif yolu açılır..
İş bu keşif yolunda ise:

— **«Ona ruhumdan üfledim..** » **(15 / 29)**

Ayeti kerimesindeki mana sırrı kendisine açılır..
O kula şu mana öğretilir..
— Yüce Allah'ın ruhu onun özüdür; başkası değil..
— Yüce Allah'ın ruhu ise.. her yönüyle; Münezzehtir; mukaddestir..
İşte.. bu KUDDUS ismi ile, o kula tecelli ettiği andadır ki; bu âleme ait noksanlar onda yok olur..
Allah ile baki kalır; bütün bu hadiselerden ve arızî şeylerden yana münezzeh olarak..

5 – ZÂHİR..

Yüce ve Sübhan olan yüce Allah, kullarından bazılarına da; bu ZÂHİR ismi ile tecelli eder..
Bu ZÂHİR isim cihetinden tecelli alan kula: Bu keşif âleminin içinde; nur-u ilâhî'nin sırrı açılır..
Bu açılışta, kendisine bir marifet yolu gözükür..
İşbu marifet yoluna girdiği anda, anlar ki: O ZÂHİR olan Allah'tır..
Yine bu tecelli anında, yüce Allah ikinci bir tecelliyi yapar..
İş bu tecelli anında dahi anlar ki, ZÂHİR OLAN kendisidir..
Böyle olunca, kul kaybolur.. Yüce Hakkın batın âlemlerinde; fena yolu ile gizlenir..
Yüce Hakk'ın varlık zuhurunda yaratılma durumu gider; kalmaz..

6 – BATIN..

Yüce ve sübhan olan Hak, bazı kullarına da, bu BATIN ismi ile tecelli eder..
Bu tecelliye nail olan kulun keşif yolu şudur..
— Eşya..
Adı verilen her şeyin kıyamı, yüce Allah iledir..
Yüce Allah, işbu keşfi, kendisi o eşyanın batını olduğunu kula bildirmek için yapar..
Bu arada bir başka tecelli daha olur; yüce Allah BATIN ismi yönünden zat tecellisini yapar..
Böyle olunca, o kulun zuhuru, Hakkın nuru ile kaim olur.. Yüce Hak ise, o kula BATIN olur.. Kendisi dahi, yüce Hak için zâhir olan varlık olur..

7 – ALLAH..

Kullarından bazılarına, sübhan olan Yüce Hak: ALLAH ismi ile tecelli eder..
İşbu tecellide, açılan yolların bir sınırı yoktur; kul, Allah kapsamına girer, bütün tecellilere mazhar olur..
Bu mana, daha öncede anlatılmıştır..
Bu tecelliye nail olan kul için, belli bir yol çizilemez.. Çünkü: Allah tecellisi, zuhur yerlerinde daima değişik şekil alır.. Bu, onun ihtiva ettiği mananın bir icabıdır..
İşbu değişiklikler ise, zuhur yerlerinin; o tecelliyi kabul etme yönünden, değişik mizaclarına ve kabiliyetlerine bağlamak lâzım gelir..
Yüce ve sübhan olan Hak, kuluna: ALLAH isminden tecelli ettiği zaman o kul, kendi nefsinden yana fena bulur..
Böyle olunca, kendisinden gaye: ALLAH olur.. Onda ve onun için..
Bundan sonra, o kulun varlığı; zaman hadiselerine bağlanma köleliğinden kurtulur..
Bu kâinat bağları ile bağlılık durumu, kalkar; çözülür..
İş bu durumdan sonradır ki, o kul;

a) Tek zat olur..
b) Sıfatlarda tek olur..
c) Analar ne? Babalar ne? Hiç birini tanımaz olur..

Durum ki anlatıldığı gibi oldu:

a) ALLAH'ı zikreden kimse; o kulu zikreder..
b) ALLAH'a bakan kimse, o kula bakmış olur..

İşte.. bütün bu olanlardan sonradır ki: Hal dili garib ve acib yoldan şöyle terennüm etmeye başlar:

Sevgilim, beni yok etti; oldu vekil benden yana;
Evet gaye olaraktan, aynen yokum ondan yana..

Ben o oldum, o dahi ben oldu, artık kimse yoktur;
Bu tek varlık içinde onunla çekişmekten yana..

Onunla onda oldum, hitap vasfı yok aramızda:
Evvel böyleydik, yine öyleyiz gelecekten yana..

Evet.. nefis kalktı ortadan, akıl uçup gitti;
Uyandım uykumdan, muhtaç değilim uykudan yana..

Hakkı, bana aynen hakikatım olarak gösterdi;
Benim say, güzel alında ne varsa ışıktan yana..

Cemalime cilâ vurdum da aynaları süsledim;
Taki çıksın ne varsa, kemâl baskılarından yana..

Onun vasıfları hep vasfım, zatı dahi zatımdır;
Onun huyları benim, cemalde parlamadan yana..

İsmim gerçekten ismidir, hatta zatına isimdir:
İsim, evsaf benim; ne varsa bağlılarından yana..

8 – RAHMAN..

Yüce ve sübhan olan Hak, kullarından bazılarına: RAHMAN ismi cihetinden tecelli eder..

Bu tecelliye ulaşma yolu biraz dolaşıktır.. Şöyle ki: Yüce ve sübhan olan Hak, kuluna Allah ismi yönünden tecelli ettiği zaman, zatını onun için delil kılar.. Ve en yüksek mertebesine ulaştırır..

İşbu yüce mertebe cümle güzel vasıfları kapsamına alır.. Bütün varlıklara da sirayeti vardır..

Kul, istenilen yoldan geçtikten sonradır ki: RAHMAN tecellisine erer.. Buradaki tecelli, tamamen zati tecellidir..

Bu tecelliye nail olan kulun şanına: Cümle ilâhî isimler, isim isim iner..

Bu inen isimleri, o kul devamlı olarak alır.. Haliyle onun bu alışı, yüce Hakk'ın zatından kendisine verilen nur olur..

Bu isimlerin en sonunda, Rabb ismi gelir..

Kul, bu ismin tecellisini kabul ettikten, kabiliyetine göre yüce Hak da ona Rabb ismi ile tecelli ettikten sonra:

— Esma-i nefsiye..

Adı verilen ismiler, gelmeye başlar.. Bu ad altındaki isimler, kulla yüce Hak'ta müşterektir.. Ve Rabb ismi sultanlığı altındadır..

Bu isimler: Alim, Kadir vb.. isimlerdir..

Bu tecelli tamamlanınca, o kula; Melik ismi tecellisi gelir..

O kulun kabiliyetinde bu tecelliyi kabul etme durumu var ise, yüce Hak da ona bu tecelliyi yaparsa.. Kemâl durumları ile, kula isimlerinin hemen hepsi gelir..

Taa, kayyum ismine kadar..

Yüce Allah o kula hak olarak; Kayyum ismini de tecelli yolu ile verirse.. artık onun işi isim tecellilerinde bitmiş olur..

..Ve, bundan sonra, sıfatlar tecellisine geçer..

14. BÖLÜM – SIFATLAR TECELLİSİ

Yüce ve Sübhan olan Hakkın zatı, kullarından birine; sıfatlarından biri ile tecelli edince.. O kul: Tecellisini aldığı o sıfatın semasında yüzmeye başlar..

İcmal yolu ile, o sıfatın son haddine ulaşır..

— İcmal yolu..

Dedik.. Çünkü: Tafsil yolu kapalıdır..

Şu bir gerçektir ki, sıfat tecellisine mazhar olan zatlara gelen tecelli ancak, icmal yolu ile gelir; tafsil yolu ile değil..

Kul, bir sıfatın semasında yüzmeye başlar; icmal yolu ile onun kemâline ulaşırsa..O sıfatın arşını doldurur..

Yani: Kendi aldığı sıfatın..

Bundan sonra, diğer bir sıfatla karşılaşır; onunla olan hali de önceki gibi sürer, gider..

O kul, bu halinde devamlıdır..

Taa, sıfatları tüm olarak, yukarıda anlatıldığı gibi ikmal edinceye kadar..

Ey kardeşim, bir kulun yukarıda anlatılan hale gelmesi, seni işkillendirmesin..

— Müşkil iştir..

Demeyesin.. Bu, olur; şöyle ki:

Yüce Hak bir kula, isimlerinden veya sıfatlarından biri ile tecelli etmeyi dilediği zaman, zaten o kul fena bulur.. O kadar ki: Kendinden geçer.. Varlığı kalmaz.. Onu, kendi varlığı bağından söker..

Kulun kendinde vehmettiği nuru söndüğü zaman, kulda; halkıyete bağlanan ruhu fena bulduğu zaman, ondan aldıklarına karşılık kendisi kalır; zatı kalır..

O kulun heykelinde; yüce Hak kaim olur..

Burada dikkat edilmesi gereken şudur ki:

a) Zatında hulûl yolundan bu iş olmaz.. Bir incelik taşıyan LATÎFE yollu olur ..

b) Bir ayrılma yolu düşünülemez..

c) Kendisinden aldıklarına mukabil, kula kendini verip bitişmek de olamaz..

Şunu unutmamalı ki: Onun kullarına tecellisi, bir fazlı ve ihsanı yolundan gelir..

Onları kendi varlığında ifna ettiği, buna karşılık onlara bir ihsanda bulunmadığı zaman, bu halin adına:

— Nikmet..

Denir ki.. İşte bu, onun şanına yakışmaz… Böyle bir durumdan yüce Hak tenzih edilir..

Yukarıda:

— LATİFE

Şeklinde bir kelime kullandık.. İşbu LATİFE, başlıca: Ruh'ül-Kudüs'tür..

O, her şeyini ifna ettiği kula; bu:

— Ruh'ül-Kudüs..

Dediğimiz lûtfu, ihsan yollu yapar..

Bütün tecelliler de, bu LATÎFE üzerine gelir.. Bu da onun varlığından başka bir şey değildir..

Durum anlatıldığı gibi olunca o: Ancak kendi özüne tecelli etmektedir..

Ne var ki, biz LATİFE-İ İLÂHİYE için:

— Kul, abd..

Adını veriyoruz.. Çünkü, kuldan gidene karşılık o vardır..

Başka türlü tarif de, imkânsızdır.. Yoksa: Ne kul kalır; ne Rabb..

Zira, merbubun yok oluşu ile: Rab ismi de kalmaz..

İş bu tecellide: Ancak Allah vardır..

Tek başına.. Vahid ve ahad olan Allah..

Bu mevzuda şu şiiri söylüyorum:

Halka verilen bir varlık isimdir ancak;
Başka yok, gerçek mecaz yoluyla olacak..

Nurları zuhura gelince alınırlar;
İsimden kalanlar, ne olmuş ne olacaklar..

Onları yok eden zaten aslında yoklar;
Ki fenada bakiler; inkâr kapanacak..

Onlar yok olunca tüm varlık Hakkın oldu;
Hüküm sahibi o, onlara ne kalacak..

Sanki kul, hiç olmamış gibi oldu artık;
Tek olan Hak'tır, ebedî bakî kalacak..

Güzelliğini çıkarınca belli zaman;
Hak nurunu halk giyecek birlik olacak..

İfna etti de, faniden kendisi kaldı;
Kaim kendisi, onlar da oturmayacak..

Onların hükmü denizde dalga gibidir;
Dalga kesret, sonra denize katılacak..

Deniz coşunca dalgalar toplanır gelir;
Sakin ise ne sayı ne dalgalar olacak..

Burada; SIFAT TECELLİLERİ üzerinde daha başka hususları da anlatacağız..

Bu anlatacaklarımız, özellikle bilmen için gerekli mevzulardır..

Anlatalım ki bilesin..

Önce SIFAT TECELLİLERİ üzerine, kısa bir tarif yapalım.. Kısaca tarifimizi şöyle yapabiliriz:

— SIFAT TECELLİLERİ kulun; zat durumuna göre, Rabb sıfatı ile sıfat almasıdır..

Evet.. SIFAT TECELLİLERİ bundan ibarettir..

Ne var ki, bu sıfat alma durumunda: Aslî, hükmî ve kat'î bir kabul olacaktır..

Tıpkı : Görülen açık manası ile, bir sıfatla sıfat alan kimsenin durumu gibi..

Bu kimsenin, o kendisine verilen sıfatı kesin olarak alıp kabul ettiği gibi..

Üstte anlatılan mana, daha önce de geçen:

— İLÂHİ LATİFE..

Şeklinde tarifini yapıp, sonucunu bağladığımız mana gibi olacaktır..

Ki, bu kuldan yana; kulun görülen heykelinde kaim olan odur..

Böyle olunca: Kul olmaz; o olur.. Çünkü o:

— LATİFE..

Dediğimiz sıfatlar, ilâhî sıfatlarla sıfat almıştır.. Onun böyle oluşu:

Aslidir.. Hükmîdir.. Kat'îdir..

Şimdi bir sonuca varmak için soralım:

— Kimdir bu sıfatı alan?.

Şüphesiz; yüce Hak'tan başkası değildir; olamaz da..

Sebebine gelince: Bu makamda, kula hiçbir şey kalmamıştır..

Bunu, böyle bağlayalım… Geçelim..

İnsanların durumu,SIFAT TECELLİLERİ bahsinde çok değişik şekil alır..

Her biri, bir başka şekilde bu tecelliyi alır..

İşbu değişik durumun sebepleri şunlardır..

a) Alış kabiliyetinde durumları..
b) İlmî yöndeki yetenekleri, ilim sahasındaki kavrayış durumları..
c) Azim ve sebatlarının derecesi..

Kendilerinde üstte sayılan üç halde, ne kadar ilerleme varsa.. Bu tecelliden yana nasipleri o kadardır..

Bunu da böyle bağlayalım.. Onların SIFAT TECELLİLERİ sahasında aldıkları şekle bakalım..

Bakalım ve üstte sayılan üç durumu dikkate alarak dinleyelim..

Şimdi onları sıraya koyalım..

.. Ve HAYAT'tan başlayalım..

HAYAT..

Yüce Hak kulları arasından, bazılarına; HAYAT sıfatı ile tecelli eder..

Bu sıfatı alan kul, âlemin hayatı olur.. Hem de tümüne birden..

Bu varlıklara baktığı zaman: Onlarda hayatının yürüdüğünü görür.. Ama, bütünüyle..

Bu hayatın yürümesi; varlıkların, ruh durumlarını aldığı gibi, cisim durumlarını da içine alır..

Böyle olunca; o kul: Manaları, varlıklara suret olmuş görür.. Böyle oluşun, kendisinden gelen bir hayatla olduğunu bilir..

Öyle bir hayat ki, her şey onunla kaim..

Durum anlatıldığı gibi olunca, sözlerin ve emellerin bir manası kalmaz..
Latif bir halde olan suretler de hükümsüz kalır.. Kesif bir hal alan ruhları da al..
Cisimleri de, bu arada say..
Bunların artık hiçbir manası yoktur; sadece HAYAT sıfatı tecellisine nail olan kul kalır.. Bunun hayatı, artık onların tümüne hayattır..
Bir müşahede yolu ile, hayatın onlarda sürüp gittiğini görür.. Bütün bu olanları kendisinden bilir.. Başka yerden değil..
Bu arada vasıta da kabul etmez..
İlâhî bir zevk olarak kabul eder..
Gizli, ama ayan beyan bir keşif sayar..

Evet.. Ben bu tecellide bir süre kaldım.. Zaman süremden bir süre, bu tecelli içinde geçti..
İşte o zaman da ben: Bütün varlıkların hayatını kendimde gördüm..
Her varlıkta, hayatımdan ne kadar varsa.. bakıp görüyordum..
Görüyordum ki; onların zat kabiliyetleri ne kadarsa, o kadar alıyorlar..
Ben bu tecellide, yüce zatla bir hayattım.. Bölünmez, parçalanmaz..
Bu tecellide, nice zaman kaldım; taa, yardım eli bana uzanıncaya kadar..
O yardım eli geldi; beni bir başka hale geçirdi.. Başka yer dahi aslında yoktu.. İşte, sözün gelişi böyle..

İLMİYE..
Yüce Allah, kullarından bazılarına bu İLMİYE sıfatı ile tecelli eder.
Bu tecelliye, hayat sıfatı tecellisinden girilir.. Bu durumu şu şekilde anlatabiliriz..
Yüce Allah, kuluna bütün mevcudata sirayet eden Hayat sıfatı ile tecelli ettikten sonra; o kulda bir zevk başlar..
İşbu zevk, anlatılan hayat birliğinin gücünden doğar..
İşbu hayat birliğinde, bütün mevcudat, anlatılan tecelli dolayısı ile; o kulla bir olmuştur..
Anlatılan bu birlikten sonradır ki; yüce zat o kula, İLMİYE sıfatı ile tecelli eder..
İşte.. bu ilim sıfatı tecellisini aldıktan sonradır ki o kul: Bütün âlemi, içinde bulundukları duruma göre bilir..
Anlatılan âlemlerin bütün dalları ve kolları, o kulun ilim çemberine girer.. Başlangıcından ta sonuna kadar..
Böyle olunca: O kul her şeyi bilir. Nasıl oldu, ne şekilde oluyor ve sonunda nasıl olacak?.
Bütün bunları bilir..
O bilir: Bu iş, olmamıştır..
O bilir: O olmayan şey, ne sebeple olmamıştır?
O bilir: Olmayan bir şey, olunca, nasıl olur? Ve nasıl olacak?..
Bütün bu anlatılanlar; o kulda bir ilim olarak mevcuttur..
Ama aslî bir ilim..
Ama hükmî bir ilim..
Ama keşfe, zevke dayanan bir ilim..
Öyle bir ilim ki.. Yani Öyle bir bilgi ki, malum olup bilinenlere onun zatından sirayet edip geçmiştir..

Hem de, icmal yolundan..
Hem de, tafsil yolundan..
Hem de küllî ve cüz'î yoldan..
Onun tafsili icmalinde gizli. Ama, gizliden de gizli bir gayb âleminde.. Ledünnî ve zatî olaraktan..
O, öyle bir gelişle gelmektedir ki; gaybın da gaybı âlemin, tafsilinden gelmektedir, bu şehadet âlemine çıkmaktadır..
Böyle olunca, onun icmal tafsili, gaybında müşahede olunur..
Toplu icmali ise.. gaybın da gaybındadır..

Sıfat tecellisi içinde olana; ilmin gelişi, zâhirde olan bir şey değildir.. Gizlinin de gizlisi âlemde, o ilmin içine dalan bilir!
Burada anlatılanlar, çok ince manalardır.. Ancak:
— Gureba..
Adı ile çağırılanlar anlarlar..
Burada tadılması gereken zevkleri, kimse tadamaz; ancak:
— Ümena ve üdeba..
Adı ile anılan zatlar tadarlar..

BASAR..
Yüce Allah, kullarından bazılarına da, bu BASAR sıfatı ile tecelli eder..
Bu tecellide, o kulun durumu şöyle olur:
Bu tecelli yüce Allah katından; ilme, ihataya, keşfe dayanan bir tecellisi ile geldiği zaman, onun için tam bir BASAR tecellisi yolu açılır..
Bu açılış, o kulun görüş açılışıdır.. İlminin uzandığı yere kadar ne varsa, hepsini görür..
Bu makamda:

a) Hakka dönük ilmin sözü geçmez..
b) Halka dönük ilmin sözü de geçmez..

Bu makamda sadece: BASAR tecellisine nail olan kulun görüşü vardır..
Varlıkları tümden, içinde bulundukları halleri ile, o kul görür..
Ama, gizlinin gizlisi bir âlemde..
Burada pek hayret veren bir nokta vardır ki; şudur:
O kul, gizlinin gizlisi âlemdeki her şeyi bildiği halde; bu şehadet âlemindekilere karşı bilemez ve göremez..

Bu müşahede makamının yüceliğine dikkat et; bak..
Bu güzel manzarayı seyret..
O kadar hayret verici bir şeydir ki, verdiği bu hayret kadar da tatlıdır..

Yukarıda anlatılan durumun, özellikle cehalet durumunun meydana gelişi şu manaya bağlıdır:
— Kulun halk cephesinde; Hakka ait olanlardan hiçbir şey yoktur..
Bu mana yanlış anlaşılmasın:

— Halk durumunun kalması..
Demektir..
Bu mana; başlıca: İkiliğin ortadan kalkması demektir..

Burada anlatmak istediğim esas manayı şu şekilde kısaca anlatabilirim:
— Sıfat tecellisine nail olan kulun, gayb âleminde bulunan şeyleri bu şehadet âleminde zuhur etmez..
Şayet bir zuhur olacaksa, bu, nadirat hükmündendir.. Ancak, bazı şeylerde olur..
Çünkü: O nadirattan şeylerin zuhurunu ise.. yüce Hak, o sıfat tecellisine nail olan kula ikram yollu çıkarır..
Bu arada bir noktaya dikkati çekmek isterim..
Bu dikkati çekmek istediğim nokta, zat tecellisine nail olan kulun durumudur..
Bu kula her şey birdir.. aynıdır..
Şehadet âlemi, gayb âleminin aynıdır.. Gayb âlemi ise, aynen şehadet âlemi gibidir..
Bu manaları anlamaya çalış..

SEMİ' ..
Yüce Allah kullarından bazılarına da, bu sıfatı ile tecelli eder..
Bu SEMİ' sıfatı tecellisine eren kul:
— Cemadat hükmünde bulunan (taş, toprak, vb.) şeylerin konuşmalarını dinler..
Bitkilerin sözlerini işitir..
Cümle canlı varlıkların dillerinden anlar..
Meleklerin sözlerini de anlar..
Bütün bu değişik dilde konuşanların lügâtlarını bilir..
Hali anlatıldığı gibi olan kul için: Yakın ile uzağın hiçbir farkı yoktur.. Onun katında uzak, yakın gibidir..

Yukarıda anlatılan manaları biraz açalım..
Yüce Allah bu SEMİ' sıfatı ile, o kuluna tecelli ettiği zaman: Bitkilerin dillerini, cemadatın gizli sesini, bütün değişik dilleri; ondaki ahadiyet gücü ile, o kul işitir ve anlar..

Bu tecelli sayesinde ben: Rahmaniyet ilmini Rahmandan dinledim..
Kur'an okumayı öğrendim..
Bir ölçü birimi olan rıtıl oldum..

İş bu anlatılan manaları, Kur'an ehli zatlar anlayabilir..
Başkaları anlayamaz..
Çünkü Kur'an ehli zatlar;
— Ehlûllah..
Adı ile çağırılır.. Öyle anılırlar.. Ve yüce Hakkın özelliğine sahip olmuşlardır..

KELÂM..

Bütün varlıklar, bu kelâm sıfatı tecellisine eren kulun kelâmındandır..
Bunun oluş yolu, aşağıda anlatıldığı gibidir..
Yüce Allah:

a) Kuluna hayat sıfatı ile tecelli eder..
b) Sonra, ilim sıfatı ile tecelli eder ve hayat sırrının O'ndan geldiğini öğretir..
c) Bundan sonra, basar sıfatı ile tecelli eder; bildiklerini gösterir..
d) Bundan sonra, semi', sıfatı ile tecelli eder; gördüklerinin seslerini duyar ve anlar..

İşbu anlatılan durum, ondaki hayat birliği yüzünden hâsıl olur..
Böylece konuşmaya başlar..
İşte bütün bunlardan sonradır ki:
— Bütün varlıklar, bu KELÂM sıfatı tecellisine eren kulun kelâmındandır..
Dediğimizin manası anlaşılmış olur..
İş bu halet içinde; yüce Allah'ın kelâmını; ezelde olduğu hali ile müşahede eder..
Keza, ebedde olduğu gibi..
.. Ve anlar ki: Onun kelâmı için bir tükenme yoktur..
Yani sonsuzdur..

Bu KELÂM tecellisi üzerinde biraz duralım.. Faydalı olacağı düşüncesiyle, bazı çeşitlerini önünüze serelim..
Bu tecelli çeşitlerinden bir tanesi: Yüce Allah'ın kulları ile konuşmasıdır.. Bu konuşma, arada bir perde olmadan olur.. İşbu perde, tecelliden önce gelir.. Tecelli anında kalkar..

Burada, bu konuşmaya nail olan zatlar üzerinde duracağız.. Onlardan bazıları yüce Hakkın zatına bağlı hakikatle münacaatını yapar.. Ama bu münacatı, kendi özünden yapar.. Dıştan değil..
Bir hitap duyar..
İşbu hitabın açılıp gelen belli bir yönü yoktur..
İşbu hitabı o kul, bütün varlığı ile duyar; yalnız bir kulak ile değil..

Bu hitab için, bir örnek verelim.. Mesela: Ona şu nida gelir:
— Sen sevgilimsin.. Sen sevdiğimsin.. Arzulanan sensin..
Sen kullardaki yüzümsün..
Sen, en üstün gayesin.. En çok aranan sensin..
Sen, sırlar içinde sırrımsın..
Sen, nurlar içinde nurumsun..
Gözümsün; süsümsün..
Cemalim sensin; kemalim sensin.
İsmim sensin.. Zatım sensin.. Vasfım sensin.. Sıfatım sensin..
Ben, senin isminim.. Ben senin resminim..
Nişanın benim.. Âlametin benim, sevdiğim..
Sen, bu kâinatın özüsün.. Bütün bu varlıklar, ve onlardan maksad sensin..
Müşahedeme yaklaş; ben sana varlığımla yaklaştım.. Uzak durma; çünkü ben:

— «Biz, ona şah damarından daha yakınız.» (50/16)

Sözünün sahibiyim..
Kulluk ismi ile bağlanıp kalma..
Rabb olmasaydı, kul da olmazdı.
Ben seni nasıl izhar ettimse, sen de beni izhar ettin..
Senin kulluğun olmasaydı; benim de, rububiyet vasfım olmazdı..
Ben, seni nasıl bulduysam, sen de beni öyle buldun..
Senin vücudun olmasaydı, benim vücudum da olmazdı..
Sevgilim, yaklaş yaklaş..
Sevgilim, yüksel yüksel..
Sevgilim, seni vasfım için istedim; kendim için yaptım..
Kendin için başkasını isteme; senin için de benden başkasını arzulama..
Sevgilim, bütün kokularda beni kokla..
Sevgilim, bütün taamlarda beni ye..
Sevgilim, mevhum şeylerden beni çıkar..
Sevgilim, malum şeylerden bana akıl yolu bul..
Sevgilim, bu hissedilen şeylerde beni müşahede et..
Sevgilim, el değdirilen şeylerde bana dokun..
Sevgilim, giyilen şeylerde beni giy..
Sevgilim, benden murad sensin.. Benimle künye aldın.. Namıma künye alan sensin..

Yukarıda anlatılan kelâmlar o kadar güzeldir ki, o kadar tatlıdır ki.. O yoldan yapılan ihsanlara ne doyulur, ne de o latifelerden bıkılır..

KELÂM sıfatı kendisinde olanlardan bazıları da: Hak'la konuşur.. Ama, halk dili ile..

Söylenen sözü bir yerden duyar.. Ama, o bilir ki: O söz, bir başka yönden gelmektedir..

Halktan biri ona seslenir; o da duyar..
Ama, Hak'tan duyar.. Halktan değil..
Bu manada şöyle söylerim:

Leylâ ile olurdum, gayrı yoktu görsem bile;
Cemadatla konuşurdum Leylâ'ya hitab ile..

Şaşılacak bir şey yoktur, onlarla konuşsam da;
Cemadattan cevab aldım, Leylâ'dan cevab diye..

KELÂM tecellisine nail olan kullardan bazılarını; yüce Hak cisimler âleminden alır,ruhlar âlemine götürür..

Mertebe bakımından, bunlar en yüce mertebelerin sahibidir..

Bazı kullar, bu yüce hitabı kalbinde bulur.. Kalben, yüce Hak'la konuşur..
Bazıları ruh ile, dünya semasına yükselir..

Bu sınıfa mensub olanlar arasında; ikinci ve üçüncü semaya yükselen zatlar da vardır..

Haliyle, bu yükseliş, kimin kısmetindeyse.. Kısmeti ne kadarsa, o kadar olur..

Sidre-i muntehaya yükselen kimseler de vardır..

Yükselirler; konuşmalarını orada yaparlar..

Hâsılı: KELÂM tecellisine nail olanlar, hakikatler âlemine girdikleri kadar yüce Hakk'ın muhatabı olurlar..

Bu böyledir; başka türlü olamaz.. Zira, her şeyin bir yeri vardır..

Yüce ve sübhan Hakk'ın şanı ise.. Her şeyi, yerinde yerine getirmektir..

KELÂM sıfatının tecellisi, Hakkın kelâmına muhatab olacak kimselerden bazıları için bir şeref köşkü kurulur..

Hem de, nurlu ve parlak bir şekilde.. Pırıl pırıl yanan bir köşk gibi..

Bazı kullar da, iç âleminde parlayan bir nur görür.. Yüce Hakkın hitabına, o nurlu yönden nail olur..

Bu nurun şekli değişiktir..

Bazen, çokluğu kavranabilir ve:

— Şu kadardır..

Denebilir..

Bazen, o nurun çokluğunu anlamak mümkün değildir.. Çok çoktur.. Çoktan da çoktur.

Anlatılan nur, yuvarlak daire biçiminde olabilir..

Uzayıp giden bir şekilde de olabilir..

Bazıları, bu KELÂM tecellisinde, ruhani bir suret görürler.. Münacatını o suretle yaparlar..

Aslında, kulun bu anlatılanlarla nail olduğu KELÂM tecellisine:

— Hitab..

Adı verilemez.. Ancak, bir ilimdir..

Bu ilimle, yüce Allah kuluna, şu manayı anlatır: Konuşan, bizzat Allah'tır..

Bu manayı anlatmak için, delile ihtiyaç yoktur.. Çünkü bu: bir anlık iştir..

Kaldı ki, yüce Allah'ın kelâmında özellik taşıyan bir gizlilik yoktur..

Kul, onun kelâmını duyduğu anda bilir ki o: Hakkın kelâmıdır..

Anlatıldığı gibi açık bir durum olunca; delile, beyana artık ihtiyaç duyulmaz..

Tek başına ve mücerred olan o hitabı duyduğu anda, kul anlar ki: Duyduğu Allah kelâmıdır..

Yukarıda, bu kelâm tecellisine erip yüce Hakkın kelâmını duyanlar için:

— Sidre-i müntehaya yükselen kimseler de vardır..

Demiştik.. Bunların nail olacağı kelâmın bir şeklini burada anlatmamız yerinde olur..

Bunlar arasında şu hitaba nail olanlar vardır:

— Sevgilim, senin benliğin işte benim kimliğimdir..

Sen aynen O'sun.. O ise.. ancak benim; sevgilim..

Senin bu yaygın halin, benim terkibimdir.. Çokluk yönün, benim birliğimdir..
Senin terkibin dahi, benim yaygın halimdir..
Senin cehaletin, benim ilmimdir..
Senden murad, benim..
Ben, senin içinim, benim için değil..
Sen de benim içinsin.. Senin için değil..
Sevgilim, sen üzerinde vücud küresinin döndüğü bir noktasın..
O varlık küresinde, sen abd olmaktasın; aynı zamanda, ma'bûd da olursun..
Nur sensin.. Zuhur sensin..
Sen bir güzelliksin; bir suretsin.
Tıpkı insana lâzım olan göz; bu göze de lâzım olan insan gibisin..

Ey ruh, ruhun dahi ruhu, âyet-i kübrâ olan;
Ey yanıp kavrulmuş ciğerlere teselli olan..

Ey emellere son, arzulara dahi son gaye;
Sözün bende hoş tadı, hoşça açışı bulunan..

Ey tahkik âleminin kâbesi, safâ kıblesi;
Ey gaybın arafatları, ey alnı nurla olan..

Sana geldik, zatımız mülkünde seni bıraktık;
Sen âhiretle dünyada tüm tasarrufu olan..

Sen olmasan, olmazdık; ben olmasam sen olmazdın;
Ben oldum, biz olduk; hakikattır bilinmez olan..
Ancak sensin, kasdımız, izzette ve zenginlikte;
Fakrı da sende saydık, ama fakrdir olmaz olan..

Bu KELÂM tecellisine nail olan zatlardan bazısına da, gaybler âleminin nidası gelir..

Bu nidayı alınca, olmadan evvel; olacak işlerin haberini söyler..

Bu haber, ondan bir sual yoluyla gelir..Bu zümre çoğunluktadır..

Daha çok, bu gibi işler, yüce Hak yoluna girilişin ilk anlarında görülür..

Bu KELÂM tecellisine nail olan bazı zatlar da, kerametler talebinde bulunurlar.. Allahü Teâlâ ise.. İkram babından onun bu talebini yerine getirir..

O keramet ikramına nail olan zat, bu his âlemine döndüğü zaman, aldığı kerameti kendisine delil olur.. Bu delil sayesinde, Allah ile olan makamının sağlamlığını anlar..

KELÂM ikramına nail olanlara dair bahsimizi burada kesiyoruz..

Onlar hakkında bu kadarı yeter..

Biz yine yolumuza girelim..

Yani: SIFATLAR TECELLİSİ bahsine..

İRADE..

SIFATLAR TECELLİSİ içinde ehliyet kazanan bazı kimselere yüce Allah, İRADE sıfatı ile tecelli eder..

Bu tecelliye nail olunca, yaratılmışlar hep onun iradesi ve arzusuna göre olur..

Bu tecellinin yolu, kelâm sıfatından geçer..

Yüce Allah, mütekellim sıfatını o kulda tecelli ettirince; o kul, bu sıfatın ahadiyet yönü ile, mahlukatta iradesini yürütmeye başlar..

Artık her şey, onun arzusuna göre olur..

Burada, önemli bir noktaya işaret edeceğiz.. Özellikle dikkat edilmesi gerekir..

Çünkü, bu tecelliye erenlerden, bazısı gerisin geri dönmüş; yüce Hak'tan yana gördüğü şeyleri inkâr yoluna sapmıştır..

Bu, şöyle olmuştur:

Yüce Hak, o kimseye; ilâhî olan gayb âleminde, her şeyin kendi arzusu ile olduğunu göstermiştir..

Hem de, müşahede yolu ile.. açık bir şekilde..

Kul, orada bu hale sahib olduğunu görünce; aynı şeyin bu şehadet âleminde de olmasını istemiştir..

Ne var ki, bu olamaz.. Çünkü o durum, zatî özellikler arasında sayılır. Bunu sezememiştir..

İşte.. Anlatılan talebi yerine gelmeyince, o aynen gördüğü müşahedeyi inkâr etmiştir..

Gerisin geri dönmüş ve kalbinin sırçası kırılmıştır..

Bu müşahededen sonra Hakkı da inkâr etti. Onu bulduktan sonra yitirdi..

KUDRET..

SIFATLAR TECELLİSİ içinde bazıları bu KUDRET sıfatı tecellisine geçer..

Bu geçiş sonunda, tümden eşya onun kudreti ile olmaya başlar..
Ama gaybî âlemde.. Gizlice..

Aynı âlemde bulunan, onun model varlığında olur.. Bu tecellide bir yükselme kaydedip ilerlerse.. ondan da öteye geçerse.. Gizli tuttuğu şeyler, kendisine görünmeye başlar..

Hem de açıktan.. Zâhir..

Bu tecelliye nail oldum ve orada:

— Salsala-i ceres..

Adı ile bilinen zil sesini duydum.. Onu duyunca bu yapım dağıldı.. Terkibim çözüldü..

Resmi varlığım yok oldu..

İsmim de silinip gitti..

Karşılaştığım bu halin şiddetinden eski bir sergi bezi haline geldim..

Âdeta bu bez; yüksek bir ağaca asılı gibi idi..

Şiddetli esen rüzgâr ondan parça parça koparıp götürüyordu..

Artık bu halimde, hiçbir şey görmüyordum..

Ancak gördüğüm: Gök gürültüsü ve şimşeklerdi.. Nurları yağdıran buluttu..

Ateş dalgalandıran denizlerdi..

Yer gök birbirine karıştı..

Bu halde ben: Kat kat katmerli zulmet içindeydim..

KUDRET tecellisi böylece sürüp gidiyordu.. meydana gelen hadiseler, birbirinden daha kuvvetli idi..

Benim için açılan yollar, alabildiğine uzuyordu..

Taa, Celâl ismi yüce köşke çarpıncaya kadar; böylece sürüp gitti..

Taa, cemal devesi hayal iğnesi deliğinden geçinceye kadar..

Bundan sonra, en yüce manzara açıldı.. Sağ el dahi böylece bağlandı..

İşte o zaman: Eşya tekevvün etti.. Âmâ hali gitti..

Bütün bu olanlardan sonra, Cudî üzerine gemi oturdu..

Ve.. Şu nida geldi:

— «Ey yer ve sema, isteseniz da istemeseniz de geliniz..
Dediler ki:
— İsteyerek gelmişiz..» (41/11)

Şu şiiri yukarıdaki manalar üzerine söyleyen söyledi:

Nasıl dilersen öyle tasarruf et zamanda;
Sen Mevlâsın biz dahi kullarız varlığında..

Bu kılıcı da düşmanların boynunda sıyır;
Kılıcın çeliktir; sözü geçer düşmanlarda..

İster bağışla, istersen tut cimrilik olmaz;
Arzun kadar da yaparsın cömertlik babında..

Yakınlık saadetini verdiğin yaklaşır;
Şekavette attığın da kalır uzaklarda..
Dilediğine arzularını yerinde yap;
Dilediğini hakir kıl, eremez murada..

İstersen bağladığın çözülmez düğümü çöz;
Çözdüğünü de bağlarsan, kalır bağlarında..

Sakın, hükümdeki cezadan hiç korkmayasın;
Başkası yoktur ki, hepsi kılıcın altında..

Melekût senindir, mülkün dahi sultanısın;
Ceberutta senindir, hep saadet katında..

Sonra, arş-ı mecid sana aziz bir mekândır;
Belli edersin, etmezsin de kürsü katında..

Aşağıda sıra ile anlatılan haller, hep bu KUDRET sıfatı tecellisi bölümüne girer.. Meselâ:

Tasarruf ehli zatların yaptıkları himmet bu tecelli çeşidindendir..

Hayal âlemi bu tecelli babında sayılır.. Keza, o hayal âleminde, benzeri olmayan harika acaib işler hep bu tecelli icabıdır..

Üstün büyü , yine bu tecelliden gelir..

Cennet ehlinin, cennette arzu ettikleri şeylerin diledikleri gibi olması bu tecellinin sonucudur..

Muhiddin b. Arabî Hz. eserinde anlattığı:

— Âdem'in tıynetinden kalan, semseme-i bakiye..

Acaibatı bu tecelli iledir..

Su üzerinde yürümek, bu tecelli iledir..

Havada uçmak, yine bu tecelli icabıdır..

Azı, çok yapmak; çoğu da, azaltmak vb. harika sayılan işler hep bu tecelli icabıdır..

Ey kardeşim,

Anlatılan manadan yana mahcub olma..

Bütün bu olanlar bir çeşitten ibarettir..

Gösterdiği yüzlerin şekillerine göre değişmektedir..

Saadet ehli olanlar, onunla saadeti bulmuştur.. Tard olanlar, yine bu yoldan şekavete girmiştir..

Bu manaları anla..

Burada sana bazı işaretlerde bulundum..

Müşkil manalı cümlelerin sırlarını gösterdim..

Eğer bunlara karşı bir vukufun olur; orada bir durak makamı alırsan; saklı, gizli kader sırrına muttali olabilirsin..

İşte o zaman; bir şeye:

— Ol..

Dersen, o şey olur..

O, öyle yüce Allah'tır ki, emri KÂF ile NUN arasındadır..

RAHMANİYET..

Yüce Allah, bazılarına da, bu RAHMANİYET sıfatı ile tecelli eder..

Kulun, bu sıfat tecellisine ermesi; ancak: kendisi için rububiyet arşı kurulup ona yerleştikten sonra olur..

İşte.. O zaman, ayakları altına bir de iktidar kürsüsü kurulur..

Bu yoldan onun rahmeti, bütün mevcudata geçer..

İşte.. O zaman o: Zatın kürsüsüne bağlanır.. Sıfatlar kıyamını bulur..

Ve.. Âyetlerden şu âyet-i kerimeyi okumaya başlar:

— «De ki: Ey mülkün sahibi Allah, sen mülkü kime dilersen, ona verirsin.. Mülkü, kimden dilersen; ondan alırsın.. Kimi dilersen, onun kadrini yükseltir; kimi dilersen, onu alçaltırsın.. Hayır, yalnız senin elindedir. Şüphesiz sen, her şeye Kadir'sin..

Geceyi gündüzün içine koyarsın; gündüzü de geceye sokarsın.. Ölüden diri çıkarırsın;diriden ölü çıkarırsın.. Sen kimi dilersen, ona sayısız rızık verirsin.. » (3/26-27)

Bütün bu olanlar, onun gayb âleminde olur.. Oluş şekli, şekten ve şüpheden beridir..

Her şey, kendi sinesinde, kendi kalbinde olduğu gibi açıktır..
Zata mensup zatlarla, sıfatlara mensup kimseler bu makamda ayırd edilir..

ULÛHİYET..
Bazılarına da: yüce Allah, ULÛHİYET sıfatı ile tecelli eder..
Bu tecelliye nail olan kimse.. Zıdları özünde toplar..
Beyazı ve siyahı bir eder..
Yükseklikleri de, aşağıları da şümulüne alır..
Toprağı da, incileri de bir görür..
Bu tecellide, kulun aklı: İsme, vasfa erer.. Ama,açılıp kapanmayı kabul etmez.
Bunun katında o gibi işler, susuza su gibi gelen serap gibidir.. Git git bulunmaz.. sonu yok..
Bir şey bulamaz; sonunda, Allah'tan başka..
Allah'ını bulur; Allah da onun hesabını görür..
Sağlı sollu kitabını alır; ve şu âyetin okunuşunu duyar:

— **«Uzaklık, zalim topluluğa..» (23/41)**

Burada; nur için de, bir mana vermemiz gerekir ki; onu da bilesin.
Nur:
— Kitab-ı mestur..
Olarak tarif edilen satırlar halinde yazılan kitabdır..
Bu kitabda yüce Allah, istediğini dalâlete; istediğini hidayete getirir..
Haliyle bu hidayet ve dalâlet, onların istidatları ve kabiliyetleri icabıdır..
Bu manayı, yüce kitabda, yani: Kur'anda bulabiliriz..
Allâhu Teâlâ, getirdiği bir misal dolayısiyle şöyle buyurdu:
— **«Allah onunla, çoğunu dalâlete düşürür; çoklarına da, hidayeti nasib eder..» (2 / 26)**

Haliyle, bu hidayet ve dalâlet işi; onların getirilen misaldeki anlayışlarına göre olmaktadır..

Yukarıda anlatılan nuru, bilhassa, ULÛHİYET tecellisi babında gerekli bil..
Bil ki ..
Bu nur, olmadan, yol kapalıdır..
Çünkü o: Yüce Allah'ın sıratıdır..
Bu, anlatılan tecelliye ermeyi arzu edenlere, bir yol gösteren hidayettir.. Bundan yana nasibsiz olanlara da dalâlet olur..
Gelen hitap, her iki şekilde de tecelli edebilir. Sana düşen, her ikisine de itibar etmektir..
Keza, hidayet ve dalâlet yollu olan her iki isimle de isimlendirilmiştir..
Yani: ULÛHİYET tecellisi..
ULÛHİYET semalarında, aydınlatarak döndükleri halde; o parlak yıldızlar batabilir..
Ama şaşma yoluna devam et.. Dışa kanma; içe dönük ol.. Yolu bulursun..

Bu arada, ULÛHİYET tecellisinin bazı özelliklerini de anlatmamız yerinde olacak..

Bu ULÛHİYET tecellisine nail olan kul: Çeşitli dinlere ve milletlere mensub olanların görüşlerinde isabet bulur..

Onları yanlışlama yoluna sapmaz.. Onların görüşlerindeki asıl mahazı bilir..

Onlardan, saadeti bulanların; nasıl saadet ehli olduklarını müşahede yolu ile anlar..

Aynı şekilde, onlardan şekavet yolunda olanların da; o yola nasıl saptıklarını müşahede yolu ile anlar.. Onların şekavetine sebeb olan şeyi bilir..

Yine bilir ve anlar ki: Dalâlet bataklarına batanlardan her biri; o dalâlet yollarına ne yoldan girmiştir?..

Yine ULÛHİYET tecellisi özellikleri arasında kalan: Bütün din, millet ve mezhep mensuplarının hatalı yönlerini tesbit edip bulur..

O kadar ki: Müslüman, mümin, muhsin, irfan sahibi kimselerin de hayalı yönlerini..

Bu meyanda, onun doğru bulduğu; yalnız, tam kemâl halini bulan hakikat ehli kimselerdir.. Başkaları değil..

Yine bu ULÛHİYET tecellisi özellikleri arasında, ona nail olan kul için: Nefyin mümkün olmayışıdır.. Keza isbatın da mümkün olmayışıdır..

Böyle olunca: Onun için:

— Vasıftır.. Zattır..

Gibi sözler edip bir ayırd edici duruma girmek de mümkün değildir..

İsimlere meyli mümkün değildir..

Resmen görülür şeylere de, ihtiyacı yoktur..

Bu ULÛHİYET tecellisinde:

— Müheyminun..

Adı ile anılan meleklerle görüşüp buluştum..

Onları, değişik müşahede makamlarında gördüm..

Onların her birini, kendilerine çizilen sınırlarda; hayranlık içinde buldum..

Bazısı: Cemal tecellisi içinde, hayrette donup kalmıştı..

Bazısına: Celâl gemi vurulmuş; susup kalmıştı..

Bazısına: Kemâl salınışı gelmiş; konuşturup duruyordu..

Bazısı: Kendi kimliği içinde kaybolmuştu..

Bazısı: Kendi benliği içinde ve yerinde hazırdı..

Bazısını: Esas varlık yok etmişti..

Bazısı Müşahede içinde vardı..

Bazısı: Dehşetine düşmüş; hayran olmuştu..

Bazısı: Hayretine dalmış; dehşete düşmüştü..

Bazısı: Fenası içinde eriyip gitmişti..

Bazısı: Beka içinde yükselmişti..

Bazısı: Sırf yokluk içinde secde ediyordu..

Bazısı: Vücub içinde ibadet ediyordu.. Varlığı elzem bir durumda idi..

Bazısı: Varlık içinde helâk olup gitmişti..

Bazısı: Müşahede içinde boğulmuştu..

Bazısı: Ahadiyet ateşinde yanıyordu..

Bazısı: Samediyet denizlerinden avuç avuç alıyordu..

Bazısı: Ünsiyeti yitirmiş; kudsiyeti bulmuştu..
Bazısı: Kudsiyeti kaybetmiş; ünsiyeti bulmuştu..
Hâsılı: Onların hali, göreni dehşete bırakıyordu..
Konuşmaları, şaşkınları ayıktırıp yola getiriyordu..

Bütün bu olanları gördükten sonra..
Onların arasında bulunan müşahede bakımından en kâmiline yanaştım..
Gerek neşet ediş şekli, gerekse kendisine verilen makam bakımından en yükseğinin yanına gittim…
Bu gidişim bir meyilden ibaretti; ama, ittila halinde bir meyil.. Onların halini görüp hayret içinde kalan bir kimsenin edindiği, kanaat cinsinden bir meyil değildi..

Şanını, yukarıda anlattığım meleğin yanına vardım ve şöyle dedim:
— Ey yakınlığı bulan kâmil, edebi tam mukaddes ruh; bana halinden anlat..
Bu müşahede makamlarını, hallerini bana bildir..
Bu resmî durumu, bana anlat; söyle..
İsmini bana açık anlat..
Bu talebimde, benden iraz etti.. Açık söylemekten kanat açar gibi, omuz silkti..
Ama sonra döndü.. Fasih bir dille konuşmak isteyenin dönüşü gibi bana döndü..
Ve.. Dizleri üzerine oturdu.. Hayret hali ile çöktü..

İşte.. bundan sonra tekrar halinden sordum.. O da, anlattı. Önce şöyle dedi:
— İsimden sorma.. Eğer isimden sorarsan, resmiyette bağlı kalırsın..
Ama, onu bırakma da; sonra hakkın tam bir sönüşle söner..
Sonra bu, safha safha görülen şeylere de yanaşma.. Sonra, semalara dalar; Rabbından yana perdeli kalırsın..
Zata da yönelme; bu meyilli yönelme ile, un ufak olan bir yokluğu taleb etmiş olursun..
Nefyetmek, küfrandır..
İsbat etmek, hüsrandır..
İsbat ve nefyetmek, iki denizdir.. Yüce Hak ise, onlar arasında bir berzah..
İki deniz birbirine karışmaz..
Beni isbat yoluna gidersen; beni senden başka yapmış olursun.. Gayrının yerine oturtmuş olursun..
Beni nefyedersen, kendi öz mananın hakikatından yana mahcup olursun.. Perdelenirsin..
Şayet diyecek olursan:
— Sen, benim..
O zaman denir:
— Hani sende benim fennim?.
Şayet dersen:
— Sen de, benden ayrısın; başkasın..
O zaman: Hayrımdan yana her manayı yitirmiş olursun.. Bu manada hayrete dalarsın; tam bir fakre düşmüş olursun..
Şayet:
— Acizlik..
Babında bir dille konuşursan; o zaman da, izzet vasfını öldürmüş olursun..

Bir kemâl ve son gaye iddiasına yeltenirsen.. İş yine değişir..
Çünkü, senin işin nihayette değil; bidayettedir..
Eğer bunları tümden bırakıp:
— Uykudan, dalıp gitmekten..
Yana bir şey söylersen, gayrı her şey biter.. Ne kadar şeyler kaybedersin ne kadar..
Şayet zatında ikamet eder; arşın kemâline kurulursan söyle, hani ne var benim kemâlimden sende?. Bendekilerden sana ne kalır?..
Burada şu şiiri söyledim:

Hayretime de hayret ettim, neden diye;
Vehmim de şaştı, onun hayretinden diye..

Bu şaşkınlığı hiç bilemedim nedendir;
Kalbimin cehli onun ilmimi ki diye..

Cehl dersem, onu tam yalanlamış olurum;
İlim dersem kal ehli olan nerde diye..

Devam etti:
— Semâ'm yücelerin yücesidir.
Mescidim, taa.. ötelerin ötesindekidir.. Onun çevresi, gelenler için çok güzeldir.. Yolcular için, tatlı akan suyu vardır..
Denizime girip yüzenleri, gerdanıma inci gibi dizerim..
Atıma binene, ülkemi gezdiririm..
Ama, her kim haddini aşar ve kendinde olmayanı söylerse, ona ceza verir; kendilerine şu emri okurum:

— **«Allah'a karşı yalan söylemeyin; azabla sizin kökünüzü kurutur..» (20/61)**

Doğru yol, benim..
Kıvrılan düz olan benim.. Kadim de, sonradan yaratılan da benim..
Bu münademe kadehleri, yüce Hakkın varlığında devam etti. Konuşma, böylece sürüp gitti..
Taa.. İçten içe bir ses gelinceye kadar..
Ve mana ibriğinin inbiğinden sular akıncaya kadar..
Bundan sonra bazı sorular sordum; saklı manaları anlatmasını diledim..

— **«Özünde çeşitli fikirler yürütülen büyük haberden sordum..» (78/2-3**)

Meâline gelen âyet-i kerimedeki büyük haberleri sordum…
Buna karşılık bana şöyle dedi:
— Dinle.. Bu sorduğun şey yüce iştir..
Ama bu yüce işin zirvesinde, ondan daha âlâsı ve daha yücesi vardır..

Oraya çıktığın zamandır ki, münacatını açık bir dille yaparsın.. Sarih beyanla konuşursun.. Bu, o yüce makamlardan bir ihsandır.. Saklı tarafı yoktur; açıktan verilir..
Sordum:
— Anlattıklarının hakikati nedir?..

— **«Rahman.. Kur'ân'ı öğretti..» (55/1-2)**

Âyeti-i kerimesini okudu..

Sonra; KADÎR ismini sordum ve:
— Ey falan, bana benden haber ver..
Dedim.. Bunun üzerine şu âyet-i kerimeleri okudu:

— **«İnsanı yarattı.. Ona beyanı öğretti..» (55/3-4)**

Sonra devamını okudu:

— **«Ay da, güneş de hesaplıdır.. Yere serili bitki ve dik ağaçlar secde ederler..**
Semayı, Allah yarattı; ona ölçüyü o koydu..» (55/5-7)

Bundan sonra, MÜRİD için sordum ve:
— Ey kadim olan yeni.. Benden anlat.. Beni bana gönder..
Dedim.. Şu âyet-i kerimeleri okudu:

— **«Güneş dürüldüğü zaman.. Yıldızlar düştüğü zaman.. Dağlar yürütüldüğü zaman.. Bulutlar yağmursuz kaldığı zaman.. Vahşî hayvanlar bir araya geldiği zaman.. Denizler ataşe verildiği zaman.. Ruhlar birleştiği zaman.. » (81/1-7)**

Sonra alim ve hakim dili ile devam etti:

— **«Diri gömülen kız, hangi suçundan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman..**
Sayfalar açılıp yayıldığı zaman..
Sema koparıldığı zaman..
Cehennem kızdırıldığı zaman..
Cennet yaklaştırıldığı zaman..
İşte o zaman, her nefis ne getirdiğini bilecek..» (81/8-14)

Bundan sonra ona şöyle dedim..
— Ey anlaşılmaz hakim zat.. Bana anka-i mağribden haber ver..
KÂF ile NUN arasında bulunan hazineyi bana göster.. Delilim ol.. Dedi ki:
— Benden bu kadarı yeter.. Kadim zatın söylediği kâfi..
Dedim ki:
— Bu yetmez..

Dedi ki:
— Sana daha fazlasını söyleyip artırayım..
Dedim ki:
— Artır, lutfun olur..
Dedi ki:
— Kalanı, benden sana gelen sağlam haberdir.. Aydınlık görüştür..
Dedim ki:
— Anlaşılması bana zor geliyor.. Sen kimsin?. Ey efendimiz..
Dedi ki:
— Kulun özüyüm..
Sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

— «Buna dayanamazlar ki..» (21/102)
— «Bir şeyi dilediğimiz zaman; emrimiz ancak ona:
— Ol..
Demekten ibarettir.. O şey olur..» (16/40)

Bu üstün huzur konuşmaları sürüp gitti.. Böylece onların el değmemiş hayır yönleri bana göründü..

Taa, saadet rüzgârı esinceye kadar..
Onun için, yücelik nişanları da hakikat halini buldu..
Onun getirdiği tatlı kokuyu aldım..Öyle bir hal aldı ki o koku:
Lezzetle, lezzet için, lezzette nefha nefha geliyordu artık..
Beni benden aldı….
— Ve benden aldığını yine bana getirdi..
Duygularım dağıldı.. Civam aktı, kayboldu..
Olmuş ve olacak yok oldu..
Dönen de, kalan da ondan hakkını aldı..
Artık bölge isimleri silindi..
Ne ölü kaldı; ne diri..
İşte.. Bu andadır ki: Ebedi bir ölümle öldüm..
Sonsuz bir yokluğa kavuştum.. Ama bir başka varlıkta..
Bundan sonra, ne dirilme kaldı; ne de yayılma..
Bu makamda, kayıp da yok; huzur da..
O anda diri fani oldu.. Evde bulunanlar hep helâk oldular..
İşte o zaman özüne sordu:

— «Bu gün mülk kimin?..
Cevabını verdi:
— Vahid kahhar olan Allah'ın..» (40/16)

15. BÖLÜM - ZAT TECELLİGÂHI

Esen yellerle gelen ZAT için sende tad vardır;
Onun dışında kalan ise, tümden parçalardır..

Temiz tecellidir, vasfedilenin vasfından da;
Onda bir şey yok, ne itibar ne izafet vardır..

Güneş gibi açılır kapanır, vasfı yıldızlar;
Yok gibi, hükmen onun için isbat vardır..

Karanlıktır; onda sabah, onda şafak aransa;
Yerine gelmeyince, yolcularda şaşma vardır..

Onu kasd ederek nice deliller yola düştü;
Şimalleri unuttu, onda şaşırmaca vardır..

Gizli yoldur, ne resmi vardır ne de alâmeti;
Ona varmak zordur, koruyan yücelikler vardır..

Onun için yol karışıktır, öğretene de zor;
Onun ötesinde mefhum sırra duraklar vardır..

Katışıksız oluşundan akıl ona yol bulamaz;
Hiç katılamaz, fikir için kokusuzluk vardır..

Ne hidayet ateşine yollarda bir işaret;
Ne de takva için yol gösteren aydınlık vardır..

Öyle yollardır ki, başında deliller koyulur;
Orada, ne yaşama ne de ölmeleri vardır..

Vasıfları oldu, izzet denizinde boğulmak;
Hiç vefa yoktur, onun özünde ölüler vardır..

Onun nihayeti için de yol bulunamaz;
İsimle, sıfatla da bu zatta yücelik vardır..

Önce ZAT üzerinde bir tarif yapalım.. Bunu yapalım ki bilesin.. ZAT: Mutlak vücuddan ibarettir..

Vücudu burada, sadece:

— Var..

Manasına kabul etmek icab eder..

Mutlak'ı dahi: Tam bir bağımsızlık, olarak almalıdır..

Mana, yukarıda anlatıldığı gibi olunca; itibarların, izafetlerin, nisbet bağlantılarının, vecihlerin tümden düşmesi icab eder..

Burada, bir noktaya dikkat edilmesi icab edecek.. Anlatılan şeyler için:

— Tümden düşmesi icab eder..

Demeyi, hiçbir şekilde:

— Mutlak vücud olan ZAT'ın dışına atmak..

Manasına almak değildir.. Tam tersine, itibarları ve diğerlerini, mutlak vücud cümlesinden saymak icab eder..

Bu:
— Mutlak vücud..
Dediğimiz, sadece bir ZAT' tan ibarettir..
Öyle bir sadelik ki: Onda hiçbir zuhur düşünülemez..
Özellikle: İsmin, vasfın, nisbetin, izafetin ve diğer zuhuru gereken şeylerin..

Sözü geçen şeylerden yana, herhangi bir zuhur olursa.. Bu zuhuru, zuhur ettiği yere bağlamak icab eder;sade ve sırf ZAT'a değil..
Çünkü: ZAT parçalanma kabul etmez; bütünleri ve parçaları kapsamına alır..
O, özünde böyledir..
Nisbetlere ve izafetlerle gelince:Bunları ZAT'ın bekasında bilmelidir.. Hatta daha ileri bir mana ile: ZAT'ın ahadiyet saltanatı altında, kimliklerini erimiş bilmek gerekir..
ZAT'ta; bir vasfa, yahut bir isme, yahut vasfa itibar edildiği zaman bu: O itibar edilen müşahede makamının hükmü olur; ZAT'ın değil..
ZAT'ın durumu:
— Mutlak vücud..
Şeklinde anlattığımız manaya göredir..
Dikkat edilirse:
— Kadim vücud.. Vacib vücud…
Demiyoruz.. Ta ki o: Bu gibi tabir bağları ile bağlanmaya..
Ancak, şunu da ifade etmek icab eder ki, burada: ZAT'tan murad olunan mana: Kadim, vacib var olan ZAT'tır..
Bunu da, böyle bilmeli ki:
— Mutlak vücud..
Sözümüzden onu:
Mutlak..
Tabiri ile de, bağlamış olmayalım..
Kaldı ki, böyle bir manayı:
— Mutlak..
Tabirinden de çıkarmak mümkün değildir.. Zira, mutlakın kendisinde, şekillerden herhangi biri ile, hiçbir bağın olmayışıdır..
Yani: Tam bir bağımsızlık..
Bu manayı anlamaya çalış.. Cidden, bu mana çok dikkat edilmesi gereken konudur..

ZAT'ın kendi özelliği içindeki durumunu yukarıda anlattık..
Şimdi, onun kendine has makamdan inişi üzerinde duralım..
Bu da, bilmen gereken bir mevzudur..

ZAT kendi sadeliğinden ve sırf olma durumundan indiği zaman; onun üç tecelligâhı olur..
Yine bu üç tecelli makamı, onun sadeliği ve sırflığı içindedir; ona bağlıdır..

Şimdi, o üç tecelligâhı saymaya geçelim..

BİRİNCİ TECELLİGÂH: Ahadiyettir..

Burada, ZAT'ın inişi: İtibarlardan, izafetlerden, isimlerden ve sıfatlardan bir şey için değildir.. Hatta sayılanların dışında kalan bir şey için de değildir..

Sayılanlardan hiç birinin onda zuhuru yoktur..

Sırf ZAT'tır..

Ancak sadeliğinden inişi hükmüne göre:

— Ahadiyet nisbeti..

Denip bağlanmıştır..

İKİNCİ TECELLİGÂH: Hüviyettir..

Burada da, yine önce anlatılan; izafet vb. şeylerin zuhuru yoktur.. Ancak, ahadiyetin zuhuru vardır..

Bu makamda, hüviyet, ZAT'ın sadeliğine katılmıştır..

Ancak, ahadiyetin, ZAT'a katılması gibi değildir.. Ahadiyet daha ileri geçer.. Bu, biraz daha akla yakındır..

Sebebi: Bu makamdaki gizlilik, akıl yolu ile bilinsin..

— O.. HU

Demek sureti ile, gaibe bir işaret yolu bulunsun..

Bu mana, burada ancak bu kadar anlatılır; anla..

ÜÇÜNCÜ TECELLİGÂH: Enniyettir..

Bu makamda da, yine diğerleri için bir zuhur yolu yoktur.. Ama, hüviyetin zuhuru vardır..

Burada da; ZAT'ın sadeliğine katılma vardır.. Lâkin hüviyetin katılmasına benzemez.. Bu, biraz daha iniktir.. Halk cephesine, maddî sayılanlara biraz daha dönüktür..

Sebebi de: Sonradan yaratılan hâdis şeyler, huzur ve hazır gibi manalar akıl yolu ile bilinsin..

Haliyle bu gibi şeyler, yani : Sonradan yaratılan hâdis şeyler, rütbe itibarı ile:

— Akıl yolu ile bilinen, saklı ve gaib..

Durumları ile tabir edilen şeylerden bize daha yakındır..

Bu manayı iyi anla ki, âyetle belirteceğimiz hususları kavrayabilesin..

Düşün ki: yüce Allah:

— «O.. BEN.. ALLAH..» (27/9)

Buyurdu.. Bu yüce kelâmdaki:

— «BEN..» (27/9)

Kelimesi, ahadiyete işaret sayılır.. Çünkü o, sırf isbattır.. Onda bir takyid, yani: Bağlılık yoktur..

Aynı şekilde, ahadiyet sırf mutlak ZAT'tır.. Kendi dışında bir şeyle bağlılığı yoktur..

— «O..» (27/9)

Zamiri ise.. ahadiyete mülhak olan hüviyete işarettir..
İş bu mana icabıdır ki: Benlikle terkib edilerek meydana çıktı..
Böylece:

— «BEN..» (27/9)

Kelimesi, inniyet ahadiyetine mülhak olan hüviyete işaret oluyor..
İş, anlatıldığı gibi olunca: "O" dan başladı; "BEN'e" dayandı.. Haberde de karar kıldı..
O haber ise:

— «ALLAH..» (27/9)

Lafza-i celâlidir..
İşbu haber, nüzul yollu bir geri dönüşle

— «BEN..» (27/9)

Kelimesine dayandı.. Böylece: Ahadiyet ve hüviyet derecesinde bir enniyet, yani : BENLİK oldu..
Bütün bu anlatılan manaları, bir arada topladığımız zaman kalan:
Sırf sade ZAT'tan ibarettir..

Yukarıda anlatılan, üç tecelligâh dışında ZAT'a yalnız bir vahidiyet tecelligâhı kalır..
Bu vahidiyete ise:
— Ulûhiyet..
Tabir edilir.. Ki bu da: Vahidiyet mertebesinden ayrılıp gelir.. Böylece:
ALLAH..
Adını almaya hak kazanır..
Üstte geçen âyet-i kerimenin tertibi de, anlattığımız manaya delâlet eder..
Bunu da düşün; anla..

Yukarıda dediklerimizi anladınsa, sana ZAT üzerine başka bir mana kapısı açalım..
Anlayışına göre, oradan gir ve bil..
ZAT'a mensub olanlar kendilerinde:
— Latife-i ilâhiye..
Bulunan kimselerden ibarettir..
İşbu manayı daha önce:
— Yüce Hak bir kuluna tecelli eder ve kendi varlığında fenaya vardırırsa.. onun yerine: İLÂHÎ LATİFE yerleştirir..
Şeklinde sarf ettiğimiz bir cümle ile de anlatmıştık..
Yukarıda anlatılan LATİFE iki şekilde olur:

a) ZATİ..
b) SIFATİ..

Şimdi bunların manasını açalım.
Anlatılan latife, ZATİ olduğu zaman, insana bağlanan bu heykel:
O kâmil ferd olur.. Her şeyi özünde toplayan bir gavs olur..
Bu varlığın işleri onda çevrilir..
Yapılan secde ve rükûlar onun için olur..
Yüce Allah âlemi onunla korur..
— Mehdî ve Hâtem..
Tabirleri, onu anlatmak için kullanılır..
İşte.. HALİFE, odur..
Âdem'in a.s. kıssasında geçen işaret bu manayadır..
Bu mana icabıdır ki: Varlıkların öz hakikatleri onun emrini edaya koştular..
Tıpkı: Demirin mıknatısın kucağına atıldığı gibi..
Anlatılan LATİFE'ye: ZAT yönünden sahib olan kimsenin kahrı altında, kâinat kahrolur..
O kimse, sahib olduğu bu güçle istediğini yapar..
Hiçbir şey, ona kapalı değildir..
Bütün bunların o velîde var oluşu;o ilâhî LATİFE'nin: Sırf, sade ZAT olarak var oluşuna bağlanır..
Bu manadaki ZAT tek yönlü olarak, hiçbir rütbeye bağlı değildir.. Ne ilâhî olan Hakka has rütbelere.. Ne de, kula ait halka mahsus rütbelere..
Böylece, varlıklara ait rütbelerden, her rütbenin hakkını verir.. İster ilâhî olsun, isterse halkî..
Bu makamda bulunana, hakikat vergilerinden hiçbirini, sahibine vermeye engel olan bir şey bulunmaz..
ZAT için bir bağlılık olabilir; hatta tutuculuk da..
İşbu bağlayıcı ve tutucu şey, isim olabilir.. Hakka has bir vasıf da olabilir. Halka mahsus bir vasıf da olabilir..
Ama, daha önce anlatılan makamda bulunan ZAT için, böyle bir tutucu durum yoktur..
Çünkü o: Sade bir ZAT'tır.. Bilfiil eşya onun katındadır.. Bilkuvve değil.. Zira, arada bir engel yoktur..
Eşyanın ZAT vasfını alanlarda, bazen bilkuvve bulunuşu; bazen de bilfiil gelişi: Anlatılan engellerin gelişine ve kalkışına göredir..
Burada, anlatılan ZAT'a gelen bazı badireleri ve ondan sadır olan bazı halleri de nazara almak icab eder..
Bu badirelerde, engellerin kalkışı durur..
Bu duruşu; bir hale, bir vakte, bir sıfata, ya da önce anlatılan bazı sebeplere bağlamak gerekir..
Fakat.. asıl anlattığımız öz ZAT, bütün bu anlatılanların hepsinden temizdir..
Bu mana, şu âyet-i kerime ile daha güzel anlaşılır:

— «Her şeye yaratılış hakkını verdi; sonra hidayet etti.. » (20/ 50)

Burada, bu kadar.. Daha ileri gidemeyiz…

Ehlûllah, ZAT bahsi şöyle dursun; ahadiyet bahsine bile engel olmuşlardır..
Eğer böyle olmasaydı; ZAT üzerine çok şeyler anlatırdık..
İşitilmemiş, görülmemiş tecellilerini söylerdik..
Hayretengiz, ilâhî ve sırf ZATİ yüceliklerden anlatırdık.. Anlattıklarımızda, ne isim ne resim kalırdı; ne de vasıf..
Bunların dışında kalanlar için dahi, orada bir kıpırdama ve bir giriş hakkı yoktur..
Biz, manalarımızı, kendi gayb anahtarlarını alarak; saklı gayb hazinelerinden indirdik..
Onları, safha safha alıp; en güzel ibare ve en ince tabirlerle, bu şehadet âlemine çıkardık..
Ve.. O anahtarlarla, akılların kapalı kilitlerini açtık..
Açardık ki: Kul devesi, vusûl deliklerinden onun ZAT cennetine girsin..
Yani: Onun, nurlar ve zulmetlerle kaplı, sıfat perdeleri ile saklı cennetine..
Son olarak şu âyet-i kerimeyi okuyalım ve ZAT bahsini burada bitirmiş olalım:

— «Allah, dilediğini nuruna ulaştırır.. Allah, insanlar için misaller getirir.. Allah, her şeyi bilendir..» (24/35)

16. BÖLÜM - H A Y A T

Bir şeyin kendi nefsi için varlığı: Onun, tam bir HAYAT'ıdır..
Ve bir şeyin kendinden başkası için varlığı, onun için izafet yollu bir HAYAT' tır..

Yukarıda anlatılan kısa girişten şu mana çıkar:
Yüce ve sübhan olan Hak, kendi nefsi için mevcuttur..
Böyle olunca, asıl HAYAT sahibi odur.. HAYAT'ı da, tam bir HAYAT 'tır.. Ona ölüm gelemez. Gelemez; böyle bir şey düşünülemez de..
Halkın durumuna gelince: Onlar, Allah için mevcut olanlar cümlesinden sayılır..
HAYAT durumlarına gelince: Ancak izafet yollu bir Hayat'tır.. Onun tam sahibi değillerdir..
Onların fenaya maruz kalmaları, kendilerine ölüm gelmesi bu sebebe dayanır..
NETİCE: Halkın HAYAT'ı Allah'ın HAYATI' dır..

Şimdi, yüce Allah'ın insanlardaki HAYAT durumuna geçelim.
Aslında, Allah'ın halktaki HAYAT'ı, tamdır; birdir..
Ne var ki, halk kendi durumlarına göre, o HAYAT'da değişik şekil alırlar..

Bu HAYAT, kendilerinde bulunanlara bir göz atalım.. Şöyle ki:
1 – İNSAN-I KÂMİL..
HAYAT' ın zuhura geldiği kimselerden bazılarında; HAYAT tam sureti ile zuhura gelir..
İşbu HAYAT zuhurunu tam alan, ancak, İNSAN-I KÂMİL olabilir..
Çünkü: Kendi nefsi için mevcuttur.. Ama hakiki bir vücudla.. Bunda ne izafet vardır; ne de mecaz…
Onun Hakka yakınlığı, sayılan hallerin hiç biri ile ilgili değildir..
Başkasına nazaran, tam HAYAT sahibidir..

Bu çeşit HAYAT sahibi sınıfına bir başka zümre de katılır.. Bunlar yüce Allah'ın:

— MÜHEYMİN..

İsmi ile adlandırılan, illiyyûn melekleridir.. Bir de, bu sınıfa katılan, KALEM-İ A'LÂ ve LEVH vardır.. Ki bunlar, tabiat unsurlarından meydana gelmiş değillerdir..

Tabiat unsurları dışında kalan, bu iki çeşitten başkaları da vardır..

.. Ve bunların hepsi, İNSAN- I KÂMİL' e katılmıştır.. Ondan sayılır..

Bu manayı anla..

2 – HAYVANÎ İNSAN, MELEK, CİN..

Mevcutlar arasından bazılarında: HAYAT, kendi oluşu gibi zuhura gelir.. Ama tam bir HAYAT değildir..

Bu çeşit HAYAT'a sahib olanlar şunlardır: HAYVANÎ İNSAN, MELEK, CİN..

Anlatılanlardan her biri, kendi için vardır.. Mevcut olduğunu bilir.. Anlar..

Bilir, onlar ama, bu vücud onun için hakikî bir vücud değildir..

Çünkü O HAYAT'la oluşu, ona yakınlık peydah etmeyen bir oluştur..

Böyle olunca, onun mevcud oluşu, Hak içindir; kendisi için değil..

Esas HAYAT' a yakınlığı da, tam olmaz; eksik kalır..

3 – KALAN HAYVANAT..

Bazılarında HAYAT zuhur ederken, kendi suretine göre zuhur etmez..

Bu da, yukarıda anlatılan: HAYVANİ İNSAN, MELEK, CİN kısmı dışında kalan canlı HAYVANAT zümresidir..

4 – NEBAT, MADEN, BAKİ CANLILAR..

Bazılarında HAYAT iptal edilmiştir..

Bunlar, kendilerinden başkası için vardır.. Kendileri için değil..

Bunlar da: NEBAT, MADEN, bir de, önce sayılanlar dışında kalan hayvan çeşididir..

Anlatılanların benzerlerini de bu arada saymak gerekir..

Hâsılı: HAYAT , bütün eşyada vardır..

Durum böyle olunca, varlıkların hemen hepsi canlıdır; diridir..

Çünkü: O şeyin var oluşu, aynen HAYAT sayılır..

Bu arada kalan fark: Tam oluşu veya tam olmayışıdır..

Burada, HAYAT alışı yönüyle, bir şeyin tam oluşunu: Kendi mertebesinde hakkı olan mikdara bağlamak icap eder..

Eksilmesini ve artmasını da; yine bu mertebeye bağlamak gerekir.. Keza yokluğunu da, yine o mertebedeki yokluğuna..

Yoksa, vücuda bulunan her şey: HAYAT ciheti ile, tam HAYAT içindedir.. Zira, özünde HAYAT tek HAYAT' tır.. Onda noksan olma yolu yoktur. Bölünme imkânı da düşünülemez..

Aynı şekilde; bir cevherin cüzler haline gelip parçalanması da istihale icabı mümkün değildir..

Yani: Böyle bir şeyin muhal oluşu icabı olarak..

HAYAT, tek cevherden ibarettir.. Kendisine has kemal durumu ile her şeyde mevcuddur..

Bir şeyin şeyliği, kendisinin HAYAT'ıdır.. Bu HAYAT ise, Allah'ın HAYAT'ıdır..

Öyle bir HAYAT ki, eşya onunla kaimdir..

Onların bu kıyamı ise.. Yüce Allah'ı tesbihtir.. Haliyle bu Tesbih: Yüce Allah'ın HAY isminden gelen HAYAT icabıdır..

Bu varlıkta bulunan her şey, yüce Hakk'ı tesbih eder..

Bu tesbih ise.. Her isim alan varlığın Allah'ı Tesbih oluşudur..

Önce varlıkların HAY ismi cihetinden tesbihini ele alalım..

Bu tesbihi: HAY isminin onlarda aynen HAYAT şeklindeki oluşuna bağlamak icab eder..

Aynı şekilde, onların bu tesbihini, alim ismine de bağlayabiliriz..

Bu da, onların ilim altına girişlerinin bir sonucudur..

Diyelim ki, bu varlıklar yüce Allah'a:

— Yâ Alim..

Diyor.. Onlardan biri böyle dediği zaman:

Yüce Allah'a olan bilgisini onun alim olduğuna dair anlayışını, kendi özünden almıştır..

Bu ilim ise.. Onlara, şöyle veya böyle oluş şekillerine hükmen konmuştur..

Böyle olunca: Ondan gelen ilmi, onun şanında kullanmış olurlar.. Ama ondan ayrı değil..

Eşya olarak bilinen mevcudatın KADİR ismi yönünden tesbihi ise:
Yüce Allah'ın kudret saltanatı altında oluşlarıdır..

Bir de onların, MÜRİD ismi yönünden tesbihini ele alalım..

Bu Tesbih de, yüce Allah'ın bulundukları hal üzere onlara verdiği özelliktir..

SEMİ' ismi ile tesbihlerini ele alalım..

Bu Tesbih ise.. Yüce Allah'a kendi kelâmlarını duyurmalarıdır..

Ne var ki, bu hemen olmaz.. Tam da olmaz.. Hal yolu ile, hakikatler cümlesinden istihkakları kadar olur..

Bu dahi, yüce Allah'la aralarına giren konuşma yolu ile olmaktadır..

BASİR ismi cihetinden tesbihleri ise: Ona görünmeleridir.. Bu da, hakikat durumlarındaki istihkakları kadardır.. Bir de, yüce Hakkın basarına nail oluşları kadardır..

MÜTEKELLİM, ismi cihetinden eşyanın yüce Allah'ı tesbihi ise.. O'nun: Kelimesi ile oluşlarından ibarettir..

Buraya kadar anlatılanlar, sana bir kıyastır.. Kalan isimleri, buna göre kıyas edip ölçebilirsin..

Yukarıda anlatılan durumu bilip kavradınsa, aşağıda anlatılacakları da bilip anlamaya çalış..

Bilesin ki..

Eşyanın HAYAT'ı: Kendilerine nisbet edildiği zaman, sonradan yaratılmış bir durum alır. Allah'a nisbet edildiği zaman ise.. KADİM olur.. Yaratılmış falan olmaz..

Çünkü:

Eşya kendi HAYAT'ı dır..
HAYAT'ı ise.. Kendi sıfatıdır..
Sıfatı ise.. Kendisine, yani: Zatına bağlıdır..

Anlatılan manayı, akıl yolu ile, bulmak istediğin zaman, kendi HAYAT'ına bak.. Onun sana bağlanışını gör..
Bu bakıp görmende sana has olan ruhtan başka bir şey bulamazsın..
Bu ruh ise.. Hâdis bir ruhtur..
Bu böyle.. Ama, daha ileri geçer; kendi HAYAT'ının sana ihtisasından yana bakmazsan..
Evet anlatıldığı gibi yaparsan; her dirinin: Yüce Allah'ın HAYAT'ı ile diri olduğunu müşahede yolu ile tadarsın..
Ki, sen o HAYAT'ın içindesin..
Sonra, bu HAYAT'ın bütün mevcudatta geçerli olduğunu da şahid olursun..
NETİCE: Bilirsin ki, HAYAT yüce Allah'a bağlıdır..
Bu öyle bir HAYAT'tır ki, âlemin kıyamı onunladır..
Böyle bir HAYAT ise.. KADİM'dir.. İlâhidir..

Burada işaret ettiğim manaları anlamaya çalış..
Yazdıklarımın tümünde, bu kitapta geçen meselelerin tümünde, istilâh hariç olmak üzere: Geçmişte yazılanlardan hiçbir şey almadım..
İstilahları da almak mecburîdir.. Çünkü, her ilmin kendisine has bir tabiri ve ifade tarzı vardır.. O tarzın dışında, o ilim üzerine konuşmak yolu kapalıdır..
Bu sebeple, sadece onların istilâhlarını kullandım; o kadar..
Esas duruma gelince: Benim bu kitabıma yazdıklarımı, benden önce hiç kimse, hiç bir kitaba yazmamıştır.. Hele benim bildiğim kadarını..
Sonra, işitip anladığım kadarını, hiç kimsenin hitabında da duymadım..

Bu şekildeki ilmi, onu bir başka gözle müşahede etme yolundan elde ettim..
Öyle bir gözle ki.. Onu anlatabilmek için:
— Ondan hiçbir şey gizli değildir..
Cümlesi ile sözü açar..

— «Ne yerde, ne de gökte.. Ne en küçüğü ne de en büyüğü kalmıştır; hepsi Kitab-ı mübine girmiştir..» (10/16)

Âyet-i kerimesindeki mana ile bitiririm..

Şunu bilesin ki..
Manalar, heyetler, şekiller, suretler, sözler ve ameller çeşidini ele al..
Sonra, bitki ve maden cinsini vb. şeyleri kendisine:
— Vücud..
İsmi verilenleri de onlara kat.. Ve bil ki: Hepsi, tam bir HAYAT'a sahiptir..
Bunlardan her birinin HAYAT'ı: Kendilerinde kendileri için tam bir HAYAT sayılır..
Tam HAYAT sahibidir: Onunla akıl eder; onunla işitir, onunla görür, güç yetirir, diler ve dilediğini de yapar..

Ancak, yukarıda anlatılan mana keşif yolundan bilinir.. Başkaca bilinmez..

Biz, bu manaya ayan beyan şahid olduk.. Kaldı ki, bu müşahedemizi teyid eden haberler de vardır..

O haberler bize de ulaşmış olup biri şudur:

— «Ameller kıyamet günü suretler alarak gelir.. Gelir ve kendisini işleyene şu hitabı yapar:

— **Ben senin amelinim..**

Der... Sonra, bir başkası da gelir..»

Ve sen, onlardan istediğini tard eder; istediğinle konuşursun..

Bu bir hadis-i şerifti.. Bir başka hadis-i şerifte ise, şöyle buyuruldu:

— «Güzel kelime, şu şu suretle gelir.. Kötüsü ise, şu şu suretle gelir..»

Bu âyet-i kerimede ise, bu mana şöyle anlatılır:

— «Onu hamdiyle tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur..» (17/44)

Hâsılı: Eşyanın tümü Allah'ı Tesbih eder.. Hem de açık konuşulan bir dille.. Allah'ın keşif ihsan ettiği kullar, bunu duyarlar..

Keza, hal ile de tesbih ederler.. Ki bunu: Bu bölümün geçen kısmında da anlattık.

Onların bu konuşma dili ile tesbihi, Allah'a hamdledir..

Ama bir gerçek olaraktan.. Mecazî değil..

Bu manayı anla..

Bütün bu âzâ ve duygular anlatılan kabilden konuşur..

Bize ihsanı yapılan keşifle, bütün bunları bulduk; gördük..

Bu sebeble, imanımız, artık taklid yollu değil; tahkiktir.

Bizim için artık gayb yoktur.. Ancak bir yere bağlı kalmamız icabı gayb oluyor..

Yoksa gaybımız şehadetimizdir.. Şehadetimiz dahi, gaybımızdır..

Bu şekilde, teyid yollu anlatmamız da, muhataba bir şey anlatabilmek içindir..

Bizim için değildir.. Bizim, bu keşfi, bu gibi teyidlerle bulduğumuz manasına da gelmez..

Anla, düşün ve irşad yolunu bul.. Haliyle, Allah dilerse..

Allah.. Hak söyler..

Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..

17. BÖLÜM - İLİM

İLİM: Yüce Hakkın eşyayı anlamasıdır;

Ama, bir yönüyle ondan gelen fenasıdır..

Lâkin, alim ismidir eşyayı idrak eden;
Varlığa düşen de ondan faydalanmasıdır..

Ezeller tam olarak bilir ve bilendir;
Olmuşları, sebeb: Gizlilik olmamasıdır..

Aslında mukaddes İLM'in hakikati birdir;
Beklenen, artık kül veya cüz olmamasıdır..

O, gayb âleminde mücmeldir, ama tafsili;
Bu şehadet âlemindedir ve imasıdır..

Mücmeli de toplamıştır burada tafsili;
Beklenen dahi bunda şüphe olmamasıdır..

Buna delil: Bilinir, zatıdır hallâkımız;
Varlığın da, bize bildirilmiş olmasıdır..

Onunla biliriz: Yüce Hakkı, kendimizi;
Şaştığım: Tek ferdin, tüm eşyayı almasıdır..

Bilesin ki…
İLİM: Sıfat-ı nefsiyeden sayılır ve ezelî vasıf taşır..

Yüce Allah'ın kendi zatını bilmesi ve halkını bilmesi: Tek İLİM'dir:
Bölük kısmı yoktur.. Sayıya da gelmez..Ancak O: Zatını, kendisi için olanlarla bilir.. Halkını ise.. Oldukları hal üzere bilir..

Burada bir nokta var ki, önemlidir.. Ki o:
— Bilinen şeyler, yüce Hakka ilmi kendi özlerinden verdiler..
Şeklinde bir mana çıkarılmamasıdır.. Böyle bir mana:
— Yüce Hak, ilmini başkasından almıştır..
Demeğe gelir ki, doğru değildir..
Nitekim böyle bir söz, İmam-ı Muhiddin b. Arabî'den r.a. yanılma sonucu çıkmıştır.. Ki o:
— Hakkın malûmatı, kendiliğinden Hakk'a İLİM vermiştir..
Şeklinde bir cümle kullanmıştır..
Kendisinden özür dileriz .. Ama, biz:
— Yüce Hakk'ın İLİM derecesi bu kadardır..
Diyemeyiz.. Çünkü biz, bundan sonraki incelememizde, yüce Hakkı: Kendi zatından gelen köklü bir İLİM'le malûmat sahibi bulduk.. Hem de: Malumatta bulunan şeylerden istifade etmeden..
— Malumatta bulunan şeyler..
Dediğimiz, kendi hakikat cephelerine, yüce Hakkın hükmen verdiği şeylerdir..
Şu var ki, onların hükmen aldığı şey, Yüce Sübhân Allah'ın İLM'idir..

Bu İLİM iktizası, onların durumlarına giren İLM'i ise, yüce Hakkın ikinci hükmüdür..

Adı geçen İmam'ın r.a. gördüğü, bu ikinci hükümdür..

Yüce Hakkın zatının iktizası olarak, malumatı kendinden aldığı bu ikinci hükmü görünce,sandı ki: Yüce Hakkın İLM'i, malûmatın iktiza ettiği şeylerden gelmiştir.. Bu sebeble:

— Bilinen şeyler, yani: Malûmat, yüce Hakka İLM'i kendi özlerinden verdiler..

Dedi:

Böylece: Malumatın İLM'i yüce Haktaki; zatî, aslî ve küllî İLİM olduğunu anlamayı kaçırdı.. Hem bu İLİM, malûmatın yaratılmasından ve icadından önce, yüce Hak'ta vardı..

Zira, onların ilm-i ilâhî'deki oluşu, ancak yüce Hakkın onlara karşı olan İLİM'idir..

Bu İLİM ise, ancak malûmatın tek tek zatları için konan bir hükümdür..

Bundan sonra, malûmattan bazı işler iktiza etti.. Yani: Malûmattaki İLİM, yüce Hakkın zatında bir değişiklik alarak..

Önce böyle.. Sonra, yukarıda anlatılan ikinci hüküm gelir; malumatın İLM'i yüce zata bağlanmış olur..

Malumata dayanan hüküm ise.. Malumata dair zatında olan İLM'inden başka bir şey değildir..

Yukarıda anlatılan manayı, derinliğine düşün.. Çünkü bu: İnce bir meseledir..

..Ve anlatıldığı gibidir..

Eğer iş, anlatıldığı gibi olmasaydı:

— «Âlemlerden yana bir ihtiyacı yoktur; gınâ sahibidir..» (3/97)

Âyet-i kerimesi ile anlatılan vasfı alamazdı..

Sebebine gelince, durum:

— Bilinen şeyler, yani: Malumat, yüce Hakka İLM'i, kendi özlerinden verdiler..

Cümlesinde anlatıldığı gibi olacak olsa idi; o zaman, yüce Hak için İLM'in oluşu, malumata dayanırdı..

Kendi vasfında, bir şeye dayanma durumu olan ise.. O şeye muhtaç sayılır..

İhtiyaca sebeb olan ise: O dayanma vasfıdır..

Halbuki İLİM vasfı, yüce Allah için nefsî bir vasıftır. Yukarıda anlatılan durum ise.. onun bu vasfını bozar.. Ve, bir şeye muhtaç duruma getirir..

Yüce Allah ise.. Bu gibi şeylerden yana tam bir yüceliğe sahiptir.. Bu, böylece bilinsin..

Bunun üzerinde daha fazla durmayıp, başka bir yönden ele alacağız… Burada, İLİM için üç yön çizeceğiz.. Şöyleki:

a) ALİM.. (bizzat bilen)
b) ÂLİM.. (bilici)
c) ALLÂM.. (işi, bütün inceliği ile bilen)

Şimdi, bunların kullanış şekilleri üzerinde duralım..

ALİM..

İLİM, mutlak olarak, Hakka bağlandığı zaman, bu:

— ALİM..
İsmi ile anılır.. Söylenir..
ÂLİM..
Eşyanın bilinmiş olması yönüyle Hakka bağlandığı zaman, bu:
– ÂLİM..
İsmi ile söylenir.. anılır..
ALLÂM..
Eşyanın bilinme yolu ile, İLİM; ikisi birlikte yüce Hakka bağlandığı zaman bu:
– ALLAM..
Adı kendisini için verilir ve öyle söylenir..

Yukarıda özeti çıkarılan: ALİM, ÂLİM, ALLAM isimleri üzerinde biraz duralım..
Şöyleki:

a) ALİM..

Bu isim:
— Sıfat-ı nefsiye..
Diye bilinir.. Bu makamda, İLM'in dışında bir şey görmek yoktur..
Çünkü: İLİM, öz varlığın hakkıdır.. Zatı için kendi kemal durumunda böyledir..

b) ÂLİM..

Bu isim
— Sıfat-ı fiiliye..
Diye bilinir.. Bu, yüce Hakkın eşyayı bilmesidir..
Bu çeşit bilgide: İLM'in kendisi için olması veya başkasına olması aynıdır.. Manayı değiştirmez..
Çünkü, fiiliye yönünden gelir.. Meselâ, bu çeşit İLM'i kullanırken:
— Kendi nefsini bilicidir.. Yani: Kendisini bildi..
Dersin; sonra:
— Başkasını bilicidir.. Yani başkasını bildi..
Dersin.. Zira, işin içinde, fiile dayanan bir durum vardır..
— F illiye..
— Denmesi de, bu sebebe dayanır.. Böyle olması da gereklidir..

c) ALL ÂM..
Bunun kullanışı iki yönden olur.. Şöyle ki:

1 – İLMÎ nisbetlere bağlanma yönünden görünürse.. O zaman:
— Sıfat-ı nefsiye..
Adı verilir.. Tıpkı ALİM gibi olur..

2 – Eşyanın bilinme yönüne nisbet edilince de:
— Sıfat-ı fiiliye..
Adını alır..
Anlatılan sebeblere dayandığı içindir ki; halkın İLİM babında vasfı:

— ÂLİM..
Olarak geçer.. Hiçbir şekilde onlara:
— ALÎM ve ALLÂM..
Adı verilemez.. Meselâ:
— Falan kimse ÂLİM'dir..
Denir; ama:
— ALÎM ve ALLAM 'dır..
Denmez..
Meğer ki, bir kayda bağlı olarak:
— Falan kimse, şu işe, şu şu kadar ALİM'dir.
Denilmiş ola.. Ama, bu:
— Şu işin şu şekilde tam ALLAM'ıdır..
Yahut :
Mutlak bir ALLÂM'dır.
Şeklindeki cümlelerde kullanıldığı gibi kullanılamaz..
Bir şahıs, bu gibi vasıfla anıldığı zaman, mutlaka bir kayda bağlamak icab eder.. Meselâ:
— Falan, şu fen dilinde ALLÂM'dır..
Denebilir.. Ki, bu şekilde bir cümlede:
— ALLÂM..
İsminin kullanılması, bir cevaz yolu ile, işin genişliğini bildirmek içindir..
Ama halkın:
— Falan ALLÂME'dir..
Şeklinde kullandıkları cümlede geçen ALLÂME tabiri, bu kabilden değildir.. Çünkü bu, Allah ismi değildir.. Zira:
— Allah ALLÂME'dir..
Denmesi caiz değildir..Bu manadaki inceliği anla..

Şimdi, İLİM isminin bir başka manasını anlatmaya geçelim..
Bilesin ki..İLİM: Vasıflar arasında, HAYY ismine en yakın olanıdır..
Nasıl ki: Hayat da, vasıflar arasında, zata en yakın olanıdır..
Bu durumu, bundan önceki bölümde, şuna benzer bir cümle ile anlatmıştık:
— Bir şeyin varlığı kendisi için hayattır.. Vücudu ise.. Zatından başkası değildir.. Zata ise.. Hayat vasfından daha yakın bir şey yoktur.. Hayata ise.. İLİM'den daha yakını yoktur..
Çünkü, her canlıya İLİM elbette lâzımdır..
Bu manadaki İLİM iki çeşittir:

a) İLHAMÎ..

Ki bu tür İLİM, hayvanatın ve haşeratın İLM'i çeşidi arasında sayılır..
Kendine gerekli olan ve gerekli olmayan şeyleri bu yolla sağlarlar..
Meselâ: Yemek, mesken, hareket, sükûn gibi..
Bu tür İLİM, her canlı için lâzımdır..

b) BEDİHÎ, ZARURÎ, veya TASDİKİ.

Bu çeşitten İLİM'ler insanın, meleklerin ve cinlerin İLİM'leridir..

Bu iki çeşit İLİM arasında, mana itibarı ile, bir fark yoktur..

Bu izahtan da, anlaşılıyor ki: İLİM hayata en yakın olan vasıflar arasında sayılır..

İşbu mana icabıdır ki, yüce Allah kinaye yollu, İLM'i hayattan saydı:

— «Yoksa.. Ölü iken dirilttiğimiz kimse, onun gibi mi olur ki?..» (6/122)

Yani:

— Cahil iken bilgi verdiğimiz kimse, onun gibi mi olur?.

Denmek isteniyor.. Ve devamla:

— «Kendisine bir nur verdik; insanlar içinde onunla yürür.. » (6/122)

Yani:

— O İLM'in iktizasına göre hareket eder..

Denmek isteniyor; sonra da, buna benzemeyen şahıs anlatılıyor:

— «Öbürünün durumu, karanlıkta yürüyen gibidir..» (6/122)

Yani:

— Cehalet karanlığında..

Demeğe geliyor.. Ki bu: Cehaletin aynı olan tabiat zulmetidir.. Devamla bu kimse için:

— «O zulmetin dışına çıkamaz..» (6/122)

Buyuruluyor..

Bu bir gerçektir.. Çünkü: Zulmet, ancak, zulmete götürür..

İşbu mana icabıdır ki: Cehaletle ilme gidilmez..

Bu cehaletten, tabiî olan cehli anlatmak istiyorum..

Böyle olunca da, bir cahil için, cehalet yolu ile, cehaletten çıkması imkânsızdır..

Aynı manadaki, âyet-i kerime devam ediyor:

— «Böylece, kâfirlere, amelleri süslü göründü..» (6/122)

Burada kâfirler:

— Kendi varlıkları ile, Allah'ın varlığını örtenler..

Manasına gelir..

Çünkü onlar: Kendilerinde, mahluk durumları dışında bir şey görmediler.. Mevcudatta aynı görüşe sahib oldular..

Böylece: Allah'ın yüzünü perdeleyip dediler:

— Onun vasfı mahluk olamaz.. Onun için bir yokluk vasfı da yoktur..

Ama, işin inceliğini anlayamadılar ki: Yüce ve sübhan olan Hak, her ne kadar mahlukatında zâhir olmuş ise de; bu onun şanına yakışır bir şekildedir.. Zatının hakkı olan biçimdedir..

Mahlukatın noksanından ona bir şey gelmez..

Şayet mahlukatın noksanından ona bir noksan isnad edilirse.. O noksanlar arasında kemâli zuhur eder; noksan hükmünü, o mahlukattan kaldırır.. Onun zatına bağlandığı için, kâmillik durumunu kazanır..

Kâmilden ise.. Ancak kâmil çıkar..

Kâmil zata yapılan isnat ise.. Haliyle noksan yollu şeyler olabilir..

Bu manada şu şiir güzeldir:

Çirkinin noksanını onun cemali kapar;
Onda parlayınca, çirkinlik ortadan kalkar..

Onun celâli, düşküne değerler, getirir;
Böyle olunca da, hem noksan, hem düşkün kalkar..

Yukarıdaki izahtan da anlaşılacağı gibi; İLİM, hayata lâzımdır.. Aynı şekilde, hayat dahi, İLİM için lâzımdır…

Çünkü: Hayatı olmayan bir âlimin varlığı muhaldir..

Hâsılı: İLİM ve hayatın durumu, lâzım melzum durumu gibidir..

Ancak, esas manayı kavradıktan sonra:

— Burada, ne lâzım vardır; ne de melzum..

Diyebilirsin.. Şu yönden ki:

Kendi özünde, yüce Allah'ın her sıfatının istiklâli vardır..

Eğer böyle bir istiklâle sahib olmasaydı; yüce Allah'ın sıfatlarından bazısı, başkası ile terkib edilmiş olurdu.. Ya da, sıfatlarının bir araya gelmişi..Halbuki böyle bir şey yoktur..

Yüce Allah, bu gibi şeyden tam manası ile yücedir.. üstündür..

Yukarıda anlatılan mana açısından şöyle deyebiliriz:

— Yüce Allah'ın halikıyet sıfatı; irade, kudret ve kelâm sıfatından terkib edilmemiştir..

Bu sıfat müstakildir. . İçinde bir başkasının terkibi yoktur.. Başkası için, bir lâzım melzum durumu da yoktur..

Kalan sıfatların da tümü, aynı şekildedir..

Düşün:

Yukarıda anlatılan mana, yüce Hak içindir.. Ve sahihtir..

Aynı şekilde, bu mana: Halk için de sahihtir.. Çünkü şu mana sahihtir..

— «Allahü Teâlâ, Âdem'i kendi sureti üzerine yarattı..»

Durum, böyle olunca, insanın;

Rahman sıfatlarından her sıfatın bir sureti olması lâzımdır.

Durum ki böyledir, insanda: Rahman'a nisbet edilen şeylerin hemen hepsi de bulunur.. Hatta sen, anlatılan manaya göre:

Muhal olan bir şeyi vücud hükmüne bağlayabilirsin; ama insan vasıtası ile..

Meselâ: Muhal olan bir şeyi farz kabilinden tahayyül edersin..

.. Ve bu hayalinde, bir canlı vardır; ilmi yoktur.. Yahut bir âlim vardır; onun da hayatı yoktur..

İster ilmi olmayan canlı, isterse hayatı olmayan âlim olsun.. Hepsi de senin farzettiğin hayal âleminde mevcuttur..Rabbin namına yaratılmıştır..

Çünkü: Hayal ve ondakiler, Allah'ın mahlukudur..

İşbu durum gösteriyor ki: İnsan vasıtası ile, bu âlemde başkasına hayal olan şey bulunuyor..

Şunu da bilesin ki..

Bu his âlemi, hayal âleminin bir parçasıdır..

Bu his âlemi mülk âlemidir.. Hayal âlemi ise onun melekûtudur..

İş, anlatıldığı gibi olunca, melekût âleminde bulunan şeylerin bu mülk âleminde zuhuru gerekir..

Ne var ki, bu zuhur: Hal, vakit, durumlarının kabiliyetleri kadar olur.. Böylece, o zuhur eden şey, melekût âlemindekinin bir zuhuru olur..

Anlatılan bu cümlelerin altında, bir çok ilâhî sırlar yatmaktadır..

Onların şerhi mümkün değildir..

Onları anlamaya çalış: ihmal etme..

Çünkü onlar, gayb âleminin anahtarlarıdır.. Eğer onları tam olarak elde edebilirsen, bu varlık âleminin kilitlerini açabilirsin..A'lâ'sını ve esfelini..

Allah dilerse, bu kitabın belli yerinde melekût âlemi üzerine söz edilecektir..

Yukarıda anlatılan manaları anladıktan sonra, İLİM olsun, hayat olsun; isterse bunların dışında kalan sıfatlar olsun:

— Birbirinin lâzım melzumudur.

Der.. Telâzüm yoluna gidebilirsin.. Ama, aksini de söyleyebilirsin..

Cenab-ı İlâhî üzerine, bilhassa onun Resulünün S.A. diliyle söz yolu açıktır.. Şu âyet-i kerime bu manayı ifade eder:

— «Benim arzım geniştir; ancak bana ibadet ediniz.. » (29/50)

Şu şiirler, yukarıda anlatılan mana üzerinedir.. Söyleyene Allah'tan rahmet dileriz:

Hayret o denize ki, dışa akmaya can atar;
Sahile çıkmakta, dalgalar birbirine çarpar..

Onun rüzgârları, her yönden çok sert esmektedir;
Dalgaları geri çevirmekte kıyama kalkar..

Onda gök gürültüleri, peşpeşe gelmektedir;
Dalgaların sesleri gibi korkunç sesler çıkar..

Şimşekleri de, bakanın göz bebeğini kapar;
Bir kılıç gibi ki, hizasına gelene parlar..

Bulutları dahi, hep üst üste yığılmış durur;
Yağanları da, boşluğundan safha safha damlar..

Bunlar dıştan zulmettir üst üste ama bir katre;
O katrelerden ki, zulmet babında deniz saklar..

Ondan isabet alan selâmeti nasıl bulur?
Ki vasıf binekleri, zatında boğulur batar..

Ne yapar o ki, yüzerken kesilince kuvveti;
Bu halinde onu kurtarmaya dahi kim koşar?.

Allâhü Ekber, ondan kurtulan ise.. hiç yoktur;
Heyhat.. Heyhatlar içinde dahi heyhatları var..

18. BÖLÜM - İRADE

İRADE: Bir önceliktir ilâhi ihsanlardan;
Bizim için olmuştur bu, onun nefhalarından..

Cemal onunla zuhura geldi, kesretten ki;
Anlatma babında olmuştur anlaşılmazlardan..

Güzelliklerini gösterdi ihsanı altında;
Halife, o tecelli suretlleri nurlarından..

Olmasaydı, gerektirmeseydi güzellikleri;
Mahlukatın yaratılmasını kendi zatından..

Mahlukat olmazdı, kendilerine gelmeseydi;
Vasıflanmış olmak, onun güzel sıfatlarından..

Hep ona mazharlar, cemal mazharı da onlarla;
Her şey her şeyin mazharı oldu hoşluklarından.

Vahid, ferd sıfatı olan mümin bir mümin için;
Aynadır, haber: Muhtar zatın anlattıklarından..

O, bir mümin; alınınca, bir ferd de bizden mümin;
İki ayna gibi olur zatî duruşlarından..

Onun güzelliği bizdedir, güzelliğimiz de;
Onda belli. lüzumsuzdur kalanı isbatlardan..

Adımız adı oldu; adı dahi adımızdır;
Her şey her şey için bir surettir nişanlardan..

Şayet bu anlatmayı dilemiş olmasaydı o;
Şanı icabı zor olur beyanı gayblarından..

Bundandır ki, İRADE mana hükmünü geçirdi;
Hepsine, kalan nisbetlerden ve vasıflarından..

Bilesin ki..
İRADE: yüce Hakkın ilim tecellisidir.. Haliyle bu, zatî bir hükme göre olur..
O hüküm ise.. Bu İRADE'dir..

İRADE: Varlık babında, malumata yüce Hakkın tahsis ettiği bir özelliktir..
Bu tahsis dahi, ilmin verdiği hükme bağlıdır..
Yani: ilim neyi icab ettiriyorsa.. Yapılan tahsis ona göre olur..
Buraya kadar anlatılan bir vasıftır; ama yüce Hakkın vasfıdır.
Bu vasfın adına:
— İ R A D E..
Denir..

Bizdeki yaratılmış vasfını alan İRADE, aynen Hakkın İRADE'sidir.. Ama, bize nisbet edildiği zaman, bize lâzım olan bir yaratılma durumu meydana çıkar.. Haliyle vasfımıza lâzım olan bir şekli ile..

İşbu anlatılan mana icabıdır ki:
— İRADE, yaratılmıştır..
Diyoruz.. Yani: Bizim vasfımıza göre olan İRADE..

Ancak, bu İRADE, yüce Allah'a bağlanışı dolayısı ile, zatı için kadim vasfını alan İRADE'dir..

Talebe uygun bir şekilde, eşyanın beyanı için, bize engel olan durum ise.. O İRADE'nin bize olan nisbetidir..

İşte.. Asıl yaratılmış olan, bu nisbettir..

İRADE'nin bize karşı olan bu nisbeti kalktığı, tamamen Hakka bağlandığı zaman.. Ama ondaki şekliyle.. İşte o zaman: EŞYA, talebe uygun bir şekilde, oluşmaya başlar..

Bu manayı da anla..

Tıpkı: Bize nisbet edilen yaratılmış vücudumuz gibi.. Ve bu vücudumuzun Allah'a nisbeti ile, kadim oluşu gibi..

Şunu da, unutmamak lâzımdır ki, bu bağlantı zarurîdir.. Keşif ve zevk ona verilir.. Aynen kaim olan ilim verilir..

Şimdi.. bu makamdan ondan başka ne kalır?..

Bu manayı da anla..

Bilesin ki..
İRADE için, bu yaratılmışlarda, DOKUZ zuhur şekli vardır..
Onlar sırası ile şöyledir:

BİRİNCİSİ: Meyil..

Bu meyil, kalbin talibi olduğu şeye karşı bir cezbedilişi olur.. Bu meyil, kuvvetlenir ve sürülüp giderse.. o zaman, ikinci bölümde sayılacak VELÂ’ durumuna geçer..

İKİNCİSİ: Vela’..
Bu:
— İlgi duyup, bir bağlantı peydah etmek..
Demektir.. Bu da, şiddet kesbeder ve artarsa.. Üçüncü olarak sayılan:
— SABABET..
Adını alır..

ÜÇÜNCÜSÜ: Sababet..
Bunun açık manası şudur:
— Sevdiği kimse uğrunda, kalbin tam bir salınışıdır..
Tıpkı: Bir su gibi, damla akar gibi, damla akar gider.. Sonunda bir şeyi kalmaz..
Biter tükenir..

DÖRDÜNCÜSÜ: Şegaf..

Bu, yukarıda anlatılan halin, yani: Kalbin tam salınışı ile, bir bitkinlik sonunda başlayan halidir..

Bu durumda, bir İRADE tecellisi, tecelli bulduğu yeri kendinden geçirir..

BEŞİNCİSİ: Heva..

Bu durumun başlaması, yukarıda anlatılan halin kalbde tam yerini bulup yerleşmesine ve onu dışta kalan her şeyden geçirmesine bağlıdır..

Böyle bir halin adı: HEVA’dır..

ALTINCISI: GARAM..
Bu, hal; heva, cesed üzerindeki hükmünü tamama erdirince başlar..

YEDİNCİSİ: Hubb..

Yukarıda anlatılanların zail olması, meyli gerektiren sebeblerin ortadan kalkması sonucu bu adı alır.. Yani: Hubb.. Sevgi.. Meyilin de adı olmayan bir hal içinde sevgi..

SEKİZİNCİSİ: Vüdd..

Bu da, sevenin kendinden geçmesi sayılır. Bu hale, gelen için VÜDD, derecesinde bir sevgi vardır..

DOKUZUNCUSU: Aşk..
Yukarıda anlatılan haller tam bir kabarışla kabardığı zaman, bu AŞK başlar..
Bu makamda, seven de, sevilen de yok olur..
İş bu makamın adı: AŞK’tır..

Bu mazharda bulunan aşık, maşukunu görse bile tanımaz.. Bilmez.. Onu kendine çağıramaz..

Tıpkı : Mecnun’un hali gibi..
Rivayet edilir ki:

— Leylânın yolu, Mecnun’a uğramış; konuşmak için, yanına çağırmış.. Buna karşılık Mecnun şöyle demiş:

— Ben, Leylâ ile meşgulum.. Seninle olacak halde değilim..

Bu son anlatılan, vuslat ve yakınlık makamlarının sonuncusudur..

Bu makamda arif marufunu tanımaz.. bilmez..

Ne arif kalır; ne de maruf..

Ne aşık kalır; ne de maşuk..

Yalnız AŞK kalır.. O kadar..

AŞK ise.. Sırf zattan ibarettir..

Orada, ne ismi vardır; ne de resim.. Ne nam vardır; ne de vasıf..

Burada şunu da anlatmak istiyorum: AŞK, ilk zuhuru anında, aşıkı yok eder..

O kadar ki: Ne ismini bırakır; ne de resmini.. Ne namını bırakır; ne de vasfını..

Anlatılan hallerin sonunda, aşık tükenir.. Sönerse.. aşk onun elinden tutar; maşukunda fenaya sokar..

Aşık maşuk birbirine karışır..

Böyle bir haldeyse.. Aşk fena halini de söndürür.. İsmi önce gider; sonra da vasfı gider; daha sonra zat da gider..

Ne aşık kalır; ne de maşuk gayrı..

Bundan sonradır ki: İki suretle de görünür.. İki sıfatla da, sıfat alır..

Hem aşık ismini alır; hem de maşuk..

Bu manada şu şiiri söyledim:

Aşk, Allah’ın ateşi, kasdım tutuşturanıdır;
Onun doğuşu, batışı kalbde ulu şanıdır..

Büyük bir haberdir ehline ama onlar onda;
Çeşitlidir, kasdım: Ciddiyetle kapışanıdır..

Şöyle görürsün onları, aşkın tek noktasında;
O vahidde dağınık sıra kapışanlarıdır..

Burada bilmen gereken bir husus vardır ki, o:

— FE NA..

Diye anlattığımız tabirdir.. Bu nedir?..

Bilesin ki..

FENA: Şuurun olmayışından ibarettir..

İşbu şuurun olmayışı, kimde ise.. Fena hali: Tam bir şekilde kendinden geçiş hükmünün istilâsı ile onda olur..

Böyle olunca, o kimse kendinden geçer.. Varlığını bilemez.

Böyle olunca: Bir kimsenin kendinden fenası:

— Kendini bilmeyişi..

Demektir..

Sevdiğinden fenası ise:

— Onda helâke varıp yok oluşu..
Manasına gelir..

FENA, halinin evliya arasındaki tarifi şöyledir:
— Bir şahsın, kendi nefsini bilemeyişidir.. Hatta, ona ait hiç bir şeyi..

Yukarıda anlatılanları bildikten sonra, şunu da bilesin..
Halka tahsis edilen İLÂHİ İRADE, her hal ü kârda, hiçbir illete ve sebebe dayanmamaktadır..
Çünkü o; yani: İRADE, azamet hükümlerinden bir hükümdür..
Yahut: Ulûhiyet vasıflarından bir vasıftır..
Yüce Allah'ın ulûhiyeti ve azameti ise.. Zatına aittir.. Bunun böyle olması dahi: Hiçbir sebebe dayanmaz..
Bizim bu manada ileri sürdüğümüz görüş, Muhiddin b. Arabî'nin r.a. görüşünün aksinedir..
Onun görüşü şöyledir:
— Allah-ü Taâlâ'ya: MUHTAR isminin verilmesi caiz olmaz.. Sebebine gelince: Bir şeyi kendi arzusu ile yapmaz..
Yaptığı şeyi, hangi âlemde yapacaksa o âlemin kendi hükmüne göre yapar.. Âlemin kendi hükmü ise.. İçinde bulunduğu halden başkası değildir..
Böyle bir hal ise.. MUHTAR olmaya elverişli değildir..
Muhiddin b. Arabî'nin görüşü yukarıdaki gibidir ve bunu: FÜTUHAT-I MEKKİYE adlı eserinde yazmıştır..
İRADE; tecellisi bahsinde, başarılı kelâm etmiştir.. Ama, kaybettiği, başarılı olduklarından daha çoktur..
Aslında o mesele: Azamet-i ilâhinin iktiza ettiği ahkâmdan sayılmalıdır.. Onun başarıp zafer kazandığı noktalara biz de ulaştık..
Ama, sonradan izzet tecellisi sayesinde onu da geçtik..
Bu geçişten sonra, anlaşılan şu oldu: Yüce Allah eşyada tam bir MUHTARİYETE sahiptir..
Dilediği şekilde, onlarda tasarruf etmektedir..
Bu dileyiş, hiçbir şekilde; zaruret durumuna ve bir dileyici olmaya dayanmaz..
İlâhî bir şan icabıdır.. Zatî bir vasıf gereğidir..
Nitekim bu manayı, kendi zatından anlatırken; yüce kitabında şöyle anlatmıştır:

— «Rabbın dilediğini yaratır ve seçer !.. Onların ihtiyarı (seçim hakkı) yoktur!. Allah Subhan'dır!. Şirk koştukları şeylerden Âli'dir!.» (28/68)

Netice: Kadir, muhtar, aziz, cebbar, mütekebbir, kahhar olan Allah'tır.

19. BÖLÜM – KUDRET

KUDRET: Zata bağlı bir kuvvettir..
Ve.. Bu kuvvet: Ancak Allah'ındır..

KUDRET: Yüce Allah, şanı icabı; malumatı, yani: Mahlukatı, bu aynî âleme çıkarmasıdır..

Yani: Bu dış âleme.. bu gözle görülen âleme..
Ama, ilmî bir hüküm icabı olarak..
Anlatılan âlem, KUDRET tecellisi için bir tecelli yeridir..
Yani: Onun malumatı dahilinde olan göze gelen varlığın, adem (yokluk) âleminden gelip açığa çıktığı yerdir..
Sonra.. yüce Allah, zuhur bulacak şeylerin, kendi ilim gizliliğinde mevcud olduğunu da bilir..

Şu da, bir başka tarif:
KUDRET: Varlıkları, anlatılan ilim içinde yok gibi gelenleri, ortaya çıkaran kuvvettir..

KUDRET: Sıfat-ı nefsiye meyanında sayılır..
Ve.. Rubûbiyet onunla zahirdir..

Sonra o.. Yani: KUDRET; bizde var olan kudretin aynıdır..
Bize bağlandığı zaman: Yaratılmış bir KUDRET olur.. Yüce Allah'a bağlandığı zaman..
— Ezelî, kadim KUDRET..
İsmini alır..

Bu KUDRET: Bize bağlantısı dolayısı ile, önemli işler yapmaktan yana acizdir..
Ama, yüce Allah'a bağlandığı zaman: Eşyayı icad etmeye ve onlara gizlilik âleminden bu şehadet âlemine getirmeye güçlüdür..

İncelik taşıyan bu manayı anla..
Çünkü: Onda büyük bir sır vardır.. Bu sırrın keşfi ise.. ancak, Allah ehli kimselerden, zata bağlı olanlara lâyıktır..

Bize göre KUDRET: Vasfı anlatıldığı gibi olan (madum) yok oluşun bir icadından ibadettir..
Ancak, bu fikrimiz: Muhyiddin b. Arabî'nin r.a. aksinedir..
O, şöyle demektedir:
— Allah, eşyayı yokluktan yaratmadı.. Ancak, ilmî varlığından aynî varlığına çıkardı..
Bu fikirde, her ne kadar akla uygun bir yön var ise de, zayıftır..
Ben, Rabbımı KUDRET yönünden tenzih ederim.. Özellikle madum olan bir şeyin icadından ve sırf yokluk olan âlemden, sırf varlık olan bu âleme getirmekten yana KUDRET'inin güçsüz oluşundan..

Şunu bilesin ki..
Muhyiddin b. Arabî'nin r.a. yukarıda anlatılan fikri, inkâr edilmiş değildir..
Onun bundan sonra muradı şudur: Eşya önce onun ilminde idi.. Sonra, onu bu göze gelen âleme getirdi.. Böylece gelişin adı:
— İlmî varlıktan, aynî varlığa çıkarmak..
Şeklinde söylenecek bir cümle ile konur..

Ancak, şurasını kaçırmıştır: Allah için, zatında varlık hükmü, ilmindeki eşyaya verilecek varlık hükmünden önce gelir..

Zira, yüce Allah'ın varlık hükmünde varlıklar, yokluğa mahkûmdur..

Orada, ancak tek başına yüce Allah'ın varlığı vardır..

İşbu mana icabıdır ki: Yüce Allah'a kadim olma vasfı yerinde olur..

Bunun tersi bir mana düşünüldüğü zaman, hangi yönden bakılırsa bakılsın; varlıkların kıdem babında onunla beraber yürümeleri lüzumu ortaya çıkar..

Yüce Allah ise, böyle bir şeyden yana münezzehtir.. Yücedir..

Netice: Yüce Allah, eşyayı kendi ilminde adem (yok) babından yarattı..

Yani: Yüce Allah, eşyâyı kendi ilmindeki yokluk içinde mevcûd olarak biliyordu..

Bu manayı düşün..

Anlatılan halden sonra, eşyayı ilimden bu gözle görülen âleme çıkarmayı yarattı..

— Çıkarmayı yarattı..

Diyoruz.. Çünkü: Eşya, aslına bakılırsa.. Sırf bir ademden ibaret olarak ilimde vardır..

Durum anlatıldığı gibi olunca: Yüce ve sübhan olan Allah, eşyayı sırf yokluktan ibaret olarak yaratmıştır..

Burada, biraz ilimden bahsetmemiz gerekecek..

Bilesin ki..

Yüce ve sübhan olan Hakkın ilmi iki çeşittir:

a) Kendisine olan ilmi..
b) Mahlukatına olan ilmi..

Ancak, zatına bağlı öz ilme göre, her ikisi de, bir ilimden ibarettir..

Yüce Allah, mahlukatını bilir..

Ne var ki, mahlukatı kendi kıdemine göre bir kıdeme sahip değildir..

Çünkü o: mahlukatını 'yaratılmış' olarak bilir.. Zira, mahlukat onun ilminde yaratılmıştır..

Ve.. Mahlukatın kendisine yokluk hükmü geçmiştir.. Hem de, bu yokluk, onların özlerine işlenmiştir..

Yukarıda bir cümlemiz geçti; onu:

— Yüce Allah'ın varlık hükmü, eşyanın varlık hükmünden öncedir..

Şekline girecek bir mana ile söylemiştik..

Özellikle, bu öncelik üzerinde duralım..

Bu, hükmî bir önceliktir; aslî değildir.. Zamana bağlı bir öncelik de sayılmaz…

Çünkü, yüce Allah: Özünde zatı ile bir istiklâle sahiptir..

Mahlukatın ise.. İkinci bir mana ile alınacak varlığı vardır.. Bu varlığı ise.. Yüce Allah'a olan ihtiyacı icabı almıştır.. Bu durumda, yüce Hak için söylenen ilk varlığında yok olmuştur.. Ama, yüce ve sübhan olan Allah, onları ilminde bulunan sırf yokluktan icad yolu ile yaratmıştır..

Behaim cinsinden sayılanları, ilmi âleminde bu aynî âleme kudreti ile çıkarmıştır..

Diğer mahlukatı ise.. yokluktan ilme, ayne doğru bir icad yolundan getirip icad etmiştir..

Yaratmada ve icad işinde yol burada kalır.. Daha ötesi yoktur..

Yukarıda anlatılan durum karşısında:

— Mahlukatı ilmindeki icadından önce, bilmezdi..

Şeklinde bir cümle kullanılmaz..

Bu manayı, daha iyi kavramak için, zaman ve öncelik kaydını silmek icab eder..

Öncelik, ancak hükmî bir önceliktir.. O da, ulûhiyetin gerektirdiği bir şekilde olmaktadır..

Zira, ulûhiyet, kendi özünde bir izzet sahibidir.. Taşıdığı vasıfları ile, âlemlerden yana bir istiğna sahibidir..

Sonra..

Yüce Hakkın ilminde bulunan o mahlukatın varlığı da, onlar için aslî olan yoklukları arasında da bir zaman mefhumu yoktur..

Yüce Hak için, yukarıda biraz anlatıldığı üzere:

— Onları, ilminde icaddan önce, yüce Allah bilmiyordu..

Şeklinde bir söz edilebilir.. Buraya kadar olan izahımız da, bu gibi sözlere yer verilmesi içindir.. Zira yüce Allah, bu gibi isnatlardan yana tam olarak yücedir..

Bu manayı anla..

Anlatılan manayı, ilâhi keşif bize onun zatından ihsan eyledi..

Kitabımıza onu almamızın sebebi ise.. O keşif üzerine bir tenbihtir.. Nasihattir..

Bu tenbih ve nasihat ise.. Allah ve Resulü namına müminleredir..

Söylediklerimizi, adı geçen zata itiraz için söylemedik.

Çünkü: Anlattığımız sınıra kadar, isabetli söylemiştir.. İsterse, beyan ettiğimiz hükme karşı hatalı sayılsın..

Bu manada:

— «Her ilim sahibinin üstünde bir alîm vardır..» (12/76)

Ayeti ile işaret edilen manayı da kavramak icab eder..

Yukarıda anlatılan manaları anladıktan sonra, şunu da bilesin: KUDRET-İ İLÂHİYE kendi sübutu ile sâbit bir sıfattır..

Her halden ve her yönden, ondan acizlik durumu kalkar..

Sübutu ile, ondan acizlik durumu kalkar..

Cümlemizden:

— Sübutu olmadığı zaman acizliği kalır..

Gibi bir mana çıkarılmamalıdır.. O aslında sâbittir.. Sabitlik durumunun kalkması babında bir takdir caiz olamaz..

Çünkü o: Sonuna kadar sabittir.. Acizlik ebedi onda yok kalmamıştır..

Böyle bir şey yoktur..

Bu manayı da anla..

20. BÖLÜM – KELÂM

KELÂM: Bu görünen belli varlıktır;
Caiz varlığın hükmü de ondandır..

Ama o, ilimdeki harfler gibi;
Ne okunması ne seçmesi vardır..

Zuhurunda seçilir anlatılır;
(OL) emriyle erene bir manadır..

Bil, Allah derse bir şeye:
— Gerçek ol;
O şey olur; o aciz olmamıştır..

Gerçek kelâm onun, mecaz da onun;
Hepsinin kendince bir yolu vardır..
Bilesin ki..

Toplu bir mana ile, yüce Allah'ın KELÂM'ı ilminin tecellisidir..
İşbu tecelli: Ancak, ilmini izhar itibarına göredir..
Bu durumda onun kelâm tecellileri şu iki şeklide olabilir:

a) Bu gözle görülen varlığın özü olması..
b) Kullarının fehim yolundan anladıkları manalar olması..

Bu ikinci şekil, ya vahiy yolundan olur; yahut mükâleme şekli ile..
Veya bunlara benzer bir halle..
Ne olursa olsun; anlatılan iki şekil arasında, hiçbir fark yoktur..
Sebebine gelince; Allah kelâmı, toplu olarak:
— Nefsiye..
Adı verilen bir sıfattan ibarettir..
Yukarıda:
— Nefsiye..
Adını verdiğimiz, KELÂM sıfatının iki ciheti vardır..

BİRİNCİ CİHET:

Bu cihet iki çeşittir.. Şöyle ki:

a) Bu çeşit KELÂM, izzet makamından gelir.. Ve.. Rububiyet arşı üstündeki ulûhiyetin emri ile olur..

Bu onun yüce emridir ki, aykırı hareket edilmesi yolu kapalıdır..
Ancak, kâinatın bu emre itaatı; onu bilip anlamadıkları bir cihetten olur..
Sübhan olan yüce Hak bu tecelligâhta, var olmalarına takdir ettiği bu kâinata emrini duyurur..
Bundan sonra, o kâinatı emri cihetine çeker..

İşbu kelâmını onlara, duyurması ve onları emri cihetine çekişi, kendi yardımıdır.. Ondan gelen ezelî rahmettir.

Anlatılan mana icabıdır ki, bu varlığa:

— İtaat eden..

İsminin verilmesi yerinde oluyor.. Onun taat ismini alışı sonundaysa; onun için:

— Saîd..

Adı söylenir..

Yüce Hakkın, yer ve sema ile:

— «Ey yer ve sema, isteseniz de, istemeseniz de geliniz..
Dediler ki:
— İsteyerek gelmişiz.. » (41/11)

Şeklindeki hitaplaşması, yine yukarıda anlatılan manaya işarettir..

Bu böyledir; çünkü kâinat için verilen hüküm, onların taatı babındadır..

Onların isteyerek gelmeleri de, yine bu mana icabıdır..

Ne var ki bu: Allah'ın fazlıdır; yardımıdır..

Onun rahmetinin, gazabını geçmesi dahi; bu manayı teyid eder..

Bu rahmetin, gazabı geçmesi manası da doğrudur..

Çünkü yüce Hak: Kâinatı taat hükmüne bağlanmış ve onları emrine muti kılmıştır.. İtaat eden ise.. Rahmete nail olmuştur..

Her ne kadar onlara:

— İstemeyerek geldiler..

Şeklinde bir hüküm verilmiş ise de.. Bu hüküm, adalet sayılır..

Sebebine gelince: Kudret, kâinatı varlık olma yoluna çekmektedir.. Bunda ise, mahlukatın bir ihtiyarı yoktur.

Bu durumda; gazab, rahmetten daha ileri giderse de, Allah'ın fazlı yetişir; onları bu halde dahi taat hükmüne bağlar..

Çünkü: Rahmet, gazabını geçmiştir.. Ve bu: Kesindir..

Böyle olunca, kâinat baştan başa itaat edici bir durumdadır..

NETİCE: Toplu bir mana ile, onun emrine hakikatta asi olan yoktur..

Bütün varlıklar, yüce Allah'a itaat eder.. Yüce Allah, onların bu haline kitabındaki şu manayı şahit kılmıştır:

— «İsteyerek gelmişiz..» (41/11)

Hasılı: Her şey, itaat halindedir.. Onun için ise.. Ancak rahmet vardır..

Cehennemi de aynı hüküm altına girer..

Ve.. Cebbar olan yüce zat, cehennem kabardığı zaman kademini onun üzerine koydu.. İşte o zaman cehennem ateşi şöyle dedi:

— Yetti.. yetti..

Ve.. Kabarması geçti.. O ateşin yerinde artık kereviz otu biter.

Bu mana, Resulullah S.A. efendimizden gelmiştir..

Bu kitaptaki yeri gelince, İnşâallâh bundan daha fazla anlatılacaktır.. O zaman açıklarız…

Buraya kadar anlatılanlar, KELÂM için anlattığımız iki cihetten birinci cihetin, birinci çeşidi idi..

Şimdi İKİNCİ ÇEŞİT'ine geçeceğiz..

b) Burada KELÂM, rububiyet makamından gelir..

Bu geliş; halkı ile, zatı arasında bir ünsiyet lügatı ile olur..

Buna bir misal olarak: Peygamberlerine inen kitapları ve onlarlarla olan konuşmasını gösterebiliriz.. Bir de, peygamberlerinden başka velilerle olan konuşmalarını..

Taat ve mahlukatın masiyeti de, buradan çıktı.. Yani: Kitaplarla inen emirlerden..

Yani: KELÂM'ın ünsiyet dili ile gelmesinden..

Yukarıda da, anlatıldığı gibi: KELÂM ünsiyet diliyle geldi.. Bunun için, mahlukat tatta mecbur gibi olurlar..

Burada:

— Mecbur gibi..

Diyoruz.. Çünkü bir yönüyle serbeslikleri vardır.. Özellikle bir fiili seçmeye bağlantıları yönünden..

Bu fiili seçme durumunun onlara bağlanışı, verilecek cezanın yerinde olması içindir.. Sonucu da adalettir..

Böyle olunca, cezanın karşılığında adalet taatta ise, fazilet doğar ve bir beraberlik meydana gelir..

Kaldı ki, yüce Allah bu fiili seçmedeki serbestliği de fazlı icabı ihsan eylemiştir..

Aslında bu fiili seçme serbestliğini, yüce Allah onların lehine yapmıştır..

Bu yapma ise.. Onlara sevab ihsan edilmesinin yerinde olmasından başka bir şey olamaz..

Onun bu dolaylı yoldan verdiği sevab ise.. Ancak bir fazilettir.. Aynı yoldan gelen cezası da adalettir..

İKİNCİ CİHET:

Yani: KELÂM babında..

Bunun BİRİNCİ CİHET'i yukarıda anlatıldı..

Bu ciheti de anlatılalım ki, bilesin..

Yüce Hakkın KELÂM'ı: Bu görünen mümkinatın kendilerinden ibarettir..

Mümkin çeşidinden sayılan her varlık, yüce Hakkın kelimesindendir..

Bu mana icabıdır ki: Mümkin çeşidi varlıklar için, bir tükenme yoktur..

Bu manayı bize şu âyet-i kerime açıkça anlatır.

— «De ki: Rabbımın kelimeleri için, deniz mürekkeb olsa tükenir..
Ama, Rabbımın kelimeleri bitmeden..
O denizin bir benzerini getirsek, o da tükenir..» (18/109)

Yukarıda anlatılan mana doğrudur..

Şöyle ki: Gerçek manası ile KELÂM, toplu bir bakışla, KELÂM sahibinin ilminde bulunan manaya bir surettir..

KELÂM sahibinin muradı:

..Ve o varlıklar: Bu göze gelen dış duygular yolu ile bilinenlerdir.. Bir de akıl yolundan bilinen suretler..

Anlatılan manayı dinleyenin fehmine o surette yerleştirmektir..

Hâsılı: Varlıklar Allah'ın KELÂM'ıdır..

Anlatılanlar tek tek, yüce Allah'ın ilminde bulunan manaların suretleridir..

Onun ilminde bulunan manalar ise:

— Ayan-ı sabite..

Tabiri ile ifade edilir..

Bu ayan-ı sabite için tabir çoktur. Aşağıda, sıra ile söylenen cümlelerin hangisini istersen, onu diyebilirsin:

— Ayan-ı sabite: İnsanın hakikatleridir..

— Ayan-ı sabite: Uûhiyetin bir düzenidir..

— Ayan-ı sabite: Vahdetin yaygın halidir.

— Ayan-ı sabite: Gayb âleminin tafsilidir

— Ayan-ı sabite: Cemal suretleridir..

— Ayan-ı sabite: İsimlerin ve sıfatların eserleridir..

— Ayan-ı sabite: Yüce Hakkın malumatıdır..

— Ayan-ı sabite: Yüce harfleridir.

Bu son manaya işaret olarak, Muhiddin b. Arabî r.a. şöyle demiştir:

— Biz, yücelikler vasfı taşıyan harfler gibiyiz.. okunmaz.

İşi bir başka yoldan ele alalım..

Konuşan bir kimseye, bu konuşma işinde, arzuya bağlı bir hareket lâzımdır.. Bir de o harfleri, gayb sayılan içinden dudağa çıkaracak nefese ihtiyacı vardır..

Yüce Hakkın halkını meydana çıkarması da, aynı şekildedir.. yani: Onları gayb âleminden şehadet âlemine çıkarması..

Önce murad eder.. Sonra, onun bu muradını, kudretle ortaya çıkarır.. Bu irade: Konuşmayı yapanın, içinde bulunan hareket arzusuna bağlı iradenin karşılığıdır..

Bu hareket: Harfleri, içten dudağa getiren nefesinin karşılığıdır..

Yani: Bunlar, birbirine misal yollu bir benzetmedir.. Özellikle, halkı; gayb âleminden şehadet âlemine çıkarması babında..

Halkın olumuna ise.. Konuşanın nefesi ile, kelimenin belli bir terkibde düzenine mukabildir.

İnsanı, zatı için: Kâmil bir örnek halinde meydana getiren yüce sübhandır..

Yukarıda anlatılan manaları nazara alarak, dikkatle kendine bakarsan: Yüce Hakkın sıfatlarından her sıfat için, özünde bir örnek bulursun..

Hele hüviyetine bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Hele bir benliğine bak: Neye benzeyen bir örnektir?.

Hele ruhuna bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Hele aklına bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Hele fikrine bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Hele hayaline bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Hele suretine bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Hele hayretengiz vehmine bir bak: Neye benzeyen bir örnektir?..

Sonra.. Hele: Görmene, duymana,ilmine hayatına, gücüne, konuşmana, iradene, kalbine, kalıbına ve sende bulunan diğer şeylere tek tek bak; hangi şeyin kemâl derecesidir?..

Ve.. suret bakımından ondan daha güzeli var mı?..

Eğer bağlı olduğumuz bir ahd olmasaydı; bir şartla bağlanmış durum olmasaydı.. anlatılanların çok çok üstünde bir beyanda bulunurdum..

Ve.. O beyanı: Ayıklar için bir gıda yapardım: sarhoşlar için ise.. Bir nakil..

Ancak işaret babında bu kadarı yeter.. Basiret derecesinin en alt derecesinde olanlar için dahi yeterlidir..

Şunu da diyeyim ki: Benim, üzerlerine dikkatle parmak bastığım sırların beyanı babında, benden önce bir kimseye izin verildiğini bilmiyorum..

Bu babda, ancak ben varım ve bu iş için de emir almışım..

Kaldı ki: Bu kitabın çoğu kısmı bu kabildendir.. Ama, ben o sırları kabukla sarıp sakladım.. Onları ancak kalb sahibi olanlar dile getirir, anlarlar..

Onların dışında kalanlar kalır..

Tıpkı: Perde arkasında kalan kimse gibi..

Allah.. Hak söyler..

Doğruya hidayeti nasib eden Allah'tır..

21. BÖLÜM - SEM'

SEM' : Eşyayı yüce Hakkın bilmesidir;
Bu, çekişmesiz mantık cihetleridir..

Olur onların nutku bazan lafızla;
Bazen de hal, bu nutkun dua cinsidir..

Hal, şöyle bir nutuktur Allah katında;
Fasihler mantıkı gibi geçerlidir..

Bil..

SEM': İşitmek, duymak manasına gelir..

SEM': Malum olan şeyi, anlatma yolu ile; Yüce Hakkın tecellisinden ibarettir .

Çünkü, yüce sübhan olan Allah, her işittiği şeyi, işitmeden önce bilir; işittikten sonra da..

Durum, anlatıldığı gibi olunca.. Malumda husulü yolundan, ancak ilim tecellisi kalır..

Burada malum: Hakkın kendi özü de olabilir; mahlukatı da..

Bu manayı anla..

SEM' Allah'ın nefsî vasfıdır.. Onu, kendi özünde; kemâli için gerekli kılmıştır..

Sübhan olan yüce Allah, kendi özünün kelâmını, şanının icabı işitir.

Tıpkı: Mahlukatının kelâmını da, onların konuşma yönleri ve halleri ile işittiği gibi..

Yüce Hakkın, kelâmı yönünden, özünü işitmesi, mefhum bir manadır..

Bir de, yarattıkları cihetinden kendi özünü duyması vardır ki; bu da isimlerinin ve sıfatlarının iktizasıdır..

Ama bu hal, onların itibarî durumlarını ve müessirleri cihetindendir..

İşittikten sonra, bir de onlara icabeti; yani: Cevabı vardır..

Kendi özüne olan icabeti: Bu iktiza hükmünü taşıyanların meydana çıkarılmasıdır.. Bir de, isimlerinin ve sıfatlarının eserler yönünden zuhurudur..

Anlatılan manadan, ikinci bir işitme durumu çıkar ki, o da: Kendi zatına seçilen kullarına Kur'an öğretmesidir.. Ama: Rahman ismi ile..

Bu kulları, Resulünün S.A. dili ile, şöyle anlatmıştır:

— «Kur'an ehli, Allah ehli ve onun has kullarıdır..»

Anlatıldığı gibi zata bağlı olan kul: İsimlerinin, sıfatların ve zatın hitaplaşmasını işitir..

Ve.. Onlara: Sıfatlara mevsuf olan bir kimsenin şanına uygun bir şekilde icabet eder..

Burada anlatılan ikinci işitme durumu, kelâma bağlı işitme durumundan, izzet itibarı ile daha azizdir..

Birinci işitme durumu şöyle olur:

Yüce Hak, kuluna işitme sıfatını emanet olarak verince, o kul: Allah'ın kelâmını duyar..

Ve.. Duyan Allah olur..

Bu makamda; isimlerin, sıfatların zatla ve zattaki durumları nasıldır?. bilinmez… İkinci manada işitme durumunun aksine burada ikilik yoktur..

Yani: Rahman'ın Kur'an öğrettiği zümrenin aksine..

Çünkü bu makamda, işitme sıfatı; hakikat olarak; zata bağlı bir şekilde verilir..

Bu verilişte, emanetlik durumu olmadığı gibi, ayrı bir yönden istifade edilmiş durum da yoktur..

Bir kul için, işitme tecellisi, anlatıldığı şekilde olunca: onun için, Rahmaniyet arşı kurulur.. Bu arşın seviyesinde Rabb'ı ona tecelli eder..

Kaldı ki, bu kulun durumunda yaratılmışları duymak da vardır..

Eğer anlatıldığı gibi olmasaydı: Deyyan olan zattan, isimlerin ve sıfatların iktiza ettiği hüküm o kula gelmezdi.. Ve onun için: Rahmanın huzurunda, Kur'an edebleri ile edeblenmek de mümkün olmazdı..

Yukarıda anlatılanlar, öyle manalı sözlerdir ki; ancak:

— Üdebâ-i Ümenâ-i Gurabâ..

Namları ile anılan zatlar anlarlar.. Bu zümre, tahkik makamına ulaşmış, ferd vasfını almış kimselerdir..

Bunların kelâm duyuşu, yukarıda anlatılan ikinci kısma girer..

Ve bu duyuş, sonsuzdur.. Çünkü yüce Allah'ın kelimeleri de sonsuzdur.

Anlatılan kelimeler, o kullar için, tecellilerdeki çeşitlenmelerden ibarettir..

Bunlar, isimlerin ve sıfatların kelimeleri ile zatın muhatabı olurlar..

Bu hitaplara, zatın hakikat durumu ile, devamlı icabet ederler.. Bu icabetleri ise, sıfatlara mevsuf olan kimsenin icabeti gibi olur..

Burada, anlatılan isimler ve sıfatlar, yüce Hakka ait olarak bildiğimiz isimler ve sıfatlar kadar değildir.. Bunların dışında, yüce Hakkın ilminde bulunan nice tercihli isimler ve sıfatlar vardır.. Bunları da, kendi katında bulunan kimse için saklamıştır..

Bu tercihli isimler, yüce Hakkın kulu ile aldığı şe'nlerdir.. Yine o tercihli isimlerin verdiği hallerdir ki: Kul Rabb'ı ile o hallerle olur..

Burada, haller ve şanlar üzerine bir tarif yapalım:

Haller, kula nisbet edilince, yaratılmış vasıflar olur..

Şanlar, Yüce Hakka nisbet edildiği zaman kadim bir vasıftır..

Kula ihsan edilen, isimlere ve sıfatlara ait şanlar, ancak yüce Hakkın gaybındaki tercihli durumlardır..

Bu ince nükteyi anla..

Çünkü bu nükte, bu zamanda ender bulunan manalar arasındadır..

Kaldı ki, bu ikinci manada anlatılan kelâmı işitme durumu, Resulüllah S.A. efendimize işaret sayılır.. Özellikle, şu âyet-i kerimeler okununca, anlatılan mana daha iyi anlaşılmış olur:

— «Yaratan Rabbının adı ile oku.. İnsanı bir kan pıhtısından yarattı.. Oku, Rabbın nihayetsiz kerem sahibidir.. Öyle ki, kalemi öğretti.. İnsana bilmediğini öğretti.. » (96/1-5)

Yukarıda anlatılan okuma durumu, has zatların okumasıdır.. Ve onlar, Kur'an ehlidir..

— Kur'an ehli..

Demekten kasdım, onların: Zat itibarı ile, Muhammedî bir vasıf taşıdıklarını anlatmaktır.. Bu halleri ile onlar Allah ehli ve onun has kullarıdır..

İlâhi kelâmı duymaya ve onu, Allah duyuşu ile Allah'ın zatından duymaya gelelim..

Böyle bir durum:

— Furkanı okumak..

Demektir.. Bu ise, seçme zatlara has bir okumaktır.. Bu zümreye:

— Nefsiyyun.. Museviyyun..

Tabir edilir. Bu manada, yüce Allah Musa'ya A.S. şöyle buyurdu:

— «Ben, seni kendim için seçtim..» (20/41)

İşbu mana icabıdır ki, bunlara:

— Nefsiyyun, museviyyun..

Tabiri kullanılır.. Haliyle, bunlar önce anlatılan zatî Muhammedî olanların aksinedir.

Çünkü, Allah-ü Taâlâ, Resulüllah S.A. efendimize şöyle buyurdu:

— **«Sana, seb-i mesaniyi, Kur'anı Azimi verdik..» (15/87)**

Seb-i mesani zata bağlı yedi sıfattır..
Ki bunu: EL- KEHF-Ü VER-RAKİM Fİ ŞERH-İ BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM, Adlı eserimizde açıkladık..
Kur'an-ı Azim ise.. Zattır..
İşbu manaya işaret olarak, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Kur'an ehli, Allah ehli ve onun has kullarıdır..»

NETİCE:

a) Kur'an ehli, zat ehlidir..
b) Furkan ehli, nefsiyyundur..

Bu ikisi arasındaki fark ise, Habib ile kelim arasındaki fark gibidir..
Allah.. Hak söyler..
O, her şeyi bilendir..

22. BÖLÜM - BASAR

Burada, BASAR: Görmek, manasına gelir..

İlâh'ın BASAR'ı: Mahalli sayılır ilminin;
Hepsini görür, farkı yoktur; âlemle nefsinin..

Tümden gözü sayılır, ne kadar bildiği varsa;
Görmesi açıktır, devamı vardır cümlesinin..

Bilmek gözdür, bir şey için; belirmesi yönünden;
Hele şühud anında gereği var böylesinin..

Ondadır malum, zatı içindir müşahedesi;
Onun şühudu, yücelik delilidir ilminin..

İlim ve BASAR iki vasıftır aslında, ancak;
İlim, BASAR ayrı; dalı şeklini gören için..

Bil..
Allah-u Taâlâ'dan dileğim: Bize ve sana başarı ihsan eylemesidir..

Hakikatta, yüce Hakkın: BASAR vasfı, zatından ibarettir. Haliyle bu, malumları müşahede etmesi itibarına göredir..

Çünkü: Yüce Sübhan Allah'ın ilmi de, zatından ibarettir.. Haliyle bu durum, zatının ilme bir başlangıç noktası oluşu itibarına göredir..

Zira: Yüce Allah, zatı ile görür; zatı ile bilir.. Onun zatında ise, sayıya gelen ikilik yoktur..

Durum anlatıldığı gibi olunca: Yüce Hakkın: İlim mahalli, görme mahalli sayılır..

Daha açık manaları ile: Bilmek ve görmek, iki vasıftır..

Hakikatte, tek şey olmalarına rağmen, Yüce Hakkın görmesinden murad, ancak o görülen şeye ilim tecellisinden ibarettir.. Yani: Gözle görülen müşahede âleminde..

Onun ilminden murad ise.. Ancak idrâktır.. İdrâk ise, bu gözle görülen âlemde görünene bakması ile hâsıl olur..

İş, yukarıda anlatıldığı gibi olunca: Yüce Hak, zatı ile zatını görür.. Aynı şekilde, mahlukatını da zatı ile görür..

Onun zatını görmesi, aynen mahlukatını görmesidir..

BASAR, bir vasıftır.. Ancak ayrılık, görüş yerlerinin değişmesi sonucunda olur..

Yüce ve sübhan olan zat, eşyayı devamlı olarak görür.. Lâkin bir şeye, ancak dilediği zamana bakar..

Burada, ince ve önemli bir nükte vardır.. Onu anlamaya bak..

Şöyle ki:

Eşya, yüce Hakka hiçbir zaman kapalı değildir..

Lâkin yüce Hakkın bir şeye bakması, ancak dilediği zamana rastlar..

Bu manada, Resulüllah S.A. efendimizden şöyle rivayet vardır:

— «Yüce Allah'ın bu kalbe, her gün için nazarı vardır.. »

Bu rivayet, buna benzeyen bir başka şekilde de olabilir..

Bir âyet-i kerimede:

— «Allah, onlara bakmaz; onlarla konuşmaz..» (3/77)

Şeklinde buyurulan bakmak, ilâhî rahmetten ibarettir.. Bu rahmet, kendisine yakın kıldığı kimseyedir.. Kalbe olan nazar, bu manaya gelmez; o anlatıldığı şekildedir..

Yukarıdaki âyette geçen:

— «Bakmaz..» (3/77)

Lafzı için verilen mana, sadece, ona mahsus değildir.. Aynı mana, diğer sıfatlarda da geçerlidir..

Bir misal olarak, şu âyet-i kerimeyi alalım:

— «Sizleri, deneriz; ta ki, sizden mücâhidleri bilelim.» (47/31)

Bu âyet-i kerimede geçen manaya göre: Yüce Hakkın, onların halini; denemeden evvel:

— B i l m e z..

Diye bir zanna kapılmayasın..

Aynı şekilde, yukarıda geçen hadis-i şerifte belirtilen, kalbe bakma durumu da devamlıdır.. Yani:

— Bakmadığı zamanlar da varmış..

Gibi bir mana akla gelmemeli..

Anlatılan manalar altında çok sırlar vardır..Onları keşfetmek, ancak dikkati çekmek istediğimiz noktadan olur..

Her kim anlarsa, tutsun; bırakmasın..

Her kim anlattığımız mana dışında bir tevil yolu ararsa, onun mutlaka bir boşluğa düşmesi beklenir..

Anlamaya çalış..

Burada, insanın görmesi üzerine de konuşmamız gerekecek..

Zira, bu da bilmen gereken bir mevzudur..

İnsanda bulunan görme duygusu, eşyaya bakıp görmeğe yarayan göz içindeki idrak noktasından ibarettir..

Bu manaya göre, eşyaya tahsis edilen kalb mahallinden baktığı zaman.. Yani: Baştaki göz bebeğinden değil..

Evet.. o zaman bu görüşün adı:

— Basiret..

Olmaktadır..

İşbu basiret, aynı ile: Yüce Allah'a bağlandığı zaman, onun kadim BASAR'I olur..

Şimdi..

Üstte anlatılan mananın sırrı sana açılırsa.. ki bu açılış; ancak Allah ile olacaktır.. İşte o zaman, eşyanın hakikatlerini olduğu gibi görürsün.. Hiç bir şey, senin gözüne kapalı kalmaz..

Yukarıdaki cümlelerle, sana işaret etmeğe çalıştığım sırrı anlamaya bak..

O cümlelerin mana asmalarındaki perdeleri kaldır..

İşini, tamamen yüce Allah'a bırak..

Ve sensiz sen ol.. Hatta sen de olma.. Böyle ki oldun: Sende tedbir eden, Allah olur.. Ama nasıl dilerse öyle..

Yani:

— İsimlerinin ve sıfatlarının iktiza ettiği hüküm ne ise, öyle..

Demek istiyorum..

Bu perde olan olan kabuğu at; parlak özünü görmeğe bak..

Şu âyet-i kerimenin gerçek manasını da fehmine yerleştir:

— «Ben yüzümü, pâk olarak: Yeri ve semaları yaratana çevirdim.. Ben, müşriklerden değilim..» (6/70)

23. BÖLÜM - CEMÂL

Bil..

Yüce Allah'ın CEMÂL sıfatı, üstün vasıflarından ve güzel isimlerinden ibarettir..

Umumî bir mana ile, CEMÂL sıfatı, yukarıda anlatıldığı gibidir..

Hususî bir mana ile alınınca, şu sıfatlar da CEMÂL sıfatı sayılır: Rahmet sıfatı, ilim sıfatı, lütuf ve nimet sıfatı, cud, rezzakıyet ve hallâkıyet sıfatı, nef' sıfatı..

Bunlara benzeyen sıfatları da aynı şekilde CEMÂL sıfatına bağlamak gerekir..

Bu arada, müşterek sıfatlar da vardır.. Bu sıfatlar bir yüzüyle, CEMÂL'e; diğer yüzüyle de celâle bakarlar..

Bu müşterek sıfatlardan Rabb ismini ele alalım:

a) Terbiye ve yaratma itibarı ile CEMÂL ismi;
b) Rububiyet ve kudret yönü ile, celâl ismi sayılır.

Allah ve Rahman ismi de aynı şeklidedir.. Ama, Rahim ismi böyle değildir.. O, CEMÂL ismidir..

Bilesin ki..

Yüce ve sübhan olan Hakkın CEMÂL'i her ne kadar çok çeşitli ise de, buradaki iki çeşitte sayılabilir..

BİRİNCİ ÇEŞİT: Manevi olanıdır..

Bu güzel isimlerin ve yüce sıfatların manalarından ibarettir..

Ve bu çeşit, yüce Hakkın kendisini müşahedeye hastır..

İKİNCİ ÇEŞİT: Surî olanıdır..

Bu çeşit, kendinden:

— Âlem-i mutlak..

Olarak bahsedilen mahlukattan ibarettir..

Bu ikinci çeşit, bütün parçalarına ve değişik şekillerine rağmen, mutlak bir ilâhi güzellikten ibarettir. O güzellik, bu heyet tecelligâhında zuhura gelmiştir..

İşbu tecelligâha ise:

— Halk..

— İsmi verilmiştir.. Bu ismin verilmesi de ilâhî güzellik cümlesinden sayılır..

Böyle olunca, bu âlemdeki çirkin, ondaki güzel gibidir..

Bunun böyle oluşu, ilâhî CEMÂL tecelligâhlarından bir tecelligâh olmasına bağlıdır..

CEMÂL sıfatının çeşitli görünüşü itibarlarına bağlı değildir..

Sebebine gelince: Güzelin bir vasfı da; çirkini, çirkin vasfı ile ortaya çıkarmaktır.. Taki, varlıktaki mertebesini korusun..

Aynı şekilde, ilâhi güzelliğin güzel cinsini kendi güzel şekli ile çıkarması da, kendi varlığını koruması babındadır..

Bilesin ki..

Eşyada bulunan çirkinlik, itibarî bir çirkinliktir.. Onun özünde bulunan bir çirkinlik değildir..

Bu âlem, aransa taransa, ancak itibarî bir çirkinlik bulunur..

O halde: Bu varlıktan, mutlak çirkinlik hükmünü kaldır; mutlak güzellikten başka bir şey kalmaz..

Hele bir bak: Masiyetlerin çirkinliği, ancak yasak oluşuna bağlı bir çirkinliktir..

Kötü kokuların çirkinliği ise, kendisine hoş gelmeyen içindir.. Ama o, pislik böceklerine göreve tabiatına hoş gelenler için, güzellikler arasında sayılır..

Bu arada, misal olarak ateşi de sayabiliriz..

Ateşin çirkin tarafı,onunla yakılıp ölene ve telef olana göredir..

Ama semendel böceği için,gayet güzeldir..

Semendel: Bir hayvandır.. Hayatı ise, ancak o ateş içinde geçer..

Durum, yukarıda anlatıldığı gibi olunca: Yüce Allah'ın yarattıklarında, çirkin diye bir şey yoktur.. O çirkin görünen, aslında güzeldir..

Zira o: Yüce Hakkın güzelliğinin ve CEMAL'in suretleridir..

NETİCE: Eşyaya çirkinliğin gelmesi, ancak itibarî yollardandır..

Bu arada, yine misal olarak güzel kelimeleri de söyleyebiliriz..

O güzel kelimeler, bazı zamanlarda; itibarî yollardan çirkin olmaktadır..

Halbuki onlar: Kendi özlerinde güzeldir..

Buraya kadar anlatılanlar takdim yollu cümlelerden anlaşılacağı gibi; Bu varlık, kemâli ile yüce Hakkın güzel suretinden ve CEMÂL mazharlarından ibarettir..

— Bu varlık, kemâli ile..

Şeklinde söylediğimiz cümlenin, her şey kapsamına girer..

Meselâ: Hisle görülen, akıl yoluyla bulunan vehmedilen, evvel, âhir, zâhir, batın, söz, fiil, suret ve mana..

Bütün bunlar yüce Hakkın CEMÂL suretleri ve kemâlinin tecellilerinden ibarettir..

— Kaside-i Ayniye..

Adlı eserimde, yukarıdaki manalar üzerine şöyle yazdım:

Tecelli ettin eşyaya, ta, yarattığın zamandan:
O işte.. senden ırak gibi perde sarındığından..

Bitişilmiş hiç değilsin, ne de ayrılan bir paysın;
Sen, ancak bir pay verdin kâinata güzel zatından..

Rütbenin hükümleridir, eşya gerektirdi onu;
Ulûhiyet sıfatı zıddı da toplar olduğundan..

Kâinat sensin bir Hak olarak, sensin önderimiz;
Sensin yükselen, özünde düşücü olmadığından..

Halk temsilde neye benzetilir, ancak kardan başka;
Sen su gibisin, için için kaynayıp aktığından..

Gördük tahkikimizde, kar suyunun gayrı olmadı;
Ancak, bir hükme bağlanmış öz yolların çağrısından..

Lâkin kar eridikçe, aldığı hükmü hepten kalkar;
Su hükmü konur ona, bir emr-i vaki olduğundan..

Zıdlar da tümden birleşmiş oldu o yüce birlikte;
Zıdlar yok oldu, onlardan yana o parladığından..

Her yücelik güzelliği içinde bir suret oldu;
Dalın filiz verdiği her boyda nurlar saçtığından..

Kâküllerinden tura gibi görülen her siyah ben;
Tut, onun ak yanaklarından beliren her allıktan..

Gördüğıünü öldüren süreli gözdeki her bakış;
Al, kirpiklerin acem kılıcı gibi dalmasından..

Asmalardan hurma salkımları gibi her esmerin;
Baştan aşağı yol yol salınıp gelen saçlarından..

Her tatlının dahi, tatlılıkla parladığı zaman;
Her CEMAL sahibinin güzellikte üst oluşundan..

Her latif ki yücelmişi, ya da incedir iyilikte;
Her celil ki, görünür onun açık hali lûtfundan..

Bu güzellikler onun içindir ki yazdım namına;
Tevhid eyle şirke kayma onun geniş alanından..

Sakın:
— Bu güzellikler başkasının..
Sözünü etme;
— Güzellik de, çirkinlik de ona döner zat yolundan..

Çirkinlikten bir şeyi işine bağladığın zaman;
Hemen güzel manaları gelir sana koşaraktan..

Çirkinin noksanını hep tamamlar onun CEMAL'i;
Bu makam noksan, kabahat makamı olmadığından..

Düşüğün kadrini dahi yükseltir onun celâli;
Düşüğü yükselten odur, özünde parladığından..

Yüce Hak namına dizgini sal gördüğün her şeyde;
Zira onlar tecellilerdir, gelir yapıcısından.

Burada, bilmen gereken bir şey daha var.. Ki bu: CEMAL sıfatının manevî yönüne aittir..

CEMÂL sıfatının manevî yönü, yüce Allah'ın isimlerinden ve sıfatlarından ibarettir..

Yüce Hak bu manevî yönü, isimlerinin ve sıfatlarının kemâl durumunu müşahedeye tahsis etmiştir..

Bu yön, Hakka tahsis edilen bir müşahededir..

Bunun dışında umumî bir müşahede durumu vardır ki; O, Hakk'a tahsis edilmemiştir..

Yukarıdaki manayı biraz açalım:

İtikad ehli kimselerden her birine gereken odur ki, yüce Rabb'ının güzel isimleri ve yüce sıfatlarına vb. vasıflarına yakışan bir itikada sahib ola..

Durum, böyle olunca: Her suretten doğan müşahede, itikad edene göre değişik olur..

Sonra, müşahede yönünden görülen sıfat da, Yüce Allah'ın CEMÂL sıfatıdır..

Böyle olunca, o suretteki CEMÂL zuhuru, zarurî bir zuhur olur.. Manevî bir zuhur olmaz..

İşbu mana icabıdır ki: CEMÂL sıfatının manevî yönünü, tam olarak müşahede yolu ile bulmak muhal olur..

Orası, ancak yüce Allah'a ve onun bağlılarınadır..

Anlamayanların sözlerinden yana, yüce Allah, tam bir yüceliğin sahibidir..

24. BÖLÜM - CELÂL

Bilesin ki..

Yüce Allah'ın CELÂL'İ zatından ibarettir..

Ama, isimlerinde ve sıfatlarındaki zuhuru olarak.. Olduğu gibi ve icmal yolundan..

Tafsil yolundakine gelince; o zaman: Azamet, Kibriya, mecd, senadan ibaret kalır.. Keza her cemal de onundur.. Ama, zuhurda şiddet kesbettiği zaman..

.. Ve o zaman:

— CELÂL ismini alır..

Kaldı ki, her CELÂL de, cemal sıfatınındır.. Haliyle bu oluş, halka zuhurun ilk anlarına raslar..

İşte o zaman:

— Cemal..

Adı ile söylenir..

Yukarıda anlatılan mana icabı olarak, şöyle demişlerdir:

— Her cemal için CELÂL vardır.. Her CELÂL için cemal vardır..

Halkın elinde bulunan yüce Allah'ın cemaline gelince: Ancak CELÂL sıfatının cemalidir; ya da cemal sıfatının CELÂL yönü..

Mutlak cemal'e ve mutlak CELÂL'e gelince: Bunu müşahede, ancak Allah'a mahsustur..

Halkın bu babda hiçbir ayağı yoktur.. Bu yolda hiçbir kıdemi yoktur..

Biz, CELÂL sıfatını anlatırken:

— Yüce Allah'ın CELÂL'i, zatından ibarettir..

Ama, isimlerinde ve sıfatlarındaki zuhuru olarak..

Demiştik..

Böyle olunca: Durum Yüce Allah'ın özünde olduğu gibidir.. Bunu müşahedeye ise başkası için imkân yolu yoktur..

Ayrıca, cemal sıfatı için ise:

— Cemal onun yüce vasıfları, güzel isimlerinden ibarettir.

Şeklinde bir cümle kullanmıştık..

Bütün bunlar gösteriyor ki: İsimlerden ve sıfatlardan tam olarak halkın faydalanması muhaldır..

Sebebine gelince: Anlatılan durumların dışında yüce Allah'ın katında tercihli ve özel olarak ayrılan isimleri ve sıfatları vardır..

Bunun adı ise:

— Cemaldir..

Halka zuhuru ise, bu yoldan olur..

Şümullü manası ile, cemal ve şümullü manası ile CELÂL ancak yüce Allah'a mahsustur..

Yukarıda anlattığımız manaları, anladıktan sonra, bilesin ki: Yüce Hakkın sıfatları ve isimleri zatının gerektirdiği hakikatler yönünden dört kısma ayrılır..

Şöyleki:

a) Cemal sıfatları kısmı..
b) CELÂL sıfatları kısmı..
c) CELÂL ve cemal sıfatları arasındaki müşterek sıfatlar..
   Bunlar kemal sıfatlarıdır..
d) Zatî sıfatlar kısmı..

İşbu dört kısımda toplanan isimleri ve sıfatları aşağıda, ait oldukları kısımlara göre sıralamış bulunuyorum..

BİRİNCİ KISIM : Zâti sıfatlar ve isimler kısmı :				
Allah	El-Vahid	El-Vitr	El-Kuddûs	En-Nur
El-Ahad	El-Ferd	Es-Samed	El-Hayy	El-Hak
(Toplam : ON)				

İKİNCİ KISIM : CELÂL sıfatına bağlı isimler ve sıfatlar kısmı :			

El-Kebir'ül-Müteal	El-Kabiz'ül-Hafid	El-Mani	Zül-Havliş-Şedid
El-Aziz'ül-Azim	El-Müzill'ür-Rakib	Ed-Darr'ül-Varis	El-Kahir'ül-Gayyur
El-Celil'ül- Kahhar	El-Vasi'üş-Şehid	Es-Saburü Zül-Batış	Şedid'ül-İkab
El-Kadir'ül-Muktedir	El-Kaviyy'ül Metin	El-Basir'üd-Deyyan	
El-Macid'ül-Velî	El-Mümit'ül-Muid	El-Muzib'ül-Mufdil	
El-Cebbar'ül-Mütekebbir	El-Müntakimü Zül-CELÂL Vel-İkram	El-Mecidüllezi lem yekünn lehu küfüven ahad	
(Toplam : KIRK)			

ÜÇÜNCÜ KISIM : CELÂL ve cemal sıfatları arasında müşterek olan kemal sıfatları kısmı:			
Er-Rahman'ül- Melik	El-Adl'ül-Hakim	Ez-Zâhir'ül-Batın	El-Muhit'üs-Sultan
Er-Rabb'ül Müheymin	El-Veliyy'ül-Kayyum	El-Veliyy'ül-Müteal	El-Mürid'ül-Mütekellim
El-Halik'üs-Semi	El-Mukaddim'ül-Muahhir	Malik'ül-Mülk'il-Muksıt	
El-Basir'ül-Hakem	El-Evvel'ül-Âhir	El-Cami'ül-Ganiyyüllezi leyse kemislihi şey'ün	
(Toplam : YİRMİ DOKUZ)			

DÖRDÜNCÜ KISIM : Kemal sıfatına bağlı isimler ve sıfatlar kısmı :			
El-Alim'ür Rahim	El-Muizz'ül-Hafız	El-Daim'ül-Baki	El-Mücmil'ül-Karib

Es-Selâm'ül-Mümin	El-Mukit	El-Bari'ül-Berr	El-Mücib'ül-Kefil
El-Bari'ül Musavvir	El-Hasib'ül-Cemil	El-Mün'im'ül-Afüv	El-Hannan'ül-Mennan
El-Gaffar'ül-Vehhab	El-Halim'ül-Kerim	El-Gafur'ür-Reuf	El-Kâmil'ü lem yelid velem yuled
Er-Rezzak'ül-Fettah	El-Vekil'ül-Hamid	El-Muğni'yül-Muti	El-Kâfi
El-Basit'ül-Rafi	El-Mebdi'ül-Muhyi	En-Nafi'ül-Hadi	El-Cevvadü Züt'Tavl'iş-Şafi
El-Latif'ül-Habir	El-Musevvir'ül-Vacid	El-Bedi'ür-Reşid	El-Muafi
(Toplam : ELLİ ÜÇ)			

Bilesin ki..

Yüce Allah'ın isimlerinden ve sıfatlarından her isim ve her sıfatın bir eseri vardır..

İşbu eser ise.. O ismin ve sıfatın CELÂL'ine veya cemaline, yahut kemaline bir zuhur yeridir..

Üstte anlatılan manaya bir misal olarak malumatı alalım..

Umumî bir mana ile malumat: Yüce Hakkın, ALİM, isminin eseridir..

Malumat olarak bilinen hemen her şey: Yüce ve sübhan olan Hak ilminin zuhur yerleridir..

Bu arada daha başka misaller vermek de mümkündür.. Meselâ: Merhumat, rahmetin zuhur yerleridir..

Müslimat, selâm isminin zuhur yerleridir..

Bu selâm ismine mazhar olan bütün varlık, sırf yok olma durumundan selâmeti bulmuşlardır..

Bu manada, rahmete nail olmayan hiçbir varlık yoktur.. Bu rahmete nail olma durumu şu iki halden birinde mutlaka görülür:

a) O şeyin yaratılması..
b) Özel bir rahmete ermiş bulunması..

Sonra, yüce Allah'a malum olmayan hiçbir varlık yoktur..

Durum yukarda anlatıldığı gibi olunca, mutlak olma yönüyle önden sona bütün varlık cemal sıfatının zuhur yerleridir..

Anlatılan mana icabıdır ki: Cemal ismine bağlı sıfatlardan ve isimlerden her biri, bir eser olma yönüyle varlığı kapsamına alır..

Amma umumî bir mana ile.. Amma hususî bir mana ile..

Durum anlatıldığı gibi olunca, bütün mevcudat, yüce Hakkın cemal sıfatının zuhur yerleridir..

CELÂL sıfatı da, yukarıda anlatılan cemal sıfatı gibidir..

CELÂL'e bağlı her sıfat da aynı şekildedir..

Özellikle bir eseri gerektiren: Kadir, Rakib, Vasi sıfatları.. Çünkü, onun eser ivarlığa dağılmıştır..

İş anlatıldığı gibi olunca, CELÂL sıfatlarının bir dalı olması yönüyle bu varlık, CELÂL mazharları olurlar..

Bu manada alınacak bütün varlık: Yüce Hakkın CELÂL suretidir..Onun zuhur yeridir..

Bu makamda, CELÂL sıfatına bağlı olan isimler vardır ki, varlıkların bir kısmına tahsis edilmiştir..

Meselâ: Müntakım, Muazzib, Darr, Mani vb. isimler gibi..

Sayılan isimlere ve benzerlerine, varlıklardan bazıları mazhar olmuşlardır.. Bütün varlıklar değil..

Haliyle, cemal isimleri böyle değildir.. Onlar için:

— Varlıkların bir kısmı mazhar olur; bir kısmı da olmaz..

Diye bir şey yoktur..

Cemal isimleri, bütün mevcudatı kapsamına alır..

İşbu mana:

— «Rahmetim gazabımı geçti..»

Manasını taşıyan kudsî hadisin sırrıdır..

Anlamaya çalış..

Burada, kemâl sıfatına bağlı müşterek isimlerden de bahsetmek gerekecek..

Bu isimler, Hak ile halk arasında müşterektir..

Ve.. Birkaç kısma ayrılırlar..

BİRİNCİ KISIM: Mertebe için olanlardır..

Bunlar: Rahman, Melik, Rabb, Malik'ül-mülk, Sultan, Veli sıfatları gibidir..

Bu isimler umumundur..

Varlık tüm olarak, bu sayılan isimlerden her ismin bir zuhur yeri ve bir suretidir..

Yukarıda söylediğim:

— Tüm olarak..Sözümden murad:

— Her yönüyle ve her itibara göre.. varlıklar, anlatılan mertebe isimlerinden her ismin suretidir..

Demektir..

Cemal ve CELÂL isimleri böyle değildir.. Varlık, bunlardan da, her ismin mazharıdır..

Şu var ki, sınırlıdır: Bir yüzle veya müteaddit yüzle.. Ayrıca sınırlı itibar veya itibarları da hesaba katmak gerekir..

Bu manayı anla..

İKİNCİ KISIM :

Bu kısma giren her isme varlık bir zuhur yeri olur.. Ama, her yönden değil..

Bunlar: Basir ismi, Semi ismi, Halık ve Hakim ismi vb. isimlerdir..

ÜÇÜNCÜ KISIM :

Bu kısma giren isimlere, varlıkların tam sureti üzerine bir zuhur yeri olması gerekmez…

Bu isimler: Gani, Adil, Kayyum vb. isimlerdir..

— Tam sureti üzerine bir zuhur yeri olması gerekmez..

Diyoruz.. Çünkü bunlar, zata bağlı isimler meyanında sayılır..

Bu müşterek isimler kısmına almamızın sebebi: Kendilerinde kısmen CELÂL ve cemal kokusunun bulunmasıdır..

Bu manayı anla..

Yukarıda anlatılan manaları anladıktan sonra bilesin ki..

— Kâmil..

Vasfı ile söylenen bir kul, sayılan isimlerin tümünün zuhur yeridir.. O isimler, ister müşterek olsun; isterse müşterek olmasın. İster zata bağlı isimler, ister CELÂL'e bağlı isimler, isterse cemale bağlı isimler olsun..

Burada biraz duralım..

Cennet mutlak cemalin mazharıdır..

Cehennem, mutlak CELÂL'in mazharıdır..

İçindekileri ile birlikte iki ev olan dünya ve âhiret, BİRİNCİ KISIMDA sayılan mertebe isimlerinin mazharlarıdır.. Zatî isimlerin değil..

Haliyle, İnsan-ı kâmil, onun dışında kalır.. Çünkü, İnsan-ı kâmil, tek başına zatî isimlerin mazharıdır.. Hatta, diğer isimlerin de mazharıdır..

İnsan-ı kâmilden başka hiç kimsenin zatî isimlerde ayağı yoktur..

Bu manayı biraz açalım.. Bunun için de, şu âyet-i kerimeyi alalım:

— «Gerçekten biz, EMANET'i: Yere, göklere ve dağlara arz ettik; onu taşımaktan çekindiler.. Ondan korktular..
Ve.. onu: İnsan yüklendi..» (33/72)

Bu âyette:

— «EMANET..» (33/72)

Lafzı ile söylenen: Zat isimleri ve sıfatları ile, yüce Hak'tan başkası değildir..

Onun için:

Varlık baştan sona aransa taransa, insandan yararlısı bulunamaz..

İşbu manaya işaret olarak, Resulüllah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Kur'an bana toplu bir şekilde indi..»

Aynı âyette geçen:

— «G ö k l e r..» (33/72)

Altında ve üstündekilerle birlikte.. Sonra:

— «Y e r..»

İçinde ve üzerinde bulunan çeşitli mahlukları ile birlikte: Yüce Hak isimlerinin ve sıfatlarının tümü ile tahakkuk etmeden yana acizdir..
Aynı âyette geçen:

— «Onu taşımaktan çekindiler.. » (33/72)

Cümlesinden murad: Onların, onu taşımaya dair bir kabiliyete sahib olamayışlarıdır..
Aynı âyette geçen:

— «Ondan korktular..» (33/72)

Cümlesinden murad ise.. Ona karşı eksik oluşları ve zayıf durumlarıdır..
Aynı âyette geçen:

— «Onu: İnsan yüklendi..» (33/72)

Cümlesi ile de, İnsan-ı kâmil murad edilir..

Aynı âyette geçen ve onu yüklenen için:

— «O zalumdur..» (33/72)

Buyurulur..Bunun daha açık manası şudur:
— O nefsine zulmeder..
Çünkü, nefsine tam olarak hakkını vermesi imkânsızdır.. Sebebine gelince: Nefsinin tam olarak hakkını vermesi için, hakikî manası ile, Allah'a tam senasını yapması gerekir. Bu da olamaz.. Bir başka âyette bu manada şöyle buyurulur:

— «Allah'ın kadrini zatına lâyık olacak şekilde takdir edemediler.. » (6/91)

İnsanın:

— «Zalum..» (33/72)

Olarak söylenmesi de, üstteki âyetin manası icabıdır.. Yani:
— Nefsine zulmeder.. Tam manası ile onun hakkını veremez.. Kadrini bilemez.. Demektir..
Aynı âyetin devamında ise.. yüce Hak insanın özrünü ileri sürüp:

— «O: Cehuldür.. » (33/72)

Vasfını söylüyor.. Bunun daha açık manası:
— Onun kadri kıymeti büyüktür; ama bunun cahilidir.. Bilemez.. Onun özrü vardır.. Takdir edemedi ki: Onu tam manası takdir ile etmek, yüce Allah'a lâyık bir şekilde sena etmektir..
Bu âyette geçen:

— «Zalum..» (33/72)

Kelimesi için, ikinci bir mana daha vardır ki, o da mef'uli isim olmasıdır.. Bu manaya göre insanın:

— «Zalum..» (33/72)

Olması demek, onun:
— Mazlum..
Olması sayılır.. Yani: Zulme uğramıştır..
Çünkü: Şerefinin yüceliği, makamının büyüklüğü dolayısı ile, İnsan-ı kâmilin haklarını hiç kimse yerine getirmemiştir..
Durum anlatıldığı gibi olunca o: Mahlukatın kendisine yaptığı muamele icabı, zulme uğramıştır..

— «Cehul..» (33/72)

Lafzını da, aynı manada görmek icab eder.. Ki bu da:
— Meçhul kalmış.. Derinliği dolayısı ile, hakikatı bilinmez..
Demeğe gelir..
İşbu mana: İnsan-ı kâmil namına, sair mahlukat için yüce Hakkın özür beyanıdır.. Ta ki, onlar: Zulüm vebalinden kurtulalar.. Kıyamet günü perde aralandığı zaman, dileyecekleri özür makbul ola..
Yani: O insanı bilemediklerinden yana..
Zira o: Öyle yüce bir insandır ki, yüce Allah'ın zatının, sıfatlarının zuhurundan ibarettir..
İnsan-ı kâmilin bazı mertebeleri vardır ki: Onlar, inşallah bu kitaptaki bölümünde açıklanacaktır..
Bunu da böylece bilesin..
Allah.. Hak söyler..
Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..

25. BÖLÜM - KEMÂL

Bilesin ki..
Yüce Allah'ın KEMÂL vasfı, kendi mahiyetinden ibarettir..
Buradaki mahiyet:
— Olduğu hal üzere..
Manasına alınmalıdır..
Yüce Allah'ın mahiyeti ise.. Bir idrâk kabul etmez..
Yâni: İdrâk yolu ile kavranıp:
— Bu, budur..
Denemez..
Zira: Yüce Hakkın kemâli için bir son durak ve bir nihayet yoktur..
Yüce ve Sübhan olan Hak mahiyetini kavrar.. İdrak eder ve bilir..
Şunu da idrâk eder; bilir ki: Mahiyeti kavranamaz.. Çünkü, onun için bir son yoktur..
Bu durum zatı için de böyledir.. Başkaları için de böyledir..
Yukarıdaki cümle ile, şunu anlatmak istiyorum:
Yüce Hak mahiyetini idrâk eder.. Ama o mahiyetin, içinde bulunduğu hal üzere kavranamayacağını idrâkten sonra..
Bu durum, kendisi için de böyledir; başkası için de..

Yukarıda geçen:
— Yüce ve Sübhan olan Hak, mahiyetini kavrar.. idrâk eder, bilir..
Dedik.. İşbu durum, onun KEMÂL vasfının ihata hakkına göredir..
Cehalet, bilmemek yoktur..
Yine yukarıda geçen:
— Yüce Hak, mahiyetini idrâk eder.. Ama o mahiyetin içinde bulunduğu hal üzere kavranamayacağını idrâktan sonra..
Bu durum, kendisi için de böyledir; başkası için de..
Dedik.. İşbu durumu: Onun büyüklüğünün varlığı, ve nihayetinin yokluğu yönünden Hak ettiği bir mana olarak almak icab eder..
Sebebine gelince: Ancak, nihayeti olan kavranır..
Halbuki yüce Allah'ın nihayeti yoktur.. Nihayeti olmayanı kavramak ise.. muhaldir..
Yüce Hakk'ın mahiyetini kavramasına gelince: Bu, hükmî bir kavrayış manasıdır..
İşbu mana için:
Kendi özünü bilmemek gibi bir durumun onda olmayışı; ilmin şümulünü hak etmesi icabıdır..
Demek yerinde olur..
Yoksa:
— Onun şekillerinden biri ile kavramı kabul eder..
Demek değildir.

Yukarıda anlatılan manaları anlamaya çabala.. Çünkü, anlaşılması biraz zordur..
Sakın buradan kayıp düşmeyesin.. Çünkü, orası: Hayret makamıdır..

Anlatılan manada uzun bir kaside yazmıştım.. Onun içinden şunları aldım..

İhata ettin mi mücmel, mufassal haberini;
Zatının.. ey toplayan sıfatların her birini..

Yoksa yüceldi mi yüzün tüm kavramaktan yana;
Sardın ki kuşatılmaya zatının derini..

Haşa sana son buluna.. haşa ki olasın sen;
Sana cahil.. ah.. neyle silerim hayretlerimi?..

Bilesin ki..
Yüce Hakk'ın KEMÂL durumu, mahlukatın kemâline benzemez..
Çünkü mahlukatın kemâli, kendilerinde bulunan manalardır..
O manalar ise.. Kendilerine mugayirdir..
Yüce ve Sübhan olan Hakkın kemâli ise.. Zatı iledir..
Zatına mugayir, zaid manalar yolundan gelen manalar değildir..
Yüce Allah, bu gibi şeylerden yana tam bir şekilde üstünlük sahibidir..
Hâsılı Yüce Allah'ın KEMÂL'i aynen zatıdır..
İşbu mana icabıdır ki:
— Mutlak gına ve tam KEMÂL..
Vasfı ile söylenip anılması ve o vasıfların kendisine verilmesi yerinde oldu..

Her ne kadar yüce Hak için, KEMÂL'e bağlı manalar; akıl yolundan bulunsa dahi, o manalar kendinden başkası değildir..

Çünkü: Akıl yolundan bulunan geniş manalı KEMÂL onun zatına bağlı bir iştir..

Zatına eklenmiş bir şey değildir.. Ona mugayyir de değildir.. Akıl yolu ile bulunan kendisi de değildir..

Ancak yukarıdaki hüküm, yüce Hakkın gayrı için verilemez..

Şöyleki: Bu varlıklardan bir varlığı, herhangi bir vasıfla anlattığın zaman: O vasıf o varlıktan başkası olması iktiza eder..

Çünkü: Mahluk, müteaddid parçalara ayrılmayı kabul eder..

Yüce Hakkın vasfı ise.. Aynen kendisi olması icab eder..

Çünkü vasıf, zatının gerektirdiği bir hükümdür..

Ama, tek başına ve varlık terkibi zatından olmak üzere..

Üstte anlatılan, yaratılmışlara verilen vasıf için, şöyle bir misal verebiliriz..
Meselâ deriz ki:
— İnsan konuşan hayvandır..

Bu manada, hayvaniyet durumu, kendi özünde ve akıl yolundan biliniş şeklinde insandan başkadır.. Aralarında bir başkalık vardır..

Konuşmak ise.. Kendi özünde; insanın da, hayvanın da başkasıdır.. İnsanla da bir ilgisi yoktur, hayvanla da..

Durum anlatıldığı gibi olmasına rağmen, hayvaniyet ve konuşmak aynen insan olmuştur..

Çünkü insan: O iki şeyin bir araya gelmişidir.. Varlığı ancak onlara bağlıdır.. Onlara mugayir yönü yoktur..

NETİCE:

a) Bölünme, parçalanma yönüyle, mahlukun vasfı kendisinin gayrıdır..
b) Terkib yönüyle de aynen kendisidir..

Ancak, yüce Hak için, durum böyle olamaz.. Zira, onun için bir bölünme ve terkib imkânsızdır..

Kaldı ki, onun sıfatları için:

— Kendisinin aynı değildir.. Zatından başka değildir..

Gibi bir söz söylenemez.. Ancak akıl yolu ile, onu: Biliriz… Çeşitleri ve zıdları ile..

Halbuki yüce Hakkın sıfatları; mahiyeti, hüviyeti yönüyle aynen zatıdır..

Yani: Kendi varlığında onlarladır..

Durum anlatıldığı gibi olunca:

— Sıfatları aynı değildir..

Denemez… Böylelikle de, mahluk hükmünden ayırd edilir..

Mahlukun sıfatı kendisinden başkası değildir.. Ama, aynı değildir..

Bu hüküm, Hak için, ancak mecaz yolundan verilir..

— Mütekellimin..

Adı ile anılan kelâm âlimlerinin çoğu, bu meselede yanılmıştır..

Muhiddin b. Arabî'nin bu babdaki fikri, sana anlattığımıza uygundur..

Ama o, başka bir cihetten gitmiş ve başka bir ibare kullanmıştır.. Başka bir manada söylemiştir..

Ancak, onun dışında kalanların çoğu, yanılmış ve şöyle demişlerdir:

— Hakkın sıfatları ne aynıdır; ne de gayrı..

Bu cümlenin yerinde sarfedilmiş bir cümle olmadığını düşün..

Bizim durumumuza gelince.. Keşf-i ilâhî bize şu ihsanı yaptı:

— Yüce Hakkın sıfatları, aynen zatıdır..

Onların böyle oluşu, ne sayı itibarı iledir, ne de sayı itibara alınmadan..

Yukarıda anlatılan manada bir işe şahid oldum.

En güzel misal Allah'ın misalidir..ancak, ona misal yollu:

— Nokta..

Deniliyordu..

İşbu nokta, akıl yolundan bulunan; her cemali, celâli ve KEMÂL'i toplayıcı, alıcı bir duruma sahib KEMÂL durumlarının kendisidir..

Haliyle, bu durum: İlâhî mertebeye uygun bir şekilde olmaktadır..

Ve o KEMÂL durumları, tümden bu noktanın varlığında helâk olmuştur..

Nokta ise.. O KEMÂL durumlarında yok olmuştur..

Gerek:

— Nokta..

Dediğimiz, gerekse:

— KEMÂL durumları..

Diye tabir edilen şeyler, kendi ahadiyet hallerinde, sonsuzluğu düşünülmelidir..

Bir başlama önceliği onun için muhaldir..

Bu makamda daha bir çok işler vardır ki; çok ağırdır.. Çok incedir, çok değerlidir..

Hele anlatılmaktan yana, tam bir yüceliği vardır..

Olan oldu da, anlatmadım ondan;
Hayra yor haber sorma hiç oradan..

Bilesin ki..

Yukarıda anlatılan misaller, yüce zata lâyık değildir.. Ona uymaz..

Çünkü misal: Özünde mahluktur..

Yüce zat ise.. Misal yolu ile, anlatılandan çok çok başkadır..

Zira: Hak kadim vasıflıdır.. Halk ise.. Sonradan yaratılan bir mahluktur..

Kaldı ki: Bu anlatılan ibareler, zevkle elde edilen manaları taşıyamaz.. Meğer ki, daha önce kendisine bu yolda verilmiş bir binek ola.. O zaman ibare zevkini taşıyan binek olur..

Zira, tek başına ibare yüce Hakkın özünde bulunan manayı çekemez…

Ancak, ondan bir parçayı alır..

Sonuç şudur: Her kim Yakup misali hüzne dalarsa..müjdecinin getirdiği Yusuf'un gömleği sürülünce, gözündeki körlük açılır; kalkar..

Bir kimsenin, ezelde içine konan bir zevki yoksa.. Aranana düşmesi imkânsızdır.. Meğer ki: İman tasdik sahibi ola.. Bir de, kendinde vehmettiği şeyleri ata; Hakk'ın tahkik babında verdiklerini tuta. Hali böyle olan kimse, şu âyet-i kerimenin hükmünde sayılır:

— «Tam müşahede içinde kulak veren..» (50/37)

Bu âyetin ifade etmek istediği bir mana şudur:

— Kendisine söylenene iman şehadeti getirir.. Ama kuvvetli bir iman şehadeti..

Ve.. Bu kuvvetli iman sayesinde, o anlatılanı, gözle görmüş gibi olur..

Hâsılı: Bu bir keşif meselesidir.. Keşfi başta kazanan ise.. Kalbi olan kimsedir..

Bu mana: Baş tarafı yukarıda geçen âyet-i kerime ile sabittir:

— «Gerçekten bunda hatırlatmalar vardır: Kalbi olana, tam müşahede içinde kulak veren kimseye..» (50/37)

26. BÖLÜM - HÜVİYET

Yüce Hak için HÜVİYET: Zuhuru mümkün olmayan gaybından ibarettir..

Sanki, HÜVİYET: İsimler ve sıfatlar cümlesi nazar-ı itibara alınarak, vahidiyet sıfatının batın manasına işarettir..

Yukarıda geçen :

— Sanki, HÜVİYET..

Kelimeleri ile başlayan sözümdeki, benzetmeden muradım:

— Ancak o..
Demektir..
Sebebine gelince: HÜVİYET, isim, sıfat, nam, mertebe, mutlak zat gibi sıfatlardan belli birine tahsis edilmemiş olmasıdır..
Onda, isimlere de, sıfatlara da itibar yoktur..
Ancak, toplu olarak; tek olma yolundan: HÜVİYET hepsine işarettir..
Onun şanı ise: Batınları ve gaybleri anlamaktan ibarettir..

HÜVİYET, kelimesi; gaybe işaret olan:
— Hüve (O)
Lafzından alınmıştır..
Böyle olunca, yüce Allah için HÜVİYET, onun öz zatından ibarettir.. Ama isimleri ve sıfatları itibara almak ve bunların gayb halindeolduklarını da fehmetmek gerekir..
Şu manzum sözlerim, bu manayı anlatır:

Hak HÜVİYET, Vahid zatın gaybıdır;
Tanığa zuhur, muhal olanıdır..

Sanki HÜVİYET bir vasıftır geldi;
Bütuna, inkârcı olmayanıdır..

Bil..
— HU – HÜVE – (O)
Şeklinde görülen isim, Allah isminden daha özel bir duruma sahiptir..
Kaldı ki: Hüve, Allah isminin sırrıdır..
Çünkü: Bu isim, Allah isminde kaldıkça mana olur.. Ve o manayı Hakka iletir.. Onlardan alındığı zaman: Kalan harfler manasız kalır..
Hiçbir mana ifade etmez..
Misal olarak, bu durumu anlatalım..
Diyelim ki:
— Allah kelimesinin başından ELİF alındı..
O zaman, LİLLAH kalır; mana ifade eden bir durumu vardır..
Diyelim ki:
— LİLLAH'tan birinci LÂM da alında..
O zaman: LEHU olur ve bir mana ifade eder..
Diyelim ki:
— İkinci LÂM da alındı..
O zaman:
— HU – HÜVE – (O)..
Manalarını ifade eden (HA) harfi kalır..
İşte..
— HÜVE..
Şeklinde anlattığımızın tümü, bu tek başına (HA) harfidir..
(VAV) harfi olmadan..
(VAV) harfinin ona gelmesi, Arab dili kaidesince: İşba ve istimrar'ı adi kabilindendir.

Böyle olmuş, ikisini bir şey haline getirmiştir..
Hâsılı: Hüve, isimlerin en faziletlisidir..

Hicri 799 (M. 1397) senesi sonunda idi: Ehlüllahtan bazıları ile Mekke'de buluştum.. Oranın şerefini artırması babında, dileğimi yüce Allah'a arz ederim.. Onlardan biri bana, isim-i azam üzerine müzakere yolu açtı..
Resulullah S.A. efendimiz, ism-i azam için şöyle buyurmuştu:

— «Bakara suresinin sonunda ve Ali İmran suresinin başındadır..»

Sonra, şöyle dedi:
— Bu, HÜVE kelimesinden ibarettir..
Bu manayı da, Resulullah S.A. efendimizin, geçen kelâmının dış şeklinden çıkarıyordu..

— «Bakara suresinin sonunda..»

Buyururken:
«Bakara»
Lafzının son harfi olan (HA) harfine işaret ediyor..

— «Ve.. Al-i İmran suresinin başında..»

Buyururken, bu cümlenin başındaki:

— «Ve..»

Kelimesine işaret ediyor..
Böylece: HA ile VAV bir araya geliyor ve:
— HU– HÜVE – (O)..
İsmi meydana çıkıyor ve.. ism-i azam oluyordu..

O zatın sözü, her ne kadar yerinde ise de.. Ben ism-i azam için ayrı bir koku alıyorum..
Diyeceksiniz ki:
— Madem ayrı bir koku alıyorsun; o halde o zatın sözünü neden buraya aldın?..
Hemen anlatayım:
— O ismin şerefini anlatmak için..
Yani: Hu, isminin..
Kaldı ki, Resulullah S.A. efendimizin anlatılan yoldan işareti de gösteriyor ki: HU, ism-i azamdır..

Bilesin ki..
HU – HÜVE – (O).. Zihinde hazır olan şeyden ibarettir..
O hazıra da, ancak işaretle gidilir..
Bu işaret ise.. His şahidi ve hayal gaibi yolundan olur..

— Gaib..

Dediğimiz, hayalden uçup gitmiş değildir; orada gizlidir.. Böyle olmasaydı, ona:

— HU – HÜVE – (O)..

Lafzı ile işaret etmek yerinde olmazdı..

Çünkü:

— HU – HÜVE – (O)..

Lafzı ile işaret ancak hazır için yerinde sayılır.. Kaldı ki, lafız bir zamirdir.. Zamir ise.. Ancak, daha önce sözü geçen için kullanılır..

İşbu zamirin anlatılan şekilde gelişi:

a) Lafız yolundan olabilir..
b) Karine yolu ile olabilir..
c) Hale bağlı bir şekilde olabilir..

Bir şeyin oluş şeklini açıklamak ve hikâye nakline benzer işlerde olduğu gibi..

Yukarıda anlatılan zamirin durumu, bahsimiz için, bize faydalı oldu..

.. Ve gösterdi ki:

— HU – HÜVE – (O)..

Lafzı ile geçen zamir, sırf varlığa düşüyor.. Ki o varlıkta, yokluk olması sahih olmaz… Kaldı ki, o varlık; gaiplik ve fena cinsi yokluk çeşidi ile de bir benzerliği yoktur.

Zira, gaib: Bir cihetten yok gibidir.. Yani: Açıktan görülmez.. Böyle bir şeye de:

— HU – HÜVE – (O)..

Lafzı ile işaret etmek yerinde bir şey olamaz..

Şimdi:

Yapılan izah bize anlatıyor ki: HÜVİYET açık, sarih olan sırf varlığın kendisidir..

Ve.. O varlık her kemâl durumunu içine almıştır.. Bu kemâl durumu, ister vücuda bağlı bulunsun, isterse şühuda..

Ne var ki hüküm: Gaybe bağlı bir yoldan gelmiştir..

İşbu hüküm ise.. onun tam yerine getirilmesi ve tam hakkını alması mümkün olmadığı için verilmiştir..

Kaldı ki, onu tam idrâk edip kavramak yolu da kapalıdır..

Denildi ki:

— HÜVİYET, kendisine idrâk yolu kapalı olduğu için gayb sayılır..

Kendisi gayb olduğu için değil..

Çünkü: Hakkın gaybı, şehadetinden başka olmadığı gibi, şehadeti de gaybından başka değildir..

Ama, insan ve onun dışında kalan her mahluk, anlatılan mananın dışında kalır.. Onların ayrı ayrı gaybı da vardır; şehadeti de..

Ancak, insanın şehadeti, bir yöne ve bir itibara bağlıdır.. Aynı şekilde, gaybı da bir yöne ve itibara bağlıdır..

Ama, yüce Hakkın: Gaybı şehadetinin aynıdır.. Şehadeti ise.. aynen gaybıdır..

Onun katında, kendi özünden yana bir gaybı yoktur.. Şehadeti de öyledir..

Ancak, onun özünde bir gaybı vardır; ama şanına yakışır bir şekilde.. Şehadeti vardır; o da şanına yakışır bir şekilde..

Tıpkı: Özünü bildiği gibi..

Onun bu bilişine ise.. Bizim için akıl yolu kapalıdır..

Çünkü: Gaybını ve şehadetini olduğu hal üzere, ancak yüce ve sübhan olan kendisi bilir..

hhb

27. BÖLÜM İNNİYET (Benlik veya şahsiyet manasınadır. ENEİYET, makamında kullanılır..)

Yüce Hakkın İNNİYET'i: Şanına yakışan şekli ile, benliği ve şahsiyetidir..

.. Ve bu: Yüce Hakkın zâhirine işarettir..

Amma, batın durumları zuhurunu kapsamına alması itibarı ile olur..

Anlatılan manada şu âyet-i kerimeleri okuyalım:

— «Gerçekten Allah benim..» (27/9)

— «İlâh yoktur; ancak ben varım..» (20/14)

Yüce Allah, bize şu manayı anlatmak istiyor:

— HÜVE – HU – (O)..

Lafzı ile işaret olunan hüviyet:

— ENE (BEN)..

Lafzı ile işaret olunan ENNİYET'in, yani: Benliğin aynıdır..

Durum anlatıldığı gibi olunca: O, olma durumu, BENLİK'te, akıl yolundan bulunmuş olur..

Bu mana ise:

— Yüce Hakkın zâhiri, aynen batınıdır.. Batını ise.. aynen zâhiridir..

Şeklinde sarf ettiğimiz cümlenin tam manasıdır..

Bu zâhir ve batın durumları ile yüce Hak: Bir yönden zâhir, diğer yönden batın olamaz..

Bu böyledir; başka çeşidi yoktur..

Nitekim, bunun böyle olduğu yüce Hakkın, cümleyi tekidle söylemesinden anlaşılır.

Görmüyor musun:

— İnne (gerçekten)..

Edatı ile nasıl tekid ediyor?..

Böylece, zihindeki tereddüdü atıyor.. Kaldı ki: Dinleyenin zihninde tereddüd meydana gelmesi ihtimali bulunan her cümle için tekid faydalıdır..

Aynı şekilde, dinleyenin inkârı babında da tekidli konuşmak icab eder..

Ancak, zihinde tereddüt, veya inkâr yollu bir durum olmazsa, tekide hacet kalmaz..

Amma, zâhir ve batın, bir itibar edilince, aklın tereddüdü ortaya çıkar..

Tekid ise.. Bu tereddüdü ortadan kaldırır..

Meselâ: Bir işin zâhiri, nasıl batını olur?.. Bir işin batını nasıl zâhiri olur?..

Madem ki, ikisi de birdir; o halde:

— Zâhir ve batın..

Diye ayırd edilen mananın faydası nedir?..

Cinsinden veya başka sözler olur..

İşbu meselede ise, nefsin: Ya tereddüdü olur; yahut inkârı..

İşte.. Bu tereddüdü gidermek için, yüce Hak:

— İnne..

Lafzı ile, manayı tekid etti..

..Ve Musa'ya:

— «İnnehu -gerçekten-..» (27/9)

Buyurdu.. Buna, daha açık mana şudur:

— Hüviyet (O) ile işaret olunan batın ahadiyet, işte kendisine:

— "ENE – BEN -..» (27 / 9)

Lafzı ile işaret olunan, İNNİYET'in; yani: Benliğin kendisidir..

Bu mana ile, âdeta, şöyle tenbih ediyor:

— Sakın, aralarında bir ayrılık, gayrılık, bölünme gibi şeylerin olduğunu sanmayasın.. Ama, şekillerin hiçbir şekli ile..

Daha sonra, bunları bedeliyet durumu ile tefsir etti.. Bu da, zata bağlanan işarettir.. Yani:

— «ALLAH..» (27/9)

Demek istiyorum ve:

— Cem, şümul yönüyle, ulûhiyetin iktizasına işarettir..

Demeyi kasd ediyorum..

Yüce Hak:

— Onun batını, ve gaybı aynen zuhuru ve şehadetidir..

Demedi.. Ama şu yoldan bir tenbih yaptı:

— Bu iş, yüce Allah ne hal üzere ise.. o halin hakikatı üzerinedir..

Çünkü, ulûhiyet sıfatı, kendi özünde:

a) Birbirini nakzeden iki şeyin şümulünü;

b) İki zıddı bir araya getirmeyi;

Ahadiyet hükmüne göre iktiza eder..

c) Gayrılığın meydana gelmesi için de, gayrılığı yok eder..

İşbu durum, hayrete düşüren bir meseledir..

Buraya kadar anlatılan âyet-i kerimedeki mana ise.. Şu âyet-i kerimedeki sözü tefsir etti..

— «İlâh yoktur; ancak ben varım..» (20/14)

Bundan, şunu anlatmak istiyor:
— İbadet edilen ilâhlık durumunda ancak ben varım..
Bu putlarda zâhir olan benim..
Felekler, tabiatlar hep benim..
Cümle mezhep ve din ehlinin kulluk ettiği her şey benim..
Şu putların tümü, BEN'den başka değildir..
Bundandır ki, onlara:
— İlâhlar..
Lafzını tesbit ettim.. Bu lafzı onlara da ad koydum..
Haliyle onlara verilen bu isim, hakikatte aldıkları durum icabıdır..
..Ve bu isim: Mecaz yolu ile değil, hakikat olarak verilmiştir..
Zâhir ehlinin:

— İlâhlar ismi, onlara tapanların verdiği isimdir.. Hak Taâlâ ise.. Verdiği isimle bunu murad etmiştir.. Yoksa, kendi özlerinde, bu ismi hak ettikleri için vermemiştir..

Dedikleri gibi değildir.. Halbuki bu, yanlıştır.. Ve Hakka iftiradır..

Çünkü bu eşyaya tümden; hatta bu vücudda bulunanların hemen her biri için, hakikatta Allah'ın zatı yönünden gelen bir isimdir. Hem de, hakikî olarak..

Zira, sübhan olan Yüce Hak bu manaya göre, eşyanın aynıdır..
Onlara:
— İlâhiyet..

Adının verilmesi de, bu manaca hakikî bir isimlendirmedir.. Ehl-i hicabdan mukallid ziümrenin sandığı gibi mecaz yollu bir isimlendirme değildir..

Şayet durum, anlatıldığı gibi olmasaydı; cümle şöyle kurulurdu:

— Bu taşlar, yıldızlar, tabiat unsurları ve ibadet ettiğimiz eşya ilâhlar değildir.. Benden başka ilâh yoktur; bana ibadet ediniz..

Ama, böyle olmadı.. Yüce Hak şu manayı murad etti:

— O ilâhlar, birer zuhur yeri olarak kabul edilir.. Onlardaki ulûhiyet hükmü ise.. Bir hakikattır..

Böyle olunca, onlar ancak, kendisine ibadet etmiş olurlar.. öyle de oldular.. İşbu mana icabı olarak da şöyle buyurdu:

— «İlâh yoktur.. Ancak ben varım..» (20/14)

Bunun bir manası da şudur:

— Bu mekânda, ilâh ismi verilen ancak benim.. Bu âlemde, benden başkasına ibadet eden yoktur..

Hem nasıl benden başkasına ibadet edebilirler ki: Onları bana ibadet etmeleri için yarattım.. Böyle olunca,onları ne için yarattımsa.. O hâsıl olur..

Bu mana makamında Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Herkese, uğruna yaratıldığı şey müyesserdir. »

Yani: Hakka ibadet babında..
Şu âyet-i kerimeler de, aynı manayı anlatır:

— «İnsanları ve cini, ancak bana ibadet edeler; diye yarattım..» (51/56)

— «Her şey, onun hamdiyle Tesbih eder..» (17/44)

Özellikle, yukarıda geçen âyet-i kerime ile yüce Allah peygamberi Musa'yı a.s. şu manada ayıktırmak istiyordu:

— Şu ilâhlara sahip çıkanlar, ancak Allah'a ibadet etmektedirler.. Ama bir mazhar yönünden..

.. Ve Musa'dan A.S. şunu istiyordu: Bütün mazhar cihetinden yüce Allah'a ibadet etmek..

Bunun için ise, şöyle buyurdu:

— «İlâh yoktur; ancak ben varım..» (20/14)

Bundan kasd olunan bir mana da, şuydu:

— Burada ilâh olarak, ancak ben varım..

Kendisine:

— İlâh..

Adı verilen ve öyle söylenenlerin hepsi işte, benim..

Madem ki: O gösterilen mertebede Allah ismi ile aynen bulunduğumu öğrettim.. O halde bana ibadet et ya Musa..

Şu cihetten ki: Hüviyetin aynı olarak, bütün mezahiri bir benlik olarak toplar..

Bu yollu bir ayıktırma, sübhan olan Yüce Allah'tan peygamberine bir yardımdır..

Ona yardım ediyordu; ta ki: Kendisine bir yönden ibadet edip, diğer yönü bırakmaya..

İbadet etmediği, fuzulî bulup terki halinde Hakkı fevt etmeye.. İsterse, ibadet ettiği cihetten hidayeti bulmuş olsun..

Ki çeşitli millete mensub olan ve Allah yolundan sapanların durumu da böyledir..

Yani: Tek yönlüdür..

Eğer o: Üzerine dikkat çekilen benlik cihetinden ibadet ederse, durumu başka olur.. Tam arzu edilen bir ibadet olur..

O, öyle bir benliktir ki: Cümle mazharları, tecellileri, yaratılış şekillerini ve gereklerini topladığı babında tenbih yapılmıştır..

Kaldı ki, o benlik: Hüviyet içinde, akıl yolundan kemâlât ile nam almıştır..

Hâsılı: Bu, her şeyi içine alan, öyle bir benliktir ki:

— Allah..

Lafzı ile tefsir edilmiştir.. Sonra burada:

— «İlâh yoktur; ancak ben varım..» (20/14)

Cümlesi ile şerh edilmiştir..

İşte.. Bütün bu manaları düşünerek ibadet et..

Böyle bir ibadet yapanın ibadeti, aslına uygun bir ibadettir..

Yukarıda anlatılan manalara işaret olarak, şu âyet-i kerimeyi de dinleyelim:

— «İşte.. benim doğru yolum budur.. Ona giriniz..
Çeşitli yollara girmeyiniz; sonra sizi yolundan alıkoyar.. » (6/153)

Bu âyet-i kerime ile, işaret edilen çeşitli yollara bağlı olanlar; her ne kadar Allah yolunda iseler de, fırka fırka olduklarından, içlerine: Şirk, ilhad cinsi şeyler girdi..

Ancak: Muhammedî yoldan tevhid ehli olanlar, öbürlerine benzemezler.. Bunlar, dosdoğru yolu takib ederler..

Bir kul, Allah'ın dosdoğru yolunda olunca, kendisine, Resulullah S.A. efendimizin, şu hadis-i şerifindeki sır zâhir olur:

— «Bir kimse ki, nefsini bildi; gerçekten Rabbını bilen o oldu..»

Bu hadis-i şerifin sırrı kendisine zâhir olan kimseden daha sonra: Hakiki manası ile, Hakka ibadet etmesi taleb edilir..

Böyle bir ibadet ise.. isimlerin ve sıfatların hakikatleri ile, tahakkuk etmektir..

O kul: Anlatılan şekli ile, ibadeti yapınca bilir ki: O zâhirdeki eşyanın da, batındakinin de aynıdır..

Yine bilir ki, o bir benliktir ve:

— Musa..

Diye tabir edilenin aynıdır..

.. Ve bu Musa, Hakkın kendisine öğrettiği şeyleri talebe başlar.. Çünkü o aradığı şeyler, isimlerin ve sıfatların iktiza ettiği kemâlât çeşidinden hakkıdır..

Onu arar ki: Bulsun; hakkı ile Hakka ibadet etsin..

Ancak, tam hakkı ile ibadet etmeyi yapmanın imkânı yoktur..

Çünkü: Allah'ın isim ve sıfatları sonsuzdur.. Böyle olunca, ona: Hakkı ile ibadet edebilmek de sonsuz olur..

Üstte anlatılan mana icabıdır ki, Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Hakkı ile, sana karşı irfan sahibi olamadık..
Hakkı ile, sana ibadet edemedik.. Yani: Kendini sena ettiğin şekilde..»

Hazreti-i Sıddık R.A, ise şöyle buyurdu:

— İdrâki kavramaktan yana acizlik, idrâktir..

Anlatılan manaları şu nazma sıraladım:

Ey o suret ki, akıllar şaşkın mananda;
Ey o dehşet ki, kâinat bitti olmanda..

Ey gayelerin gayesi ki, en sonunda;
Akıllı dahi şaşar yüce varlığında..

Keremler sana, zatını övdüğün gibi;
Nezihsin şirkten, ikilikten hamd anında.

İnsan bulamaz, senden yana arzusunu;
Haşa haşa, son ola yüce varlığında..

Kusur itirafım, sana marifetimdir;
İdrâki acizlik, bana idrâk şanında..

Sofiye zümresi, benlik durumunu, kulun aklen kabul edilen yüzüne bağlamışlardır.. Çünkü bu benlik: Hazır olanı, müşahede edip görüleni, anlatmak için kullanılır..

Hüviyet, yani: O, olmak ise.. Bu görülen şeyin gayb yüzüdür..

Bu durumda da: Hüviyeti gayba bağlıdır.. Ki O: Hakkın zatıdır..

Benliği de, bu şehadet haline verdiler.. Bu da, kulun aklen kabul edilen yönüdür..

Burada, ince bir nükte vardır; anlamaya çalış..

28. BÖLÜM - EZEL

EZEL: Akıl yolu ile bilinen bir öncelik mefhumundan ibarettir..

Yüce Allah, hükmen öyledir..Yani: EZEL'dir..

Ancak, bu EZEL icabı öncelik: Yüce Hakkın kemâl iktizası icabıdır.. Hadiselere, yaratılmışlara takaddümü icabı değildir..

Yaratılmışlara nazaran, uzun bir öncelik zamanı düşünülecek ve buna:

— EZEL..

Tabiri kullanılacak.. Böyle bir şey olamaz..

Nitekim bu gibi zamana bağlı EZEL anlayışının durumu daha önce de geçti..

Kaldı ki: Böyle bir anlayış, yüce Allah'a karşı irfan kıtlığına uğrayan kimseye yakışır..

Yüce Allah, bu gibi manalardan yana tam bir yüceliğe sahiptir..

Biz, anlatılan yanlış anlayışın batıl olduğunu, bu eserin geçen kısımlarında da belirtmiştik..

Zira yüce Hakkın EZEL'i şu anda dahi mevcuttur.. Tıpkı: Bizim varlığımız meydana gelmeden önce olduğu gibi..

Onun EZEL durumu, hiç değişmedi.. Ebedlerin ebedine kadar da, değişmeden kalacaktır..

Ebedin beyanı da, inşallah bundan sonra gelecek bölümde olacaktır..

Evet.. Yüce Hak için EZEL hükmü anlatıldığı gibidir..

Ama sonradan yaratılan varlığın da bir EZEL durumu vardır..

Bunun EZEL durumu ise.. Hadis şey için, kendisine varlık girmeyen vakitten ibarettir..

Sonradan yaratılan bir şeyin EZEL'i; durumu kendisi gibi olan diğer bir şeyin EZEL'ine uymaz..

Meselâ: Madenin EZEL durumu nebatın EZEL durumuna uymaz..

Çünkü, maden: Bitkinin önceliğidir..

Zira, nebatın varlığı ancak, madenin varlığından sonra ortaya çıktı..

Durum anlatıldığı gibi olunca, nebatın EZEL durumu, madenin varlığı ile başlar.. Madenin varlığından evvel değil..

Madenin EZEL durumu ise.. cevherin varlığı ile başlar..

Cevherin EZEL durumu ise.. heyulanın var olması ile başlar..
Heyulanın EZEL durumu da, hebanın varlığı iledir..
Hebanın EZEL durumu da, tabiat çeşitlerinin varlığına bağlıdır..
Tabiatın EZEL durumu da, unsurların varlığına bağlıdır..
Unsurların EZEL durumu ise.. İlliyinin varlığına bağlıdır.. İlliyin ise: Kalem-i alâ, akıl ve:
— Ruh..
Adı verilen melek ve benzerleridir..
Bütün bu anlatılanlar, âlemin tümüdür.. Hepsinin EZEL durumu, yüce Hazretin bir kelimesidir..
Bu kelime ise.. Onun bir şeye:
Ol..
Demesiyle, o şeyi olduran sözün manasıdır..

Yukarıda anlatılan EZEL dışında mutlak olan bir EZEL vardır ki, bu EZEL'î, Yüce Hak kendisine hak bilmiştir..
Böyle bir EZEL'de mahlukattan hiç bir şeyin varlığı yoktur..
Ne hükmen, ne aynen, ne de itibar olarak..
Bazılarının:
— Biz EZEL'de Hakkın katında idik..
Şeklinde sarf ettikleri sözdeki EZEL halka ait EZEL'dir.. Çünkü onlar, Hakkın EZEL'inde mevcud değillerdi..
Zira Hakkın EZEL'i: EZEL'lerin hükmünü kapsayan bir EZEL'dir..
Bu, onun için zatî bir hükümdür ve kemâlinin hakkıdır..
Bilesin ki..
EZEL: Varlık ve yoklukla vasfedilemez..
O, varlıkla vasfedilemez; çünkü: Bu makamda EZEL, hükmîdir.. Göze gelen bir varlık değildir..
O yoklukla da vasfedilemez; çünkü: O, nisbet ve hükümden öncelik taşır..
Kaldı ki, sırf yokluk: Bir nisbet ve bir hüküm kabul etmez..
İşbu mana icabıdır ki: Yokluk hükmü de kayar gider..
Böyle olunca, EZEL ve ebed birleşir..
Yüce Hakkın EZEL'i ebedi olur; ebedi ise.. Onun EZEL'i..

Bilesin ki..
Yüce Hakkın kendisi için EZEL durumunda halk bulunamaz..
Ne hükmî, ne de aynî..
Çünkü, bu tür EZEL, tek başına Allah için bir öncelik hükmünden ibarettir..
Hakkın önceliğindeyse.. Halkın hiçbir hükmü yoktur..
Ama şekillerin hiç biri ile..
Durum böyle olunca:
— Hakkın önceliğinde, halkın ilmî bir tayin yönünden varlığı vardır..
Denemez.. Hakka:
— Tayinî bir varlık yönüyle de, varlığı vardı..
Denemez…

Eğer ilmî bir yönden varlık hükmü olmuş olsaydı; o zaman: Hakkın vücudu ile beraber halkın da mevcud olması lâzım gelirdi.. Halbuki, durumun böyle olmadığını, yüce Hak bize şu âyet-i kerimesi ile anlattı:

— «İnsan üzerine, dehirden bir zaman geçmedi mi ki, o: Anılan bir şey değildi..» (76/1)

Bu âyet-i kerimede geçen:

— «Geçmedi mi ki?..» (76/1)

Manasını alan:

— «HEL..» (6/1)

Kelimesidir.. Bu ise.. gerçek manasını ifade eden:
— K a d..
Manasınadır.. Böyle olunca:
— İnsanın öyle olduğunda şüphe yoktur..
Manası çıkar.. Yani:
— Dehirde geçen zaman içinde o öyleydi..
Demektir.. Burada:

— «D E H İ R..» (76/1)

Allah'tır.. Aynı âyette geçen:

— «Zaman..» (76/1)

Manası:

— «HİN..» (76/1)

Kelimesinden çıkar.. Bu ise.. Yüce Hakkın tecellisinden bir tecellidir..
Bu dağınık manayı, şimdi şu cümle ile toplayalım: O tecellide, insan anılan bir şey değildi..
Ne gözle görülen bir varlığa sahipti; ne de ilmî bir varlığa..
Çünkü: O, anılan bir şey olmadığı gibi, bilinen bir şey de değildi..
Burada anlatılan tecelli ise: Yüce Hakkın kendi özüne olan tecellisidir..

Burada bir noktaya daha dokunmak icab eder.. O da: Yüce Hakkın EZEL'de; ruhlara:

— «Sizin Rabbınız değil miyim?..» (7/172)

Diye sordu. Bunun üzerine onlar da:

— «E v e t..
Dediler..» (7/172)

Şeklinde, sualli cevaplı gelen âyetteki manayı belirtmek için kullanılan:
— EZEL..
Tabiri, yaratılmışlara ait bir EZEL'dir..
Nitekim bu hitaptan önceki kelâmdan:

— «Onları Âdemin sırtından zerre misalı çıkardığı..»

Manası çıkar ki, onların durumunu söyler..
Böyle bir çıkış ise.. İlme bağlı âlemde malumatın taayününden ibarettir..
Onları zerreye benzetmesi ise.. İncelik taşımaları, bu incelik içinde derin manalara sahip olmalarının bir icabıdır..

Yukarıda geçen:

— «Sizin rabbınız değil miyim?..» (7/171)

Âyeti-i kerimesinin delâlet ettiği mana üzerinde biraz duralım..
Onlara yapılan bu hitab gösterir ki: Bu yolda kendilerine bir istidad yerleştirilmiştir..
Ayrıca onların:

— «Evet.. » (7/172)

Demeleri ise.. kendilerinde bir kabullenme durumunun varlığını gösterir..
Böyle olunca: Yüce Hakkın mazharı olduklarını kabul etmiş oluyorlar..
Yüce Hak ise.. Onların Rabb'ı olması icabı, kendilerine verdiği istidadı bildiği için onlara bu soruyu sordu..
Ve.. Onları öyle bir kabiliyette yarattı ki: Kendi rububiyetini kabul edip, inkârı yoluna sapmadan:

— «Evet dediler..» (7/172)

Yüce Allah, onların lehine kitabında şahitlik etti..Bunun sebebi: Kıyamet günü, onların rububiyetine inanan muvahhidler oldukları babında şehadetleri kabul olunsun..
Kaldı ki bu bakımdan biz de: İnsanlara şahidiz..
Onlar hakkında, o gün, meleklerin şahitliği makbul olmayacaktır..
Bilhassa: İnsanların küfrü ve inkârı babında yaptıkları şehadetleri..
Sebebine gelince: Onların küfür saydıkları şeyin iç yüzünü bilmeleri için, kendilerinde ilâhî bir ittila yoktur..
Durum anlatıldığı gibi olunca. Onların şehadetinin gerçeğe dayanan yönü yoktur.
Ama, bizim şehadetimiz, tahkik yönlüdür. Çünkü bu durumu, bize o bildirdi.. Delilimiz de, yeterlidir.. Çünkü bu: Allah'ın hüccetidir.. Ve halkının saadeti babındadır..

Meleklerin hücceti ise.. Batıldır.. Çünkü onlar, zâhire göre, hüküm yürüttüler..

Aslında ise.. meleklere zâhirî durumdan başka bir şey yoktur..

Nitekim onların bu halini, Âdemin a.s. kıssasını okuduğun zaman görürsün.. Ki onun için:

— «Yerde fesad çıkarır..» (22/30)

Şeklindeki bir hükmü nasıl yürüttüler..

Bu hükümde kendilerinin:

— İslâh edici olduklarını..

İddia etmek istediler..

Bu islâh edici halleri ise.. Tesbih ve takdisleri babında bilgilerinin bir icabıdır..

Ancak, Âdem'in a.s. Rahmanî ve Rabbanî sıfatlar makamındaki batın durumunu hakikaten kavrayamadılar..

Ne zaman ki, yüce Hakkın sıfatları Âdem'de a.s. zâhir oldu; o zaman:

— «Onları isimleri ile bildirdi..» (2/31)

İşte.. O zaman, melekler durumu bildiler.. Çünkü ilim sıfatı zâhir olmuştu.. İlim sıfatı ise, kendileri dahil, her şeyi kapsamına alır..

Böyle olunca onlar:

— «Sen, sübhansın.. Bizim ilmimiz, ancak bize öğrettiğin kadardır.. Dediler..» (2/32)

Bu mana, gösteriyor ki; meleklerin ilmi bir kayda tabidir..

Ama, Âdem'in a.s. ilmi mutlaktır.. Hiçbir kayda tabi değildir.. İlâhî ilme bağlıdır..

Kaldı ki: İlm-i İlâhî ve Hakkın sıfatlarından murad: Âdem'in a.s. sıfatlarıdır..

Yüce Hakkın zatından murad ise: Âdem'in a.s. zatıdır..

Bu manayı anla..

Yardım taleb edilecek makam: Allah'tır.

29. BÖLÜM - EBED

EBED: Allah için, sonralığın makul yönünden ibarettir..

Bu, onun için bir hükümdür ve varlığı gerekli zata bağlı yönden gelir..

Çünkü, kendisi için varlık zatı ile kaimdir.. Onun için beka bu sebeple sağlama bağlanmıştır..

Onun geçmişinde bir yokluk mefhumu olmamıştır..

Zatı ile kıyamı olduğundan; başkaya ihtiyacı olmadığından: Bu mümkin vasfını taşıyan varlıktan önce de, onun beka hükmü sabitti..

— Mümkin..

Vasfı ile söylenen varlık, yukarıda anlatıldığı gibi olamaz..

Bunun durumu da, her ne kadar sonsuz ise de, üzerine bir kesinti ile hükm'olunmuştur..

Çünkü: Geçmişinde yokluk vardır.. Geçmişinde yokluk bulunan her şeyin ise.. Geçmişine dönüşü gerekir.. Bu ise.. Elbette, onun için yokluk hükmünü almayı mutlak surette gerekli kılar..

Mümkinin durumu anlatıldığı gibi olmazsa: Bekada, Hak'la aynı seyri izlemesi lâzım gelir..

Bu ise.. Muhaldır..

Kaldı ki, durum anlatıldığı şekilde olmayınca, Allah'a karşı mümkinin sonralık işi de sağlama bağlanmış olmazdı..

Bilesin ki..

Allah'a göre, öncelik ve sonralık onun için iki hükmî vasıftır.. Hiçbir şeklide, zaman mefhumuna bağlı değildir..

Çünkü: Yüce Hakka zamanın uğraması muhaldır..

İşaret ettiğimiz bu manayı anla..

Sonra.. Sübhan olan Yüce Hakkın EBED'i, zata bağlı bir işinden ibarettir..

Bu ise: Mümkin varlığın son bulduğu yerde, kendi varlığının devamı itibarı ile olur..

Şunu da bilesin ki..

— Mümkin..

Vasfını alanlardan her şey için bir EBED durumu vardır..

Meselâ:

Dünyanın EBED'i: Âhirete geçmesidir..

Âhiretin EBED'i: İşin Yüce Hakka geçmesidir..

Burada, önemli bir nokta var ki onu da açıklamak gerekir..

O nokta: Mümkinlerde bulunan:

— EBED..

Vasıflarının kesilmesine hükm'olunmaktır..

Bunlar arasında : Cennet ehlinin EBED'lerini; cehennem ehlinin EBED'lerini saymak gerekir..

Bu EBED durumlarının elbette tükenmesi zarurîdir..

Eğer onlar devam eder; bekaları babında hüküm uzarsa.. Olmaz…

Olmaz; zira: Hakkın EBED'lik durumu; kendi zatından başkası için, EBED'in bitiş hükmünü vermekten yana bizi bağlar..

Kaldı ki: Hiçbir mahluk için yüce Hakkın bekasında, aynı seyir hakkı yoktur.. Yani: kendi başına..

Bu babdaki hüküm budur..

Biz, sözü makul bir ibare ile, bu şekilde ortaya çıkarmış olsak dahi esas manasında bir değişiklik olmaz…

Çünkü: Biz onu, açık bir keşif yolu ile elde ettik..

İsteyen inanır; isteyen inkâr eder.

Bilesin ki..

Âhirete dair hallerden bir hal için: EBED ve ezel hükmü vardır..

İşbu hal, ister rahmete nail olanlar için olsun; isterse azaba uğrayanlar için..

Bu, öyle değerli bir sırdır ki.. ancak, ona dalan zevkini alır..

..Ve bilir ki: Hiçbir şekilde, onun kesintisi yoktur..

Bu bir halden ibarettir..

Ancak, anlatılan halin başka bir hale geçmesi de olur.. Ama geçmeyebilir de..

Anlatılan hal, başka bir hale geçtiği zaman ise.. EBED ve ezel hükmü aynı şekilde onda olur..

Bu durum, âhiret halinde kesintisiz sürer gider.. Hiçbir karşılık da olmaz…

Bu durum müşahedeye dayanan bir iştir.. Kulun bu yolda bir şey yapmaya mecali yoktur..

Çünkü, o işin mahalli orasıdır..

Yukarıda anlatılan cümlelerin daha açık beyanı, inşallah cennet ve cehennem anlatılırken geçecek..

Şunu da, yukarıda geçen cümleyi teyid babında hemen arzedelim: Yüce Hakkın EBED'i, EBED'lerin de EBED'idir..Tıpkı: Onun ezeli, ezellerin ezeli olduğu gibi..

Bilesin ki..

Yüce Hakkın EBED'i ezelinin aynıdır.. Onun ezeli ise.. EBED'inin aynı sayılır..

Çünkü, bu durum iki izahat yönünün kalkması sayılır.. Bunlar ondan kalkar ki; zatı bekasına göre münferid kalsın..

Onun oluşu bir öncelik taşır.. Aklın, bu evveliyet izafeti durumunu kavraması için:

— Ezel..

Adı verilmiştir.. Halbuki, akıl yolu ile bulunan evveliyetten önce de varlığı vardı ve ezel idi..

Sonra.. Yüce Hak'tan sonluk izafetinin kalkması için ise:

— EBED..

İsmi ile söylenmiştir.. Halbuki, onun bekası için, son olmama durumu, aklen bulunduktan sonradır ki: EBED durumu başlar.. Bekası da belli olur..

Yani: Bekasının devam edeceği anlaşılır..

NETİCE: Her ikisi de; yani EBED ve ezel durumunu anlatmak istiyorum.. Allah'ın iki vasfıdır.. Bunları, zamana bağlı izafet ortaya çıkarmıştır..

Ta ki: Bu yoldan onun gerekli varlığı akıl yolu ile biline..

Yoksa: Ne EBED.. Ne de ezel..

Ancak, Allah vardır; onunla ikili bir şey yoktur..

Onun ezelinden başka bir vakit de yoktur.. Onun bu ezeli ise: EBED'dir..

İşbu EBED ise.. Onun vücud hükmüdür..

Bu hükümdeyse.. Ona zaman yürümez.. Zaman hükmü kesilir.. Hem de, onun bekasına kadar uzayıp gitmeden..

Onun bekası ise.. Kendisine gelmeden, zamanı keser..

İşbu kesimin adı:

— EBED..

Olmuştur..

30. BÖLÜM - KIDEM

KIDEM: Zata bağlı bir gerekli olma hükmünden ibarettir..

Zata bağlı ve gerekli olma hükmü ise: Hak için kadim ismini izhar eder manadır..

Yukarıda özet olarak, anlatılan manayı şu yoldan daha iyi kavrayabiliriz..Şöyleki:

Bir kimsenin varlık hükmü, zatına gerekli olursa.. Onun geçmişinde bir yokluk olmaz..

Bir kimsenin ki, geçmişinde yokluk olmamıştır;onun kadim olması lâzım gelir..

Evet.. Durum, hükmen böyledir.. Yüce Allah'ın durumu da budur..

Yoksa o: Başka manada alınan KIDEM durumundan yana yücedir..

Kaldı ki: Başka manada alınacak KIDEM, kendisi ile isim alan üzerine uzayan zaman aşımından ibarettir..

Halbuki yüce Hak, böyle bir halden yana yüceliğe sahiptir….

.. Ve yüce Hakkın KIDEM'i, zata bağlı, vacib varlığına lâzım hükümdür..

Yoksa.. Sübhan olan yüce Hak ile halkı arasında bir zaman yoktur.. Derlenen bir vakit de yoktur..

Durum özet olarak şudur: Yüce Allah'ın varlık hükmü, mahlukatın varlığından öncedir..

— KIDEM..

İsmini de bu durumu ile almıştır..

Mahlukun yeniliği, kendisini icad edecek bir mucide ihtiyacı dolayısı ile, Hakka karşı düşkünlüğü ona:

— Hüdus..

İsmini doğurmuştur..

Bu hüdus için, ikinci mana olsa dahi o:

— Anılmayan bir şey iken, vücudunun meydana gelmesi.. Zuhuru..

Şeklinde olabilir..

Mahluk her ne kadar Allah'ın ilminde mevcud ise de, bu varlığında dahi, muhdestir.. Çünkü, kendisini yaratacak bir yaratıcıya ihtiyacı vardır..

İşbu sebeple mahluka:

— Kadim..

İsmini vermek sağlam bir iş olmaz..

Her ne kadar O: İlm-i ilâhide var idiyse de; yani; Meydana çıkmadan önce.. Onun hükmü: Başkasının varlığı ile var olmaktır..

Böyle olunca: Onun varlık düzeni, Hakkın varlığı üzerine yapılmıştır..

İşte.. Hüdusun manası budur..

Ancak, anlatılan mana nazara alınınca ve bu mana yönünden bakılınca: İlm-i ilâhideki ayan-i sabite dahi muhdestir; kadim değildir..

Yukarıda anlatılanlar arasında, özellikle: Ayan-ı sabite meselesi önemlidir.. İmamlarımız, bu manada yanılmıştır..

Onlardan birinin kelâmı dahi yoktur ki: Ayan-ı sabite için sözde kıdem hükmü vermiş olmasın..

Ayan-ı sabitenin kıdemi: Ancak ikinci bir yönden ikinci b ir itibara göre olur….

.. Ve ben sana bunun izahını şimdi yapacağım..

— İlm-i ilâhi kadim olduğuna göre..

Deyip kalalım ve bunun biraz izahını yaparak anlatalım.. Şöyleki:

İlm-i ilâhinin kıdemine hükm'olunmuştur.. Çünkü o, zata bağlı ve ona gerekli olan şeyler arasındadır..

Yani: Sıfatıdır. Onun sıfatı ise.. zatına bağlıdır..

Bu bağlılık ise.. Zatına yakınsa, ilâhi hükümler gibi layık bir şekilde olur..

Sonra ilme:

— İlim..

Adının verilmesi için, malum yönünün bulunması lâzımdır..

Aksi halde: Ne ilim olur; ne de malum.. İkisinin varlığı da muhal olur..

Tıpkı: Âlimin olmayışı sonunda; ilmin de, malumunda olmayacağı gibi…

İşte.. Ancak anlatılan yoldandır ki: Malumat, ki bunun adı:

— Ayan-ı sabite..

Olmaktadır.. İlimle KIDEM hükmüne katılmış olur..

Şimdi durum anlatıldığı gibi olunca:

a) Yüce Hakkın malumatı, kendisi için kadimdir..
b) O malumat, kendileri için, kendi durumlarında hadistir..

Bu manada, halk: Hakka katıldı.. Ama hükmî bir katılma ile..

Çünkü: Halkın Hakka dönüşü:

a) Emir yönünden bakılınca aynîdir..
b) Zat cihetinden bakılınca da, hükmîdir..

Yukarıda anlattıklarımızı, ancak:

— Tam kemali bulmuş zatlar.. Vasfını alan büyükler anlarlar..

Çünkü, ilâhi zevklerin bu çeşidini:

— Muhakkikin..

Vasfı ile söylenenlere yakıştırmak gerekir.. Bunların dışında kalan irfan sahiplerine değil..

Anlatmaya devam edelim..

Ve.. Şu yoldan gidelim:

a) Mahlukat için KIDEM hükmî bir emir;
b) Mahlukat için hüdus aynî bir emir;

Olduğuna göre: Bizim için KIDEM, mahlukatın ondan hakkı kadardır.. Kendi durumlarına göre ve ona bağlantıları kadar..

Bu ise.. Ancak, ilm-i ilâhinin onlara bağlantısı kadardır..

Bu manayı anla..

Yüce Hakkın KIDEM'i: Hükmî bir emirdir; zatîdir ve kendisi için gereklidir..

Halkın hüdusu: Hükmî bir emirdir; zâtidir ve mahlukat için gereklidir..

Şimdi mahlukatın hüviyeti yönünden bakılınca:

— Onlara Hak'tır..

Denmez.. Ancak, hükmen böyle denebilir.. O da, yüce Hakka delâlet ettikleri için..

Yoksa.. Yüce Hak, kendi varlığında; münezzehtir..

Özellikle, zatı cihetinden ona bir şeyin katılmasından yana..

Ona katılmaları ancak, hüküm cihetinden olur..

Bu katılma her ne kadar keşif sahibine göre: Zâti bir katılma, gibi görünürse de, bu ancak o keşif sahibinin kabiliyetine göredir.. Hiç bir şekilde iş: Allah'ın kendinden ve kendisi için bildiği üzere olmaz..

Kaldı ki: Şer'î ahkâmı anlatan diller; açık bir şekilde Yüce Hakkın tekliğini zatına lâyık bir şekilde anlattı..

Hele bu şer'î ahkâm: İşin hakikatı üzerine kurulmuştur..

Bazı şeyleri bilen; bazılarını da kaçıran ve hakikatler hakikatına karşı bir irfana sahip olmayanın sandığı gibi değildir..

Durumu anlatılan der ki:

— Şeriat dış kabuktan ibarettir..

Ama bilmez ki o: İşin özünü de, kabuğunu da camidir..

Neyse.. Geçelim..

Resulüllah S.A. kendisine tevdi edilen emaneti yerine verdi..

Durmadan ümmetine nasihat etti..

Üzerine dikkati çekmediği hidayet yolu bırakmadı..

Yoluna göstermediği marifet kalmadı..

O ne kadar güzel ve emin ve kâmil bir zattır..

Ve.. Ne kadar güzel Allah'ı bilip âmil olan zattır..

İşte.. Şeriatı getiren zat, böyle bir zattır..

NETİCE: KIDEM, vacib'ül-vücud olanın zatı için hükmî bir iştir..

KIDEM ile ezel arasındaki mana farkını şöyle anlatabiliriz…

a) Ezel: Yüce Allah için makul yönlü bir öncelikten ibarettir..
b) KIDEM, yüce Allah'ın geçmişinde bir adem durumunun olmayışından ibarettir..

Ezel şu manayı ifade eder:

— Onun geçmişinde bir yokluk yoktur.. Yani: Kendi özünde, eşyadan evvel oluşuyla..

Durum anlatıldığı gibi olunca: KIDEM ve ezel aynı manaya gelmez..

KIDEM, onun ismidir vacib vücuduna verilen;
Bu gereklidir, yaratıcılığına hükmedilen..

Süre itibar etme, KIDEM-i ilâhî babında;
Bir de aklen bilinen zamanlar ki, peş peşe gelen..

Şanına yaraştığından bağla ona ol KIDEM'i;
Sebebi: Bir hüküm olduğundan vacip zattan gelen..

KIDEM'de mana: Zatî varlığı değildir geçilmiş;
Ne yoklukla ne de yol alırken önü kesilen..

Belki, zatında zenginliğinin icabı olarak;
Kadim ismini aldı, bir hükümle âdet edilen..

31. BÖLÜM - ALLAH'IN GÜNLERİ

Yüce Hakkın GÜNLERİ: Tecellileridir.. Kemâlat çeşidinden zatının gerektirdiği şekilde zuhurudur..

Sübhan olan yüce Allah'ın tecelilerinden her tecelli: İlâhi bir hükümdür..
Ve.. O ilâhî hüküm anlatılırken:
— Şe'n..
Tabiri kullanılır..

İşbu hüküm icabı, bu vücudda, anlatılan tecelliye lâyık bir eser vardır..
Bu vücudun muhtelif olması ki:
— Her zaman değişmekte olduğunu..
Söylemek istiyorum..
Evet.. İşte bu muhtelif olmak ve değişmek: Anlatılan şe'n, durumunun eseridir..
Bu değişmeyi de: Bu vücudun değişmesi üzerine hükmünü yürüten, tecelli gerektirmiştir..
Anlatılan hal; yani: Değişme işi, şu âyet-i kerimenin ifade ettiği manadır:

— «O, her GÜN bir şe'n alır..» (55/29)

Üstte anlatılan âyet-i kerime için ikinci bir mana olduğunu bilesin..
İşbu ikinci mana ise: Yüce Hakka gider..
Şu sıralamaya dikkat et:
Anlatılan tecelli için nasıl bir şe'n durumu varsa..
Ve.. O şe'n için bu sonradan yaratılan varlıkta bir eser varsa..
Tıpkı: Bu anlatılanlar gibi, yine başta anlatılan tecelli için iktiza eden bir durum vardır..
İşbu iktiza eden durum ise.. Yüce Hakkın kendisinde ve zatı yönünden bir çeşitlenmedir..
Yüce Sübhan olan Hak; kendi özünde bir tağayyür, yani: Başkalaşma kabul etmese bile: Her tecellide onun için bir başkalaşma vardır..
İşbu tagayyür ise.. Suretlerde:
— Suretlerde tahavvül.. Yani: Halden hale geçmek..
Şeklinde anlatılır..

Hak için tagayyür olmaması: Zatî bir hükümdür..
Tecellilerdeki çeşitlenme ise: Halk için, varlık için, emre bağlı bir iştir.. Aynîdir..
Böyle olunca Hak: Tagayyürü olmadan tagayyür eder..
Üstteki cümleyi:
— Özünde çeşitlenme olmadan çeşitlenir..

Manasına almak gerekir.. Bunu daha açalım:

— Yüce Hakkın kemâlinin iktizası olarak, kendi özünde bir hallenme olmadığı halde, görülen suretlerde, halden hale geçer..

Diyelim..

Bütün bu manalar gösteriyor ki: Yüce Hak, olduğu hal üzeredir.. Bulunduğu durumda bir başka şekil alması yolu kapalıdır..

Allah-ü Taâlâ, bu gibi bir başkalaşmadan yana yücedir.. Tam bir üstünlüğe sahiptir.

İşte.. bütün anlatılanlar, yukarıda da geçen:

— «O, her GÜN bir şe'n alır..» (55/29)

Manasına aldığımız cümlenin sırrıdır.. Gizli manasıdır..

Yukarıda anlatılan manada biraz daha derine inilecektir.

Bilip anlamaya çalış..

Sübhan olan yüce Hak: Kula tecelli eylediği zaman; bu tecelli için, Hakka bağlamak suretiyle:

— İlâhi şe'n.. Adı verilir.. Ve bu tecelli kula bağlandığı zaman ise:

— Hal..

Adını alır..

İşbu tecellinin hâkimi çoğunlukla:

a) Allah-ü Taâlâ'nın isimlerinden biridir..
b) Allah-ü Taâlâ'nın sıfatlarından bir sıfattır..

O tecelliyle bu iki şeyden biri mutlaka hâkimdir.. Başka olamaz..

Şayet o tecelli elimizde bulunan bildiğimiz ilâhî isim veya sıfatlardan biri ile değilse.. O zaman: O velî zata gelen tecelli isminin durumu: Yüce Hakkın kendi özüne tecelli eylediği isim durumunu alır..

Bu ise.. Resulullah S. A. efendimizin şu halindeki manadır:

— «Ki O: kıyamet günü, kendisini öyle övmelerle övecektir ki: Daha önce, hiç kimse onlarla övmemiştir.."

Aynı manayı, Resulullah S.A. efendimizin şu münacatında da bulabiliriz:

— «Allah'ım, sana olan duâmı, dileğimi: özüne isim olarak verdiğin her isimle; katında gaybi ilminde özüne tahsis ettiğin her isimle arz ederim.."

Burada, iki şekilde isim anlatıldı:

a) Allah'ın özüne isim olarak verdiği isimler..
b) Gayb ilminde, zatına tahsis ettiği isimler..

a) Bendinde anlatılan isimler, kullarına anlattığı isimlerdir..

b) Bendinde anlatılan isimler ise.. kullarına tecelli eylediği hallere ait isimlerdir..

Bu isimler ise.. kendisine tecelli edilenin gizliliğinde saklıdır.. Oraya tahsis edilmiştir..

Yukarıda geçen münacatta:

— «Sana duâm, sana dileğim..”

Cümlesindeki mana ise.. bu ikinci şekilde anlatılan tecellinin edebi ile harekettir..

Bu öyle bir manadır ki: Ancak, bir müşahede zevkine eren bilir.. Başkası bilemez..

Zira akıl: Düşünce yolundan ona varamaz; anlamaz..

Meğer ki bir iman sahibi ola.. Bu iman ise.. Aklı aparan ve kilidi açan bir iman ola..

Buraya kadar takdim edilen yazılandan da anlaşılıyor ki; başta arz edilen âyet-i kerime ile geçen:

— «GÜN» (55/29)

İlâhî tecelli manasınadır..

Çünkü, onun üzerine, yaratılan bir zamanın yürümesi muhaldir..

Aynı manayı, şu âyet-i kerimeye baktığın zaman da anlarsın:

— «Onlar, ALLAH'IN GÜNLERİ'ni ummuyorlardı..» (45/19)

Bunun açık tefsir:

— Kendilerine Allah'ın tecellilerini ummayan kimseler..

Şeklindedir..

Çünkü onlar, Allah'ın varlığını inkâr ediyorlar.. Ona inanmıyorlar..

Haliyle, bir kimse, bir şeyi inkâr eder ve:

— Yok olduğunu..

Söylerse.. Haliyle, onun kendisine zuhurunu umup beklemez..

Bunların dışında bir başka zümre vardır ki, şu âyet-i kerime ile kendilerine işaret edilmiştir:

— «Allah'ın likasını uman..» (18/110)

Bu zümre için Allah'ın likası: Kendilerine tecellisi ve Allah'ın yakınlığıdır..

Bu, ister dünyada olsun; isterse âhirette.. tecelli ve yakınlık durumunu anlatan lika hali değişmez… Onu ummak da değişmez..

Bu manayı anla..

Allah.. Hak söyler..

Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..

32. BÖLÜM - SALASA-İ CERES

SALSALA-İ CERES: Çeşitli manalara gelir.. Burada onun için verilecek mana:

— Yankı yapan ürpertici ses:
Olabilir.. Zâhiri manası, budur.. Esas manasını aşağıda dinleyeceğiz..
Yani: Burada kasd edilen manayı..

SALSALA-İ CERES:

— Kadiriyet sıfatının, şiddetli tarafından inkişafı..
Manasınadır..
Bu çeşit tecelli, azamet sıfatından bir tecelli yolu ile gelir..
Bu ise.. Kahiriyet sıfatının heybet yönüyle meydana çıkması sayılır..

Şimdi, anlatılan halin kulda olşuna geçelim..
Kul, kadiriyet sıfatının hakikatı ile tahakkuk etmeye başladığı zaman; ilk hallerinde kendisine bu:

— SALSALA-İ CERES..

Tabir edilen durum açılır..
İşte.. O zaman: Kendisini azamet kuvveti ile kahrı altına alan bir iş bulur..
Bu müşahade, kalblerin azamet huzuruna girme teşebbüslerine çarpmasının sonucudur.
Zahirde bunun tabiri:

— SALSALA-İ CERES..

Olup, şiddetli yankılar yapar..
Bu hal içinde, gürültülü bir ses duyar.. Bu ses: Hakikatlerin birbirine çarpmasının önler..
Böyle olması: Oraya girmek isteyenlere karşı güçlü bir kahra sahip oluşu icabıdır..
İlâhi bir mertebe ile, kullarının kalbi arasında gerilen en büyük perde budur..
İlâhi mertebelerin inkişafı, ancak bu: SALSALA-İ CERES'i duyduktan sonra olur..
Başka yolu yoktur..

Ben bu sesi, geceleyin, yüce semalara götürüldüğün zaman duydum..
O üstün makama, o güzel manzaraya vardığım zaman, o mahallin heybetinden şöyle bir kimse oldum: Azalarım çözülmüş, terkibim dağılmış, vücut parçalarım erimişti.. Kemiklerim de dağılmıştı..
..Ve ben, o anda: Heybetinden, dağları sarsan: SALSALA-İ CERES' ten başka bir şey duymuyordum. İnsan ve cin tayfası, onun izzeti önünde çökmüştü..
Ancak, nurdan bulutları görüyordum.. Onlar, ateşten yağmurları, sağnak halinde yağdırıyorlardı..
Bu hal ile, zat denizinden gelen; birbiri üzerine zulmetler içindeydim..
Semanın varlığı kalmamıştı.. Onun altında yer de yoktu..
Durgun dağlar yürütülmüştü..
Gördüm ki:

— «Yer çıplak bir çöl gibi.. Oradakilerin hepsini topladık; onlardan hiç birini unutup bırakmadık..
Hepsi Rabbına saf saf, arz olundular..» (18/47–48)

Onların bu durumu, hiç değişmez ki.. ezelden ebede kadar böyledir.. Bu hal içinde dedim ki:
— Semaya n'oldu?..
Dendi ki:

— «Yarıldı.. Rabbını dinledi; boyun eğdi..» (84/1–2)

Dedim ki:
— Yere n'oldu?..
Dendi ki:

— «Yer uzatıldı.. İçindekini attı; bomboş kaldı..» (84/3–4)

Dedim ki:

— Güneşe n'oldu?..
Dendi ki:
— «Güneş dürüldü..
Yıldızlar düşürüldü..
Dağlar yürütüldü..
Bulutlar yağmursuz kaldı..
Vahşî hayvanlar, bir araya getirildi..
Deniz ateşe verildi..
Ruhlar birleşti..
Diri gömülen kızdan soruldu:
— Hangi suçtan öldürüldü?..
Sayfalar açılıp yayıldı..
Sema koparıldı..
Cehennem kızdırıldı..
Cennet yaklaştırıldı..» (81/1–13)

Dedim ki:
— Bana n'oldu?..
Celâlim söyledi:

— «Nefis hazırladığını bildi..» (81/14)

Bu gördüklerim, küçük kıyametti.. Hak bana, büyük kıyamete bir misal olsun diye gösterdi.
Rabb'ımdan bir beyan almış olayım ve bana katılacaklara hidayet edeyim..
Bu arada bir başka hal oldu?..
Tetkik sorucusu, tahkik tercümanına bazı şeyler sordu..
Cehlin sözü olmayan bir halet içinde onları anladım..

— Sıfattan, zattan, ilâhî makamdan..

Diyerek sormuştu.. Ki bu makam-ı ilâhî buranın tam hakkını veren makamdır.. Sonra..

— İnsandan..

Sordu.. Ayrıca onun, yani; insanın:

— Ne suretle Kur'an olduğunu..

Sordu..

— Celâl ve ikram sahibi zatın katındaki emr-i hitam olma şekli nasıldır?..

Dedi..

O hakikat tercümanı, bunları dinledi; sonra güldü..

Daha sonra, şu ibareleri gösterdi.. Onlardaki yemine işaret edip dikkatı üzerine çekti:

— «Yemin olsun; gelip ışık verene..
Akıp akıp yuvalarına dönenlere..
Karanlığa dalan geceye..
Açıldığı zaman sabaha..
Elbette bu: Kerim Rasulün sözüdür..
Arşın sahibi katında onun itibarı vardır.. Kendisine itaat olunur.. Orada emindir..» (81/15-21)

Bunları ben de dinleyip anladım.. Anlatanın da alnından öptüm.. İşaret ettiği manaları şu şiirde topladım:

Vuslat için bir hal var;
— Mübah..
Diyemem ona;
Ama, ne sanarsan san, iş çekilir her yana..

Seven de sevgilisi de, halvetin evcinde;
Mülk, maliki dahi asker topludur yan yana..

Yakınlık gelini mertebeyi dahi aşmış;
Celâl cemalden parlar cilâ almışcasına..

Ufuk dönüyor, bulutlar yağmur yağdırıyor;
Gök çok gürlüyor, şimşek çakıyor yana yana..

Deniz dalgalarında, rüzgâr dersen ganidir;
Ateş köz köz, su devam eder kaynamasına..

Sair dönen felek de, durur bir hal üzere;
Boynu eğiktir azizin izzeti namına..

33. BÖLÜM - Ü M M'ÜL – K İ T A B

ÜMMÜL-KİTAB: Onun künhü oldu zatında;
Noktadır, ondan olur inşa sıfatında..

O hokka gibidir, harf çıkamaz üstüne;
Vücud yaprağının tertibi yargısında..

Nokta konmayan harfler işaret sayılır;
Kadim sıfata bağlı şeylere zatında..

Noktalılar ibarettir olandan yana;
Şöyleki: Arız olmuştur noktalarında..

Harfler ki dizildi işte o hal içinde;
Kelâm olur, konuşur sırf mahlukatında..

Bilesin ki..
ÜMM'ÜL-KİTAB: Zatın künhünden ibarettir..
Burada anlatılan mahiyet için; bazı yönlerine göre:
— Hakikatlerin mahiyetleri..
Denir ki; bunlara: Bir nam, bir vasıf, varlık, yokluk, Hak veya halk gibi isimlerin hiç biri mutlak olarak verilemez..

KİTAB: Mutlak varlıktan ibarettir: onda yokluk yoktur..

Mahiyetin aslı: ÜMM'ÜL-KİTAB'dır. Çünkü varlık ona derc edilmiştir..
Tıpkı: Harflerin, şişe içindeki mürekkebe derc edildiği gibi..
O şişe içindeki mürekkebe: Harflere ait isimlerden hiçbir şeyin ismi verilemez..
İsmi verilemeyen bu harfler: İster noktalı cinsinden olsun; isterse noktasız..

Harflerin başka bir açıklaması, ayrıca, bu babda gelecektir..

İşte.. Mahiyetin künhü de, şişe içindeki mürekkeble harflere benzer..
Ona: Varlık veya yokluk ismi verilemez…
Çünkü: Akılla bulunacak gibi değildir..
Akılla bilinmeyen bir şeyi hükme bağlamak ise.. Muhaldir..
Durum, anlatıldığı gibi olunca, onun için:
— Haktır..
— Halktır..
— Gayrıdır..
— Aynıdır..
Gibi sözler edilemez.. Durumuna göre o: Bir mahiyetten ibarettir.. Tabire sığmaz.. Yani Tarif edilemez..
Ancak.. Bu anlatılanın her yönüyle zıddı olan bir durum vardır ki o: Ulûhiyettir..
Bir itibara ve bir yüze göre: Ulûhiyet, her haliyle eşyanın mahallidir..Varlık südur ettiği mahaldir.. Vücud orada akılladır..
İsterse akıl: Hakikatlerin mahiyetinde varlığın olmasını bilkuvve gerektirsin..

Tıpkı: Hurma ağacının tohumunda var oluşunu akıl yolu ile bilkuvve kabul ettiği gibi..

Ancak, müşahede durumu: Ondan gelen varlığı, bilkuvve değil; bilfiil ondan çıkarmaktadır..

Zat-ı ilâhî iktizası için böyle..

Lâkin, mutlak icmal o hal üzeredir ki, akla şöyle demeyi hükmetmiştir:

— Varlık, hakikatlerin mahiyetinde bilkuvve vardır..

Yani: Şühudun hilâfına..

Zira şühud: Mücmel olan işi, mufassal olarak anlatır..

Şu şekilde ki: Bu tafsil, icmali üzerine baki kalır..

Ancak, bu zevke bağlı şühudî bir iştir.. Akıl onu bakış yönüyle idrâk edemez..

Ama anlatılan mahalle vâsıl olduktan sonra, eşyanın tecellisi de, kendisine gelince: Onu olduğu gibi idrâk edip kabullenir..

Bu manaları, bir başka yönüyle ele alacağız..

Şimdi sen:

— KİTAB..

Denince, bunun mutlak varlık olduğunu bilirsen, şu mana sana açılır: Kendisine, varlık veya yoklukla bir hüküm verilemeyen emir işte: ÜMM'ÜL-KİTAB'dır..

Bu ÜMM'ÜL-KİTAB ise:

— Hakikatlerin mahiyeti..

Şeklinde bir isim alandır..

Sanki KİTAB ondan doğmuştur..

Kaldı ki, KİTAB için, ancak mahiyetin künhüne ait iki yüzden biri vardır..

O iki yüzün, biri varlık; diğeri de yokluktur..

İşbu sebepledir ki: Anlatılan mahiyet, ne varlığa ne de yokluğa dair bir ibare kabul eder..

Çünkü onda sayılan bu yüzlerden hangisi olursa olsun; onun daima bir zıddı vardır.. Varlık olsa, yokluk gelir; yokluk olsa, varlık çıkar..

Yüce Hakkın, Peygamberine S.A. inzal buyurduğu kitaba gelince, bu: Mutlak varlıktan ibarettir.. Bu da: Hakikatler mahiyetinin üstte anlatıldığı gibi bir yüzüdür..

Bu mutlak varlığa karşı, bir marifet sahibi olmak ise.. İşte o kitabın ilmidir..

Bu manada, şu âyet-i kerimeleri almak yerinde olur:

— «Hangi şey olursa olsun; onu imam-ı mübinde saydık..» (36/12)
— «Ne yaş, ne kuru kalmış; hepsi kitab-ı mübine alınmıştır..» (6/59)
— «Hangi şey olursa olsun; onu tam ayrıntıları ile anlattık..» (17/12)

Şimdi..
S a n a:

a) ÜMM'ÜL-KİTAB; künhün mahiyeti olduğunu anlattık..
b) KİTAB ise.. Mutlak varlık – vücud – olduğu açıktan belli oldu..

Evet.. yukarıda anlatılanları, sana öğrettik..
Şimdi sana daha başka şeyleri öğreteceğiz.. Bu: KİTAB üzerine olacaktır..

Bilesin ki.

KİTAB:

a) Surelerden;
b) Âyetlerden;
c) Kelimelerden;
d) Harflerden ibarettir..

Önce, surelerden başlayıp anlatalım..

SURELER:

Zata bağlı suretlerden ibarettir.. Bu suretler ise.. Kemâl tecellileridir..
Her sure için: Kendisini, başka sureden ayıracak bir mana ihtiyacı vardır..
Tıpkı onun gibi: Kemâl durumu alan her ilâhî suret için bir oluş şekli lâzımdır ki; o suret, diğerlerinden ayırd edilebilsin..
Bu kadar tenbih kâfi..
Eğer uzatma olmasaydı; zata bağlı suretlerden her biri için; yüce Allah'ın kitabındaki surelerden her birine ayrı ayrı tenbihler yapardık..

ÂYETLER:

Hakikatlerin bir araya gelmişinden ibarettir..
Her âyet: Belli manada oluşu yönü ile, ilâhî bir cem haline delâlet eder..
İşbu ilâhî cem: Okunan âyetin mefhumundan öğrenilir..
Tıpkı: Bunun gibi, celâl ve cemal isimlerinden her isim için de bir cem lâzımdır
Ki: İlâhî tecelli o isim yönünden bu cem içinde olur..
..Ve âyet bir cemden ibarettir.. Çünkü o: Çeşitli kelimelerden meydana gelen bir ibare olmuştur..
Cem: Burada, çeşitli eşyanın şühududur.. Hakka bağlı ilâhi bir göze..

KELİMELER:

Bu gözle görülen mahlukatın hakikatlerinden ibarettir..
— Bu şehadet âleminde taayyün eden..
Demek istiyorum..

HARFLER:

Noktalı olanlar, ilm-i ilâhîdeki ayan-ı sabiteden ibarettir..
Noktasız olanlarda, iki çeşittir:

BİRİNCİ ÇEŞİT:
Noktasız bir harftir.. Diğer harflerin bununla bağlantısı vardır; ama onun diğer harflerle bir bağlantısı yoktur..
Bu harfler, beş tanedir:

1. Elif..
2. Dal..
3. Ra..
4. Vav..
5. Lâmelif..

Bu beş harf, kemal iktizalarına işarettir.. Ki onlar da beş tanedir:

1. Zat..
2. Hayat..
3. İlim..
4. Kudret..
5. İrade

Bu son sayılan beş şeyden ilk dördünün varlığına yol: Ancak zatla açılır.. Zatın kemâl durumu ise.. Ancak o dördü ile olur..

İKİNCİ ÇEŞİT:

Bunlar da, yukarıdaki harflerin dışında kalan noktasız harflerdir.. Bunlar da dokuzdur.. (1)

Bu harflerin her biri için, diğer harflerle, bağlantı vardır.. Kalan harflerin de onunla bağlantısı vardır..

Bu dokuz harf, insan-ı kâmil'e işarettir..

Çünkü o: Kâmil vasfında; ilâhî olan BEŞ vasıf ile, halka ait DÖRT vasfın beynini birleştirmiştir..

İlâhî olan beş şey yukarıda sayıldı..

Halka ait olan DÖRT şey ise: DÖRT UNSUR' dur..Ki halkiyet durumu, o DÖRT vasıftan doğar..

Sonra.. İnsan-ı Kâmil harfleri – sadece KÂMİL ismi noktasızdır..

Sebebi: Onu kendi sureti üzerine yaratmıştır..

Ancak, şunu da belirtmek icab eder ki: Mutlak olan ilâhî hakikatler, mukayyed olan insanî hakikatlerden ayrılmıştır..

Çünkü, insan: Kendisini icad eden bir mucide dayanır..

Aslında icad eden kendisi ise de: Başkasına dayanması kendisine verilen bir hükümdür..

İşte.. Anlatılan manaların icabıdır ki: Kendisi başka harflerle bağlantı kurdu.. Başka harfler de onunla bağlantı kurdu..

Biz, bu harflerin hakikatını ve ELİF harfinden çıkışını, ELİF harfinin de, noktadan meydana geldiğini:

— EL-KEHF'Ü VER-RAKİM Fİ ŞERH-İ BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM..

Adlı eserimizde anlattık.. Öğrenmek isteyen sözü geçen esere baksın..

Vacib'ül-vücud olan Hakkın hükmü: Her şey, ona muhtaç olduğu halde o hiç bir şeye muhtaç olmadan zatı ile kaim olduğu gibi.. Bu kitapta yazılan noktasız harfler de aynı manaya işarettir..

Şöyle ki: Bütün harflerin onlarla bağlantısı vardır; ama onların hiç bir harfle bağlantısı yoktur..

Daha öncede sayıldığı gibi o harfler: ELİF, DAL, RA, VAV, LÂMELİF' tir..

Bunların her birine, kalan harflerin bağlantısı vardır.. Ama, bunlardan hiçbir harfin diğer harflerle bağlantısı yoktur.. Bilhassa:

— LÂMELİF, iki harftir..

Denemez.. Bu manada açık bir hadis-i şerif vardır.. Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurmuştur:

— «LÂMELİF, tek harftir..»

Yukarıda anlatılanları da nazara alarak bilesin ki..

HARFLER, kelimeler değildir.. Çünkü ayan-ı sabite:

— K Ü N (O L)..

Kelimesini kapsamı altına girmez…

Ancak, aynî bir icad zamanında, ayan-ı sabitenin durumuna gelince: O kelimenin çok yükseğindedir..

Böyle olunca: Onun ilmî taayyününde, tekvin ismi kendisine dahil olamaz…

Çünkü: ayan-ı sabite Hak'tır; halk değildir..

Halk:

— K Ü N (O L)..

Kelimesi kapsamına giren şeylerden ibarettir..

Böyle olunca: Anlatılan vasfa göre, ayan-ı sabite, sonradan yaratılan hadis olmamıştır..

Ancak, hükmî bir girişle, hadise katılmıştır..

Bu da, o hadis şeylerin durumları itibarı ile, ihtiyaçları içindir..

Bu ihtiyaç ise.. Hadis varlığın kendi özünde, kadim zata dayanmasından gelen bir ihtiyaçtır..

Bunun beyanı, bu kitapta daha önce de geçti..

Şu manaya dikkat et..

— HARFLER..

Diye tabir ettiğimiz ayan-ı mevcude: – bir bakıma ayan-ı sabite –.. İlme bağlı âleme katılmıştır..

Bu ilim ise.. Âlime katılmıştır..

Bu ikinci itibara, yani: İlmin âlime katılmasına itibar edilince; ayan-ı sabite – veya ayan-ı mevcude – kadimdir..

Nitekim bunun ayrıntılı yönü KIDEM bölümünde de geçti..

Buraya kadar anlatılanlardan öğrendin ki; KİTAB: Harfleri, âyetleri ve sureleri toplamıştır..

Haliyle, bunların hakikatlerine dair yaptığımız işaret üzere..

Şunu da bil ki..

Levh: Kendisinden vücudda tayin edilen bir gerçekten ibarettir.. Haliyle bunun böyle oluşu, hükmî bir tertib üzeredir.. Hadde hesaba gelmeyen ilâhî iktizaya göre değil.. Zira, böyle sayıya gelmeyen şeyler, levhde bulunmaz..

Bu bulunmayan şeyler: Tecelliyat ehlinin, cennet ehlinin, cehennem ehlinin ayrıntılı halleridir..

Ama bunlar, KİTAB'da bulunur..

Çünkü:

a) KİTAB, küllîdir.. Umumîdir..
b) Cüz'îdir ve özeldir..

İnşallah, bunların da ayrıca beyan yeri gelecektir..
Allah. Hak söyler..
Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..
—————
(1) Bu harfler, tercümemizde esas aldığımız eserde geçmemiştir.. Ancak, bu harflerin şunlar olduğu sabittir:
HA, SİN, SAD, TI, AYN; KÂF; LÂM; MİM; HE..

34. BÖLÜM - K U R' A N

KUR'AN: Hemen sade tek zattır;
Onun tekliği farzdır Hak'tır..

Zat makam, onda onun için;
Hüviyet yönünden muğlaktır..

Okur onu talebden yana;
Onu taleb farz kılınmıştır..

Okunması da onun süsü;
Süs onun, fena hali saftır..

Ama, zat cihetinden onda;
Ne bütün, ne parça kalmıştır..

Onun alınan tadı, zattan;
Isırmadan zevkte kalmıştır..

Bu tadda fehim: İşte KUR'AN;
Farz bu, üstte anlatılmıştır..

Bilesin ki..
KUR'AN: Zattan ibarettir..
Öyle bir zat ki: Tüm sıfatlar, onda erimiş; kaybolmuştur..
Ve o: Ahadiyetle, isim alan bir tecelligâhtır..

Yüce Hak KUR'AN'ı: Peygamberi Muhammed'e S.A. bu manaya göre inzal buyurdu..
Ta ki, onun kâinattaki müşahede makamı: Ahadiyet ola..
İnzal şu demektir:
— Yüce Ahadiyetin hakikatı, en yüksek derecesi ile.. Resulüllah S.A. efendimizin cesedinde kemâliyle, zuhura gelmiştir.. En yüksek derecesinden ona inmiştir..
Onun için, iniş ve çıkış muhaldir.. Ama tabir, böyle bir deyimi gerektiriyor.. Kaldı ki, onun bir tahakkuk safhasından geçiş yolu da vardır..

Şöyle ki:
Resulullah S.A. efendimizin dış vücudu: İlâhî hakikatlerin tümü ile tahakkuk ettiği zaman..
Evet.. İşte o zaman: Görünen vücudu, vahid isminin tecelli yeri oldu..
Tıpkı: Kendi hüviyet, yani: Kimliği ile, ahadiyet sıfatının tecelligâhı, zatı ile, zatın aynı olduğu gibi..
İşbu anlatılan mana icabıdır ki, Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «KUR'AN, bana tümden, bir defada nazil oldu..»

Resulullah S.A. efendimiz, bu cümlesi ile, şu manayı açıklamak istiyordu:
— KUR'AN'ın tümü ile, zatî, küllî ve cismanî olarak tam tahakkuk etmiştir..
İşbu mana açısından bakılınca:
— KUR'AN-I KERİM..
Diye anlatılan, bizzat Resulullah S.A. efendimizdir..
Çünkü: O bütünü ile ona ihsan edildi..
Böyle bir ihsana nail olmak ise.. tam kereme nail olmaktır..
Ve.. O: Tam kereme de nail olmuştur.. Çünkü: Kendisinden, hiçbir şey, esirgenmemiştir. Hemen hepsi: İlâhî bir kerem olarak, zatî yoldan bolca ona yağdırılmıştır..
Bir feyz ve bir bereket olarak..
İşte.. KUR'AN-I KERİM'in manası..

KUR'AN-I HAKİM ise.. şu demektir:
— İlâhî hakikatlerin peyder peyder inişi..
İşbu iniş ise.. Kulu yavaş yavaş, onlarla zatta tahakkuka doğru yükseltir..
Bu da, ilâhî hikmetin bir iktizasıdır.. Bu hikmet ise.. Zatın yaptığı bir düzendir..

Tahakkuk için yol budur.. Başka yoktur..
Çünkü bir kulun: Hakikatlerin tümü ile, tahakkuk etmesi, imkân cihetinden olamaz..
Hem de cesedi ile.. Hem de, ilk yaratılışında..
Durum anlatıldığı gibidir.. Ama, bu da, haliyle herkesin nasibi değildir..
Lâkin: Yaratılış icabı ulûhiyete tab'an meyilli olan hakikatler babında yükselme kaydeder..
Kendisine, peyder pey açılan hakikatler babında tahakkuk yoluna girer..
Ama, ilâhî bir tertib düzeninde..
Nitekim bu manaya, yüce Hak, şu âyeti ile işaret buyurmuştur:

— «Biz onu, yani: KUR'AN'ı, peyder pey gönderdik.. » (17/106)

Anlatılan hüküm aynıdır.. Hem de, aynı şekildedir.. Kesilip bitmeden böyledir.. Kesilmez; sonu olmaz..
Kul, öylece terakkiye devam eder.. Yüce Hak ise.. Tecellisine devam eder..
Bu bitip tükenmeyen bir yoldur.. Her şeyi tam almak ta imkânsızdır..
Çünkü onların nihayeti yoktur.. Çünkü, yüce Hak zatında nihayetsizdir..

Burada, şöyle bir soru akla gelebilir:

— «Kur'an bana tümden bir defada geldi..»

Şeklinde buyurulan hadis-i şerifinin faydası nedir?. Hangi manayı anlatır?..
Diye sorabilirsin..
Bu soruyu iki yönden cevaplandırabiliriz…
BİRİNCİ YÖN: Hükmen böyledir..
Bunun oluş şekli ise, şöyledir:
Kâmil bir kula yüce Hak, zatı ile tecelli eylediği zaman.. Müşahede ettiği şey yönüyle şu hükme sahip olur: O sonsuz zatın hükmünden ibarettir..
Ve kendisine, hiç bölünmeden gelmiştir.. Haliyle, onun böyle oluşu: Bulunduğu mahallin şanı icabıdır..
İKİNCİ YÖN: Kalan beşerî vasıfların tükenmesi, halkıyet rüsumunun bitip tükenmesi ciheti ile olur..
Haliyle bu durum: İlâhî hakikatlerin kemâl mertebesinde zuhuru ile olur..
İşbu zuhurun izleri, cesedin bütün uzuvlarında tek tek görülür.. Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifteki:

— «Tümden..»

Kelimesi:

— «Bana..»

Kelimesi ile ilgilidir.. Ve bu ikinci yönde anlattığımıza dairdir..
Böyle olunca, şu mana çıkar:
— İlâhî hakikatlerle tahakkuk etmek suretiyle, halka bağlı bütün noksan sıfatların gitmesi..

KUR'AN üzerine gelen bir başka hadis-i şerif şöyledir:

— «KUR'AN, dünya semasına bir defada kondu.. Bundan sonra, Hak: Onu, parça parça âyetler halinde bana indirdi..»

Bu hadis-i şerifin manası şöyledir:
— KUR'AN, dünya semasına bir defada kondu..
Bu zata dayanan bir tahkik makamına işarettir..
— Parça parça âyetler halinde..
Gelmesi de, kulun zatla peyder pey tahakkuk etmesi sonunda, isimlerin ve sıfatların zuhura gelmesi sayılır..

KUR'AN-I KERİM üzerine gelen bir âyet şöyledir:

— «Sana seb-ü Mesaniyi ve KUR'AN-I AZİMİ verdik..» (15/87)

Bu manaya göre KUR'AN: Tüm zattan ibarettir..

Burada, nüzul nazar-ı itibara alınmaz.. Bir yer meselesi de itibara alınmaz..
Böyle olunca o: Zata dayalı bir ahadiyetten ibaret kalır..
Anlatılan vasıfta zat ise: Bütün mertebeleri, sıfatları, yaratılış şekillerini, itibarları özünde toplayan mutlak bir hüviyettir.. Kimliktir..
Bu mana ise:
— Sadece zat.. Ama cümle kemâlatı ile..
Tabiri ile anlatılabilir..
KUR'AN için bu mana: Azamet ifadesi taşır..
İşbu mana icabıdır ki: KUR'AN için:

— «A Z İ M..» (15/87)

Lafzı arkadaş edildi..
Bu âyetle anlatılan:

— «Seb-ü Mesani..» (15/87)

Cümlesine gelince; şu demektir:
— Bu cesed varlığında zuhura gelen, yüce Hakkın yedi sıfatı ile tahakkuk etmesidir..

Yine KUR'AN üzerine gelen:

— «Rahman KUR'AN öğretti.. » (55/1-2)

Âyet-i kerime ise, şu manaya işarettir:
— Bir kula, Rahman tecelli edince, o kul, kendi özünde Rahmanî bir lezzet bulur.. Bu lezzet ise.. Zata karışık marifeti kazandırır..
Bu yoldan da, sıfatların hakiki yüzleri ile tahakkuk etmiş olur..
Bu durumda, elbette ki: Ona KUR'AN'ı ancak Rahman öğretmiş oldu.. Böyle olmasaydı, zata vüsul nice olurdu? olamazdı.. hele Rahman tecellisi olmadan..
İşbu manada RAHMAN ise: İsimlerin ve sıfatların cümlesinden ibarettir..
Şu da bir gerçektir ki: Yüce Hak, isimleri ve sıfatları dışında bir başka yoldan bilinememektedir..

Anlatılan manaları anla..
Zira bu manayı ancak:
— GUREBA..
Namı ile anılan kimseler anlarlar..
Bunlar, şerefli ve kâmil kimselerdir..
Sonra onlar: Kulların arasında, Allah'ın nazargâhıdır..
Allah.. Hak söyler..
Bu yola hidayeti nasib eden Allahtır..

35. BÖLÜM - FURKAN

Allah'ın sıfatları FURKAN;
Ve, Allah'ın zatıdır Kur'an..

Cem'in fark durumu tahkiktir;
Farkın da cem'indedir vicdan..

Sıfatların çeşitleridir;
Nam üzere iki cem olan..

Bulunur Tevhid birliğinde;
Zatın hükmü sayılır FURKAN..

Çünkü sıfattır ayrılamaz;
Olmuştur zat için bir şan..

Bilesin ki..

FURKAN: İsimlerin ve sıfatların hakikatından ibarettir..

Ama, çeşitli görüntülerinin değişik şekillerine göre….

..Ve onlar itibar edildikleri durumlarına göre; biri diğerinden ayırd edilir..

Böyle olunca: Fark, Hakkın kendi özünde olur.. Bu oluş ise.. Onun güzel isimleri ve sıfatları cihetinden gelir..

Bu durumdaysa.. Değişiklik ortaya çıkar..

Meselâ:

Rahim ismi, şedid isminden başkadır..

Mün'im ismi, müntakim isminden başkadır..

Rıza sıfatı, gazap sıfatının gayrıdır..

Bu manaya, Resulullah S.A. efendimizden rivayet edilen bir kudsî hadisle şöyle işaret edilmiştir:

— «Rahmetim gazabımı geçti..»

Bu manada ise.. Geçen, geçilenden; fazilet itibarı ile daha öndedir, üstündür.. Bu üstünlük, isimlere has mertebelerde de kendini gösterir..

Meselâ:

Rahmaniyet mertebesi, Rabbiyet mertebesinden daha üstündür..

Ulûhiyet mertebesi ise.. Hepsinden daha üstündür..

Böylece, isimler birbirinden ayrılmış oluyor.. Aralarındaki fark da, bu şekilde hâsıl oluyor..

.. Ve en üstün olan fazilet itibarı ile, hükmünü geçirdiği kimseden daha faziletli olduğu meydana çıkıyor..

Bu fazilet itibarı ile:

Allah ismi, Rahman isminden daha faziletlidir..

Rahman ismi, Rabb isminden daha faziletlidir..

Rabb ismi, Melik isminden daha faziletlidir..

Kalan isimleri ve sıfatları da, bu manaya göre, kıyas edebilirsin..

Anlatılan isim ve sıfatlardaki, daha faziletli olma durumu: Onların gözde oluşlarına göredir.. Noksan veya fazla bir şeyin onlarda oluşu itibarı ile değildir..

İsimlerin ve sıfatların gözde oluş durumları, fazilet yönüyle, kendilerine bir üstünlük sağlamıştır..

İşbu sebepledir ki: Bir kısmı diğerine tercih edilmiştir..

Şu yollu yapılan münacaat ise.. anlatılan manaya işarettir:

— «Cezadan muafatına sığınırım.. Dargınlığından rızana sığınırım.. Senden sana sığınırım.. Sana, tam sena edemem..”

İşte.. zatın özündeki fark budur..

— «Cezandan muafatına sığınırım..»

Cümlesindeki **«muafat»** Arab edebiyatına göre müfaale babındandır.. Bu manaya göre:

— Karşılaştırma..

Manasını taşır.. İşbu karşılaşmada ise.. Elbette affın üstünlüğü ceza isimlerini geçer..

Bunun içindir ki: Affa sığınarak, cezadan kaçtı.. Keza dargınlıktan da rızaya sığındı..

Kavlimiz odur ki:

— Rıza sıfatı, gazab sıfatından daha faziletlidir..

Aynı manada: Ona, zatı ile zatından sığındı..

Bu da doğrudur.. Şu yoldan ki: Fiillerde fark nasıl hâsıl oluyorsa.. Aynı şekilde, sıfatlarda da olur.. Aynı şekilde, zatın vahidiyet durumunun kendisinde de böyledir..

Ancak, zatın vahidiyet cihetinde bu fark belirsiz olmaktadır.. Bu da, zatın şaşırtıcı hallerindendir.. Ki: Birbirini nakzeden iki şeyi bir araya getirir..

Meselâ: Muhal ile vacibi birleştirir..

Hatta: Akla, ibare ve nakilde muhal görünenleri de cem eder..

Ve sen: Bu işin müşahede zevkini aldıktan sonra, böyle bir birleşmenin olmasını, zata gerekli hükümler meyanında sayarsın..

Nitekim İmam-ı Ebu Said'ül-Harraz, bu manaya işaret ederek şöyle demiştir:

— Allah'ı iki zıddın arasını birleştirmekte buldum.. Bildim..

Burada bir incelik vardır.. Ki.. bunu: Hemen anlatmamız icab eder..

Sanmayasın ki: Yüce Allah, evvelin, âhirinin, zâhirin, batının mutlak bir cem'inden ibarettir..

Halk, Hak, faziletli oluş, faziletli olmayış, muhal, vacib, madum, mevcud ve mahdud..

Ve.. Bunların dışında kalan; bilinmeyen zıdlardan doğan noksanlar ve zıdlarla..

Bütün bunları o : Zatî bir vasıfla yapar..

Onun hüviyeti ise.. Bütün bunların tümünden ibarettir..

İşte.. Adı geçen zatın sözünün manası budur..

Anla..

Bu manada bir irfana sahib olursan; tutun, bırakma..

Allah.. Hak söyler..

Doğruya hidayeti nasib eden Allah'tır..
Dönüş onadır.. İltica makamı odur..

36 .BÖLÜM - TEVRAT

Allah-u Taâlâ, TEVRAT'ı: Musa'ya a.s. DOKUZ LEVH olarak indirdi..
Ancak, onlardan YEDİ tanesini tebliğ edilmesini, kalan İKİ tanesini de tebliğ etmemesini emretti..
Zira o İKİ LEVH: İhtiva ettiği sırlar icabı; kabulü akıllara göre imkânsızdır.
Eğer Musa a.s. onları açıklayacak olsaydı; istediğini bulamayıp başa düşerdi.. Bir kişi dahi, kendisine iman etmezdi..
Kaldı ki, o İKİ LEVH: Musa'ya a.s. mahsustu; o zamane ehlinin hiç birine değil.. Haliyle kendisi hariç..

Tebliği emredilen LEVH'lerde: Evvellerin ve âhirlerin bilgileri vardı..
Ancak onlarda:

a) Muhammed'in S.A. ilmi;
b) İbrahim'in a.s. ilmi;
c) İsa'nın a.s. ilmi:
d) Muhammed'in S.A. varislerine has ilim yoktu..

Çünkü TEVRAT: Muhammed'in S.A. hususiyetlerini ve onun manevî varislerini zımnında taşımıyordu..
Bu da, İbrahim'e a.s. ve İsa'ya a.s. bir ikram için böyle olmuştu..

Bu LEVHLER mermer taşındandı..
— Musa'nın a.s. tebliği ile memur olduğu YEDİ LEVHA..
Demek istiyorum..
Diğer iki LEVH, böyle değildi.. Bunlar, nurdandı..
O YEDİ LEVH'in anlatıldığı gibi, mermer taşından olmasının bir sonucudur ki, onların kalblerinin katılaşmasına sebeb olmuştur..
Çünkü o LEVHLER taştandı..
Bu YEDİ LEVH'in tümden ihtiva ettiği şeyler yedi çeşitti; ilâhi iktiza icabı ve LEVHLER'in adedine göre durum bundan ibaretti..

Şimdi, o YEDİ LEVH'i içinde bulunanlara göre sıralayalım..
BİRİNCİ LEVH: Nur..
İKİNCİ LEVH: Hüda..
Allah-u Taâlâ; bu iki manayı, şu âyet-i kerime ile bildirdi:

— «TEVRAT'ı biz inzal eyledik.. Onda nur ve hidayet vardır.. Peygamberler onunla hüküm verirler..» (5/44)

ÜÇÜNCÜ LEVH: Hikmet..
DÖRDÜNCÜ LEVH: Kuva..
BEŞİNCİ LEVH: Hüküm..

ALTINCI LEVH: Ubudiyet..

YEDİNCİ LEVH: Saadet yolunun şekavet yolundan ayırd edilip aydınlatılması.. Birde uygun olanın beyanı..

İşte.. Musa'nın a.s. tebliği için emir aldığı YEDİ LEVH bunlardı..

Musa'ya a.s. mahsus olan İKİ LEVH'e gelince, onlar şuydu:

BİRİNCİ LEVH: Rububiyet ..

İKİNCİ LEVH: Kudret..

Musa'nın a.s. ümmeti içinde, kemâle eren kimsenin bulunmayışı, son anlatılan İKİ LEVH'in kendilerine tebliğ edilmeyişinin sonucudur..

Tebliğ edilemezdi; çünkü: DOKUZ LEVH'in tüm tebliği için emir almamıştı.. Kendisinden sonra da, kemâle eren kimse olmadı.. Kendisinin manevî varisi de olmadı..

Haliyle, Resulullah S.A. efendimizin durumu böyle olmamıştır..

Çünkü o: Hiçbir şeyi bırakmayıp, bize ulaştırdı.. Tebliğ etti..

Nitekim, şu âyetler, bize bu manayı açık açık anlatır:

— «Biz kitabda hiç bir şeyi eksik etmedik.. » (6/38)

— «Her şeyi onda, ayrıntıları ile açıkladık..» (17/12)

Anlatılan manaların bir icabıdır ki: Resulullah S.A. efendimizin milleti, milletlerin hayırlısıdır..

Getirdiği din , tüm dinleri hükümsüz bırakmıştır; kaldırmıştır..

Çünkü Resulullah S.A. efendimiz, diğerlerine gelenlerin hepsi ile gelmiştir.. Üstelik, onlara verilmeyenleri de, getirmiştir..

Onların bu noksanlıkları icabı, dinleri kaldırılmış; kemâli icabı Resulullah S.A. efendimizin dini ise.. Tamlığı ile meşhur olmuştur..

Bu mana ise.. şu âyet-i kerime ile sabittir:

— «Bugün dininizi, size tamamladım.. Sizin için din olarak İslam'a razı oldum..» (5/3)

Bu âyet-i kerime, Resulullah S.A. efendimizden başka hiçbir peygambere gelmemiştir..

Eğer bu âyet-i kerime bir başkasına gelseydi; peygamberlerin sonuncusu onun olması lâzım gelirdi..

Halbuki bu: Ancak, Muhammed S.A. için sağlandı..

Anlatılan âyet ona nazil olunca: Peygamberlerin sonuncusu oldu.. Niçin böyle olmasın?.. Zira o:

Ne bir hikmet bıraktı; ne de bir hidayet yolu..

Ne bir ilim bıraktı; ne de bir sır..

Bunların hemen hepsine dikkati çekti; ayıktırdı ve onlara işaret edip anlattı..

Haliyle, bu anlatma tarzı; anlatılan şeye göre değişik şekil aldı..

Ne kadar açıklamak icab ediyorsa.. O kadar açıkladı..

Anlattıklarını, bazen açıktan açığa anlattı..

Bazen edebî bir üslupla anlattı..

Bazen işaret kullandı..

Bazen, dolaylı yoldan gidip kinaye şeklinde anlattı..
Bazen, bir benzerlik dengesi kurup istiare yolunu tercih etti..
Anlatılanlardan bazılarının manası açıktı..
Bazıları da, tefsir gerektiriyordu..
Bazen de, tevilli yolu tercih etti..
Bazen, manası, çeşitli yönlere çekilecek şekilde, kapalı ifade kullandı.
Anlattıkları müteşabihattan oldu..
Bunların dışında, daha nice ifade şekli kullandı ki: Hemen hepsi de, beyanda kemâl çeşitlerinden sayılır..
İşbu anlatılan durum icabıdır ki: Başkasına bir katılma hakkı kalmadı..
İşinde, tam bir istiklâl sahibi oldu..
.. Ve peygamberlerin de sonuncusu oldu..
Zira o: İhtiyaç duyulacak her şeyi getirdi..
Kendisinden sonra gelen kâmiller, artık tenbihini yapıp ayıktırmaları gereken hiçbir şey bulamadı.. Çünkü, Resulullah S.A. efendimiz, hemen hepsini yapmıştı..
Böyle olunca: O kâmile, Resulullah S.A. efendimize uymak kaldı..
Haliyle bu uyuş: Resulullah S.A. efendimizin tenbih ettiği şekilde olacaktı..
..Ve o gelen bir tabi oldu..
Böyle olunca: Yeni bir din kuran peygamberlik hükmü de kesildi..
Böylece: Muhammed S.A. peygamberlerin sonuncusu oldu..
Çünkü o, kemâl vasfı ile geldi.. Ondan başka bu vasıfla gelen olmadı..

Eğer Musa a.s. kendisine tahsis edilen o İKİ LEVH'i tebliğ edip kavmine anlatsaydı; kendisinden sonra, İsa'nın a.s. gelmesine lüzum kalmazdı..
Çünkü: İsa a.s. o İKİ LEVH'in taşıdığı sırrı kavmine tebliğ etti..
İşbu mana icabıdır ki: İsa a.s. ilk adımda, kudret ve rububiyetle göründü..
Onun bu görünüşü: Beşikte çocuk halinde iken konuşması, gözsüzlerin gözünü açması, abraş hastalığına tutulanı iyi etmesi ve ölüleri diriltmesi idi..
Böylece: Musa'nın a.s. dinini hükümsüz bıraktı..
Çünkü: Musa'nın a.s. getirmediğini getirmiştir..
Ancak.. Anlatılan sırlar çeşidinden hükümleri açıkladığı için, kavmi şaşırdı..
Gittikten sonra da, kendisine ibadet eder oldular..

— «Dediler ki:
— Allah, üçün üçüncüsüdür. » (5/73)

Bu üçler ise: Baba, ana ve oğul idi..
Bunlara da:
— Ekanim-i selâse..
Adını verdiler..

Yukarıda anlatılan mana üzerine, İsa'nın a.s. kavmi çeşitli fırkalara ayrıldılar..
Bunlardan bir kısmı:
— İsa, Allah'ın oğludur..
Dediler; ki bunlar:
— Melekiye..
Adı ile anılırlar..

Bunlardan bir kısmı da, İsa a.s. için:
— O, Allah'tır.. Geldi.. İnsanoğlunu tuttu.. Döndü..
Onlar, bu sözleri ile şunu anlatmak istiyorlardı:
— Âdemoğlu suretine girdi.. Sonra, kendi yüceliğine dönüp gitti..
Bu zümreye İsa a.s. kavmi arasında:
— Yaakibe..
Adı verilir..
Bunlardan bazıları da:
— Allah, şu üç şeyden ibarettir:

a) Baba..Yani: Ruh'ül-kudüs..
b) Ana..Yani: Meryem..
c) Oğul.. Yani: İsa a.s. peygamber..

İsa a.s. kavmi saptı.. Çünkü itikad ettikleri şeylerin hiç birini, İsa a.s. getirmiş değildi.. Onların anladıkları: İsa'nın a.s. işindeki dış manadan ibaretti..
Bu ise.. Onları, halen içinde bulundukları sapıklığa çekti..
Nitekim bu mana, Allah'u Taâlâ'nın İsa'ya a.s. şu sorusundan da anlaşılır:

— «Sen mi insanlara:
— Beni ve anamı Allah'tan başka iki ilâh tutun.. Dedin?..» (5/116)

Bunun üzerine İsa a.s. anlatılan teşbih sebebi ile, tenzih yollu:

— «**Sen sübhansın..» (5/116)**

Dedi ve devam etti:

— «Benim için hak olmayan bir şeyi söylemem olmaz.. » (5/116)

Yani: Nasıl seninle aramda bir başkalık nisbeti yapabilirim.. Ve nasıl:
— Allah'ı bırakın da bana ibadet edin..
Diyebilirim..
Halbuki sen, benim hakikatımsın; zatımsın.. Ben ise, senin hakikatınım özünüm.. Seninle aramda bir gayrılık yoktur..
Böylece, İsa a.s. kavminin dediği şeyden kendisini tenzih etti..
Çünkü onlar, tenzihsiz olarak mutlak bir teşbih yoluna girmişlerdi.. İtikadları buydu..
Böyle bir şey ise.. Allah'tan reva değildi..
İsa a.s. devam etti:

— «Eğer deseydim..» (5/116)

Yani: İsa'lık hakikatının Allah olduğunu söylemiş isem, bunu:

— «Sen bilirdin..» (5/116)

Bu manada İsa a.s. şöyle demek istiyordu:
— Ben, bunu hiç demedim.. Ancak, tenzihle teşbih beyninin birleştirilmesini söyledim.. Birin çoklukta zuhurunu dedim..
Ama onlar, kendi anlayışlarına göre, yanıldılar.. Onlarca anlaşılan şey ise.. Benim murad ettiğim mana değildi..
Devam etti:

— «Sen, içimdekini bilirsin..» (5/116)

Yani: Onların itikadı, benim murad ettiğim mana mıdır?.. İlâhî hakikatler zuhuru babında onlara tebliğ ettiklerim arasında böyle bir şey var mıydı?.. Yok muydu.. Yoksa, benim muradım, onlarca anlaşılanın tam tersi miydi?..
Devam etti:

— «Ben, sende olanı bilmem.. » (5/116)

Bununla İsa A.S. şöyle demek istiyordu:
— Ben, bu tebliği onlara ulaştırdım.. Ama içinde, onları saptırmak babında olanı bilemem..
Eğer bilseydim; onların sapmalarına sebeb olacak bir şeyi tebliğ etmezdim..
Devam etti:

— «Sen, gaybleri bütün inceliği ile bilensin.. » (5/116)

Ben ise.. Gaybleri bilemem.. Beni mazur gör..
Devam etti:

— «Onlara söylediğim, ancak bana emrettiğindir.. » (5/117)

Şöyle demek istiyordu:
— Seni, kendimde bulduğum kadarını söyledim..
Böylece, emri tebliğ ettim.. Onlara nasihatta bulundum.. Ta ki, onlar da kendilerinde sana çıkan yolu bulalar..
Bu yoldan, ilâhî hakikatı onlara açıkladım ki, içlerinde olan şey, kendilerine açılmış ola..
Onlara sözüm:

— «Sizin de Rabbınız, benim de Rabbım olan Allah'a ibadet ediniz.. » (5/117)

Cümlesinden başka değildi..
Bu yoldan, hakikatı, kendime has kılmadım.. Onların tümünde, bu hakikatı mutlak gösterdim.
Seni, onlara şöyle anlattım:
— Hakikî manamda nasıl Rabbımsan, onların da hakikî manalarının Rabbısın..

Bütün bu söylenenler anlatıyor ki: İsa'nın a.s.getirdiği ilim TEVRAT'takinden ziyade idi. Bu da: Rububiyet ve kudret sırrı idi..

O, bu sırrı açıkladı.. Bunun için ise.. Kavmi kâfir oldu..

Çünkü: Rububiyet sırrını açmak küfürdür..

Eğer İsa a.s. bu sırrı kapasaydı; yahut onu, ibare kabukları içinde ve satırlar arasında, işaretler halinde kavmine tebliğ etseydi; kavmi, kendisinden sonra, kâfir olmazdı..

Tıpkı: Resulullah S.A. efendimizin yaptığı gibi..

Bundan sonra da, dinin kemâli babında, ulûhiyet ve zat ilmine ihtiyaç kalmazdı.. Kaldı ki, bu ikisini de, Resulullah S.A. efendimiz getirmişti..

Nitekim zat ve sıfat yönüyle bir hadis-i şerif yukarıda anlatıldı..

Allah-u Taâlâ, peygamberine, zat ve sıfat işini, bir âyette birleştirdi..

O, âyet ise şudur:

— «Onun benzeri bir şey yoktur.. Duyan ve gören odur..» (42/11)

Bu âyetin zata ve sıfatlara ait tefsiri şöyledir:

— «Onun benzeri bir şey yoktur..» (42/11)

Yani: Zata taalluk eden yönünden..

— «Duyan ve gören odur..» (42/11)

Yani: Sıfatlara taalluk eden yönüyle..

Eğer İsa'nın a.s. kavmine tebliğ ettiğini, Musa da a.s. tebliğ etseydi, kavmi: Firavun'un katli işinde kendisini itham ederdi..

Firavun demişti ki:

— «Ben sizin alâ rabbınızım..» (79/24)

Bu, bir iddia idi..

Rububiyet sırrının ifşası ise.. Ancak, Firavun'un bu iddiasını verebilirdi..

Ancak bu iş, Firavun için tahkik yollu değildi.. Bunun için de, Firavun'la dövüştü ve galip geldi..

Eğer Musa, a.s. TEVRAT'ta rububiyet ilminden bir açıklama yapsaydı; kavmi kendisini inkâr ederdi.. Firavunla çekiştiği için ise.. Onu ayıplarlardı; itham ederlerdi..

İşbu sebepledir ki, o ilmi, gizlemekle emrolundu..

Tıpkı: Resulullah S.A. efendimiz de, kendisinden başkasının kabul edemeyeceği bazı şeyleri gizlemekle emrolunduğu gibi..

Bunu, kendisine istinaden rivayet edilen bir hadise dayanak söylüyoruz; şöyle buyurdu:

— «Miraca götürüldüğüm gece, bana üç ilim verildi:

a) Bir ilim idi ki; gizlenmesi için benden söz alındı..
b) Bir ilim idi ki; tebliği arzuma bırakıldı..
c) Bir ilim idi ki; tebliği ile emr'olundum..»

Gizlenmesi için, kendisinden söz alınan ilim: İlâhi sırlardır.. Bütün bu sırları tümden Allah-u Taâlâ Kur'an'a yerleştirdi..

Tebliği ile emr'olunduğu ilim: Zâhir idi..

Tebliği arzusuna bırakılan ilim: Batın idi..

Şu âyet-i kerimeler, batın ilmini anlatır:

— «Afakta ve kendi nefislerinde, âyetlerimizi onlara göstereceğiz ki: Hak olduğu açıktan kendilerine belli olsun. » (41/53)

— «Gökleri, yeri ve aralarında olanı: Hak olarak yarattık..» (15/85)

— «Yerde ve göktekilerin hepsini kendinden size ram eyledi.. » (45/13)

— «Ona ruhumdan üfledim..» (15/29)

Bu âyetlerle anlatılan manaların iki yüzü vardır:

a) Hakikat yönüne delâlet eden..
b) Şeriat yönüne delâlet eden..

Durum anlatıldığı gibi olunca, yerleşmeğe bağlı bir hal meydana çıkar.. Kimin kabiliyeti varsa, o kazanır..

Bir kimsenin, ilâhî bir anlayışı var ise.. Bu tebliği alır.. Makamına ulaşır..

Anlatıldığı gibi bir anlayışa sahib olmayana gelince.. O hakikatler kendisine anlatıldığı zaman, derhal inkâr yoluna sapar..

Kendisine bu gibi hakikatlerin anlatılmamasına sebeb ise: Sapmamasını temindir.. Şekavetini de önlemektir..

Gizlenmesi için söz alınan ilim: Derin manalı olduğundan, tevil yollu Kur'an'a konmuştur..

Bunu da ancak, ilmin özünü bulanlar bilir.. Baş şart bu.. Bir de, ilâhî keşif yolu ile bilinir..

Bundan sonradır ki, o kimse, Kur'an'ı dinler ve onun mahallini bilir.

Yani: Allah'ın Kur'an'a yerleştirdiği ve onun gizlemesi için, Resulullah S.A. efendimizden söz aldığı ilmi..

Allah'u Taâlâ:

— «Onun tevilini, ancak Allah bilir..» (3/7)

Âyeti ile bu manaya işaret eder.

Haliyle, bu mana, üstteki âyetten aldığımız vakıf işaretine göre okuyanlarca verilen bir manadır..

Ve.. O ki: Özünde, o tevile muttali olur; işte onun adı:
— Allah'tır..
Bu manayı anla..

Beyan yolu yine, bizi açıklama koşusu için hazırlanan meydana doğru coşturup koşturdu..
Ve.. Açıklanması, hiçbir zaman akla gelmeyen açığa vuruldu..
Biz, yine yolunda olduğumuz bahse dönelim.. TEVRAT mevzuuna geçelim.. Bilesin ki..

TEVRAT: Sıfatlara bağlı olarak, isimlerin tecellilerinden ibarettir..
Bu ise.. Hakka has zuhur yerlerinde, yüce sübhan olan Hakkın zuhurudur..
Yüce Hak, isimlerin, sıfatları yönüne delilller halinde nasbetti..
Sıfatlarını da, zatına delil eyledi.. Haliyle, bu olanlar, zuhur yerlerinde ve halkındaki zuhurunda olmaktadır.. Bu arada, vasıta isimler ve sıfatlardır..
Zata götüren başka yol da yoktur..

Yukarıdaki mana üzerine biraz açılalım.. Şöyle ki:
Halk bir sadelik üzere yaratılmıştır.. Böyle olunca; onun hali, ilâhî manalardan yana boş olmaktır..
Ancak onun durumu, beyaz bir kaftan gibidir.. Karşısına gelen nakış kendine işlenir..
İşbu nakışlar, isimlerdir.. Yüce Hak ise.. Onlarla isim alır..
Bu isimler ise.. Hakkın sıfatlarına delâlet ederler..
Halk ise.. Hakkı o isim yolundan bildikleri sıfatlarla tanırlar.. Tanıdıktan sonra da, Hak ehli olurlar..
Hak ehli olanlar ise.. Anlatılan yoldan onun zatına doğru yolu bulurlar..
Bunu bulduktan sonra onlar: İsimlere ve sıfatlara birer ayna gibi olurlar..
Onlar ki böyle oldu. İsimler onlarda zuhura gelir.. Keza sıfatlar da..
İşbu zuhurdan sonradır ki: Nefislerini;kendilerine işlenen, zata bağlı isimlerin ve ilâhî sıfatların nakşı ile bilirler..
Bundan sonra: Allah-u Taâlâ, zikredildiği zaman, zikredilen kendileri olur.. Bu da, nakşını aldıkları ismin icabı olur..
İşte.. TEVRAT'ın manası, yukarıda anlatılanlardır..

TEVRAT'ın türediği kelime kökü: Tevriyet'tir..
Tevriyet ise, lügatte şu manayadır:
— Manayı, mefhumların en uzağına bağlamak..
Bu mana ise.. Avam halka göredir..
Çünkü onlara göre, Hakkın sarih olarak; açıktan anlatılışı, itikadî bir hayaldir..
Avam halk için bundan başka ne olabilir ki?.. Elbette olamaz.. Yani: anlatılan mananın dışında bir şey..
Ama, irfan sahipleri katında Hak: Kendi zatlarının hakikatıdır.. Hak'tan murad da, kendileridir..
Bu tür konuşmamız, TEVRAT'ta: İşaret konuşması sayılır..

Şimdi.. Musa'ya a.s. gelen YEDİ LEVH'de neler vardı?.. Onların açıklanmasına geçelim..

Yukarıda özet olarak anlatıldı; burada tafsil yoluna gidilecektir..

BİRİNCİ LEVH : NUR..

Burada, şunu bilmen gerekir ki:

Bu levhde bulunan ilim çeşitleri, yalnız levhin aldığı o isimden ibaret olmamaktadır..

Bunda olsun; diğerinde olsun; kalan levhlerdeki ilim çeşitleri de bulunur..

Ancak, bir levh için, hangi hüküm galip ise.. Onunla isim verilmektedir..

Tıpkı: Kur'an surelerinde olduğu gibi..

Bir surede, hangi iş ağır basarsa, o sureye o işin adı verilmektedir.. Halbuki o surede, hem adını aldığı ilim çeşidi vardır; hem de başkaları..

Nur levhinde, yüce Hakkın, vahidiyet ve teklik yolundan vasfı vardır.. Ama mutlak bir tenzih yolu ile.. Bir de; yüce Hakkı, halktan ayırd eden hüküm vardır..

Burada, ayrıca Hakkın rububiyeti ve kudreti de anlatılır.. Haliyle bu anlatmada, onun güzel isimleri ve yüce sıfatları vardır..

Bütün bunlar, üstün ve tenzih yoluyla, Hakka lâyık bir şekilde anlatılır..

Yani:

— NUR LEVH..

Adı verilen LEVH'de..

İKİNCİ LEVH: HÜDA..

Bunun içinde, Hakkın özünü anlatan ilâhî haberler vardır..

Bu, zevke dayanan bir ilimdir.. Müminlerin kalbine ilham yolu ile gelen nur suretindedir..

Çünkü: Hüda, kendi özünde ilhama bağlı bir varlığın sırrıdır.. Kulları aniden yakalar..

Bu ise.. İlâhî cezbenin nurundan ibarettir..

Öyle bir cezbe nurudur ki: İrfan sahibi, onun içinde, yüce manzaralara terakki eder.. Ama, ilâhî bir yoldan..

Yani: Allah'ın sıratı üzerine..

İşbu anlatılan durum: İnsan heykeline inen ilâhî nurun kendi mahalline ve mekânına dönüş şeklinden ibarettir..

Burada: Hüda, anlatılan nura sahib olan kimsenin, ahadiyet yolundan üstün mekâna ve en güzel seviyeye ulaşmasından ibarettir..

Ama, ne belli bir cihet, ne de belli bir yön vardır..

Bu levhde, milletlerin hallerine dair keşfin ilmi vardır.. Onlardan öncekilere ve sonrakilere dair haberler de vardır..

Ruhlar âlemi sayılan melekût ilmi de bundadır..

Ruhlar âlemine hâkim olan ceberut âleminin ilmi de bundadır..

Bu ise.. Hazret-i kudüstür..

Yine bu levh de bulunan ilimler arasında: Berzah ilmi vardır.. Ayrıca, kıyamet ve kıyamet günü, mizan, hesap, cennet, cehennem anlatılır..

Yine bu levhde bulunanlar arasında, tüm muhakkiklerin haberleri vardır..

Eşkâl, suret, tılsım cinsi şeylere konan sırlar ilmi de, bu levhde bulunanlar arasındadır..

İsrailoğulları, bu sırları bilmekle nice işler gördü.. Şaşırtıcı kerametleri de, yine bu esrarı bildiklerinden göstermişlerdir..

ÜÇÜNCÜ LEVH : HİKMET

Bunda, ilmi sulûklerin şekillerini bilmek vardır.. Haliyle bu: Tecelli ve zevk yolundan olmaktadır..

Bütün bunlar, ilâhî ve kudsî makamlarda olmaktadır..

Bu olanlar arasında: Nalınları çıkarmak, tura çıkmak, ağaçla konuşmak, gecenin karanlığında ateş görmek vardır..

Bütün bunlar, ilâhî sırlar meyanında sayılır..

Bu levh: Emre amade kılmak vb. yoldan ruhanî gelişleri bilmenin aslıdır..

Anlatılan çeşitteki ilâhî hikmetler babında her şeyin ilmi bu levhdedir..

Heyet, hesap, gök ilminin aslı da, bu levhde bulunanlar arasındadır..

Ağaçların ve taşların vb. şeylere ait ilmin temeli de bu levhdedir..

İsrailoğulları arasında, bu levhin ilmini bilen rahip olmaktadır..

Onların dilinde rahip:

— Allahlık olan, dünyayı bırakıp mevlâya yönelen kimse..

Demektir..

DÖRDÜNCÜ LEVH : KUVA..

İnen hikmete dair işlerin ilmi ve beşerî güçlerde bulunanların ilmi bu levhdedir..

Ki bu: Manevi zevklere dayanan ilimdir..

İsrailoğullarından bir kimsede bu ilim hâsıl olursa.. O: HİBR olmaktadır..

HİBR olmak ise.. Musa'nın a.s. manevî varisi olmak mertebesine çıkmak sayılır..

Bu levhde, remizler, işaretler, misaller çoğunluğu teşkil eder..

Hikmet-i ilâhiyenin beşeri güçlere konması sebebi ile; Hak Taâlâ onları misal yollu TEVRAT'a yerleştirdi.. bildirdi..

Nitekim aynı manada, Yahya'ya a.s. buyurduğu şu emirle dikkati çekti:

— «Ey Yahya, kitabı kuvve ile al.. Daha çocukken, ona hikmet verdik..» (19/13)

Görülüyor ki, bir şeyi kuvve ile almak ancak: Hikmeti bilen ve ilâhi nura yol bulan için mümkün olmaktadır..

Bunu aldıktan sonradır ki, ilâhî hikmetten yana bildiği kadar, duygulara çıkarmaktadır..

Bu iş, manevî zevke dayanan bir iştir.. Kimde bu çeşit zevk varsa.. Manasını o anlar.. Başkası anlayamaz..

Kaldı ki bu: Havas zümresine ait bir iştir.. Avam için değildir.. Simya ilmi de; bu levhde bulunanlar arasındadır..

Üstün büyü şekli de, bu levhdedir.. Ki bu: Bir bakıma kerametlere benzer..

Buna:

— Üstün büyü..

Demenin sebebi, onun ilâca, bir işleme tabi tutmadan bir şey söylemeden oluşudur..

Bunun oluşu: Sırf insanda bulunan büyüleme gücüne dayanır.. Bu durumda, işler, büyüyü yapanın arzusuna göre olur..

Bu işte, o büyüyü yapan, hayal âleminde bulunan suretleri bu his âleminde gösterir.. El değdirip tutulacak görülecek gibi yapar..

Bunun oluşu şu şekildedir:

Ona bakanların gözünü, kendi hayal âlemine sokar.. O hayale istediği sureti verir.. Sonra, bakanlara o sureti gösterir.. Onlar da onu, gözleri ile görürler..

O iş, hayalen olmaktadır; ama o bakanlar, bu his âleminde olduğunu sanırlar..

Bu iş Tevhid yolunda, benim başıma geldi..

Bu vücutta hangi suretle olmayı istersem, o surete giriyordum.. Hangi işi yapmayı istersem, o işi yapıyordum..

Ancak, bu işin tehlikeli bir yol olduğunu bildiğim için bıraktım..

Onu yapıyordum; çünkü: Cenab-ı Hak bana, KÂF ile NUN arasına koyduğugizli kudret kapısını aralamıştı..

BEŞİNCİ LEVH: HÜKÜM..

Bunda, emirler ve yasaklar ilmi vardı..

Ki bunlar: İsrail oğullarına, Allah'ın farz kıldığı şeylerdi; haram olmasını istediği işi de, haram kılmıştı..

Bu levh: Musevî yolunun anlatıldığı levhdir..

Ki Yahud yolu, bunda anlatılanlara göre kurulmuştur..

ALTINCI LEVH: UBUDİYET..

Halka lâzım olan hükümler, bu levhin içindeydi..

Meselâ: Zillet, iftikar, korku, huşu gibi şeyler..

Hatta bu manada Musa, a.s. kavmine şöyle demişti..

— İçinizden biri, kötülüğe karşılık kötülükle ceza verirse.. FİRAVUN'un tanrılık davasına benzer davaya girmiş olur..

Çünkü kulun: İddia edecek hiçbir hakkı yoktur..

Şunlar da, bu levhde, bulunanlar arasındaydı:

Tevhid sırları, teslim, tevekkül, işleri Hakka ısmarlamak, rıza, korku, rağbet zühd, Hakka dönüp başkasını bırakmak vb. şeyler..

YEDİNCİ LEVH: SAADET ve ŞEKAVET..

Bu levhde Allah'a götüren yol anlatılmaktadır..

Daha sonra: Saadet yolu, şekavet yolundan ayırd edilip anlatılmaktadır..

Yine bu levhde bulunan cümleden olmak üzere:Saadet yolunda, diğerine nazaran daha uygun olan anlatılıyor.. Ki bu,saadet yolunda caiz olan iştir..

İşbu levhdedir ki: Musa a.s. kavmi: Dinlerinde isteyerek bazı yenilikler yapmıştır.. Ki bu çıkardıkları arasında: Ruhbaniyet vardır..

Bunu, kendi akıllarına göre yaptılar; Musa'nın a.s. kavline göre değil..

Allah'ın kendilerine, bu levhde; tanıdığı cevaz yoluna girerek o icadı yaptılar.. Onun da hakkından gelemediler..

Eğer o icadlarını, ilâhî bir ihbar, ilâhî bir keşif yolundan yapmış olsalardı; Allah, o işte kendilerine güç ihsan ederdi..

Ama nerede?..

Kaldı ki: öyle bir şeyi hakkı ile yapmak, onlar için imkânsızdı.. Eğer böyle olmasaydı; Allah onlara o işi; Peygamberinin dili ile emrederdi..

Musa'nın a.s. ise.. o gibi işleri yapmalarını söylemeyişi: Onun cehli değildir.. Onlara acımasıdır..

Bir de, o hakkından gelemeyecekleri işi yapınca, ceza görecekleri endişesi idi..

Yine, bu levhde bulunanlar arasında: Beden ilmine ve dinlere ait bilgi vardır.. Bu yapraklara, TEVRAT'ta bulunanları böylece aldık..

İşbu aldıklarımız, Allah'ın bize ihsan ettiği keşif yolundan oldu.. Ama kısa anlattık..

Çünkü kasdımız, özet olarak anlatmak..

Eğer onu, başından sonuna kadar tüm alsaydık; çok uzun olurdu.. Hayli uzatmamız gerekirdi.. Bundan da, pek fayda çıkmazdı..

NETİCE: Toplu olarak, TEVRAT bu anlatılanlardan ibarettir.. Kalanını da anlamaya çalış..

Allah.. Hak söyler..

Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..

37. BÖLÜM - ZEBUR

ZEBUR: Süryanî bir kelimedir.. Kitap manasına gelir..
Araplar, bu kelimeyi kullanmıştır..
Hatta Allah-ü Taâlâ:

— «İşledikleri her şey, ZÜBÜR'de vardı..» (54/52)

Buyurdu.. Ki burada: Zübür, kitaplar manasını gelir..

ZEBUR: Davud'a a.s. geldi..

Onun gelişi: Ayrıntılı âyetler halinde olmuştu.. Ancak, kendisine, Allah tarafından gelip tamama erdikten sonra, kavmine çıkardı..

Yani: Onlara, parça parça âyetler halinde değil de; toplu kitap olarak çıkarıp okudu..

Davud a.s. karşılıklı konuşma yönüyle insanların en kibarı idi.. Ahlâk karakter cihetiyle de, en güzeli..

ZEBUR okuduğu zaman: Vahşî hayvanlar ve kuşlar, yanına gelir toplanır dururlardı..

Bedeni zayıf, boyu kısaydı.. Bu hali ile de çok kuvvetli idi..

Zamanında geçerli ilimlerde, çok ittıla sahibi idi..

Bilesin ki..

Bir peygambere gelen her kitap, onda bulunan bilgiler.. Gerek bu kitap gerekse bu ilimler, ancak geldiği peygamberlerin ilmi nisbetinde olurdu..

Bu, ilâhî bir hikmetti.. Ta ki.. O peygamber, getirdiğine karşı cahil bulunmaya..

Anlatılan mana icabıdır ki: Fazilet yönüyle kitapların ayırd edilmesi, kalana bakarak, geldiği peygamberin, Allah katında ayırd edilmesine bağlıdır..

Bu sebepledir ki: Kur'an, Allah'ın peygamberlerine gönderdiği kitapların en faziletlisidir..

Çünkü: Resulullah S.A. efendimiz, peygamberlerin en faziletlisidir..

Bu mana üzerine:

— Hepsi Allah'ın kelâmıdır.. Bazısı, bazısından daha faziletli olamaz..

Diyecek olursan, sana Resulullah S.A. efendimizden rivayet edilen şu hadis-i şerifi söyleriz:

— «Fatiha suresi, Kur'an âyetlerinin en faziletlisidir..»

Bu hadis-i şerife göre:

Kur'an'da fazilet yönüyle, âyetlerin bazısı bazısından üstün olunca, toplu bir mana ile: Kalan kitapların da, birbirinden üstün olmalarına bir mani yoktur..

Bilesin ki..

ZEBUR: Çoğunlukla öğütlerden ibaretti. Kalanı :

Zatına lâyık şekilde ondaki Allah'a sena idi..

Şer'î yönden yol gösteren âyetler, bazı hususî âyetler idi..

Ancak gerek öğütler gerekse sena: İlâhî olan hakikî ilimler üzerine idi..

Onda bulunan başlıca ilim çeşitleri şunlardı:

1. Mutlak vücuda dair ilimler..
2. Yüce Hakkın yaptığı tecellilere ait ilim..
3. Bir şeyi, emre hazır ve amade kılmak.. Ayrıca tedbir ilmi..
4. Mevcudat hakikatlerinin iktiza ettiği ilim..
5. Kabiliyetler ve istidatlar ilmi..
6. Tabiiyet ilmi..
7. Riyazat ilmi..
8. Konuşmak ilmi..
9. Hilkat ilmi..
10. Hikmet ilmi..
11. Feraset ilmi..

Bunların dışında kalan daha başka ilimler de vardı..

Ancak, bu ilimler işaret yollu söylenmiştir..

Açıktan söylenenler: İzharında zarar olmayan, Allah'ın sırlarından herhangi bir sırrın, açılıp yayılmasına götürmeyecek şekilde idi..

Davud a.s. çok ibadet ederdi..

İlâhî bir keşif ihsanı ile, kuş dilini bilirdi.. İlâhî bir güç sayesinde onlarla konuşurdu..

Manalardan hangisini istiyorsa.. onların kulağına ulaştırırdı..

Ama, hangi lafızla isterse..

Burada bir noktayı belirtmek icab edecek..

Anlatılan konuşma: Bu babda bir bilgisi olmayanların sandığı gibi değildir..

Böylesi: Kendinden bir kanı ile:

— Yalnız kuş dili lugatına göre konuşurdu..

Der.. Yani: Kuşlara has bir terimle..
Böyle bir kanaat doğru değildir..
O, kuşların çeşitli seslerine göre sözlerini anlardı.. O seslerin delâlet ettiği manaları da bilirdi..
Haliyle bu: İlâhî bir keşif yoluyla olurdu..
Bu mana, Davud'un a.s. oğlu Süleyman'ın şu cümlesi ile anlaşılır:

— «Bize kuş dili öğretildi..» (27/16)

Bu konuşma durumu, onlarda sürüp gitti..
Bu sebeple sanan sandı ki: Kuşların, kendilerine göre bir lûgatı var; o lûgatla birbirleriyle konuşurlar.. Davud'un anlayışı da o lûgata dayanır.. Halbuki, böyle bir kanaat yanlıştır..

Onlardan çıkan ancak bir sestir.. Bu ses, kendilerine göre, malum bir manada çıkmaz..
Şöyle olur: Onlardan birine bir hal gelir.. Bu halin sonucu, o kuştan bir ses çıkar.. O sesi, ilâhî bir ilhamla diğer kuş anlar..
Bu anlayış ise.. Onda bulunan ruhî lûtuftan ileri gelir..
O kuşa bir başka hal geldiği zaman, öbür ses gibi yine bir ses çıkarır.. Aynı ses gibi de olabilir; başka türlü de..
Bunu da anlayan anlar.. İster kuşlardan olsun; isterse diğerlerinden..
Haliyle bu anlayış da, yine ilâhî bir ilhamla olur..

Davud a.s. sair hayvanatı da anlardı.. Onlardan bir ses çıkınca, o sesin manasını anlardı; bilirdi..
Haliyle bu:İlâhî keşfe dayanan bir ilimle olurdu..

Davud a.s. onlarla konuşmayı dilediği zaman konuşurdu..
Bu konuşma, ister Süryanî lûgatı ile olsun; isterse, diğer bir dille.
İsterse, hayvanata ait seslerle..

O sözü, o hayvan anlardı.. Haliyle, ilâhî bir kuvvetle.. ki o kuvveti, Allah-ü Taâlâ Davud a.s. için kelâmına kondurmuştu..

Davud a.s. ve Süleyman a.s. için Allah'ın ihsan eylediği bu kuvvet, sadece ikisinde kalmış değildir.. Sadece, onlarla bırakılmış değildir..
Zira bu: Bütün halifelere şamil olan bir iştir.. Halifelerden kasdım: Hilâfet-i Kübra'ya sahip olan halifelerdir..
Davud a.s.ve Süleyman'a a.s. has olan bu hal, bir zuhur ve bir taleb yolu ile olmuştur.. Bir bakıma peygamberliğin icabı olarak..
Halbuki, efrad ve aktabdan her biri için, bu varlık ülkesinde tasarruf vardır..
Bunlardan her biri: Gecede ve gündüzde neler olur, onu dahi bilirler; kuş dillerini bilmek bunun yanında hiç kalır..
Bu manada Şiblî rh. Der ki:
— Kara karınca, kara taş üstünde, karanlık bir gecede yürür de, ben onun ayak sesini duymazsam, kendim için:
— Ben, kandırılmışım; Rabb'ımın mekre uğramışıyım..
Derim..
Başka bir zat ise, şöyle demiştir:
— Ben o gibi hareketleri anlamadığımı nasıl söyleyebilirim?.. Onun hareket için hazırlanışı, benim gücümle olmaktadır..
Onu hareket ettiren benim.. Nasıl onu anlamadığımı, söyleyebilirim.. Hem de, onu hareket ettiren olarak..

Bir gün, Resulullah S.A. efendimiz, cin tayfasına mensup birini tuttu; mescidin direğine bağlamak istedi..

Sonra, Süleyman a.s. peygamberin duâsını hatırlayınca, salıverdi..

O dua şuydu:

— «Ya Rabbi, bana öyle bir mülk hibe et ki: Benden sonra, hiç kimseye uymasın.. » (38/35)

Bu vaka, gerek Süleyman peygamberin a.s. durumunu; gerekse, anlatılan işlerin olacağını ve olduğunu tasdik yollu anlatır..

Yukarıda geçen âyetle anlatılan manadan murad: O gibi işlerin, hilafet-i kübra ile zuhuru ve onu alanlara kalmasıdır..

İşbu duâ sebebi iledir ki: Ona nasib olan hal, kendisinden sonra hiç kimsede kemâl üzere olmamıştır..

Haliyle bu, her şeyde değil; bazı şeylerde..

Peygamberlerde zuhura gelen bazı şeyler vardır ki, onlar evliyada da olmuştur..

Allah onlardan razı olsun..

Bilesin ki..

ZEBUR: İşarette, ef'al sıfatlarının tecellilerinden ibarettir..

TEVRAT: Yalnız, sıfat isimlerinin tecellileri cümlesinden ibarettir..

İNCİL: Yalnız, zat isimlerinin tecellilerinden ibarettir..

FURKAN: Mutlak olarak, cümle isimlerin ve sıfatların tecellilerinden ibarettir.. Bu tecelliler, ister zata bağlı bulunsun; isterse sıfata..

KUR'AN: Sırf zattan ibarettir..

Nitekim, KUR'AN, Furkan ve Tevrat üzerine yukarıda kelâm edildi..

Burada daha çok, ZEBUR, üzerinde durulacaktır..

Daha öncede anlatıldığı gibi, ZEBUR fiilere bağlı sıfatların tecellilerinden ibarettir..

Bu hali ile o: İlâhî iktidara bağlı parça fiilerin tafsilidir..

İşbu sebebledir ki: Âleme halife oldu.. ZEBUR'da, vahiy yolu ile kendisine gelen hükümleri zuhura getirdi..

Bu mananın bir icabı olarak:

Sabit dağları yürütüyordu..

Sert çelik demiri yumuşak hali getiriyordu..

Bütün çeşitleri ile, mahlukata hükmünü geçiriyordu..

Bundan sonra, mülküne, oğlu Süleyman a.s. varis oldu..

Süleyman a.s. Davud'dan miras aldı.. Davud a.s. ise Hak'tan..

Böyle olunca: Davud a.s. daha faziletli oldu.. Çünkü ona hilâfeti Hak verdi..

Ve ona şu özel hitabı yaptı:

— «Ey Davud, seni yerde halife eyledik..» (38/26)

Süleyman a.s. için böyle yapmadı.. Ancak buna, talebi sonunda, kısıtlı bir yoldan verdi..

Davud a.s. böyle bir talepte bulunmadı.. Zira biliyordu ki: Hilâfet zâhir ve batın olarak, hiç kimsenin inhisarı altında olamaz.. Nitekim kendisine de, ancak zâhir yolundan verildi..

Nitekim bu manayı, Allah-ü Taâlâ'nın Süleyman a.s. için verdiği şu haberde görebilirsin..

Süleyman a.s. dedi ki:

— «Ya Rabbi, bana öyle bir mülkü hibe et ki: Benden sonra, hiç uymasın..» (38/35)

Onun bu talebine karşılık şu cevabı aldı:

— «Biz rüzgârı emrine amade kıldık.. Emri ile yürüdü..» (38/36)

Görülüyor ki, Süleyman'a verilen ilâhî iktidar, burada sayılıdır..
— Ona talebini verdik..
Demiyor..
Zira böyle olması mümkün değildir.. Halktan birine bağlanması imkânsızdır..
Zira o hilâfet, ilâhî bir seçime bağlıdır..
Sebebine gelince: Ne zaman ve hangi zuhur yerinde Hak zatı ile zâhir olursa.. o zuhur yeri, Allah'ın halifesidir..
Şu âyet-i kerime, anlatılan manaya işarettir..

— «Gerçekten zikirden–Tevrattan–sonra, ZÜBÜR'e yazdık: Yere salih kullarım varis olacaklardır..» (21/105)

Burada, salihlerden murad: İlâhî verasete ehil olan kimselerdir..
Yerden murad ise: Halka bağlı manalarla, Hakka ait tecelliler arasında munhasır kalan, bu varlığın hakikatleridir..
Şu âyet-i kerime ise.. anlatılan hakikatlere işaret eder:

— «Yerim geniştir.. Ancak bana ibadet ediniz.." (29/65)

Bu anlatılanları dinleyip anladıktan sonra:
— Süleyman a.s. duâsı makbuldür.. Şu itibara göre: Memleket-i Kübra, Allahtan başka hiç kimseye uymaz.. Allah ise..
Süleyman'ın a.s. hakikatıdır.. Bu sebeple onun duâsı sağlamdır.
Diyecek olursan, doğrusun..
Şayet:
— Süleyman'ın a.s. duâsı makbul olmamıştır.
Yani: Hilâfetin kendi inhisarına verilmesi itibarına göre.. Çünkü bu hilâfet kendisinden başka: Efrada ve aktaba da verildiği sahihtir..
Diyecek olursan.. Yine doğrusun..
Biz, anlatacağımızı anlattık.. Hangisini dilersen.. onu nazar-ı itibara al..

Davud a.s. hilâfetin sadece kendisine bırakılamayacağını biliyordu..
Onun için, böyle bir talebi yapmadı.. bıraktı..
Ama Süleyman a.s. ilâhî bir edep olarak o talebi yaptı..
İlâhî zuhur yerlerinde tek olmayı istiyordu..
Yani: Hakkı olan manevî nüfuzunu, tek başına onlara geçirmek için..
Böyle bir şeyin olması, her ne kadar imkânsız ise de, talebi yerindedir.. Zira, ilâhî çember geniştir.. Varlık imkânları da bu talebe müsaittir..
Ama, hiç kimse bilemez: Yaptığı bu yollu talebi, kendisine uyar mı, yoksa uymaz mı?..
İşte.. Anlatılan mana ve bu mana makamlarının icabı olarak,
Allah-ü Taâlâ evliyasının halinden haber verdi..
Şöyle buyurdu:

— «Allah'ın kadrini, zatına lâyık olacak şekilde takdir edemediler..» (6/91)

Şöyle buyurdu:

— «Sübhan Rabbın, onların yaptığı vasıftan yana yücedir.. İzzet sahibidir..» (37/180)

Bu yönden bakılınca, hilâfetin tek kişiye kalması imkânsızdır..
Bunun içindir ki, Hz. Sıdık r.a.şöyle buyurdu:
— İdrâkı kavramaktan yana acizlik, idrâktır..
Resulullah S.A. efendimiz ise, şöyle buyurdu:

— «Senin, zatını sena ettiğin gibi sana sena edemem..»

Resulullah S.A. efendimiz, bu hadis-i şerifi ile, olması mümkün olmayan bir şeyin talebi babında edebe büründü.. Rabbının kemâli babında aczini itiraf etti..
Halbuki, Resulullah S.A. efendimiz, Süleyman'dan a.s. daha fazla rabbını biliyordu..
Bunu, şundan anlıyoruz ki:
Süleyman a.s. nihayeti olanı bildi; onun husulünü taleb etti..
Muhammed S.A. ise.. Nihayeti olmayanı bildi; edebe büründü; kavrama imkânı olmayanı talepten geçti..
— Edebe büründü..
Demekten kasdım; şu demektir:
— O şeyin husulü babında yapacağı duâyı terk edişi..
Sebebine gelince: Biliyordu ki, bu inhisarı Allah hiç kimseye yapmaz..
Çünkü o: Zatî bir özellik taşır..
Ve.. Allah-ü Taâlâ onu: Halkı dışında zatı için seçmiştir..
Hele şu iki zatın marifeti arasındaki farka bak..
Biri, Rabbını bilme babında; bir sınır bilip orada kalıyor..
Öbürü de, Rabba karşı marifet babında sınırsızdır.. Onu bilmenin sonsuzluğuna kaildir..
Bu makam icabıdır ki: Muhammedî vasıf taşıyan velîler nice şeyler söylemişlerdir..
Şeyhimiz Abdülkadir Geylânî r.a. şöyle buyurmuştur:
— Ey peygamberler zümresi, size bir nam verildi.. Ama bize öyle şeyler verildi ki, o size verilmedi..
Bu rivayeti, Muhiddin b. Arabî r.a. FÜTUHAT-I MEKKİYE adlı eserine almıştır.. Senedini Geylâni Hz. ne kadar götürüp, rivayeti onun dilinden nakletmiştir..
Şeyh Velî Eb'ül Gays b. Cemil ise, şöyle demiştir:
— Biz öyle bir denize daldık ki, peygamberler onun sahilinde kaldı..
Bu sözlerin her ne kadar tevil yolu varsa da, şunu söylememiz icab eder:
— Bizim mezhebimize göre: Mutlak peygamber, mutlak veliden efdaldır..
Bu kitabın belli yerinde: Nübüvet ve velâyet üzerine söz edilecektir..
Allah-ü Taâlâ dilerse..
Doğruya hidayeti nasib eden Allah'tır..

38. BÖLÜM - İNCİL

İNCİL: Allah tarafından İsa'ya a.s. nazil oldu..
Süryani dili ile geldi.. ON YEDİ şivede okunurdu..

İNCİL: Baba, ana, oğul ismi ile başlıyordu..
KUR'AN: Rahman, Rahim Allah'ın adı ile.. Başladığı gibi..İsa a.s. kavmi: Baba, ana, oğul meselesini dış manada aldı.. Sandılar ki: Baba, ana, oğul işi; RUH; MERYEM; İSA'dır..
İşte o zaman:

— «Allah, üçün üçüncüsüdür..» (5/73)

Dediler..
Ama bilmediler ki:
BABA'dan murad, ALLAH ismidir..
ANA'dan murad, ZATIN HÜKMÜDÜR.. Ki onun için:
— Hakikatlerin mahiyeti..
Tabiri kullanılır..
OĞUL'dan murad: KİTAB'dır. Ki o, mutlak varlıktır..
Ve.. O Kitab: Künhün mahiyetinin bir neticesidir.. Bir parçasıdır..
Nitekim bu manada Allah-ü Taâlâ şöyle buyurdu:

— «Ana Kitab onun katındadır..» (13/39)

İşbu âyet, anlattığımız manaya işarettir..
Ve.. Bu manaya dair tafsil, daha önceki yerinde de geçti..
İsa'nın a.s. şu cümlesi de, onların yanlış anladıklarını gösterdi:

— «Onlara söylediğim ancak, bana emrettiğindir..» (51/117)

Onun bu emrettiği ise.. İsa'nın a.s. onlara şu kelâmı tebliğidir:

— «Sizin de Rabbınız, benim de Rabbım Allah'a ibadet ediniz..» (5/117)

Bu kelâmı, onlara tebliğ etti ki, bilinsin: İsa a.s. İNCİL'in zâhir manasını anlamakta kusur etmemiştir..

Üstelik, beyan ve izahını fazlası ile yapmıştır.. Bu manayı onun şu sözü tasdik eder:

— «Sizin de Rabbınız, benim de Rabbım Allah'a ibadet ediniz..» (5/117)

Bunu onlara söylemesinin bir sebebi de: Kendisinin Rabb olduğuna dair, ana ve ruh babında yanlış görüşlerini tashihtir..

Onların yanlış davalarını da böylece çürütüyordu..

Çünkü: Onlara gereken açıklamayı yapmıştır..

Ancak onlar: İsa'nın a.s. açıklamasına bakıp üzerinde durmadılar.. Allah kelâmı üzerine kendi görüşleri cihetine gitmeyi tercih ettiler..

Allah-u Taâlâ'nın sualine cevap olarak:

— «Onlara söylediğim, ancak bana emrettiğindir..» (51/117)

Demesi, kavminin özrünü beyandır..

Durum böyle olunca, şu mana çıkar:

— O kelâmla elçiyi yollayan sensin..

Yani: Başında; BABA, ANA ve OĞUL olanı..

Bunu onlara tebliğ ettiğim zaman, kelâmından kendilerine zâhir olan manaya çektiler.. Onları, bunun için ayıplama.. Çünkü onlar, kelâmından anladıkları mana üzerinedirler.. Böylece, onların şirki tevhid olmuştur..

Zira onlar: İlâhî ihbarla öğrendikleri işi yaptılar..

Yani kendilerine göre..

Böyle olunca: Onların durumu, içtihadında hata eden bir müçtehid gibidir.. Ki, kendisine içtihad ecri vardır..

Hâsılı: Böyle bir cevapla İsa a.s. kavminin Hakka karşı özrünü anlatıyordu.. Bu şekilde bir özrün beyanına ise..

Allah-ü Taâlâ'nın şu yollu sorusu sebeb olmuştur..

— «Sen mi insanlara:
— Beni ve anamı, Allah'tan başka ilâh tutun ..
Dedin..» (5/116)

Bundan sonra, yolu aça aça sonu şu raddeye getirdi ve şöyle söyledi:

— «Eğer onları bağışlarsan; sen, aziz hakimsin..» (5/118)

— Onlara azap edersen, şiddetli ceza sahibisin..
Demedi.. Buna benzer bir şey de söylemedi..
Mağfireti anlattı.. Mağfireti onlara Hak'tan taleb eyledi..
Ki bu: İçinden gelen bir hükümdü..
Çünkü onlar: Haktan ayrılmamışlardı..

Bu arada, şunu da açıktan bilmek gerekir ki:Peygamberler, a.s. azaba hak kazandığını bildiği kimselerin mağfireti talebinde bulunmazlar..

Nitekim, bu mana Allah-u Taâlâ'nın, İbrahim a.s. için anlattığı şu kelâmı okununca daha iyi anlaşılır:

— «İbrahim'in babasına yaptığı mağfiret talebi, ona yaptığı bir vaadin sonucu idi.. Vaktaki, onun Allah'a düşman olduğunu anladı;ondan tamamen ayrıldı..» (9/114)

Bütün peygamberlerin durumu aynı şekildedir..

Ve.. İsa'nın a.s. mağfiret talebi ise.. onların bunu hak ettiklerini bildiği içindi..

Onlar, işin hakikatında batıl iş üzere olsalar dahi, kendilerine göre, hak üzere idiler..

Onların hak üzere oluşları, itikadları yönüyle, işin bir sonucu idi.. İsterse, hakikat yönüyle, işlerinin batıl olması sonucu azaba uğrasınlar..

İşte.. İsa a.s. her iki durumu da nazara alarak şöyle dedi:

— «Eğer azab edersen..» (5/118)

Sonra, işi tatlıya bağlamak için, şöyle dedi:

— «Onlar senin kullarındır..» (5/118)

Bu son cümle ile şunu anlatıyordu:

— Sana ibadet ederler.. İnatlaşıcı da değiller.. Mevlâsız olanlardan da değiller.. Çünkü sen şöyle buyurdun:

— «Kâfirlerin mevlâsı yoktur..» (47/11)

Şu var ki, onlar: Hakikî manaya göre tahkik ehli idiler.. Zira Hak Taâlâ, İsa'nın a.s. hakikatıdır..

Meryem'in de hakikatıdır..

Ruh'ul – kudüs'ün de hakikatıdır..

İşbu durum ise.. İsa'nın a.s. söylediği:

— «Onlar senin kullarındır..» (9/114)

Cümlesinin manasıdır..
Ancak..
Burada, bir hususa dikkatini çekmek ister; seni onların lehine şehadetten men ederim..
Zira, aynı kelâmın peşinden Allah-u Taâlâ şöyle buyurdu:

— «Bu o gündür ki, doğrulara sadakatleri yararlı olur..» (5/119)

Bu cümle, İsa'nın a.s. yerine getirilmesini taleb ettiği işe karşılık söylendi; şu manaya gelir:
— Onların, zâhir olan şekli ile, kelâmımı kendilerine göre tevil etmelerinde sadık değiller..
İşbu mananın tersine olsa dahi, faydalı durumları Rabb'larına göredir.. Başkasına göre değil..
Bize göre onlara verilen makam: Dalâlet içinde olduklarıdır..
Zâhiri durum: Bu manayadır.. Cezaya uğradıkları da bunun içindir..

Onların sonunda alacakları durum: Hak'tan yana nasiplerine göre Allah ile oluşları neyse odur..
Bu da: Onların kendilerine göre olan itikadlarıdır..
Bundan elde edilecek hakikat miktarı ise.. İçlerinde besledikleri itikaddaki doğrulukları kadardır..
Buna göre faydasını Rabb'ları katında bulurlar..
Durum böyle olunca, onlar için verilecek hüküm: İlâhi rahmete kalmış olur..
Bundan sonra da İsa a.s. hakkında besledikleri itikad, kendilerine yüz gösterir..
O zaman da, kendilerine zâhir olan şudur: Anlatılan yönüyle, itikad ettikleri haktır..
Kendilerine olacak tecelli ise..bu itikadları cihetinden gelir..
— Zira, Allah kulunun zannına göredir..
Deyip yine İNCİL üzerine kelâmımıza dönelim.

Daha önce de anlatıldığı gibi; İNCİL, zat isimlerinden ibarettir..
Yani: Zatın isimlerindeki tecellisinden..
Sözü edilen bu tecellilerden biri de: Vahidiyetteki tecellisidir..
İşbu tecelli, İsa, a.s. kavmine: İsa'da, Meryem ve Ruh'ul – Kudüs'te zâhir olmuştur..
Böyle olunca onlar: Anlatılan zuhur yerlerinin her birinde, Hakkı müşahede etmişlerdir..
Bu tecelli yönünden her ne kadar haklı iseler de, gerçekten hataya düşmüş ve sapmışlardır..
Hatalı cihetleri şudur: O tecelliyi götürüp yalnız İsa, Meryem ve Ruh'ul-kudüs'e bağlamışlardır..
Sapık yönleri de şudur: Mutlak bir tecessüm ve mukayyed bir teşbihe kail olmaları..
Yani: O vahidiyet tecellisinde..
Halbuki onların kail olduğu bu mana, vahidiyet ahkâmından değildir..
Özellikle takyid babında..
İşte.. Onların hataya düşüp saptıkları yer burasıdır..

Bunu anlamaya çalış..

İNCİL'e konan nizam, ancak : Melekler âlemine has lahutî iffetin bu insan âlemi varlığına konmasıdır.

Bu ise.. Hakk'ın halkta zuhur iktizasıdır..

Ancak, Nasara taifesi, girdikleri tecessüm ve kısıtlama yoluna dalınca..

Bu halleri İNCİL'e hakikat üzere konan manaya aykırı düştü..

Durum anlatıldığı gibi olunca: İNCİL'in hakkını Muhammediler yerine getirdiler..

Çünkü İNCİL, bütünüyle KUR'AN âyetlerinden bir âyete konmuştur..

O âyet ise.. Şudur:

— «Ona ruhumdan üfledim..» (15/29)

Onun ruhu da ondan başkası değildir..

Bu âyet, Allah'u-Taâlâ'nın Âdem'de a.s. zuhurunun haberini verir..

Aynı mana, şu âyet-i kerime ile de, teyid edilmiştir:

— «Afakta ve kendi nefislerinde, âyetlerimizi onlara göstereceğiz ki: Hak olduğu açıktan kendilerine belli olsun.. » (41/53)

Burada:

— «Afak..»

Olarak anlatılan, bu âlem ve nefislerindeki Hak'tır..

Daha sonra bu manayı, Muhammed S.A. için buyurduğu şu âyetlerde daha da açtı:

— «Sana biat edenler, ancak Allah'a biat ederler..» (48/80)

— «Resule itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur..» (48/10)

İşbu manalar icabıdır ki: Muhammed S.A. ümmeti , işin hakikatine ulaştı..

Bunun için de, Hakka bağlı varlığı, yalnız Âdeme sığdırıp bırakmadı..

Çünkü: Âyet, yalnız Âdem'i a.s. tayin etmiyordu..

İşbu manadan edep alıp bildiler ki: Âdem'den murad, bu neviden insan çeşidine bağlı her ferttir..

İlâhî emre imtisalen: Hakkı, bu varlık cüzlerinin her birinde müşahede yolu ile gördüler..

İşbu mana:

— «Hak olduğu kendilerine belli olsun..» (41/53)

Manasını taşıyan âyetin manasıdır..

Bu manada: Müslümanların durumu da böyledir..

Muhammed S.A. efendimizin durumu da aynıdır..

Eğer yukarıda anlatılana benzer bir âyet, İsa a.s. peygambere gelseydi; elbet onlar da bu yola hidayeti bulurlardı..

Ancak, bu olamazdı..

Çünkü: Allah-u Taâlâ'nın inzal buyurduğu her Kitab:

Hidayettekilerin nasibini verdiği gibi, dalâlettekilerin nasibini de verir..

Nitekim bu mana, Kur'anda sabittir.. (Bak: Bakara suresi, âyet 26)

Bu bir gerçektir..

Zâhirî ulemanın durumunu görmez misin?..

Anlatılan iki âyetin tevilinde, nasıl da saptılar..

Ve.. Onları götürmek istedikleri yöne nasıl çekip götürdüler?..

O çekip gittikleri yönde, Hak'tan yana bir yüz olsaydı, ne vardı?..

Ama, kendilerini birtakım usuller sarmıştı; onlara dalıp Allah'tan uzağa düştüler.. Onu, bilmekten yana yaya kaldılar..

Hakikat ehline gelince.. O iki âyet sayesinde Hakkı buldular..

Onlarla, Hakkın marifetini elde ettiler..

NETİCE: Bunlar nasıl hidayeti buldularsa..öbürleri de aynı şekilde dalâlete düştüler..

Allah-ü Taâlâ, getirdiği bir misal dolayısı ile, bunlar için şöyle buyurdu:

— «Allah onunla, nicelerini hidayete; nicelerini de dalâlete iter.. Onunla dalâlete düşenler ise.. ancak, fasıklardır..» (2/26)

Fasık: Fısk kelimesi kökünden gelir..

Araplar, bunu bozuk yumurta için kullanırlar..

Bir yumurta, yavru çıkaramaz bir durumdaysa.. onun için: Bu yumurta, fısk oldu..

Derler..

Bu âyet-i kerimedeki:

— «Fasıklar..» (2/26)

Lafzından murad ise.. İlâhî tecelliyi kabulden yana kabiliyetlerinin bozulduğudur..

Ki onların zihninde tasavvur edilen mana:

— Allah'ın halkında zuhura gelemeyeceğidir..

Bu zuhur ise.. Elbet kendi zanlarına göre olmamaktadır..

Bunun sebebi ise.. Onlar, zat-ı ilâhî için hükme bağlanan bu zuhur olmama yönünü teyid eden tenzih usullerini bulup almışlardır..

Böylece: Aynı olduğu babındaki emirleri bir yana atmışlarıdır.. Bunun yerine hükmî yönden konan vasıfları almışlardır..

Hiç bir zaman da: Bu hükmî vasıfların, o aynı oluş için, halka ve Hakka bağlı varlık oluşu işinin, aynen bir kemâl olduğunu kabul edip bilmemişlerdir..

Nitekim bu manayı, yüce Hak kendi özünden haber verirken, kitabının çeşitli yerlerinde anlatmıştır..

İşte.. Onlar arasında şu âyetleri alıyoruz:

— «Ne yana dönseniz, Allah'ın yüzü o yandadır..» (2/115)

— «Nefislerinizde.. görmüyor musunuz?..» (51/21)

— «Gökleri, yeri ve aralarında olanı: Ancak, Hak olarak yarattık..» (15/85)

— «Yerde ve göktekilerin hepsini, kendinden size ram eyledi..» (45/13)

Ayrıca, Resulullah S.A. efendimizin:

— «Allah kulun: Kulağıdır.. Gözüdür.. Elidir.. Dilidir..»

Manalarına gelecek şekilde buyurduğu hadis-î şerif de önemlidir..

Daha başka nice âyet ve hadis vardır ki, sayıya gelmez.

Bizden bu kadar.. Ötesini anla..

Allah.. Hak söyler..

Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır.

39. BÖLÜM - Yüce Hakk'ın Her Gecenin Son Üçte Birinde Dünya Semasına Nüzulü

Bu manada gelen hadis-i şerif şöyledir:

— «Allah-u Taâlâ, her gecenin son üçte birinde; dünya semasına nüzul eyler ve sorar:
— Yok mu ?.. yok mu ?..»

Bu hadis-i şerif: Yüce Hakkın, varlık zerrelerinden her birindeki zuhuruna işarettir..
Bu hadis-i şerifte geçen:

— «Gece ..»

Lafzından murad: Halka ait karanlıktır.. Zulmettir..

— «Dünya seması ..»

Cümlesinden murad: Halk vücudunun dışıdır.. Zâhiridir..

— «Son üçte biri..»

Cümlesinden murad: O halkın hakikatıdır ..
Çünkü: Varlık şeylerinden hemen her şey, üçe ayrılır :

a) Zâhir olan kısmı.. Bunun adı: Mülktür ..
b) Batın olan kısmı.. Bunun adı: Melekûttur ..
c) Mülkten de melekûttan da münezzeh olan kısım.. İşbu kısım için:
— Ceberut-u ilâhî kısmı..
Diye söylenir..
İşbu kısım için hadis-i şerifte geçen işaret dili ile :

— «Son üçte bir..»

Tabir edilir..

Yukarıda, her ne kadar :
— A y r ı l ı r..
Şeklinde bir kelime geçmiş ise de; aslında ayrılma, diye bir şey yoktur ..
Çünkü tek şey vardır ..
Tek olan bir şeyin de: Ayrılması imkânsız olduğuna göre.. elbet onun için:

a) Bir zâhir düşünmen gerekecek.. Ki bu; onun görünen suretidir ..
b) Onun için, bir batın düşünmen gerekecek.. Bu da; onun nefsidir.. Özüdür..
c) Bir de.. onun kıyamını sağlayan bir hakikatı olması lâzım gelir.. Ki bu:

— «Son üçte bir..»

Cümlesindeki işaretten belli olur.

— Yüce Hakkın tenezzülü..

Manasına gelince. Bu: Onun kendi tenzih durumunu koruyarak, halkın teşbih özündeki zuhurudur..

Bu bölümün mevzuu olan hadis-i şerif için, itibar edilecek bir mana daha vardır..

Ayrı bir işaretle.. Birinci manadan daha üstün ..

Şunu bilesin ki:

— «Son üçte bir..»

Cümlesinden murad: O ilâhî sıfattır ki ; Allah kuluna, onunla tecelli eder ..

Zat zuhurunun hakikatı ise.. Anlatılan sıfat tecellisinin sonlarında olur. Ne başladığı anlarda, ne ortalarında ..

İşbu durum, zevke dayalı bir iştir .. Ancak, keşifle bilinir .. Bu :

— Keşifle bilinir..

Dediğim şey, anlatılan sıfat tecellilerinin sonlarında olan zatî zuhurdur ..

Sıfatlarda hiçbir şey için, son yoktur .. Burada bir son görülüyorsa .. Bu son, hükmîdir.. Bu ise zat hükmüdür .. Ve :

— Sıfatlar gecenin son üçte birinde, zat zuhur eder..

Manası çıkar ..

Bu hadis-i şerifte:

— «Dünya semasına ..»

Demenin manası da şudur:

— Halkının kendisini bildiği isimler âlemindeki sıfatlara ..

Bu isimler ise .. Dünya Âlemidir ..

Yüce Hakkın üstün sıfatları vardır ..

Halkın ise .. ubudiyeti, yani: Kulluğu vardır ..

Bu ubudiyet, denaet kökünden doğan dünyadır .. Yani Kulların dünyası..

Yüce Allah'ın isimleri ise.. Halkın kulluk kıyamını sağlayan dünyanın semasıdır.

Hâsılı: Anlatılan itibarlardan çıkan sonuç, yüce Hakkın kullarına sıfatlarında zâhir olduğudur.. Bunlar, o sıfatlardır ki: Hakkı onlarla bilirler..

Bu bilgileri ise.. sıfatlar, zuhur yönleri ile bitkin hale geldikleri zaman ..

Yukarıdaki cümlenin daha açık manası şudur :

— Onlar, sıfat zuhuru kemâle ermeden evvel, sıfatla olurlar.. Yüce Hakkın zatı ile değil..

Sıfat ki: Zuhur yönü ile bitkin hale gelir .. İşte o zaman, yüce Hakkın zatı ile olurlar; sıfatı ile değil..

Bu manayı anla..

Bu hadis-i şerifte sır yollu bir başka manaya işaret vardır..

Bu mana ise.. Kemâl bulmuş zatlar içindir..

Bu manayı şöyle anlatabiliriz..

Bilesin ki:

— «Gece..»

Lafzından murad, ilâhî zattır..

— «Son üçte bir..»

Cümlesinden murad ise.. zata geçiren marifetin kemâl durumudur ..

Biraz daha açılalım..

Yüce Hak için elde edilen marifet, iki yoldan elde edilir:

a) Bir marifet var ki, kemali ile kavranır.
b) Bir marifet var ki, kemâli ile kavranması yolu kapalıdır..

— Zata geçiren marifetin durumu..
Sözümden murad:

— «Son üçte bir..»

Cümlesidir ..
Bu manayı biraz daha açalım..
Bir velînin Allah'a marifet babında üç marifeti vardır; onları şu şekilde sıraya koyabiliriz:

BİRİNCİ MARİFET: Bu şu hadis-i şerifin manasıdır:

— «Bir kimse ki, nefsini bildi; gerçekten Rabb'ını bilen o oldu..»

Bunun beyanı daha önce de geçti..

İKİNCİ MARİFET: Ulûhiyet marifetidir.. Bu ise.. sıfatların cemal yönü ile, zatı bilmeye bağlıdır..
İşbu marifet hali: Nefsi bilmeye bağlı, Rabbın marifeti elde edildikten sonra başlar..

ÜÇÜNCÜ MARİFET: Ki bu, ilâhî bir zevktir..
Bu zevk, kulun varlığına sirayet eder.. O marifeti, o kul için hakkı olan âlemde gaybından şehadetine getirir ..
Yani: O kulun cesedinde rububiyet eserleri zuhur etmeye başlar..
Bundan sonra:
Onun elinde kudret olur ..
Diline tekvin gelir.. Yani:
— Ol ..
Emrini yerine getirmek..
Ayağına yürüme gücü verilir .
Gözüne kapalı olan hiçbir şey olmaz ..
Kulağı: Bu varlıkta konuşanın her sözünü duyar ..
Burada anlatılan mana, Resulullah S.A. efendimizin şu hadis-i şerifine işarettir:

— «..Hatta onun kulağı olurum; onunla duyar.. Gözü olurum; onunla görür..»

İşte.. Kendisi batın olduğu halde, Hak onun zâhiri olur..

Buraya kadar anlatılanlardan hâsıl olan mana şudur:
Rabbin nüzulünden murad: Rububiyet iktizası olan, eserleri cihetinden sıfatların zuhurudur..
Dünya semasından murad: Velinin zâhir olan cismidir..
Son üçte birden murad: Kulun varlığına sirayet eden ilâhî marifet zevkidir.. Ki kulun kendi fani varlığından geçmesi, tam varlığı bulması o zata ve marifete dayanır..
İşte..bundan sonradır ki o : Hakkı ile hakikatı bulur ..
Her geceden murad: Zata bağlı her zuhurun, ilâhî vasıf alan her velîye geleceğidir ..

Bu manaları anla..

İşaret ettiğimiz manaları, bu hadis-i şerifin dış manasından çıkarmaya kalkışma..
Bu hadis-i şerif üzerine, yaptığımız tenbihle tahakkuk etmeye bak.
Amma, hiç de bu hadis-i şerifin dış manasını bırakma..
Çünkü: Resulullah S.A. efendimizin kelâmı, sonsuz sırları kapsamına alır..
Kaldı ki, onun kelâmının hem zâhiri, hem de batını vardır..
Sonra.. Her zâhirin bir batını, her batının da bir zâhiri vardır. Taa.. Kendi zatına kadar..
Bu manaya işaret olarak, Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurdular:

— «Kur'an'ın iç içe yedi batın manası vardır..»

Onun kelâmı ise.. Allah kelâmının bir şerhidir.
Çünkü onun için şöyle buyuruldu:

— «O, boştan konuşmaz; konuştuğu kendisine gelen vahiydir ancak..» (53 /3-4)
Allah-ü Taâlâ'dan ona: Salât, selâm, şeref, büyüklük, yücelik ve kerem dileriz..

40. Bölüm (Fatiha-i Kitab)

FATİHA-İ KİTAB: Seb'ü Mesanidir..
Seb-ü mesani ise.. yedi sıfat-ı nefsiyedir..
O sıfatlar ise, şunlardır: Hayat, İlim, irade, kudret, sem' basar, kelâm..

Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

— «Allah, FATİHA'yı kulu ile kendi arasına taksim eyledi..»

Bu, şu manaya işarettir: Bu varlık Hak ile halk arasında bölünmüştür..
Burada misal için, insanı ele alalım..
İnsan, zâhiri itibarı ile, halktır.. Batını itibarı ile, Hak'tır..
Varlık ise.. Aynı şekilde, zâhir batın arası bölünmüştür..

Sıfat-ı nefsiyeye bakarsan, bu manayı görürsün..
Onlar, kendileri ve aynı oluşları itibarı ile:
Resulullah S.A. efendimizin sıfatlarından ibarettir..
Meselâ yüce Hak için:
— Hayy, âlim..
Denildiği gibi.. Muhammed S.A. için de:
— Hayy, âlim..
Denilir.. ki, diğer sıfatlar da aynıdır..
İşbu mana: FATİHA'nın Hak'la kulu arası pay edildiği manasıdır..

FATİHA: Delâlet ettiği manaya göre; insana nisbet edilen bu yapıya işarettir. O insan ki: Allah-ü Taâlâ, varlık kilitlerini onunla açmaktadır..
FATİHA'nın: Kulla Rabbı arasındaki taksimi ise.. İnsan, her ne kadar halk olmuş ise de; Hak onun hakikatı olduğuna işarettir..
Zira insan: Kulluk vasıflarını kapsamına aldığı gibi, rububiyet vasıfları da kapsamındadır..
Çünkü, Allah onun hakikatıdır.. Burada, bahsedilen insandan: Muhammed S.A. murad edilir..

Bu makamda ondan başkası yoktur..
Her iki mertebede de, muteber olan odur.. Her iki memlekette de, o mevcuttur..
Yani: Hak ve halk memleketlerinde..
Nitekim, bu manayı: FATİHA suresine baktığın zaman, görürsün..
Hele bir bak: Allah-u Taâlâ onu nasıl iki paya ayırdı:

a) Allah'a sena arası ile..
b) Kula duâ arası..

Kul da, ikiyi ayrılmıştır:

a) İlâhî hikmetlere bağlı gaybî varlık arası ile..
b) Halkî noksanlara bağlı gaybî şuhud arası..

NETİCE: O, FATİHA-İ KİTAB'dır.. O, Seb'ü mesanidir..
O mübarek surenin nice nice sırları vardır..
O kadar çoktur ki: Bu sayfalara sığması imkânsızdır..
Kaldı ki: Onları açıklamak, bizim de imkânımız dışındadır..
Durum anlatıldığı gibi olunca, bizim için gereken, o surenin zâhiri üzerine kelâm etmek olacaktır..
Haliyle, tabir ve tefsir yolundan gideceğiz..
Teberrüken:

— «Allah..»

Kelâmı ile başlayalım.
Allah-u Taâlâ şöyle buyurdu:

— «Rahman Rahim Allah adı ile..»

Bu ayetin adı: Besmeledir.. Bu besmele için ayrı bir Kitab yazdık..
O kitabın adını:
— EL-KEHF'Ü VER-RAKİM Fİ ŞERH-İ BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM..

Koyduk..
Besmelenin şerhini isteyen, o kitaba baksın..
Ancak, bu eserde de işaret yollu, öbüründen alıp söyleyeceğiz..
Çünkü yeri gelmiştir..
Arab âlimleri der ki:
— Besmeledeki (b) harfi, istiane içindir.. Yani: Yardım..
Durum anlatıldığı gibi olunca, manası şöyle olur:
— Allah adına dayanarak, şöyle şöyle yapacağım..
Bu besmelede yapılacak işin, anılmaması, yardım talebi, her şeyi kapsamına alması içindir..
İşin takdiri ise.. İşaret dili ile gelmektedir..

Sonra..
Allah adı ile Allah bilinir..
Zira, bu ismin tecellisi sana gelmedikçe, Allah'ı bilme yolu yoktur..
Kaldı ki o: Kemâl durumları için bir ayna olarak konmuştur..
Onda yüzünü, müşahede edersin..
Zira, yüzünü ancak orada görmen mümkündür..

İşaret ettiğimiz manayı anlamaya çalış..
Çünkü:
Senin aynan hakikat denizinin bineğidir.. Onun için:

— «Onun duruşu ve akışı Allah'ın adı iledir..» (11/41)

Buyuruldu..
Yani: Başkasının adı ile değil..

Kalb gemicisi, tevhid denizinde, isim gemisine bindiği zaman..
Rahmaniyet rüzgârı:

— «Ben rahmanın nefesini Yemen canibinden alıyorum..»

Hadisinin mana boşluğunda esmeye başlar..
Burada:

— «Nefes..»

Lafzının manası:

— «Rahim..» (1/1)

İsminin delâleti ile.. Zat sahiline varmaktır..
Oraya ki varıldı: Yüce Hakkın isimlerinde ve sıfatlarında tenzihini koruyarak, varlık FATİHA'sının açılmasını taleb eder..
İşte.. O zaman: Âbid, mabudun aynı olarak tahakkuk eder..
..Ve söyler:

— «Hamd, Allah'a mahsustur..» (1/2)

Burada, Allah-u Taâlâ, kendisine hakkı üzere sena etmektedir.. Onun kendisine olan senası ise.. Aynen zuhurudur.. Kendi namına olan şeydeki tecellisidir..
Bu âyetteki, ELİF ve LÂM, yani: Harf-i tarif, şümul için konduğu kabul edilirse.. o zaman şu manaya itibar edilir:
— Bütün hamdler Allah'a mahsustur..
Bu manada: Halka ve Hakka bağlı olup beğenilen bütün sıfatların tümü ile murad edilen Allah'tır..
Aynı manada bulunan yüce Hakkın kendisine senası ise.. İlâhî mertebelerde ve halka bağlı mertebelerdeki zuhurundan ibarettir..
Yani: Varlığın içinde bulunduğu hal üzere..
Ehl-i sünnet mezhebinin hamd LÂM'ı için kavli:
— Şümul..
Manası taşır.. Beyanı da geçtiği gibidir..
Mutezile imamları ile, bazı ehl-i sünnet imamları bu LÂM'a:
— Ahd için..
Derler. Bu durumda manası şu olur:
— Allah'a lâyık olan hamd, Allah'a mahsustur..
Bu itibara göre:

— «El-hamdu..» (1/2)

Lafzındaki işaret, ilâhi azametin hakkı olduğu şekilde Allah'ın kendisine senasıdır..

Hamd makamı, makamların en alâsıdır..
Bu mana icabıdır ki, Muhammed S.A. sancağı: Hamd sancağıdır..
Çünkü O: Yüce sübhan Allah'ın zatına, ilâhî azamete lâyık bir şekilde sena etti.. Hak mertebelerinde de, halk mertebelerinde de zâhir oldu..
Bu varlığın bulunduğu hal üzere..

Allah ismi, hamd işinde, özel bir durum almıştır..
Bunun sebebini şu yoldan anlayabiliriz:
Ulûhiyet, varlığın bütün mana ve mertebelerine şamildir.. Bu manada, Allah ismi ise.. Varlık hakikatlerinde, her hak sahibine hakkını verendir..
Bu mana ise.. bu isimden başkasında yoktur.. Hamd ona tahsis edilince, hakkını alır..
Nitekim, bu manadaki açıklama: Ulûhiyet bölümünden geçti..
Böylece, Allah ismi: Hamdle özel bir durum aldı..
Sonra.. Bu Allah ismi bir başka mana aldı.. Ki o mana:
— İnsanın hakikatıdır..
Diyoruz.
Ve.. Bu manadaki Allah ismi:

— «Âlemlerin Rabbı..” (1/2)

Bu şu demeğe gelir:
— Âlemlerin sahibidir.. Onları yaratandır.. Onlarda olandır..
Onlar kendisinin zuhur yerleridir..
Gerek ilâhî âlemlerde; gerekse , kulluk âlemlerinde ondan başkası yoktur..
Zâhir odur; batın odur..

— «Rahman Rahim..» (1/3)

İsimleri ile de, murad olunan odur..
Nitekim bu manalar: Rabb isminin ve Rahman isminin tefsiri yapılırken, önceki bölümlerde geçti..
Orada görülebilir..
Bilesin ki..

— «Rahim..» (1/3)

İsmi:

— «Rahman..» (1/3)

İsminden daha özel bir duruma sahiptir..

— «Rahman..» (1/3)

İse:

— «Rahim.. » (1/3)

İsminden daha şümullüdür..
Bu âyet-i kerimede, Allah-ü Taâlâ:

— «Rahmetim, her şeyi kapsamına aldı..» (7/156)

Buyurdu.. Allah'ın her şeyi kapsamına alan bu rahmeti:

— «Rahman..” (1/3)

İsminin feyzinden ibarettir..
Birde:

— «Takva sahibi olanlara, zekâtını verenlere.. » (7/156)

Cümlesi ile beyan edilen zümreye has olarak yazılan rahmet var ki bu da:

— «Rahim..» (1/3)

İsminin feyzinden gelir..

Biraz açılalım..
Yukarıda anlatılan manaları bazı yönleriyle açalım.. Şöyle ki:

— «Rahman..» (1/3)

İsminden gelen rahmete bazan sıkıntı, azab karıştığı olur..
Meselâ: Çocuğun terbiyesi işinde olduğu gibi..
Ona rahmet olsun, diye dövmek gibi..
Bir de, kötü tatlı ilâcı içmek gibi.. o ilâç, her nekadar şifa ise de.. Ona zahmetten de, azaptan da karışmıştır..
Hâsılı:

— «Rahman..» (1/3)

İsmi, rahmet çeşidini hep kapsamına alır.. Nasıl olursa olsun.. İçinde üstte anlatılan biçimden azab osun veya olmasın..
Ancak:

— «Rahim..» (1/3)

İsmi öyle değildir.. Bu, sırf rahmettir.. Hiçbir şekilde, ona azap karışmaz.. İşbu mana icabıdır ki:

— «Rahim..» (1/3)

İsminin ahiretteki zuhuru çok şiddetlidir.. Zira cennet nimetlerine, hiçbir şekilde azap karışmaz..
Çünkü o, sırf:

— «Rahim..» (1/3)

İsminden doğar..
Her iki isim için, Resulullah S.A.efendimizin şu hadis-i şerifinde mana vardır:

— «Ümmetimin şifası şu üç şeyledir:

a) Allah'ın kitabından bir âyet okumakta..
b) Bal sommakta..
c) Ateşle dağlanmakta.. Ancak, ümmetimin ateşle dağlanmasını sevmem..»

İşbu hadis-i şerif anlatıyor ki: Resulullah S.A. efendimiz, katıksız rahmet taleb ediyor..
Nasıl taleb etmesin ki, Allah-ü Taâlâ ona:

— «Rahim.. » (9/128)

İsmini vermiştir..
Nitekim bu mana bir başka âyet-i kerimede şöyle anlatıldı:

— «Sizin sıkıntıya uğramanız, ona çok ağır gelir.. Size düşkündür.. Müminlere rauftur.. RAHİM'dir..» (9/128)

Sebebine gelince: Onun rahmet suyuna azab kederi katılmamıştır.. Kaldı ki o:

— «Âlemlere rahmettir..» (21/107)

Aşağıda, hakikat-i Muhammediye'nin vasfı vardır.. Bu hakikat ise.. İlk başta:
— İnsan..
Olarak nam alan her ferdin zatının aynıdır..
İşte.. Onun vasfı şöyle yapılıyor:

— «Din günün sahibi..» (1/4)

Burada:

— «Sahibi..» (1/4)

Manasına aldığımız kelimenin aslı:

— «Melik..» (1/4)

Olarak geçmektedir.. Ki:
— Hakim, çok güçlü..
Demektir..
Aynı âyette geçen ve:

— «Gün» (1/4)

Manasına alınan lafzın aslı:

— «Yevm» (1/4)

Olmaktadır, Burada:
— İlâhi tecelli..
Manasınadır.. Tecelli ise.. Allah'ın günlerinden biridir..

— «Din» (1/4)

İse:
— Boyun eğip kabul etmek..
Demektir..
Durum, anlatıldığı gibi olunca:

— «Din günü» (1/4)

Ruhani tecelliden ibarettir..
İşbu tecelliye bütün mevcudat, orada boyun eğmektedir..
Durum anlatıldığı gibi olunca, onlara istediği gibi tasarruf eder..
Çünkü: Onların hâkimidir.
Bu âyeti kerimede bizim:

— «MELİK» (1/4)

Olarak aldığımız lafız:

— «MALİK» (1/4)

Şeklinde olduğu olur.. Böyle okunduğu zaman:
— Batınî âlemin sahibi..
Manası çıkar. Bu batınî âlemden:
— Kıyamet ve kıyamet günü..
Diye bahsedilir.. Ayrıca, şu manaya da gelir:
Hisle bilinenlerin sureti.. Ruhanî mevcudatın suret mahalli..
Bu manayı anla..
Bundan sonra, kendi kendine hitaplaştı:

— «Ancak, sana ibadet ederiz..» (1/5)

Yani: Senden başkasına değil..
Bir şair nefsini muhatab alarak şöyle dedi:

Kalb seni dahi aldı;
Güzel şenliğe daldı..

Arap edebiyatında, bu tür sözlerin adı: İltifattır..
Çünkü, konuşma mekânından intikal vardır..
Üstteki sözün:

Kalb beni dahi aldı;

Şeklinde söylenmesi lâzım gelirken, öyle demedi:

Kalb seni dahi aldı;

Dedi ve muhatab makamına nefsini ikame etti..
Misali yukarıda anlatıldığı gibi.. Allah-ü Taâlâ da, şöyle buyurdu:

— «Ancak, sana ibadet ederiz..» (1/5)

Bu şekli ile, kendisine hitab ediyor..
Yani: Mahluklardaki zuhur yerleri ile, kendisine ibadet etmektedir..
Zira: Onları yapan odur.. Hareket ettiren, durduran yine odur..
Onların kendisine olan ibadeti, onun kendisine ibadetidir..
Sonra.. Yüce Hakkın onları icadı, ancak:
İsimlerine ve sıfatlarına hakkını vermesidir..
Durum ki böyledir: Onlarla, ancak nefsine ibadet etmektedir..
Bundan sonra, halk dili ile, hakkına hitab etti:

— «Ancak, senden yardım isteriz..» (1/5)

Haktan ve halktan murad, kendisidir..
Dilerse.. Nefsine, Hak kelâmı ile hitab eder ve onu halk kulağı ile işitir..
Dilerse, nefsine halk kelâmı ile hitab eder ve onu Hak kulağı ile işitir..

Yukarıda anlatılan mana ile, yüce Hak bize: Mahlukat ile kendisine ibadet ettiğini öğretti..

Aynı mana üzerine, bize de şu tenbihte bulundu: Aynı şeyi kendimizde müşahede etmek..

İşbu mana icabı olarak, şöyle buyurdu:

— «Ancak senden yardım isteriz..» (1/5)

Ama şunun için: Kendimizde vehmettiğimiz güç, kuvvet ve kudretten sıyrılmamız için.. Bunun sebebi de: Bütün bunların tasarrufu Sübhan olan Yüce Allah'a kalsın, diye..

Bir de bu tasarrufları, bizden ve bizde mülâhaza etmek..

Böylece, yüce Hak'tan gafil olmamak..

Bütün bunları elde ettikten sonra da, onun vahidiyet mertebesine yükselmek..

Onun tecellileri ile şerefe nail olmak..

İşte.. Anlatılan yoldandır ki: Bizden; geçmişinde saadet olanlar, saadete nail olurlar..

Üstte manasını vermeye çalıştığımız iki âyet için, verilecek o kadar çok mana vardır ki: O manalara doğru açılınca, bu sayfalar dar gelir..

Onun için, bu kadarı ile yetiniyoruz..

Onun için, bu kadar konuşmamız yeter..

Çünkü: Kasdımız, kısa yazmaktır.. Uzun etmek değildir..

Daha sonra, yüce Hak, halk dili ile şöyle buyurdu:

— «Bizi, sırat-ı müstakime hidayet eyle..» (1 /6)

Bu surenin birinci kısmı şudur:

— «Rahman Rahim Allah adı ile.. Hamd, âlemlerin Rabbı olan Allah'a mahsustur.. Din gününün sahibidir..» (1 /1-4)

Buraya kadar olan kısım: Halk dili ile kendinden haberdir.. Bundan sonra gelen ikinci kısım ise.. Halk dili ile, Hak'la konuşmaktır.. Bu kısım da şudur:

— «Ancak sana ibadet ederiz; ancak senden yardım isteriz..» (1/5)

Daha sonra gelen ve:

— «Bizi sırat-ı müstakime hidayet eyle..» (1/6)

Meâlinde aldığımız âyet ise.. bir müşahede makamı yoludur..

Yüce Allah işte.. bu yoldan kendisi için tecellisini yapar.. Bunun manası ile:

— «Allah'ın yolu..» (42/53)

Âyetine işaret edilir..

— «Allah'ın yolu..» (42/53)

Demek:

— Tecellisi için, zuhur yolu..

Demektir..

Daha sonra, bu zümre bir başka nam aldı..

Yani: Yukarıda anlatılan makam ehli.. Ki bunlar:

— Yüce Hakkın kendisi için tecelli eylediği bir müşahede makamı..

Cümlesi ile, anlatılan müşahede makamı sahibidirler..

Evet.. Anlatıldığı gibi: Hemen hepsini, Allah yolunda topladıktan sonra, tefrika dili kullandı ve onlara ayrı bir nam verdi:

— «Kendilerine in’am eylediğin kimselerin yoluna..» (1/7)

Yani:
— Varlığınla, şühudunla, ilâhî yakınlık nimetinle tecelli eylediğin kimselerin yoluna..

— «Gazaba uğramışların yoluna değil..» (1/7)

Çünkü bunlar, uzaklık ehlidir..
Kendilerine müntakim isminle tecelli eyledin..

— «Sapıkların yoluna da değil..» (1/7)

Bunlar da, Hakka hidayet babında sapmışlardır.. Onu, bulamamışlardır.. Ancak, bu son zümre:

— «Gazaba uğramışlar..» (1/7)

Zümresi gibi değildir.. Bu zümreden Allah razıdır.. Civarına almıştır.. Ama katına almamıştır..
Bunlar, o zümredir ki, bir kudsî hadiste belirtildiği gibi, Allah-u Taâlâ, onlara şöyle buyurur:

— «Ey kullarım, benden isteyin..
Onlar da şöyle derler:
— Rabbımız, senden rızanı isteriz..
Bunun üzerine, Allah-u Taâlâ onlara şöyle buyurur:
— Sizden razı olduğumun delili, sizi civarıma iskân etmemdir.. Onun dışında başka şey isteyiniz..
Ve.. onlar, onun rızasından başka bir temenni de bulunmazlar..»

Ve.. bunlara Allah, zatı için olan tecelli ile tecelli eylemez..
Çünkü onlar, Hakka karşı bir irfana sahib olmamışlardır..
Eğer ona karşı bir irfan duyguları olsaydı; elbette onun zatını temenni ederlerdi..
Ve.. Bu zümre, yaratılan nimetler bedeli, cennet bahçelerindedir..
Böyle olunca, Rahman’dan yana sapmış olurlarlar..
Cennetin lezzeti ile nimete dalarlar.. O kadar..
Bu manadaki inceliği anla..
Allah.. Hak söyler..
Bu yola hidayeti nasib eden Allah’tır..

41. BÖLÜM - Tur – Kitab-ı Mestur – Rakk-ı Menşur – Beyt-Mamur –Sakf-ı Merfu – Bahr-i Mescur

Yukarıda anlatılan lafızlar şu manaya gelen âyetlerdir:

— «And olsun tura.. Yaygın kâğıtlarla yazılmış kitaba.. Mamur eve.. Yükseltilmiş tavana.. Dolan denize..» (52/1-6)

Önce, sana ve bize: Allah-u Taâlâ’dan başarı dilerim..
Sonra..
Bilesin ki..

Bu bölüm: Bu kitabın bütün bölümlerinin özüdür.. hülâsasıdır..

Hemen hepsinin dayandığı bu bölümdür..

Bunu şu sebeple söylüyorum: Taki, bu bölümde anlatılacakları, dikkat ve huzur içinde okuyup düşünesin..

Hem de, derin derin..

Burada sana neler anlatılacak?. Bak, oku ve iyi anlamaya çalış..

Zâhiri lafızlara bakmak ve onları okumakla kalma.. Onlarla yetinme.. Daha ötesini iste..

Özellikle, üzerine parmak basıp dikkat çektiğimiz noktalarda.. İncelik taşıyan ibarelerle anlattıklarımızda..

Bilesin ki..

Bu TUR, bölümünde anlatılan manaların tümü.. hatta, diğer bölümlerde geçenlerin tümü:

Şeriat ehlinin kavline göre; dış manalarına dayanılacak olsa dahi.. Onun Batını yönünde murad olunan sensin..

Ve.. Senin benliğin bütün bu ibareleri kapsamına alır..

Bunda manaların çokluğu, sendeki benliğin gösterdiği çeşitli yüzlerdir.. Onların hemen hepsini, kendinde gör..

Çünkü: Bütün bu isimlerle isimlendirilen sensin.. Bütün bu sıfatlarla sıfat alan sensin..

Yukarıda anlatılanları dikkate alarak bilesin ki..

TUR: Nefsindir.. Yani: Senin nefsin..

Bu manada buyurulan âyet-i kerime şöyledir:

— «TUR-U eymen canibinden ona nida ettik..» (9/52)

Yani: Nefis canibinden..

Burada bilinen bir şey daha var ki, o da: Eymen'in dışında kalan TUR'dur..

Bu TUR, ise.. Musa'ya a.s. tecelli gelen dağdır..

Musa'ya a.s. orada tecelli olmuştur..

Tıpkı: Ehlullah'a, izbelerde, vadilerde gelen tecelli gibi..

Bu manada, Musa'ya a.s. gelen tecelli ancak, onun nefsi canibinden gelmiştir..

Bu tecelli dağ canibinden gelmemiştir..

Dağ ise.. Musa'nın a.s. ibadet ettiği bir mahaldir..

Orada bazı işler olmuştur..

a) Dağın parçalanması..
b) Musa'nın a.s. bayılması..

Dağın parçalanması: Musa'nın a.s. nefsinden yana Allah'ta fena bulmasıdır..

Musa'nın a.s. bayılması: Kendi varlığından geçmesi, kendi yok olarak Hak'la var olmasıdır..

Musa a.s. yok oldu..

Sanki: Kul, hiç yokmuş..

Sanki: Yüce Hak, ezelîdir..

Musa a.s. Rabbını görmedi; ancak, Allah Allah'ı gördü..

Bu makam ise.. Ondan:

— M u s a..

Tabir edilir..

İşte.. Bu manaya işaret olarak, Yüce Sübhan Hak, şöyle buyurdu:

— «Ya Musa, sen beni hiçbir zaman göremeyeceksin..» (7/143)

Bunun manası şudur:
— Sen mevcud oldukça, ben senden yana yokum.. Beni bulunca da, sen yok olursun..
Zira: Kadim zatın zuhurunda, mahlukun kalması imkânsızdır..
Aynı manaya işaret olarak, Cüneyd-i Bağdadî şöyle demiştir:
— Mahluk (muhdes), kadim zata arkadaş olunca, eseri kalmadı..
Aynı manada, Hz. Ali r.a. şöyle buyurdu:
— Ben kaybolunca, o aşikâr olur; o aşikâr olunca ben kaybolurum..
Yine bu manaya işaret olarak, Allah-u Taâlâ, Musa'ya a.s. şöyle buyurdu:

— «Nefsinden ayrıl da gel..»

Bu yolu, Musa'nın a.s. şu sorusu üzerine tarif etmişti:
— Ya Rabbi, sana nasıl varayım?..

Buraya kadar anlatılan manalara dayanarak bildin ki: TUR, sensin.. senin nefsin batınî yönüdür..
Dilde anlatılırken, bu batınî yöne:
— İnsanda bulunan ilâhî hakikat..
Tabir edilir.. Buradaki insana:
— Halk.. - yaratılmış – ..
Denilmesi mecazî yoldandır..

TUR, üzerine açıkladığımız fikri teyid babında, şu hadis-i şerife bak:

— «Rahman'ın nefesini yemen canibinden alıyorum..»

Bu hadis-i şerif üzerine biraz açılalım.. Şöyle ki:
Yukarıda anlattık! TUR-U eymen işte bu nefistir.. Eymensiz olan TUR ise.. o anlatılan dağdır..
Resulullah S.A. efendimiz ise.. bu hadisinde:

— «Yemen..»

Demekle yetindi.. Ve şu manaya dikkati çekti: Rahman'ın nefesini, kendi nefsinden alıyor..

— «Rahmanın nefesi..»

İse.. İsimlerinde ve sıfatlarında onun zuhurudur..
Bu manada buyurulan bir âyet-i kerime şöyledir:

— «Yemin sabahın nefeslenmesine..» (81/18)

Yani: Zuhuruna..

Yukarıda anlatılan manaları bildikten sonra..
— KİTAB-I MESTUR.. (yazılmış Kitab)
Dediğimizin manasını anlatacağız..
Bütün dalları ve kısımları üzerine o: Mutlak varlıktır.. Hatta, halka ait itibarları ile..
Ve.. Mutlak varlık :
— MESTUR..

Tabir edilendir..
Yani: Mevcuddur.. Yazılmış satırlar halinde; Melekûtta meşhurdur..
Sonra o: Levh-ü mahfuzdur..
Bu mülk âleminde, onun benzeri insan mukabilidir. Bundan ise:
— RAKK-I MENŞUR.. (Yaygın kâğıt).
Diye tabir edilir..
— RAKK (kâğıt)
İle teşbih yollu anlatılması, asl' ve fıtrî bir baskı ile, eşyanın onda var olmasıdır..
Ve.. Bütün mevcudatın varlığı ondadır.. O kadar ki: Hiçbir şey, ondan eksik değildir..
Bu ise..
— MENŞUR.. (yaygın)
Tabiri ile anlatılır..
Bunu, şu cümle ile, daha iyi anlatabiliriz:
— Bir kitap, açılıp yayıldığı zaman; onda olan her şey bilinir..
Bu durumda:
— RAKK-I MENŞUR..
Olan ve:
— Yaygın Kitab..
Manasına gelen cümle de, levh-ü mahfuz olur.. Bunun benzeri de, insan ruhudur..
Haliyle oradaki bu benzerlik: Eşyayı kabulü ve varlıkların ondaki basılı şeklidir..
Levhün zatı ise, budur.. Aralarında hiç ayrılık yoktur..
— BEYT-İ MAMUR..
Cümlesine gelelim.. Ki bu:
— İmar edilmiş ev.
Manasına gelir..
Bu, bir mahaldir ki: Allah onu zatına has eylemiştir.. Bunun için onu: Yerden semaya kaldırmıştır.. Onu meleklerle şenlendirmiştir..
Bunun benzeri: İnsanın kalbidir..
Çünkü: İnsanın kalbi, Hakkın mahallidir..
Orası da, imar edenden hali kalmaz; hem de, hiç bir zaman..
Onun imarı: Ya kudsî ve ilâhi yoldan olur.. Yahut, melekî yoldan.. Ya da, şeytanî yoldan..
Yahut nefsanî.. Ki bu nefsanî oluş: Hayvanî ruhtur..
Hâsılı: O kalb, daima içinde bulunan sakinleri ile imar edilir..
Nitekim bu mana, şu âyet-i kerimede daha açık anlatılır:

— «Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a iman edenler imar eder..»

Yani: İkamet eder.. Çünkü, imaret;
— Sakin olanlar..
Şeklinde kullanılan tabirin manasıdır..

— SAKF-I MERFU.. (yükseltilmiş tavan)
Tabirine gelince.. İlâhî vasıf taşıyan yüce mekândır..O mekân ise.. Bu kalbdedir..
Yüce Allah kalbi:
— MAMUR EV..
Şekline benzetince, ilâhî hakikatın da onun için:
— YÜKSELTİLMİŞ TAVAN..
Olması icab eder..
Tavan, evden sayılır..
Mamur evin tavanı ise: Ulûhiyet olur..
Beyt ise.. Kalbdir..

Tavan, nasıl evden sayılır ve onun bir parçası olursa..
Allah'ı sığdıran kalb de, aynı şekilde evdendir; onun bir bölümüdür.
Bu manaya göre: Küll, Vasi' (içe alan) küll; mevsu' (içe alınan) cüzdür..
Tevessü' – genişletme – dilinde işin hakikatı bu merkezde olduğu için, verilen mana yadırganmasın..
Bu bir teşbihtir. Benzetmedir..
Amma, Yüce Hakkın asıl durumuna uymaz..
Zira, onun hükmü ve vasfı: Eşyayı içine almaktır.. Eşyanın da, onu: İçine alıp sığdıramayacağıdır..
Kaldı ki, onda: Ne parça tabiri vardır; ne de bütün..
Çünkü o: Kendi kudsiyetinde bu anlatılan şekillerden münezzehtir..

Hâsılı: Bütün bu teşbihleri bir yana bırak..
Ve.. Anla, bil: Aynî varlık yönünden Allah için olan nedir?..
Yine bil: Hükmî varlık yönüyle sübhan olan Allah için olan nedir?..
Anla: O, kimdir?..
Anla: Sen, kimsin?..
Ve.. Sen, ne ilesin?.. O, ne iledir?..
.. Ve sen, hangi şeyle ona mugayirsin.. Ve o: Hangi vasıfları ile senin noksan hallerinden yana münezzehtir..
Şunu da bil: Seninle onun beynindeki bağlantıyı hangi yönden sağladın?.. buldun?..
Ve.. anlatılan bağlantı, hangi yönden kesildi; kaybettin?..
Anlatılan halleri, bu ibarelere dalarak düşün..
Bunlar, öyle ibarelerdir ki: Hakkın sırlarını; hem açık, hem de işaretle anlatmaktadır..

Gelelim:
— BAHR-İ MESCUR..
Cümlesine.. ki bu..
— Dolan deniz..
Manasınadır..
Bu cümlenin bize göre manası:
— Saklı ilim.. Gizli sır..
Demektir..
Anlatılan sır, öyle bir sırdır ki: KÂF ile NUN arasındadır..
İşaret dili, ancak bu kadar anlatır..
Zâhirî tabire gelince; rivayeti şöyledir:
— Arşın altında bir denizdir.. Cebrail o denize her gün girer..
Oradan çıkınca: Kanatlarını çırpar.. Ondan yetmiş bin damla olup düşer..
Allah-u Taâlâ, o damlaların her birinden bir melek yaratır.. Hepside ilâhî ilim taşımaktadır..
İşte.. Bu meleklerdir ki: Beyt-i mamurun bir kapısından girer ve bir kapısından çıkarlar.. Bir daha da, oraya dönmezler.. Kıyamete kadar, bu iş, böylece sürüp gider..
Açıktan anlattığımız bu manaları anlamaya çalış..
Çeşitli yollardan işaret ettiklerimizi de öğrenmeye bak..
Hele bir bak: Bu deniz niçin sana doldu?..
Ve.. Bu tan yerinin ağarmasına niçin engel olundu?..
Acaba bu: Aklın kavrama işindeki kusuru mudur?..
Yoksa.. İlâhî bir kıskançlık mı?.. Ki bu kıskançlık, onun çözülmesine engel oldu?..
Nitekim bu manada, Resulullah S.A. efendimiz şöyle buyurdu:

—«Miraca götürüldüğümde, bana üç ilim verildi: Bunlardan birini gizlemek için, benden söz alındı..»

Bu hadisin devamı vardır; tamamı daha önce anlatıldı..

Hâsılı: Burada satırlar halinde yazıp anlattıklarımızın tümü: O dolu denizin köpüklerindendir.. Delik kulaklara asılan boncuklar değil..

Bu, bize zâhir olandır.. Ondan hiçbir şeyi gizlemedik..

Hemen hepsini, ya işaretle yerine koyduk; ya da, anlatırken edebî bir terim kullanarak..

Bir yönüyle misal getirip açıkladık.. Ta ki, onu: Yabancıdan alalım..

Yukarıdaki cümleleri sıralamaktan muradım: Hayır babında kapsamına neleri aldığını anlatmaktır..

Çünkü bu: Öyle bir kitaptır ki, bu zamana kadar bir benzeri gelmedi..

Bunun izah şekli gibi bir izah, asırlarca yapılmamıştır..

Anla.. Düşün..

Babadan bahtiyar olup, saadeti bulan o kimsedir ki: Bu kitabı okur.. Okuyamazsa, onu okumak için tahsili yoluna koşar..

Allah.. Hak söyler.

Bu yola hidayeti nasib eden Allah'tır..

Tercümenin Bittiği Tarih:
12 Cemaziyelâhir 1391
4 Ağustos 1971
İstanbul